GÜNEY

106

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ekim · kasım · aralık '23
cotmeh · mijdar · kanûn '23
oktober · november · dezember '23

30 tl · 6 euro · 6,5 chf

Fatoş Güney Yılmaz Güney'i anlatıyor:

"Artık bir amacımız vardı. Kapitalizmi, faşizmi, dışa bağımlılığın bozuk düzenini yıkmak, yerine adil ve özgür bir düzen kurmak."

- Yaşayan ölüler Yılmaz Güney'e saldırıyor!
- 'Militan'dan 'Yüzüncü Yıl Marşı'na Ataol Behramoğlu
- Dijital Medya – Çocuklar, Ergenler ve Ebeveynler

00106
4 193600 906004

Dönüşüm Yayınları'ndan iki yeni kitap...

Armenak Bakırcıyan (Orhan Bakır - Ali Ağa)

Hüseyin CAN

"Yazdıklarımız, Armenak gerçekliğinin bilinmesini amaçlıyor. İsminin sınıf mücadelesi ve ezilen halkların tarihine mal olduğunu biliyoruz; ancak bu mücadele içindeki yerinin ve rolünün yeterince bilindiği kanaatinde değiliz. Bu kitap çalışması Armenak'ın içinde yer aldığı örgütteki durumunu irdelemektedir. Dolayısıyla, saflarında bulunduğu yapıdan farklı ideolojik ve siyasal görüş ayrılıklarını ve bununla bağlantılı gelişmeleri önemsemektedir. Elinizdeki kitap, Armenak'ın farklı ideolojik-politik görüşlerinin gözardı edilmesi, unutturulması, hatta 'yok' sayılması/inkârı ısrarına itirazı olabildiğince önemseyen bir özelliğe de sahiptir." *(Arka kapak yazısından)*

ISBN 978-975-8286-46-1

Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu

"Tavuk kuştur, kadın insandır"

GÜL ÖZGÜR

"Komün, Parti Merkez Komitesi Kadın Bölümü «Jenotyel»in müdiresine atfen Artyuşina Komünü olarak adlandırılmış... Komün ta başından itibaren kadın komünü olarak, kolektif çiftliklerdeki kadın işçiler için görsel eğitim komünü olarak düşünülmüş... Yeni kurulmuş «Karılar ya da Dullar Kolhozu»nun vermek zorunda olduğu yıpratıcı maddi mücadelenin yanında, çok çeşitli taraflara karşı –iftiralara, düşmanlıklara, karalamalara karşı– vermek zorunda kaldığı mücadele de kesinlikle kolay değildi... Kadınlar bana başlangıçta komşularından çekmek zorunda kaldıkları alayları, pencerelerine tükürmelerini, akla gelmeyecek küfürler savurmalarını ve her birinin onlarla dalga geçmesini defalarca anlatıp durdular: «Tavukçuluk mu? Tavuklarla ne yapılır ki?» Ve bu dalın şimdi nasıl da en kazançlı olduğunun anlaşıldığını, kısa süre içinde komünün otoritesinin nasıl da yükseldiğini, diğer kolhozların şimdi uzmanlarını nasıl da buradan aldıklarını ve yeni Karılar Kolhozu'nun yeni özdeyişinin şimdi eskisinin tersine nasıl da "Tavuk Kuştur, Kadın İnsandır" olduğunu anlatıp durdular." (Fannina Halle, "Sovyetler Birliği'nde Kadın" s. 526-534)." *(Arka kapak yazısından)*

ISBN 978-975-8286-38-6

İsteme Adresleri

GÜNEY Kültür · Sanat · Edebiyat Dergisi

Sultaniye Mah., 625. Sokak, No:7/1,
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0212 - 251 11 91
İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Posta: guneykultur@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Asmalımescit Mah., Terkos Çıkmazı,
Terkos Han No: 1/42,
Beyoğlu/İstanbul

Tel.: 0530 - 973 73 95
İnternet www.interyayinlari.com
E-Posta: donusumyayinlari@gmail.com

Kitapları aşağıda yer alan kitabevleri sitelerinden de sipariş edebilirsiniz.

www.dr.com.tr
www.kirmizikedi.com
www.babil.com
www.emekkitap.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Değerli Güney Okurları...
Yeni bir sayıyla daha sizlerleyiz.

"Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı" Yılmaz Güney'in bedenen aramızdan ayrılışının 39. yıldönümünde andık. Tam da ölüm yıldönümünde Yılmaz Güney'e yönelik özellikle sosyal medyada saldırılar oldu; burjuvazinin maşaları bir kez daha kin kustu. Bunu yapanlar esasında aramızda yaşayan, vücutça var olan, fakat kendisi gayet barbar olan; sömürü üzerine kurulu bir düzeni savunan; kan emicileri ve onların kurulu düzenini savunan ve öldükten bir süre sonra hiçbir şekilde adlarının anılma imkânı olmayan birer "yaşayan ölü"dürler.

Bu yaşayan ölülerin Yılmaz Güney'i itibarsızlaştırma çabaları bedenen aramızda olmayan ama eserleriyle yaşayan; sahip olduğu görüşleri ve pratiğiyle sömürücü sınıfların iktidarına karşı açık ve cepheden savaş açan, ezilenlerin safında mücadele bayrağını yükselten, halkların gönlünde taht kurmuş olan Yılmaz Güney'i oradan indirmeye bugüne kadar güçleri yetmedi, bundan sonra da yetmeyecektir!

Konuyla ilgili açıklamamızı ve Güney ailesi adına yapılan yazılı açıklamayı dergimizde bulacaksınız.

• • • •

Bu sayımızda arkadaşımız Halil Yeni'nin Fatoş Güney'le yaptığı söyleşiyi yayınlıyoruz. Halil Yeni, Fatoş Güney ile hem "Camları Kırın Kuşlar Kurtulsun" kitabını hem de Yılmaz Güney'in sanat ve hayat yolculuğunu konuşuyor. Diğer yazılar gibi bu söyleşiyi de ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

• • • •

Güney Dergisi bir kürsü olmaya devam ediyor. Bu sayımızda da sizlerden gelen ürünlere sayfalarımız elverdiği ölçüde yer verdik, bundan böyle de yer vermeye devam edeceğiz. Bu nedenle yazı, şiir, öykü... üreten, arkadaşlarımızdan beklentimiz ürünlerini göndermeye devam etmeleri... Unutmayalım: Güney geniş bir kolektifin dergisidir... Bu kolektif çalışmaya katılmanızı ve bu çalışmanın sürekli olmasını diliyoruz.

Gelecek sayımızda görüşmek üzere...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Sultaniye Mah.
625 Sokak No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 300 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 30 Avro
(Posta Ücreti Dâhil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya) Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 3.000 TL
1/2 sayfa: 1.500 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 1000 TL
1/4 sayfa: 500 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

3 **Güney'den Sizlere**
5 **Sizlerden Güney'e**

6 **Ölümünün 39. Yıldönümünde Yılmaz Güney Bizimle!**
Güney

8 Fatoş Güney
Yılmaz Güney'i anlatıyor:
"Artık bir amacımız vardı. Kapitalizmi, faşizmi, dışa bağımlılığın bozuk düzenini yıkmak, yerine adil ve özgür bir düzen kurmak."
Söyleşi: Halil Yeni

14 **Yaşayan ölüler Yılmaz Güney'e saldırıyor!**
Güney

16 **'Militan'dan 'Yüzüncü Yıl Marşı'na Ataol Behramoğlu**
Temel Demirer

19 **Gordern / Gorden**
A. Karabax

20 **Katliamlar ve kayıtları**
Prof. Dr. Şükrü Aslan

21 **Kırılan Karanfiller**
Med Reşiyan

22 **Yaşamını Rock Müziğine Adamış Bir Müzisyen: Erkin Koray**
Mehmet Desde

30 **Faust Çağı**
Tuncay Özkaradeniz

34 **Dijital Medya – Çocuklar, Ergenler ve Ebeveynler**
Gülsen Gülbeyaz

42 **Hayat Çöplüğü**
Murat Koçak

45 **Cam Güzeli**
Vicdan Özerdem

46 **Yazın emekçisi Attila Aşut ile şiir ve yaşam üzerine**
Söyleşi: Ayşe K. Şimşek

49 **Belki Bir Gün**
Ümit Kaya

50 ÇEVRE ÇEVİRİ
Çölün içinde
Claas Gefroi

53 **Kusursuz Yazgımız**
Naim Yalçınkaya

54 **Fakir Baykurt'un Düşlerinden: Köyde Kütüphane**
Hatice Eroğlu Akdoğan

57 **Gözlerimiz Yazdı**
Mustafa Gülbeyaz

58 **Ruhi Su Ekolünden Sanatçı Mustafa Yeşilyurt: "Sosyal ve politik mücadelenin içinde sanatımı bir araç olarak kullanacağım!"**
Söyleşi: Mustafa Demir

62 GİDENLERİN ARDINDAN
A. Kadir Konuk aramızdan ayrıldı...

62 **Çağımdan utanıyorum**
A. Kadir Konuk

66 KİTAP
Sözlerin İzleri
Adil Okay – Özcan Yaman

68 **Yazı İşçisi Orhan Kemal**
Olcay Bağır

69 **Pamuk İşçileri**
Mehmet Rayman

70 **Ölüm Kayalığı**
Emine Aydoğdu

70 **Kadınlar**
Berfin Jel

71 **Huzursuzdur Benim Dilim**
Enver Karahan

72 **İnsan "kötü" mü?**
M. Rauf Arpaçaylı

73 **Baharın Kızı**
Sevgi Erol Öçal

74 **Sarayın Falcısı**
Gülbin Sodan

74 **Eş Anlamsız**
Feyza Kurt

75 **Rapınam Fabulas**
Gıyasi Aydemir

76 **Volkan Anahtar**
Turgay Usanmaz

76 **parmak izleri**
Metin Kaya

77 **şairin utancı**
Hasan Seçkin

78 **Notaların Sesi**
Levent Uğur

80 **Yorgun**
Fulya Çelik

80 **Hiçbir Şey Yapmayan Adam**
Çağlar Gülcan

81 **Nêrînên Zarokan**
Müslüm Aslan

81 **Anlat be derviş**
Akman Gedik

82 SİNEMA
Sinema Notları
Anuş Pazarcıyan

94 **Bulmaca**
Nuri Demir

95 **Karika**tür
K. Öntaş

96 **Tutuklanan Kolektif Antifaşist Büyük Tablo Üzerine**
H. Demirciyan

SİZLERDEN GÜNEY'E

Değerli dostlar, merhaba
Dergi yasaklarıyla ilgili genelgeden sonra her ne kadar Güney dergisini elimize alıp okuma fırsatı bulamasak da Güney'in ilgi çekici dosyalarıyla yayınını sürdürüyor olduğunu duymak mutluluk verici.
Ben de karikatür çalışmalarımı sürdürüyorum. Yıllar önce bir grup çizer arkadaşla içeride çıkarmaya başladığımız Kürtçe mizah dergimiz Golık, şimdi dışarıda Vesta Yayınevi bünyesinde yayınlanıyor. Geçtiğimiz gün 20. sayısı, yani 2. sayısı yayınlanmaya başladı. Biz gene elimize alma fırsatı bulamadık, sadece uzaktan inceledik.
Ekte son dönem çizimlerimden örnekler yolluyorum. Umarım beğenirsiniz.
Selam ve saygılarımla.

Mehmet Boğatekin
T tipi hapishane A 21
Burhaniye/Balıkesir

■ **Karikatürler: Mehmet Boğatekin**

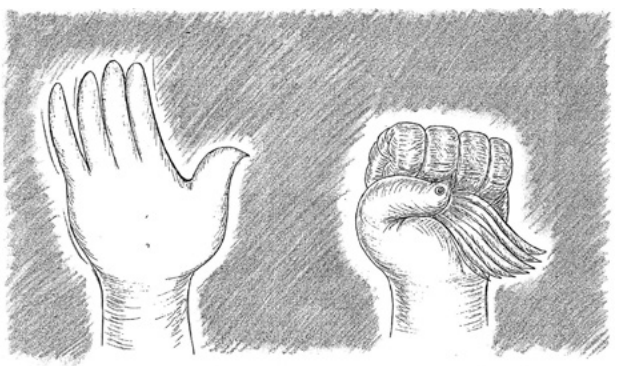

Ölümünün 39. Yıldönümünde
"Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı"
Yılmaz Güney bizimle!

Ömrünü "halkın savaşçısı" olmaya adayan Yılmaz Güney'in ölümünün üzerinden 39 yıl geçti! Ne halklarımız açısından eza dolu geçen 39 uzun yıl, ne de egemenlerin onu yok etme ve unutturma çabaları işe yaramadı. Onu hapishanelere ve sürgünlere göndererek ömründen çaldılar şüphesiz! Yılmaz Güney 47 yıllık görece kısa bir ömrün 12 yılını hapishanelerde ve son üç yılını yurtdışında sürgünde geçirdi. Sonunda hastalandı ve dokuz Eylül 1984'te Paris'te, sürgünde hayata gözlerini kapadı.

Egemenler onu birbirinden ayrılamaz sanatı ve devrimci fikirleri nedeniyle hapsettiler. Ama ne onun verimli çalışmasını durdurabildiler, ne de emekçi kitlelerde her geçen gün büyüyen sevgisini yok edebildiler. Yılmaz Güney, en yetkin filmlerini içeride yazdı, hatta yönetmenliğine katıldı. Romanlar ve hikâyeler yazdı. Siyasi yazılarıyla günün can alıcı sorunlarına yanıt vermeye çalıştı. O, kendisini her zaman bir "sıra neferi" olarak gördü ve O alçakgönüllülüğüyle mücadeleye elinden gelen en büyük katkıyı yapmaya çalıştı.

Yılmaz Güney'in hapishane ve sürgün ile tanışması gençlik yıllarında başlamıştı.

27 Mayıs 1960 darbesi döneminde küçücük bir hikâyesi nedeniyle komünizm propagandası suçlamasıyla iki yıl hapis ve altı ay sürgün cezası aldı.

12 Mart 1972 darbesi ardından devrimcilere para ve silah yardımı ve Mahir Çayan'la arkadaşlarını evinde sakladığı gerekçesiyle 15 yıl ceza istemiyle yargılandı ve 2 yıl Selimiye Askeri Cezaevinde yattı.

12 Eylül 1980 darbesi ertesinde, çıkmasına öncülük ettiği Güney Dergisi'nde yayınlanan siyasi yazıları nedeniyle 100 yıl hapis cezası aldı. Generaller, koyu faşist rejimlerinde Yılmaz Güney'in sesini tümüyle kısmak niyetindeydiler. Şartlar Yılmaz Güney'e başka bir seçim bırakmamıştı. O nedenle çok sevdiği ülkesini terk etmek zorunda kaldı.

Sürgün yılları Yılmaz Güney için hep geçiciydi. O *"Hedefimiz neresi biliyor musunuz arkadaşlar? Türkiye! Türkiye'ye gideceğiz"* diyordu. Evren rejimi onu vatandaşlıktan çıkardığında *"Beni vatandaşlıktan çıkartarak Türkiye'deki mücadele görevlerimden uzaklaştırmak istiyorlar"* diyor, bu boş çabaya meydan okuyordu.

Paris'teki sürgün yıllarında bütün gücü ve enerjisiyle bir yandan film çekiyor, yazıyor, diğer taraftan siyasi mücadeleye aktif olarak öncülük etmeye çalışıyordu. O'nun hayalleri ve hedefleri her zaman büyüktü… Büyük insanlığın geleceğine dair umudunu ise hiç yitirmedi. Sevenlerinde yankılanan öz güven nidası her daim ***"Kazanacağız, mutlaka kazanacağız!"*** olacaktı!

Ezilenlerin, emekçilerin davasına bağlılığı ve sanatıyla onların mücadelesine kattığı gücün farkında olan egemenlerin Yılmaz Güney'i susturma/unutturma çabası, O'na verdikleri cezalar hiç bitmedi.

Faşist Evren döneminde 10 yıl boyunca filmlerinin gösterimi yasaklandı. Filmleri yakılarak yok edildi. Kitapları, siyasi yazıları yasaklanarak geniş kitlelere ulaşması engellendi.

Yasakların sözüm ona kalktığı yıllarda da Yılmaz Güney'in sanatına yasaklı muamelesi devam etti. Televizyonlar, sinemalar onun filmlerini göstermiyordu. Ve bu, bugüne kadar değişmedi. Fatoş Güney'in dile getirdiği gibi *"maalesef yasaklar devam ediyor, Yılmaz Güney hapislerden kurtulamıyor, aynı şekilde sanatı ve düşünceleri…"*

Ancak hiçbir güç yetmez bir kere halkların gönlünde taht kurmuş, sonsuz sevgisini kazanmış olan Yılmaz Güney'in, "halkın sanatçısı halkın savaşçısı"nın anısının küllendirilmesine! Emekçi halkın acılarını acısı, kaygılarını kaygısı edinmiş, sinemasında onların yaşamlarını, hayallerini, açmazlarını, umutlarını dile getirmiş olan o değil midir ki?! O nedenle O'nu en çok ezilenler, yok sayılanlar sevdi, seviyor, sevecek her zaman!

Yılmaz Güney, eserleriyle ve duruşuyla ve bütün devrimci-komünist kişiliğiyle örnek olageldi. Hapishanede mahpus arkadaşlarına, dışarıda yeni nesil sinemacılara, genç devrimcilere… Ve bu, canlı tutulmak zorunda! O'nun, Türkiye sinemasında milat olan filmleri hâlâ daha yeni nesillerle tanışmayı bekliyor…

Romanları, hikâyeleri, Siyasal Yazıları da öyle!

Fatoş Güney, Güney Filmcilik ve Güney Dergisi olarak onun sanatına, davasına, onun özgürlük, demokrasi ve sosyalizm düşüncelerine sahip çıkıyor ve yaşatmaya çalışıyoruz.

Onun bıraktığı mirasın gelecek nesillere taşınması için şu görevlerin yerine getirilmesi gerekiyor:

1- Yılmaz Güney Müzesi ya da Yılmaz Güney Kültür Sanat Merkezi

Fatoş Güney'in, Güney Filmciliğinin bugüne kadar bu yöndeki tüm çabaları, girişimleri sonuçsuz kaldı. Verilen sözlerin gereği yerine getirilmedi. Yılmaz Güney Kültür Sanat Merkezi'ni hayata geçirme görevi önümüzde hâlâ görev olarak duruyor.

2- Filmlerin restorasyonu

Yılmaz Güney filmlerinin çok azı restore edilebildi. Büyük çoğunluğu restore edilmeyi bekliyor. Filmlerin restore edilmesi muazzam bir para gerektiriyor. Restore edilemeyen filmlerin var olan kötü kopyaları da yok olmak ile yüz yüze.

3- Yılmaz Güney filmleri

Yılmaz Güney filmleri üzerinde sansür, ambargo var. Filmleri TV'lerde, sinemalarda gösterilmiyor. Hukuksal dayanağı olmayan oto sansür devam ediyor. Yılmaz Güney üzerinde yasaklar bir türlü bitmiyor.

Yılmaz Güney'in mirasının gelecek nesillere taşınması için en azından bu görevlerin yerine getirilmesi gerekiyor.

Yılmaz Güney dostlarını, sevenlerini, emekçileri, ezilenleri bu görevlere sahip çıkmaya, destek vermeye çağırıyoruz.

Egemenlere inat Yılmaz Güney'in eserlerini ve fikirlerini sahiplenelim!

Yılmaz Güney mücadelemizde hep yaşıyor ve hep yaşayacak!

8 Eylül 2023

GÜNEY

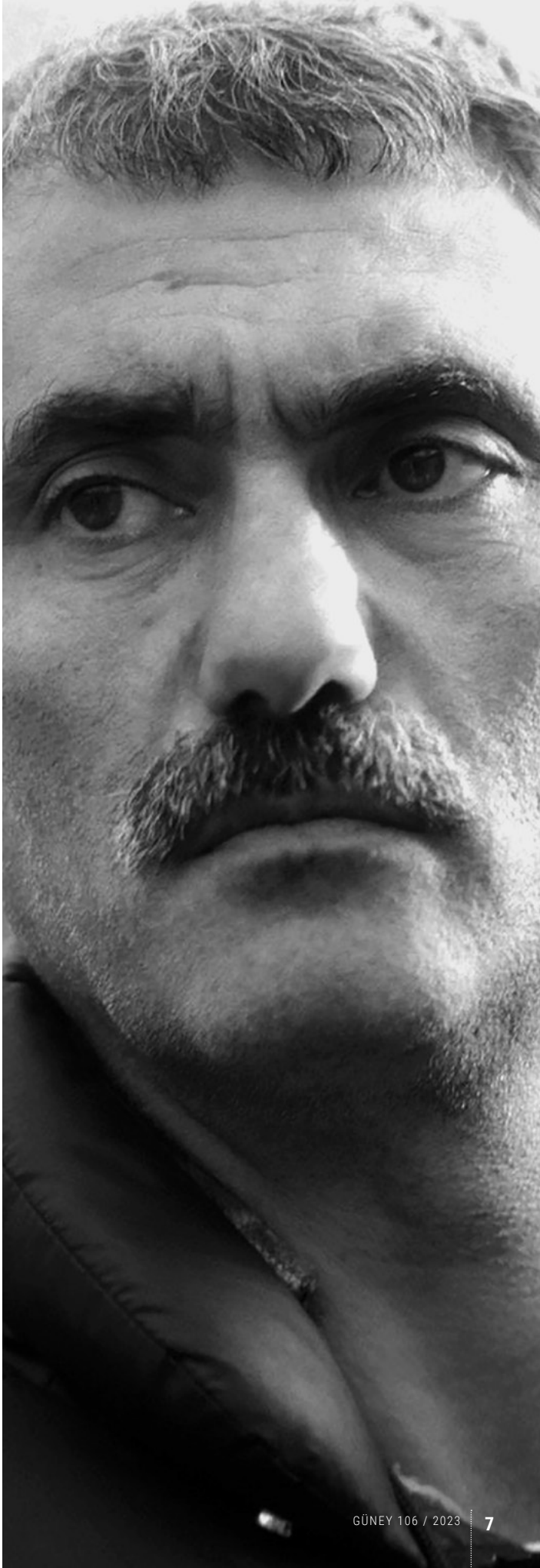

"Artık bir amacımız vardı. Kapitalizmi, faşizmi, dışa bağımlılığın bozuk düzenini yıkmak, yerine adil ve özgür bir düzen kurmak."

Aramızdan ayrılışının yıldönümünde Yılmaz Güney'i, Fatoş Güney'e sorduk. Fatoş Güney ile hem "Camları Kırın Kuşlar Kurtulsun" kitabını hem de Yılmaz Güney'in sanat ve hayat yolculuğunu konuştuk.

■ HALİL YENİ

İnsanlar sıra dışı şeyler yaşasa da yaşadıklarını bazen kaleme alamıyor ya da kaleme aldıklarını güçlü ve estetik bir şekilde ifade edemiyor. Öncesinde "Dağlar kendini seveni sever'' sonrasında "Camları kırın kuşlar kurtulsun'' kitaplarını okuduğumuz da şunu rahatlıkla hissedebiliyoruz; Fatoş'un Yılmaz Güney ile yaşadıklarını yazması ve bunları kurgu, dil ve anlatım gücüyle muhteşem bir zemine oturması okurda hayranlık uyandırıyor.

Fatoş Güney yazmış olduğu kitaplarla Yılmaz'ın anılarını ve hatıralarını yaşatırken, onun daha iyi anlaşılmasını, özellikle genç kuşaklara anlatılmasını sağlıyor. Doğru zannedilen yanlış bilgileri düzeltip, üzerine atılan iftiralara yaşamının en yakın şahidi olarak cevap veriyor. Yılmaz'ın hatalarını, eksikliklerini söylemekten çekinmezken, inandığı, doğru bildiği şeyler içinse bir adım geri atmıyor.

Fatoş Güney'in Yılmaz Güney için

verdiği mücadele Yılmaz'ın yeniden ve farklı biçimlerde hayat bulması, yaşamıyla, sanatıyla, siyasi düşünceleriyle aramızda dolaşması ve mücadelesine devam etmesi anlamına da gelmektedir. Fatoş'un yazdığı "Dağlar Kendini Seveni Sever'' ve "Camları Kırın Kuşlar Kurtulsun'' kitapları ise bunun en güzel örneklerinden biridir.

"Camları Kırın Kuşlar Kurtulsun''

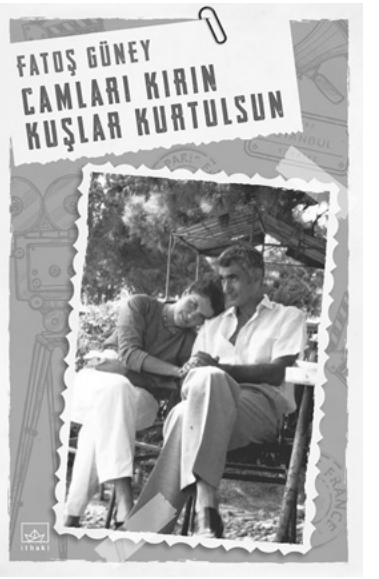

"Camları kırın kuşlar kurtulsun'' kitabı İthaki yayınevi tarafından Aralık 2020 yılında yayımlandı. Yayımlandığından bugüne büyük bir ilgiyle okunan kitapta Fatoş Güney, ailesini, ilk gençlik yıllarını, Yılmaz Güney'le nasıl tanıştığını, bir elinde gül diğer elinde silah taşıyan biriyle birlikte olmaya dair yaşadığı korkuları ve kaygıları anlatırken, diğer yandan Yılmaz'ın ailesini, nasıl yetiştiğini, pamuk tarlalarında ırgatlık, sinema salonlarında çocuk işçiliğini, Atıf Yılmaz'la tanışıp Yılmaz Güney olma yolunda attığı adımları, yürüdüğü zorlu yolculukları ele alıyor.

Yılmaz Güney 1972 darbesinden sonra devrimcilere yardım ettiği gerekçesiyle tutuklanıp cezaevine atılırken, Fatoş Güney buruk geçen yılbaşlarını ve bayramları, Selimiye cezaeviyle başlayan ve Isparta cezaevine kadar devam eden tutsaklığı, on dakika süren görüş günlerine sığdırdığı acıları, özlemleri ve umutları müthiş bir anlatım gücüyle aktarıyor. Yılmaz Güney'in Selimiye mektuplarına dayandırdığı diyaloglarını büyük bir ustalıkla yerlerine oturtan Fatoş Güney, kitabında hem şiirsel hem de imgesel bir dil yaratıyor.

İki hayat ve mücadele arkadaşının karşılaştığı siyasal ve yaşamsal zorlukları merkezine alan kitap Türkiye siyasi tarihinin de kısa özeti gibi. 1968 gençlik hareketi, 1971 darbesi, Mahir Çayan ve arkadaşlarının öldürülmesi, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilişi, sinemada uygulanan sansür, cezaevleri, 12 Eylül darbesi ve daha niceleri... Bu anlamda çok iyi kurgulanan kitap aynı zamanda Sefa Mutlu'nun öldürülmesi ve Yılmaz'ın 12 Eylül darbesinden sonra İmralı cezaevinden neden ve nasıl kaçtığını da tüm ayrıntılarıyla açıklığa kavuşturuyor.

Kitabı okuyunca daha iyi anlıyoruz ki Yılmaz içerideyken Fatoş da çocuğuyla dışarıda bir mahpus hayatı yaşıyor. Yazılanlar, basit bir cümle gibi gelen tutuklanma hâlinin aslında içeride olanların yanı sıra demir kapının ardında kalanlar için ne gibi zorluklar anlamına geldiğini iliklerine kadar hissettiriyor. Ama korkarak, sinerek, geri çekilerek, vazgeçerek değil, hep umut ederek, direnerek ve güzel günlerin geleceğine inanarak. Sanki bu kitapla birlikte Fatoş Güney camları kırıyor ve Yılmaz'ın tutsak kalan kuşlarını gökyüzüne uçuruyor.

"Dağlar Kendini Seveni Sever''

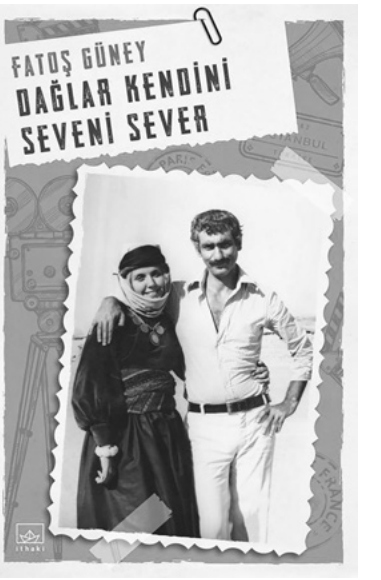

Fatoş Güney'in bir diğer kitabı ise "Dağlar Kendini Seveni Sever''. Kitap Fatoş Güney'in daha önce gerçekleştirdiği söyleşiler, röportajlar, anma gecelerinde yaptığı konuşma ve yazdığı yazılardan oluşuyor.

Fatoş Güney "Camları kırın kuşlar kurtulsun'' kitabında Yılmaz'la geçen 16 yılı yazarken, "Dağlar Kendini Seveni Sever'' kitabında ölümünden sonra Yılmaz'sız geçen günleri kaleme alıyor. Yılmaz Güney'in ölümünden sonra yurtdışında devam eden zorluklarla dolu hayatını, onun için yaptırmak istediği anıt mezar çalışmalarını, Türkiye dönüşünde yaşadıklarını, Yılmaz Güney filmlerinin yeniden ülkesinde gösterilmesi için verdiği mücadeleyi, kurmak istediği Yılmaz Güney Vakfını, Yılmaz'ın sanat ve hayat kavgasını ve ölümünden sonra Yılmaz için verdiği mücadeleyi detaylarıyla anlatıyor.

Peki, sadece kitaplar mı? Hayır. Yılmaz'dan sonra devam ettirdiği Güney Filmcilik ile yok edilen filmlerinin bulunması, onarılması ve o çok sevdiği ülkesinde gösterilmesi için emek veren, filmlerinin Asya ve Avrupa'da gösterimlerini sağlayan, kurduğu Yılmaz Güney Kültür ve Sanat Vakfıyla onu yaşatmaya çalışan, doğum ve ölüm yıl dönümlerinde etkinlikler düzenleyen ya da düzenlenen etkinliklerde görev alarak onu unutturmayan sevgili Fatoş Güney'in emeğine dair daha birçok güzel söz söylenebilir.

1. Bölüm: Yılmaz ve Fatoş: "O'nunla hayatımı birleştirdim. Çünkü O'na inandım."

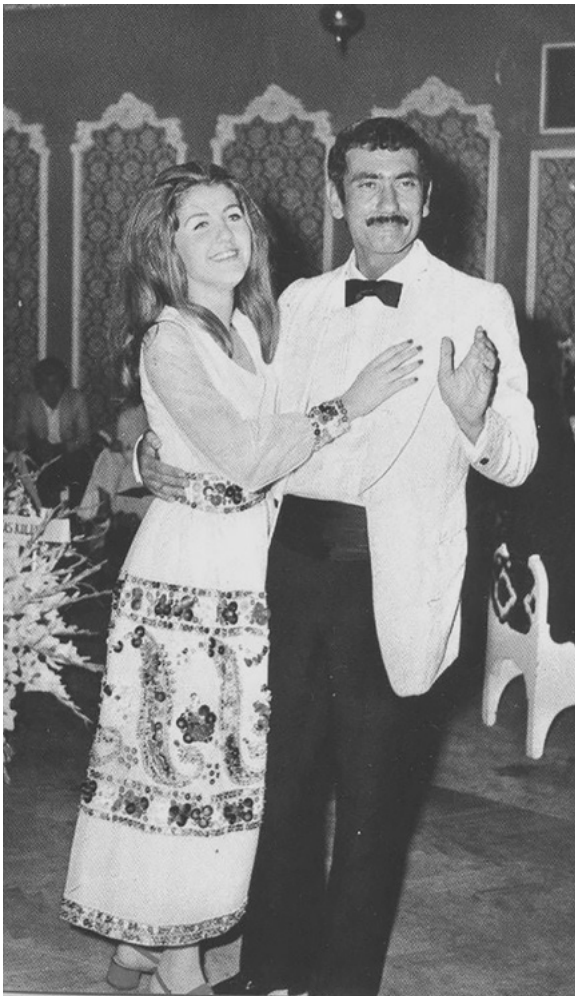

Yılmaz ile ilk kez onun oynadığı bir filmin çekiminde tanıştınız. Tanışır tanışmaz aklınıza gelen ilk soru *"Böyle anlamlı, kederli gözleri olan, böyle güzel bakan birine niçin çirkin kral diyorlar? "* oldu. Yılmaz ilk görüşte hoşlandı sizden. Âşık oldu. Ertesi gün evlenme teklifi etti. Siz ise Yılmaz hakkında bildikleriniz ve duyduklarından dolayı çekingen ve tedirgindiniz. Yılmaz, hakkında ki olumsuz algıyı kırmak için size "Boynu Bükük Öldüler'' kitabını hediye etti. Siz bu kitabı okuduktan sonra şunları söyleyecektiniz *"Bir kitap okudum hayatım değişti.''* Yılmaz Güney'in yazdığı "Boynu Bükük Öldüler'' kitabı hayatınızı neden ve nasıl değiştirdi?

Burjuva bir ailenin tek kızıydım. İstanbul'un en seçkin semtlerinden birinde oturuyorduk ve ben başka hiçbir yeri tanımıyordum. Yılmaz'ın bana verdiği "Boynu Bükük Öldüler'' kitabıysa Çukurova'yı anlatıyordu. İlk kez kırsal kesimle ve köylü kahramanlarla karşılaşıyordum. İlk kez pamuk ırgatlarının çaresizliklerine, Halil ile Emine'nin çaresiz aşklarına ağladım ve onlar için endişelendim. Kurtuluşlarıysa Yılmaz Güney'in iki dudağı arasında duruyordu: Devrim! O'nunla bu devrimi gerçekleştirecektik. O'nunla hayatımı birleştirdim. Çünkü O'na inandım.

Bu kısmı önemsediğim için kitabınızdan uzunca bir paragraf alarak, sorumu öyle sormak istiyorum. "*Yılmaz'ın çocukluk günleri anasının acıklı, türkülü masallarıyla, hikâyeleriyle doluydu. Yenice Köyü'nde uzun kış geceleri, masal anlatsın diye zengin evlerine çağırırlardı Güllü Ana'yı. Anası Yılmaz'ı ve bacısını da götürürdü evlere. Kadınlar, çocuklar bir odaya doluşur anasını dinlerlerdi. Masal kahramanlarının ağzından türküler söyler, ağıtlar yakardı Güllü Ana; dokunaklı ve etkili. Hele de insan olmak için yedi gömlek değiştiren bir Yılan Bey hikâyesi vardı ki! Herkes gözyaşlarına boğulurdu.*" Bu bilgiden yola çıkarak Yılmaz Güney'i öykü, roman ve senaryo yazmaya yönlendiren, buna ilk etki eden şeyin, annesi Güllü olduğunu söyleyebilir miyiz?

Evet, söyleyebiliriz. Annesinin O'nun hayatında çok önemli bir yeri olmuştur. "Anam beni dövdüğünde kendime değil anama üzülürdüm. Çünkü elleri acırdı." derdi. Komadayken de annesini sayıkladı. Ama annesini sürgünde hiç göremedi. Çünkü pasaport vermediler. Tıpkı benim annem ve babam gibi. Onlar da sekiz yıl boyunca pasaport alamadılar.

"Camları Kırın Kuşlar Kurtulsun'' kitabını okuyunca daha iyi anlıyoruz ki Yılmaz içeride, siz dışarıda bir mahpus hayatı yaşıyorsunuz. Selimiye, Adana, Ankara, sürgün yeri Kayseri, İzmit, Toptaşı, İmralı, Bursa ve Isparta cezaevleri… Yılmaz nerede mahpus yatsa, siz tüm kurulu düzeninizi hiç düşünmeden yıkıp küçücük çocuğunuzu da yanınıza alarak peşine düştünüz. Ev tuttunuz, kendinize yeni bir hayat kurdunuz. Yılmaz'ın her hafta mektuplarla ya da görüş günlerinde istediği ihtiyaçları karşıladınız. Çocuğunuzu babasına görüş günlerinde gösterebilmek adına, kendiniz gibi oğlunuzu da cezaevlerinde, görüş günlerinde büyüttünüz ve yazdığınız bu kitabı "*Biricik oğluma, cezaevi ve sürgünlerin gölgesinde büyüyen tüm çocuklara*'' diye not düşerek armağan ettiniz. Fatoş hanım sizin duygularınızı biliyoruz. "Bugün bir daha olsa pişmanlık duymadan aynı hayatı yaşar, Yılmaz'ın yanında olurdum'' diyorsunuz. Peki ya çocuğunuz! O babasına karşı hangi duygularla büyüdü? Ve şimdi Yılmaz'ın küçük "Zazası'' ne yapıyor?

Oğlumuz dokuz aylıktı babası cezaevine düştüğünde, öldüğünde ise on üç yaşındaydı. Ama bu zamanın sadece üç yılını birlikte geçirebildiler. Diğer zamanlarında

babasını tel örgüler, demir parmaklıklar ardından gördü. Buna rağmen aralarında büyük bir aşk vardı. Şimdi içindeki acılarla ve anılarla gözlerden uzak yaşıyor.

Fatoş Hanım, kitabınızda bize basit bir cümle gibi gelen tutuklanma hâlinin aslında içeride olanlar ve geride kalanlar için ne gibi zorluklar anlamına geldiğini hissettiriyorsunuz. Parasız, dayanışmasız, kimsesiz kalmanın, horlanmanın, sevdiklerinden ayrı geçen günlerin, bayramların ve yılbaşlarının hüznünü hissettiriyorsunuz. Babasız büyüyen çocukların, çocuksuz büyüyen babaların, eşinden ayrı kalan kocaların, kocasından ayrı bin bir zorlukla yaşayan kadınların yaşadıklarını. Ama korkarak, sinerek, geri çekilerek, vazgeçerek değil, hep umut ederek, direnerek ve güzel günlerin geleceğine inanarak. Merak ediyorum. O günlerde henüz 19 yaşında olan ve 6 aylık bir bebeği bulunan siz, bu direnci, umudu ve cesareti nereden aldınız?

Bunu ben de pek bilemiyorum desem yalan olmaz. İçimdeki hırs ve bilincim bizzat yaşadığımız haksızlıklarla öylesine bilenerek keskinleşti ki, geri dönülemez bir mecraya girdi. Bu, coşkun akan ve içinde olanın bir daha geri dönemeyeceği bir ırmak gibiydi. Ve Yılmaz tabii ki... Aramızda öylesine bir sihir, öylesine bir büyü yaratmıştı ki, O'ndan asla vazgeçemezdim. On yılı aşkın bir süre yirmi, otuz yaş arasındaki gencecik bir kadını demir parmaklıklar arkasından kendine sımsıkı bağlı tutmak bir mucizeden başka bir şey değildi.

Sabaha karşı yapılan silahlı baskınlar, aramalar. Yılmaz'ın yüreğinizden sökülürcesine kopartılıp götürülüşü. Haftalarca ondan hiçbir haber alamayışın getirdiği korku ve endişeler. Yılmaz'ın öldürüldüğü haberleri. Uykusuz geceler. Kasvetli Sıkıyönetim Mahkemelerini, cezaevleri, görüş günlerinde birbirinizi zor gördüğünüz cezaevlerinin demir parmaklıklı tel örgülü pencereleri. Ve daha bir sürü şey... Yıllar sonra dönüp geriye yaşadıklarınızı yazarken, aynı acıları da yaşadınız mı? Kitabı hazırlarken neler hissettiniz?

Kitabımı yazmak uzun yıllarımı aldı. Çünkü geçmişimle yüzleşmek beni bilinç altımda üzüyor ve korkutuyordu. Bu duyguyu yenmek her şeye rağmen yine de eskilere dönmeyi zorlaştırdı. Beni bu kitabı yazmaya zorlayan şeylerin başında, binlerce, on binlerce kişinin ve yakınlarının aynı şeyleri yaşamış, aynı duyguları paylaşmış olması geliyordu. Bu nedenle de kitabımı cezaevleri önünde büyüyen çocuklara adadım.

1989 yılında Yılmaz'ın vasiyeti üzerine Fransa'da yazmaya başladığınız kitabı, 2021 yılında yani 32 yıl aradan sonra Türkiye'de bitirdiniz. Ben kitabı okuduğumda sanki Yılmaz'ın sürgünden yurduna geri döndüğünü hissettim. Siz kitabı bitirdiğinizde neler hissettiniz? Ve bu kitabın yazılmasından hazırlanmasına, yayınlanmasından okurlarla buluşmasına kadar sizi en mutlu eden şey neydi?

Kitabı bitirdiğimde üzerimden büyük bir yük kalktığını hissettim. Kitap sadece internet duyurusuyla sınırlı kalmasına rağmen ilgi yoğun oldu. Bu, beni çok mutlu etti. Okuyanlar iyi bir kalem olduğumu söylüyor, yazmaya devam etmem konusunda beni teşvik ediyorlardı.

2. Bölüm: 12 Mart 1971 Darbesi "Devrim bizim içimizde de gerçekleşmesi gereken bir olguydu.

Aralarında Aktolga, Aral, Küpeli ve Etiman'ın da bulunduğu 24 anarşist ile

Çayan'a yardım eden Yılmaz Güney yakalandı

12 Mart 1971 darbesi sonrası Yılmaz Güney, devrimcilere "yardım ve yataklık'' yaptığı gerekçesiyle gözaltına alındı ve 40 gün Selimiye cezaevinde hücrede kaldı. Siz ise bir gün hücrede, karnınızda bebeğinizle, tabutluk denilen yerde işkence gördünüz. O gece evinizde sakladığınız Oktay Etiman ile yüzleştirildiniz. Oktay, gördüğü tüm işkencelere rağmen kendilerini evinde saklayan kişinin siz olmadığını söylemesi üzerine serbest bırakıldınız. Gözaltından serbest bırakılıncaya kadar o gün neler yaşadınız?

Emniyette Mahir ve Oktay'ların bizim evde saklandıklarını sonuna kadar inkâr ettim. Yılmaz'a bir zararım dokunmasın diye. Bu nedenle beni tabutluk denilen hücreye koydular. Hiç korkmadım ve sakin kaldım. Üzerine oturduğum çuval parçası kan içindeydi. Benden başka fiziksel işkence görenleri, Mahir'leri ve haklı mücadelelerini düşündüm. Bir gün boyunca bekletildim. Beni oradan kurtaran Yılmaz'ın aynı köyden çocukluk arkadaşı Necati oldu. *"Sen boşuna bu işkenceyi çekiyorsun, Yılmaz her şeyi zaten anlattı''* dedi. Sonra beni Oktay'la karşılaştırdılar. Beni tanımadığını söyleyince serbest kaldım.

Kitabın merkezi ağırlığını darbenin ayak sesleri, 1971 darbesi ve sonrası oluşturuyor. Mahir Çayan ve arkadaşlarını evinizde saklamanız, Yılmaz'ın

devrimcilere yardım ettiği için tutuklanması, öğrenci hareketinin önderlerinin öldürülmesi ve o döneme dair daha birçok şey var kitabınızda. Siz de o yılları yaşayan genç bir kadındınız. Sormak istiyorum, 68 gençlik hareketi sizin siyasi ve yaşamsal düşüncelerinizi ne yönde, nasıl etkiledi?

68 hareketinin tüm dünyada yankılanan sesi ve idealleri beni de yürekten etkilemiş, ilgi alanım olmuştu. Artık bir amacımız vardı. Kapitalizmi, faşizmi, dışa bağımlılığın bozuk düzenini yıkmak, yerine adil ve özgür bir düzen kurmak**,** bizi kuşatmış olan her yozluktan kurtulup ideal insan olmanın bilincine varmak. Bu uğurda bir mücadeleyi durmaksızın sürdürmek. Hayatın her alanına uygulamak. Diyalektik Materyalizmin kurallarından ders çıkarmak, marksist felsefeyi temel alarak yaşamımızı sürdürmek istedik.

Artık suskun duvarlar, demir kapılar vardır karşısında Yılmaz'ın. Yüreğine prangalar vurulmuştur. Kanı sessizce akan bir ırmaktır. Fakat Selimiye cezaevini bir okula dönüştürmesini de bilir. Her hafta sizden farklı kitaplar, dergiler ister. Özellikle Marksizm ve Leninizm'i, sanat tarihini daha iyi anlamaya ve öğrenmeye çalışır. Kendisini, "değiştirmek istediği toplumun, değiştirilmesi gereken bir parçası'' olarak görür. Özeleştiri sürecine gider ve bir iç hesaplaşma yaşar. Bu hesaplaşmanın hem özel yaşamında hem de sinemasında büyük değişim ve dönüşümler yaratacağını söyler size yazdığı mektuplarda. 1971 Mart darbesi sonrası Yılmaz Güney ne yönde nasıl değişti? Tutukluluk hâli hayatına ve sanatına nasıl etki etti?

Yukarıdaki cevabımda da belirttiğim gibi devrim bizim içimizde de gerçekleşmesi gereken bir olguydu. Yılmaz da bunun örneğini yaşadı. En acımasız biçimde kendini eleştiriye tâbi tuttu ve korkmadan yargıladı. Özellikle geçmiş yaşamındaki kumar, alkol vb. şeylerden arındı. Avantür filmler yerine daha sözü edilen filmlerde oynadı. Kendi şirketini kurup başyapıtlarını gerçekleştirdi.

3. Bölüm: Yeniden Cezaevi "Yılmaz hapishaneden film yapan tek sinemacı unvanına sahipti.

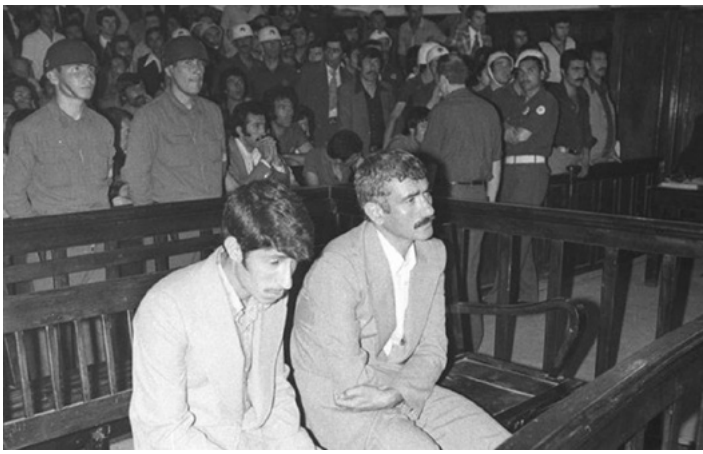

Sinemayı bir yaşam biçimine dönüştüren Yılmaz Güney Yumurtalık'ta yaşanan olaydan sonra yeniden tutuklanır ve artık kameranın önünde değildir. Fakat onu cezaevine atıp sanatsal üretimini durdurabileceğini zannedenler şaşkınlık içerisindedir. Çünkü 1975 yılında çekilen "İzin'' ve "Bir Gün Mutlaka'', 1978 çekilen "Sürü", 1979 çekilen "Düşman", 1982 yılında çekilen "Yol" filmlerinin senaryolarını Yılmaz cezaevinde yazıyor ve yine cezaevindeyken "Güney" adlı bir dergi çıkartıyordu. Yılmaz bu gücü bu direnci nereden alıyordu?

Yılmaz geniş kitlelere hitap ediyordu. Milyonlarca seveni vardı. Onlara karşı büyük bir sorumluluk duyuyordu. Yaptığı şeyler, her hareketi, her tavrı, filmlerde canlandırdığı her karakter halkını etkiliyordu. Onlara doğruları sunmak, onları sarsıp uykularından uyandıracak ve gerçekleri gösterecek filmler yapmak istiyordu. Dünyada hapishaneden film yapan tek sinemacı unvanına sahipti. Ve bu, imkânsız gibi görünen şeyi başarmak gerçekten çok zordu. Ama O bunu başardı.

Yazarın Notu: "Bütün dünyada sözü edilen filmler yapacağız"

Selimiye Cezaevi Yılmaz Güney için dönüm noktası olur. Sanat hayatında ve filmlerinde önemli değişikliklere gider. Eşi Fatoş Güney'e yazdığı bir mektupta şöyle der: *"Hapis olan benim fiziğim, beynim değil. Bütün dünyada sözü edilen filmler yapacağız.''* Dediği gibi de olur. İlan edilen afla cezaevinden çıkan Yılmaz Güney, 1974'te "Arkadaş" filmini çeker. Daha önce ki filmlerinde kaba güçle, silahla sağladığı adaleti "Arkadaş'' filminde sabırla ve bilinçle sağlamaya çalışır. "Arkadaş'' filmi büyük bir ilgi ve beğeni toplar. Fakat sorunlar yakasını bırakmaz. Aynı yıl "Endişe" adlı filmi çekerken, Yumurtalık ilçesindeki bir gazinoda ilçe Yargıcı Sefa Mutlu'yu öldürdüğü iddiasıyla tutuklanır ve Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan yargılamanın sonucu, 13 Temmuz 1976'da 19 yıl hapis cezasına çarptırılarak, tahliyesinden 123 gün sonra yeniden cezaevine atılır.

"İstediğim yerden, istediğim zaman kaçarım ama bu, düşmanlarımın işine gelir'' diyordu Yılmaz Güney bir röportajında. Fakat "Güney'' dergisinde yazdığı yazılardan ötürü, tahliyesine iki yıl kala, hakkında yeni davalar açılıyor ve onun için istenilen hapis cezasının toplamı yüz yılı geçiyordu. Tek çare kalmıştı: firar. Firar etmeden önce "Yol" filminde cezaevinden bayram izniyle çıkan mahkûmların hayatını senaryolaştıran Yılmaz Güney, 1981 tarihinde, bayram izniyle çıktığı Isparta Yarı Açık Cezaevi'nden yurtdışına kaçtı. Siz kitabınızda ve röportajlarınızda "Yılmaz'ın hastalığını biliyorlardı ve kaçmasına göz yumuldu'' diyorsunuz. Neden? Bunu biraz açar mısınız?

Yılmaz'' kaçmak'' kelimesini kullanmayı sevmiyordu. "Ülkeden geçici bir süre için ayrılmak'' diyordu ve bir gün döneceğine inanıyordu. Cezaevlerindeyken çok hastaydı, sürekli midesinden rahatsızdı. Hastaneye çıktığı zamanlar bazı tetkikler yapılıyor ama asla teşhis konmuyor ve tedavi yapılmıyordu. Yani kanser olduğunu anlamışlar ve söylemiyorlardı. Çünkü "Cezaevinde tedavi edilmedi ve öldü'' denmesi işlerine gelmezdi. Bu nedenle kaçmasına göz yumdular.

4. Bölüm: Yılmaz'dan sonra da yılmadan... "Hayatımızla ilgili bir film projesi var.''

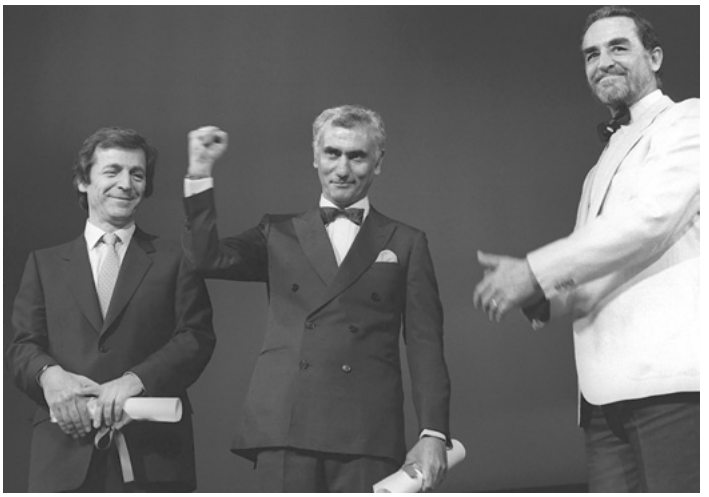

Yılmaz Güney'in "Yol'' Filmi 35. Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ödülünü alır. Bu ödül hem Yılmaz Güney hem de Türkiye sineması adına o zamana kadar elde edilmiş en büyük başarıdır. Fakat ülkemizde hiçbir başarı cezasız kalmadığı gibi Yılmaz'da bu "devlet geleneğinden'' payına düşeni alacak ve vatandaşlıktan çıkarılacaktır. Yılmaz vatandaşlıktan çıkarıldığını öğrenince neler hissetti?

Hiç beklemediği bir şeydi. Çok sarsıldı ve ağladı. Yumurtalık davasından aldığı 19 yıl cezanın 7,5 yılını yatmıştı. Bu zaman zarfında da kaçma imkânı varken, kaçmamıştı. "Biz bir gün ülkemize döneceğiz ama bizi gönderenler sürgüne gittiklerinde bir daha asla dönemeyecekler'' diyordu.

Yılmaz Güney "Duvar" filminden bir yıl sonra, 1984'te Paris'de mide kanserine yenik düşerek hayatını kaybetti. Siz 1992 yılında Türkiye'ye geri dönme kararı aldınız. Dönerken neler yaşadınız? Nelerle karşılaştınız?

Ben aradaki zaman zarfında Türkiye'ye dönmeyi reddettim. Henüz Evren cuntasının sürdüğü ve Yılmaz'ın filmlerinin oynanmadığı bir yere dönmek benim için teslimiyet anlamına geliyordu. Bu, yaklaşık 8 sene sürdü. Döndüğümde filmlerin önünde artık hukuki bir yasak kalmamıştı. İlk olarak Yol ve Duvar filmlerini ülkelerinde vizyona sokmak için uğraştım ve Yılmaz Güney Kültür ve Sanat Vakfını kurdum. Ancak bu sefer hukuki olmayan bir engelle karşılaştım. Filmlerimiz televizyonlarda gösterilemiyordu. Hâlâ da gösterilemiyor!

Bu değerli ve güzel röportajınız için size çok teşekkür ediyor ve son sorumla söyleşimizi bitirmek istiyorum. Kitabınızı okurken sadece Yılmaz Güney'in eşi değil, bir kadın, bir anne ve bir mücadele insanı olarak Yılmaz'ın ölümünden sonra yaşadıklarınızı, onu unutturmamak ve yaşatmak için yaptıklarınızı, filmlerinin ülkesinde gösterilmesi için verdiğiniz mücadeleyi, kurduğunuz Yılmaz Güney Kültür ve Sanat Vakfını da bilmek istiyor insan. Yılmaz'ın ölümünden sonraki hayatınızı da yazmayı düşünür müsünüz? Ya da bundan sonraki projeleriniz nelerdir?

Şu an yazıp, yazmayacağımı bilemiyorum. Biraz yorgun ve yılgınım! Türkiye'nin gidişatı ne gösterecek? Kafamda yapmak istediğim birçok projeyi hayata geçiremedim; Vakfın çatısı altında bir kültür sanat merkezi açmak, faaliyetler yürütmek, Yılmaz Güney eserlerinden, roman ve hikâyelerinden filmler yapmak, sinema yapmak isteyen gençlere imkânlar sunmak isterdim. Çok uğraşmama ve belediyeler başta olmak üzere çeşitli kurumlara başvurmalarıma rağmen bunlar gerçekleşmeyince 20 sene boyunca maddi, manevi sırtımda taşıdığım Vakfı kapatmak zorunda kaldım. Şimdi bir müze projem var. Hep uğraşacağım ve uğraşıyorum! Güney Film şirketimiz ise filmlerimizin teknik sorunları ve gelişen yeni sistemlere uygulanmasıyla ilgili çalışmaları zaten sürdürüyor. Kitaplar İthaki Yayınevi'nden çıkıyor. Hayatımızla ilgili bir film projesi var. Ülkedeki vahim durum bize neler gösterecek, hep birlikte göreceğiz. ■

Yaşayan ölüler Yılmaz Güney'e saldırıyor!

Her ölüm yıldönümünde eserleriyle ölümsüzleşen Yılmaz Güney anılırken, yaşayan ölüler de Yılmaz Güney'e saldırıyor.

9 Eylül 1984'te yaşamını yitirmiş, bedenen aramızda olmayan, fakat eserleriyle yaşayan; sahip olduğu görüşleri ve pratiğiyle sömürücü sınıfların iktidarına karşı açık ve cepheden savaş açan, ezilenlerin safında mücadele bayrağını yükselten ve bugün sadece Türkiye'nin değil, uluslararası alanda da milyonlarca ezilmiş insanın sevdiği, saydığı bir insanı; Yılmaz Güney'e saldırıyorlar. Ölümsüz Yılmaz Güney'i öldürmek istiyorlar! "Lümpen, katil, kadın döven" diyerek kin kusuyorlar.

Bunu yapanlar esasında aramızda yaşayanlar, vücutça var olanlar, fakat kendisi gayet barbar olan; sömürü üzerine kurulu bir düzeni savunan; kan emicileri ve onların kurulu düzenini savunan ve öldükten bir süre sonra hiçbir şekilde adlarının anılma imkânı olmayan birkaç kukla. Bunlar bugün bedenen aramızda yaşıyorlar ama aslında birer yaşayan ölüdürler.

Yaşarken birer ölü olmak veya öldükten sonra da yaşamak... Birincisi kolay, bunda burjuvazinin çöplüğünde binlercesi var. İkincisini kazanmak herkesin harcı değil. Yılmaz Güney bu ikincisini kazananlardan biri. O bu onurun hakkıyla sahibi!

Peki, Yılmaz Güney gibiler bedenen yok oldukları hâlde neden yaşıyor?

Yılmaz Güney'in öldükten sonra da yaşıyor olmasının en temel nedeni şudur: O, gelecekteki bir düzeni savunuyor; insanın geleceğini savunuyor, eserlerinde savunmaya çalışıyor. Onun için insanlar ona sahip çıkıyor. O, haksızlığa karşı isyanı dile getiriyor. Onun için insanlar onu savunuyor, sahip çıkıyor. Sahip çıkan insanlar Yılmaz'da esas olanı görüyorlar. Yılmaz başkaldırıdır, Yılmaz gelişmesi içinde, açıkça sosyalizmi, komünizmi savunmuş bir insandır. Bütün baskılara rağmen bunu açıkça da ilan etmiş bir insandır. Bu yüzden ezilen kitleler ona sahip çıkarken, burjuvazi ve uşakları ondan nefret ediyorlar.

Yılmaz Güney kendini sorgulamış, hata ve zaaflarıyla yüzleşmekten ve özeleştiriden kendini sakınmamıştır.

Yılmaz Güney'in aramızdan ayrılışının 39. yıldönümünde, O'na yönelen saldırılara karşı ailesi açıklama yaptı. Bu açıklamayı yayınlıyoruz.

Av. Bişar Abdi Alınak'ın Güney ailesi adına yaptığı yazılı açıklama şöyle:

KAMUOYUNA

Yılmaz Güney, sanatçı kimliğinden, mücadelesinden, milyonlarca insanın teveccüh ve saygısını kazanmasına sebep hayatından tamamen kopuk, kadın düşmanlığı ve şiddet failliğiyle nitelenen bir figür olarak yansıtılmaya çalışılmasına dair kamuoyuna açıklamamızdır;

Güney, sayılması imkânsız onlarca ödül, unutulmaz eser ve başarı sığdırdığı sanat yaşamında, döneminde ve sonrasında milyonlarca gence, emekçiye, yoksula ilham olmuş, kendisini bu ülkenin insanına daha faydalı olmak için her zaman geliştirmiş, eleştirmiş ve bunu söylemekten de geri durmamıştır. Her türden egemen şiddetinin, 40 yıl öncesine kıyasla bugün asla kabul edilemez niteliğe kavuştuğu coğrafyamızda, Yılmaz Güney ile arkadaşlarının egemenlere ve kanıksanmış toplumsal kabullere karşı gösterdikleri iradenin yadsınamaz bir payı bulunduğu açıktır.

Ölümünden 39 yıl sonra bugün; sevenlerinin, ailesinin ve yol arkadaşlarının ideolojik görüşlerinden büsbütün kopuk bir gerçekliğin kamuoyuna kabul ettirilmesi çabasının asıl amacının, yaşamının son anına kadar ülke coğrafyası ve insanı için verdiği sonsuz özgürlük mücadelesini lekelemek olduğu kamuoyunun malumudur.

Yılmaz Güney, kendi sözleriyle kadın haklarına yönelik tavrında "kendisini yetersiz bulduğunu ve gelişme, değişme çabası olduğunu" ifade eden, bu başlıkta ona yüzünü dönmüş herkesi dönüşmeye, yine kendi ifadesiyle "feodal ve gerici kodlardan" uzaklaşıp bıkmadan özeleştiriye ve ilerlemeye teşvik etmiş bir sanatçıdır.

Toplumda şiddet sarmalının sona ermesi hususunda samimi gayretleri olan, kendini bu başlıklarda eleştirmiş, toplumun dönüşmesi ve değişmesi umudunun sembolü olmuş bir sanatçıyı karalamak, hatırasını aşağılamak ve ailesinin kişilik haklarını ihlal etmek en nazik ifade ile hadsizliktir!

Bugün Türkiye'de; kolluğun, iktidarın kolladıklarının ve cezasızlık politikalarına, kadınlara, Kürtlere, işçilere, devrimci güçlere ve LGBTİ+'lara yönelen sistematik saldırılara karşı ses çıkaramayan yeni dönem sanatçılarının, hatırası milyonlara barış ve umudu çağrıştıran Yılmaz Güney'i hedef koymasını, manipülasyona maruz kalan milyonlara göz kırpan samimiyetsiz bir alkış alma hezeyanı olarak görmekteyiz. Tarihi bilinçsizliğin kötülükle sarmalandığı fikirsiz olma durumunu görüyor ve söz sahipleri adına oportünizmin geldiği noktayı kamuoyunun takdirine sunuyoruz.

Karşıtı devrimci olan her pratikte erki koruyan bu zihniyetin binlerce hâkim ve savcıyı "vatan haini" ilan ettiğini yakın tarihte tecrübe ettik. Bu sebeple kolluğun ve onu tümceleyen yargının, sermayeyi ve egemen güçleri koruyan bu yapının , "hâkim sıfatını" kutsamasını da manipülasyonunun bir parçası olarak görmekteyiz. Temsili kötülüğün bu riyakâr yaklaşımı ile toplumu zehirlemek üzere Yılmaz Güney şahsı üzerinden yaratmak istediği ırkçı refleksler ile ayrıştırmayı, kavgayı derinleştirmeyi amaç edindiği de tarihi gerçeklerle örtüşmektedir.

Oyuncu Farah Zeynep Abdullah'ın açıklamasını bu düzeyde değerlendiriyor, şiddetin ve kötülüğün gerçek sahiplerine söz yükseltemediğini anladığımızı ve gördüğümüzü belirtiyor, Yılmaz Güney'i şiddet sembolü olarak gören her anlayışın karşısında olacağımızı yineliyoruz.

Yılmaz Güney'e yönelik, toplumun bilinçaltında yatan Kürt düşmanlığını körükleyen ve ırkçı manipülasyonları örgütleyen her türlü karalamayı reddediyor, toplumun her kesimini, ailesi ve sevenlerine karşı sorumlu davranmaya davet ediyoruz.

Bu ülkedeki hiçbir insanın en ufak haksızlığa veya şiddet içeren davranışa maruz kalmadığı bir gelecek umudunu paylaşıyor ve Yılmaz Güney'in değişme, dönüşme ve yılmadan mücadele iradesinin bu umudu besleyen bir değer olduğunu vurgulamak istiyoruz. Samimi uyarılarımızı dikkate almayan başta oyuncu Farah Zeynep Abdullah olmak üzere karalama kampanyasına karışan her birey için her türlü kanuni hakkımızı kullanarak Yılmaz Güney'in manevi hatırasını, ailesinin ve yakınlarının kişilik haklarının muhafazasını sağlamaya devam edeceğimizi kamuoyuna saygılarımızla duyururuz."

Av. Bişar Abdi Alınak

‘MİLİTAN’DAN ‘YÜZÜNCÜ YIL MARŞI’NA...

Ataol Behramoğlu

■ **TEMEL DEMİRER**

“Şu yoksul, ışıksız sokaklardan geçerken akşamüstleri
Elimde yiyecek filesi, evime doğru
Siliniyor sanki zihnimin yorgunluğu
Isıtıyor halkımın ozanı olmak duygusu içimi
Yıpranmış ellerinde bir sokak çiçekçisinin
Bir kırmızı gül gibi” [1]

Bugünlerde şiirden söz ediyoruz; çünkü direnmeyi gereksiniyoruz.

Direncin bir mevzii olarak şiir, “kaderleri”ne boyun eğip, yaşadıklarına teslim olanlara hiçbir şey söylemez. Çünkü Cemal Süreya’nın, “Şiir bir karşı çıkma sanatıdır,” vurgusundaki üzere o; asi, tutkulu duruşuyla, boyun eğmeyen/ teslim alınamayan uzlaşmazlıklarla beslenir; direngen / vazgeçmeyen insanların sığınağıdır.

Hatırlayın: “René Char, şiiri bir başkaldırma eylemi olarak tasarlar, ‘Boyun eğme şiiri yazmayacağım’ der”ken; [2] ekler Paul Éluard da:

“Şiir bir eylem olanağı, ilerleme olanağı olmalıdır, çünkü şiir bütün pencerelerde, bütün ufuklarda şarkı söyler, yalana karşı gerçekliğin ve örnekliğin şarkısını söyler.” [3]

Her daim sözün doruğudur şiir ve açıklamayı kendi yapar, “gizlenerek”!

Kolay mı? Albert Camus’un vurguladığı gibi “Şiir nihayetinde sağaltıcı bir odun ateşi”dir.

Sokaktan soyutlanmaması gereken şiir en iyi kelimeleri en düzgün biçimde sıralamak falan değildir elbet; şiiri şiir yapan aşk ve hayat için iktidar(lar)a yönelik bir yaylım ateşi olmasıdır.

Bu da şiiri tutku ve ısrarla buluşturan özelliktir.

Veysel Çolak’ın, “Şiirsiz toplum eksiktir, şiirsiz insan yalnızdır.” “Şiir yaşamın diyalektik toplamıdır,” [4] vurgularıyla ifade ettiği gerçeklikte şaire ne ve nasıl olursa olsun, geriye şiiri kalır.

“Özgürlük ve refahın olmadığı, yarın endişesinin kol gezdiği bir ülkede şiir kendi yalnızlığında, kendi sesiyle avunacaktır elbet,” [5] ifadesindeki üzere sihirli bir değnek değildir elbet şiir, ama meydan okuyan, umut verendir. [6]

“Şiir, doğası gereği devrimcidir,” demişti Octavio Paz.

Evet, devrimcidir şiir. Çünkü her şeydir; hayatı kucaklayandır.

Ve şairin yüreği / bilinci yasasız, sınırsız, bayraksızdır; ezilenlerden yana saf bağlayan şairin yurdu, boyun eğdirilemeyen vicdanıdır...

Tam da bunun için “Nasıl bir dünyada yaşarsak yaşayalım, ister güzellikle kucak kucağa, ister pisliklerle burun buruna yaşayalım, şiir hep yanında olacaktır insanların. Şairler bunun için var,” notunu düşer İlhan Berk...

••••

Doğan Hızlan’ın, “Şiir bütün hayatı kapsar,” [7] dediği sözcüklerin o büyülü, isyankâr dünyasında, Ataol Behramoğlu da “Usta dizelerin, damıtılmış cümlelerin insanıdır.” [8]

Geçmişten bugünlere eksiği ve fazlasıyla önemli bir şairdir.

Önemi yaşam seçimleriyle müsemmadır. ‘Militan’ı çıkaran O, bir devrimcidir; insan(lık)ı metalaştıran kapitalizme meydan okuyandır; ücretli köleliğe isyan edendir.

‘Mustafa Suphi Destanı’nda, “Durmak olmaz ki bir kez halk için çıktın mı yola... Demiri tavında dövmek gerek ucunda ölüm de olsa...” [9] diye haykırıp; “İsyanım adaletsizliğe, yalana, sömürüye, yurt ve insan sevgisizliğine, genel olarak da yaşam düşmanlığınadır,” ifadelerini kullanandır! [10]

Ya da bugünlerde, “Türkiye Cumhuriyeti yurttaşının Cumhuriyet Halk Partisi’ne karşı ilgisiz ve sevgisiz olmasını anlamakta güçlük çekerim... Cumhuriyetin ve halkın partisidir. Öyle olmalıdır. Öyle olmak zorundadır,” [11] dese de geçmişte böyle olmayandır.

Örneğin “Dostları özlemle kucaklamayı unutma / Çocuk sevmeyi, çiçek koklamayı unutma / En zorlu anındayken bile kavganın / Gökyüzüne bakmayı unutma”...

“Bir gün mutlaka yeneceğiz! / Bunu söyleyeceğiz bin defa! / Sonra bin defa daha, / sonra bin defa daha, / çoğaltacağız marşlarla / Ben ve sevgilim

Ataol Behramoğlu

ve arkadaşlar yürüyeceğiz bulvarda / Yürüyeceğiz yeniden yaratılmanın coşkusuyla / Yürüyeceğiz çoğala çoğala"...

"Körlerin ve yetimlerin / Türküsünü söylemek istiyorum / Yavrusu ölmüş ananın / Hastaların türküsünü söylemek istiyorum / Hapiste yalnız bir adamın / Sevgili bir yüreğin türküsünü söylemek istiyorum / Kardeşimin, Guevara'nın"...

"Cellat uyandı yatağında bir gece / 'Tanrım' dedi 'Bu ne zor bilmece: / Öldürdükçe çoğalıyor adamlar / Ben tükenmekteyim öldürdükçe'..."

"Yıllanmış bir ağaç gibi köklü, gür / Yalan hiç yıkılmayacakmış gibi görünür / Hükmü verilmiştir oysa: / Yıkılacak. Çürümüştür"...

"Burjuvalar kocaman duvarlarla / Çevirmişler avlularını / Ama bir kiraz ağacı gördüm geçen gün / Dışarı uzatmıştı en çiçekli dalını"...

"Hayale, düşe, doğa ötesine karnım tok / Cine, periye, tanrıya, iblise karnım tok / Adam gibi yaşadım şu dünyada diyebilsem bir gün/ Gerisine karnım tok"...

"Yaşamak bu yangın yerinde / Hergün yeniden ölerek / Zalimin elinde tutsak / Cahile kurban olarak"... vb'i dizeler Onun 'Militan' günlerindendir...

Örneğin bugünlerde "Cumhuriyetin 100. yılına özel bir marş yazdı. Marşa Düş Gezginleri de bir beste yaptı. Behramoğlu'nun marşı 2023 yılında tekrar gündeme gelirken sosyal medyada da milyonlara ulaştı."

"Sizin yazdığınız bir 100. Yıl Marşı var. Neden yazmak istediniz? Nasıl hislerle yazdınız?" sorusunu O şöyle yanıtladı:

"İçimde zaten kıpırdayan bir arzuyu Erhan Doğan güçlendirdi ve çabuklaştırdı... Yüzüncü Yıl Marşı, dört kıtadan ve her kıta sonrasında yine on dört heceli bir tekrar beytinden oluşuyor. İçerikte Cumhuriyet Devrimi'nin emekten, çağdaşlıktan, barıştan yana önemini ve değerliliğini vurgulamak istedim.

'Halkın ekmeği gibi kutlu ve kutsal olan' ya da 'Cumhuriyet herkesin kardeşliği demektir / Silinsin yüreklerden kin, kuşku ve düşmanlık / Kendi yazgımız şimdi kendi elimizdedir / Yeryüzü bütünüyle vatanımızdır artık' dizeleri ve bölümleri, bu nedenle şiirde en sevdiğim yerlerdir..." [12]

'Militan' Ataol Behramoğlu, 'Mustafa Suphi Destanı'nı kaleme almıştı; bugünkü CHP'li versiyonu ise, '100. Yıl Marşı'nı...

Böyle bir tercih farklılaşmasının; "Küçük burjuva, dar ve sığ yaşamımızı, bu açıdan baktığımda

hor görüyorum şimdi," [13] ifadesindeki üzere, şiirine de yansımaması mümkün değil...

Hayır, kesinlikle O'nun demokratlığını inkâr ediyor değiliz.

Elbette Ataol Behramoğlu'nun, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Derneği (BETAV) tarafından düzenlenen kitap fuarındaki söyleşisinin iptal edilmesini; [14] Aydın Üniversitesi'nden uzaklaştırılmasını unutuyor değiliz...

●●●●

Lakin bizim için 'Militan'ın "Ve kederi de yaşamalısın, namusluca, bütün benliğinle / Çünkü acılar da sevinçler gibi olgunlaştırır insanı / Kanın karışmalı hayatın büyük dolaşımına / Dolaşmalı damarlarında hayatın sonsuz taze kanı," dizelerindeki Ataol Behramoğlu başkaydı.

Acılardan aldığı diplomaları / nişanlarıyla O, kederleri namusluca yaşamanın öteki adıydı; dizelerindeki gibiydi hep, sapmaksızın.

"Bir gün mutlaka!" ısrarıyla müsemma '68'ydi O; Vietnam'dan Şili'ye; Mustafa Suphi'den Sivas'ta yakılanlara... Hâsılı, "Barışçı, hümanist, mücadeleci, isyankâr, toplumcu, devrimci" [15] bir şairdi; duygu diliyle konuşan; militan bir aydın duruşu / tutumu ile...

Türkiye'de diktatörlüğün dik âlâsının yaşandığını kaydederek, "İyiliğin örgütlenmesi gerekli," [16] diyen Ataol Behramoğlu şunların altını da özenle çiziyordu:

"Sorgulamayan, donan bir beyin artık insani olan tüm duygularından sıyrılmış ve sadece kendi doğruları için yaşayan, bir robot hâline gelmiştir. Robotlaşan kişi için, kendi doğruları dışında yaşayanlar yok edilmesi gereken unsurlardır... Robotlaşma saridir." [17]

Tam da buna "Dur" der O dizeleriyle...

Kolay mı? "Ataol'un Maltepe Askeri Cezaevi'ndeyken yazdığı şiirler, 'Her şeye karşın, yaşamanın, direnmenin şiirleridir,' derdi Doğan Hızlan..." [18]

Ve O, bu konuda "Salt yenilikçilik zamanla eskir, bir zamanlar moda olmanın getirdiği süsler dökülür, ışıltılar sönükleşir, parıltılar parıltılı olma özelliğini yitirir. Fakat yenilikçi olmadan da büyük bir şiir yaratılamaz..." [19]

"Şiirimi büyük bir yere götürmeyi ne kadar isterdim."

"Nefes alan şiiri seviyorum; somut bir yaşantı parçasını aktaran. Kendi şiirimin yerini ve gelişecekse eğer, gelişme yönlerini kestiremiyorum... 25 yaşına kadar olan şairliğimi 'Kör Bir', 'Bir Gün Mutlaka' gibi şiirler özetler... 35 yaş dolaylarındaki şiirimi 'Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var', 40 yaşlarımı ise 'Türkiye Üzgün Yurdum...' Hâlâ yaşamakta olduğuma göre, şiirimin belirli gelişme yönleri olmalı. Yalın bir lirizm, yurdu kavrayış ve yansıtış, bazen bir destan soluğu..." [20]

●●●●

Hâsılı, "Ama artık gitmek geliyor içimden / Bir sabah masmavi bir bulutun peşinden / Dönüşü olmayan yerlere," dizelerinin Ataol Behramoğlu'ndan geçmişi ve bugünüyle çok şey öğrendik...

12 Temmuz 2023, Çeşme Köyü. ■

NOTLAR

[1] Ataol Behramoğlu, Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var, Adam Yay., 1991, s. 79.
[2] Ferda Fidan, "René Char ve 'Hypnos Yaprakları'...", Cumhuriyet Kitap, No: 1737, 1 Haziran 2023, s. 4.
[3] Paul Éluard, Ozan ve Gölgesi, çev: Özdemir İnce, Adam Yay., 1974, s. 46
[4] Canan Salı, "Şiirin Kalbi Bir Şair: Veysel Çolak", Cumhuriyet Kitap, No:1725, 9 Mart 2023, s. 8.
[5] Metin Altıok, Şiirin İlk Atlası, Kırmızı Yay., 2006, s. 57.
[6] "Bugün bile bir şiir ancak okunduğu zaman var olur; şiiri hayata geçirmek için ezbere bilmek, içimizden, sessiz sözcüklerle okumak gerekir." (Jean Pierre Vernant, Torunuma Yunan Mitleri, Çev.: Mehmet Emin Özcan, Helikopter Yay., 2018, s. 12.)
[7] Mehmet Keskin, "Şiir ve Eylemle Geçen 50 Yıl", Cumhuriyet, 2 Şubat 2015, s. 15.
[8] Ayşe Emel Mesci, "Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var", Cumhuriyet, 9 Şubat 2015, s. 14.
[9] Ataol Behramoğlu, Mustafa Suphi Destanı, Sanat Emeği Yay., 1979.
[10] Işıl Çalışkan, "Behramoğlu: İsyanım Yaşam Düşmanlığına", Birgün, 14 Mayıs 2022, s. 15.
[11] Ataol Behramoğlu, "CHP'miz", Cumhuriyet, 14 Haziran 2023, s. 4.
[12] Orhun Atmış, "Ataol Behramoğlu'ndan 100. Yıl Marşı", Cumhuriyet, 22 Nisan 2023, s. 11.
[13] Ataol Behramoğlu, Cezaevi Güncesi-Hapishanede Bir Sabah Türküsü: Günceler 1 (Nisan-Aralık 1982), Tekin Yay., 2022, s. 78.
[14] Eren Aysan, "Şiiri Yasaklamak", Cumhuriyet, 10 Haziran 2023, s. 13.
[15] Figen Yılmaz, Dünyayla Söyleşen Şair, Tekin Yay., 2017.
[16] Sercan Meriç, "Behramoğlu: Önce İyilik Örgütlenmeli", Birgün, 11 Mart 2023, s. 15.
[17] Ataol Behramoğlu, "Meral Akşener Gerçeği", Cumhuriyet, 30 Eylül 2017, s. 8.
[18] Hikmet Çetinkaya, "Umutsuz Akşamlarda Bir Şair...", Cumhuriyet, 3 Şubat 2015, s. 5.
[19] "Seyyit Nezir Sordu, Ataol Behramoğlu Yanıtladı: Kapitalizm Can Çekişiyor, Ardı Sıra Bütün İnsanlığı Sürüklüyor", Aydınlık, 9 Kasım 2011, s. 16.
[20] Ataol Behramoğlu, Cezaevi Güncesi-Hapishanede Bir Sabah Türküsü: Günceler 1 (Nisan-Aralık 1982), Tekin Yay., 2022, s. 13-63.

Gordern

■ A. KARABAX

Geliyek ji cih dilive, tê û li bîrên min bi şûn dibe
Bedenên xwe, bi kemerên zinarî hatine pêçandin.

Mirov li waroşan bi têriya hêviyan dikevin cihan
Berî tavê, elend birîndar dikin xewên belengazan
Hêviyên wan her roj pê re birçî jî rabin ji nivînan
Mîraseke kal û pîran in, pê xweşbîn in wekî wan.

Bi kemerên xwe, birçîbûna gerdûnî şanîdar dike
Ez wê geliyê dizanim, nayê bîra min li kuderê ye.

Di nava keskahiyên dar û deviyan de latên qorîn
Qey hesabên nehatine dîtin, lê hatine tomarkirin
Di kûrahiya geliyê de çemek dildar û keskeperîn
Wekî nîveşevên berbajarên me, bêdeng diherike.

Gelî bir serê xwe nabin, ji mil ve tên şaxên wan
Diqelêşin lat û lotan, vedikin cihan û dadikevin.

Ziryanek dertê, xwe li kuçe û xaniyan dipêçîne
Demsal zivistan e, hîn şev e, rawestgeh vala ne
Kom bi kom xebatkaran xwe dane ber dîwaran
Li qadên taxên berbajaran li benda otobusan in.

Geliyekê bi xewn dixim, zivistan lê dijwar dibin
Li wir ew qas stare hene ku ziryan jî lê nakevin.

Şevên ku xewên xwe bi çîrokan hatine raçandin
Bo kar, bi destê sibê re bezîna navandên bajaran
Di heman saetan de, li dereke din, bihar û havîn
Bayê serê sibê, li beden û keskaniya geliyê dide.

Me bi xwe terk nekirine şûn û warên dê û bavan
Ji wê tên, bêriyên me bîrdarî mane li wan deran.

Mîna bibîzî, bêjî, bibînî; li sûkên berbajarên me
Bîranînên wan bi zên û sew li rê û rêçên berê ne
Geliyekê dizanim wekî xwe bigihîne wan sûkan
Sûlava xwe, bê qîrîn û hawar e mîna berbajaran.

Li çiyayan hatine nexşandin bêriyên berbajaran
Yên canên xwe bi dil bar dikin, diçin wan deran.

14.07.2023

Gorden

■ A. KARABAĞ

Yerinden oynar bir vadi, gelir, konar belleğime
Kemer üzerine kemer bağlamış beden boyunca.

Umut tokluğa aç girer yatağa varoş uykularında
Günden evvel şafak bereler uykularını fakirlerin
Her gün aç da uyansa, umut kenar mahallelerde
Bir miras gibidir, iyimser bakılır başlayan güne.

Küresel açlığa kuşak bağlar, teşhir eder varana
Bilir sanırım o vadiyi, hatırlayamıyorum yerini.

Ağacın ve çalının kuşamında duvar gibi kayalar
Sanki görülmemiş hesaplarla yazılmış bedenleri
Vadi dibinde yeşilimsi ve yeşile sevdalı bir dere
Yoksul semtlerin gece yarıları gibi sessizce akar.

Bir başına olmaz bir vadi, iki yandandır dalları
Yara yara dağı taşı toprağı, yol eder, açılır iner.

Bir poyraz çıkar, evi, caddeyi, etrafı sarar durur
Duraklar boş, kıştır mevsim, vakit daha gecedir
Duvar duldalarına sığınmışlar grup grup işçiler
Kenar semtlerden geçecek otobüsleri beklerler.

Düşler bilirim bir vadiyi, kışı da yaman savurur
İçinde o kadar yer var ki, poyraz bile kâr etmez.

Geceleri masal örgülü, uykuların düşsel tadında
Seherden önce işe koşmak mahalleden merkeze
Bir başka yerde aynı saatlerde yaz ve baharında
Seher yeli okşar vadi yeşilini ve beden yüzlerini.

Bir gönül işi değildir yerinden yurdundan ayrılık
Ondandır, özlemlerimiz hep canlı kalır gerilerde.

Duyan, diyen, gören gibi; semt açık pazarlarında
Gezilirken, hatıralar başka yerlere kanat vururlar
Bir vadiyi görür gibiyim, meydanlara uzanır gibi
Şelalesi içten içe köpürür, bir kenar mahalle gibi.

Yazılı kalanda, kenar mahalle özlemleri dağlara
Yoluna yürek dokuyan, başını alır gider dağlara.

Katliamlar ve kayıtları

■ **Prof. Dr. ŞÜKRÜ ASLAN** (*)

Dersim'in Halvori köyünden 217 kişi ölüme götürülürken...

Katliam yapan sistemler bu vahşetin kaydını tutarlar mı? Evet, modern devletlerin önemli bir özelliği yaptıkları işlerin kaydını tutmalarıydı. Bu uygulama, alınan kararların uygulandığını ispat için de gerekliydi ve mesela fotoğraf bunun en önemli araçlarından biriydi. Kayıt altına alınan belgeleri kamuoyuna açmak ya da açmamak veya ne zaman açılacağını belirlemek de yine bu devletlerin bir özelliğiydi. Yani devletler bu kayıtları (şimdi olduğu gibi) kamu için değil, kendisi için tutuyorlardı.

Türkiye'de gazete-radyo haberlerine pek konu olmasa da, Cumhuriyetin erken dönemi böyle deneyimlerle yüklüydü. Reşat Hallı tarafından Genelkurmay arşivlerinden istifade edilerek yayınlanan Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar adlı kitapta 1924-38 yılları arasında hemen hemen aynı askeri birlikler tarafından gerçekleştirilen harekâtlar detaylıca yer almıştı. Her yıl daha 'tecrübeli' hale gelen sözkonusu birliklerin imha ettiği binlerce insan ve hayvana dair tutulmuş kayıtlar tarihe düşülmüş notlar gibiydi. Şu sıralar değişik şehirlerde anmalara konu olan katliamlar, bahsekonu raporlarda, katliamı yapan askeri birliklerin adları bile belirtilerek yazılmıştı. Kayıtlar, o yıllar boyunca Ağrı, Zilan, Bitlis, Diyarbakır, Erzincan ve Dersim'de neler olduğuna dair ilginç detaylar içeriyordu.

●●●●

Hallı'nın raporunda sadece Dersim'e ve sadece 10-20 Ağustos 1938'e bakmak bile diğerleri hakkında bir fikir vermesi bakımından oldukça ilginçtir. Büyük kırımın on güne sığdırılması için nasıl bir askeri faaliyet yürütüldüğünü okumak ise kendi başına dehşet verici. Rapora göre Bakanlar Kurulu'nun 6 Ağustos 1938'de aldığı karar gereğince Genelkurmay, Tunceli'yi kısa zamanda ve kesin şekilde tarama ve tedip etmeyi, girilmemiş yer bırakmamayı ve tarama sırasında kimsenin bölge haricine çıkmasına izin vermemeyi, muhitten dâhile doğru kuşatıcı şekilde bölgeye girmeyi öngörmüştü. Taranacak coğrafya üç bölgeye, her bölge sevk ve idare bakımından yedi iç bölgeye ve her iç bölge de yine aşiretler gözönünde tutularak 3-5 küçük bölüme ayrılmıştı. 7.200 kilometrekarelik tarama bölgesinde 43 tabur, 6 Süvari Alayı konumlanmıştı. Bir taburun günde 20 kilometrekarelik bir alanı tarayabileceği esas kabul edilmiş ve toplam 7.5 günde işin tamamlanması öngörülmüştü. Buna ¼ ihtiyat da eklenerek toplam on günlük bir harekât planlanmıştı. Tarama harekâtının 10 Ağustos sabah saat 05.00 de başlayıp 20 Ağustos'ta tamamlanması hedeflenmişti.

Qemerê Hesen Mağarasında saklanan 300'ü aşkın Demenanlı kadın ve çocuğun katledilmesi...

●●●●

Adına tedip ve tarama denilen bu uygulama, gerçekte kitlesel imha harekâtıydı ve toplanan herkes önceden belirlenen yerlere götürülerek silah, dinamit ve süngü ile ya da uçurumlardan atılmak suretiyle öldürülmekteydi. Kayıtlara göre mesela 7. Kolordu askerleri Kırmızıdağ'da 300 kişiyi imha etmiş ve hayvanlarını da ele geçirmişti. 14 Ağustos günü 62. Alay'ın 1. Taburu Ovacık Kackerekbaba'da 32 kişiyi imha etmiş, 16 kadını diri ele geçirmişti. 15 Ağustos günü 41. Tümen birlikleri Zimaqe, Xec ve Bornak köylerinden getirilen 395 kişiyi Hopik'te imha etmişlerdi. 17 Ağustos günü 36. Alay Sin'de, 3. Seyyar Jandarma Taburu Pulur'da, 41. Tümen Kalason ve Sin Bucağında binlerce kişiyi imha etmiş ve köylerini yakmışlardı. 12. Tümen kuv-

Kırılan Karanfiller (*)

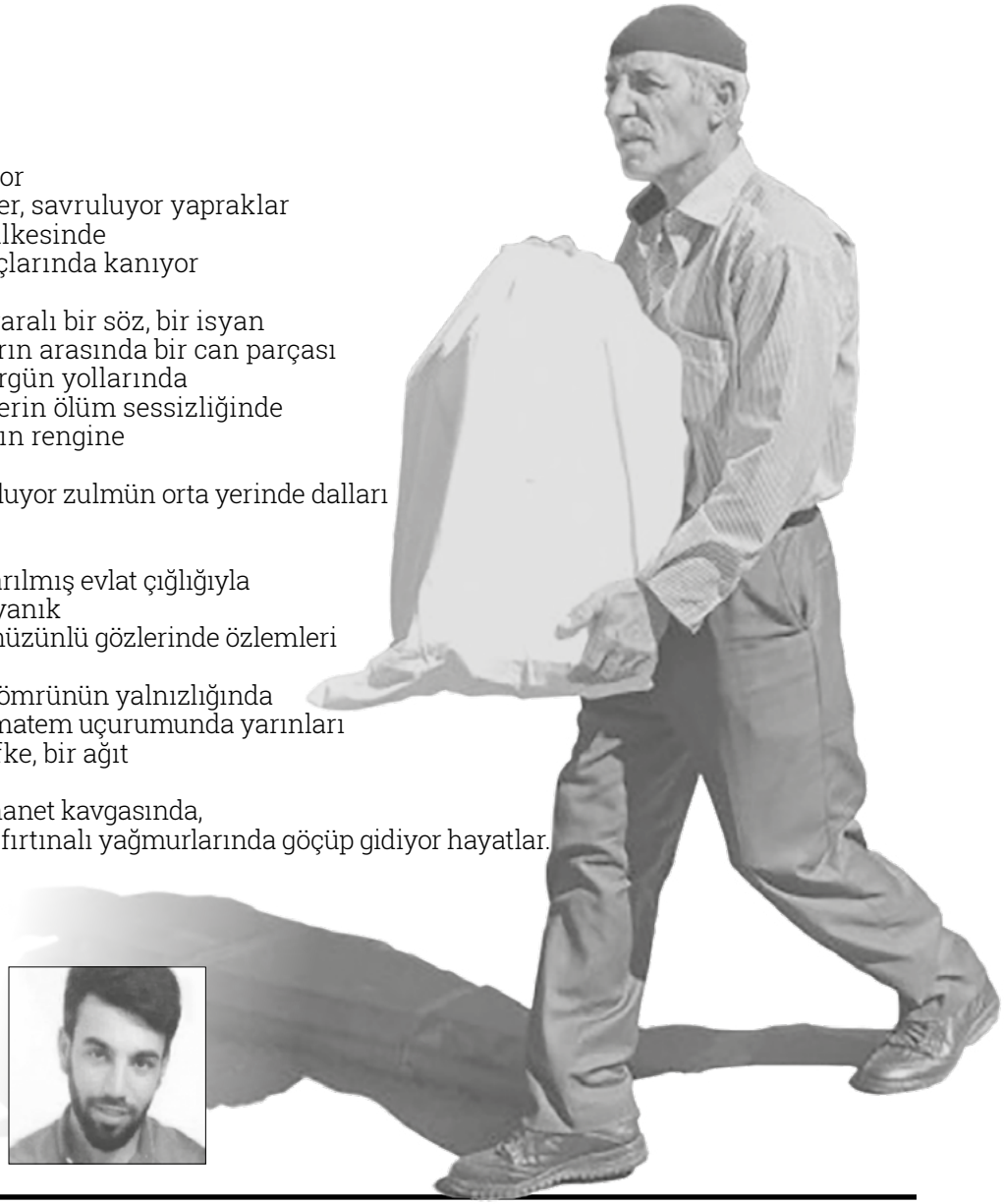

■ MED REŞİYAN

Bir eylül daha geçiyor
Yağmalanıyor kentler, savruluyor yapraklar
Acı seslerin yasak ülkesinde
Bir baba yüreği avuçlarında kanıyor

Yorgun bedeninde yaralı bir söz, bir isyan
Vurulmuş barikatların arasında bir can parçası
Utanç iklimlerin sürgün yollarında
Kundaklanan gecelerin ölüm sessizliğinde
Ateş düşünce baharın rengine

Kırılan bir karanfil oluyor zulmün orta yerinde dalları
Suskun, sahipsiz

Kemikleri torbaya sarılmış evlat çığlığıyla
Boynu bükük, bağrı yanık
Toprağa gömülüyor hüzünlü gözlerinde özlemleri

Gün ışığı görmemiş ömrünün yalnızlığında
Ufuksuz kalıyor bir matem uçurumunda yarınları
Dile gelmeyen bir öfke, bir ağıt

Ağlayan tarihlerin ihanet kavgasında,
Karanlık sokakların fırtınalı yağmurlarında göçüp gidiyor hayatlar.

29.08.2022

(*) 29 Ağustos 2022'de Sur ilçesindeki çatışmalarda yaşamını yitiren kemikleri bir torbanın içinde baba Ali Rıza Aslan'a teslim edilen Hakan Aslan'ın acı bir hikâyesidir. Anısına saygıyla...

vetleri Tagar deresinde 13 erkek, 30 kadın ve çocuk yakalamıştı! Rapora göre çok sayıda büyükbaş ve küçükbaş hayvan imha edilmişti. İnsanların sığındıkları mağaralar top ve makineli tüfek ateşinden başka 25. Alay'ın istihkâm müfrezesi tarafından tahrip kalıpları atılmak suretiyle dağıtılıp içindekiler öldürülmüş, can havli ile dışarı çıkanlar da ateşle imha edilmişti. Planda öngörüldüğü gibi 17 Ağustos 1938 günü yasak bölge içindeki bütün evler, tarlalar yakılmış, müsademelerde binlerce insan imha edilmiş, sığındıkları köyler, komlar hatta fundalık ve tarlaları yakılmıştı. Kitlesel imhaya dair bu dehşet verici bilgilerin tamamı, adı geçen raporda yer almıştı.

Türkiye'de her yıl Ağustos ayında çok yerde anma toplantılarına konu olan bu katliamların detaylarını resmi raporlardan okumak gerçekten ürkütücüdür. Belki devletlerarası savaşlarda olabilecek kadar ayrıntılı askeri uygulamalarla onbinlerce insan ve hayvan katledilmesine rağmen, Türkiye kamuoyunun bundan habersiz olması ve gerçekdışı tarih anlatısının tekrarı ise âdeta başka tür bir kırımın öyküsü gibi...■

(*) Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
(23 Ağustos 2023 tarihli BirGün gazetesinden alınmıştır.)

YAŞAMINI ROCK MÜZİĞİNE ADAMIŞ BİR MÜZİSYEN

“Eğer benim yaptığım müziği herkes, yani 70 milyon Türkiye dinliyorsa, ya bende bir yanlışlık vardır, ya da memlekette...” [1]

■ **MEHMET DESDE**

7 Ağustos 2023’te, Erkin Koray’ın Kanada’nın Toronto şehrinde yaşama gözlerini yumduğu haberini gazetelerde okudum. TV haberlerinde Erkin Koray üzerine yapılan haberleri-yorumları dinledim. Hâkim sınıfların sözcüleri art arda taziye mesajları yayınladılar. Yazılı basında, sosyal medyada ve TV’lerde Erkin Koray’ın Türk Rock, Anadolu Rock müziğinin temsilcisi olduğu hakkında çokça yazılar yazıldı, haberler yapıldı.

Erkin Koray’a sadece sol kesim değil, ezcümle herkes sahip çıktı. Bu davranış, toplumda ölene karşı saygı vs. olarak kabul görse de aslında ölene karşı saygısızlığın dik âlâsıdır. Örneğin, sağlığında bir kişi, bir dizi yanlış yapmıştır, toplumda sevilmeyen birisidir, yüzüne karşı yaptıklarının yanlışlığı vs. söylenmemiştir ve ama öldükten sonra o kişinin sadece iyi yanları “saygı” adına ortaya dökülür, kimi zaman zorlamalara girilir, kişiye onda olmayan maharetler, erdemler yüklenir.

Erkin Koray’ın görüşlerini, yaptıklarını vb. hiç sahiplenmemiş, savunmamış, ya da uzak kalmış kişilerin, Erkin Koray öldükten sonra onu, aşırı derecede “sahiplenmeleri”, “sahiplenir” görünmeleri elbette sebepsiz değildir. Erkin Koray’ın sahtekârca sahiplenilmesinin altında, O’nun kitleler tarafından sevilmesi ve onlar üzerinde haklı bir prestije sahip olması, onun bu etkisinden yararlanma, gerçek siyasi kişiliğinden arındırıp, şekli-şemalini öne çıkararak, prestijinden yararlanma sahtekârlığı yatmaktadır. Bir başka deyişle ceset sömürücülüğü yapılmaktadır! Yazılı ve görsel basında Erkin Koray hakkında yazılanları okuduktan ve söylenenleri dinledikten sonra, yazı planımı değiştirerek Erkin Koray hakkında yazmaya karar

verdim. Ama önce O'nu anlamak için kısaca 1968'li yılları ve Rock'un ortaya çıkışını bilmekte fayda var.

1968'li yıllar

1968'de dünyanın birçok ülkesinde yüz binler ayaktadır. Irkçılığa karşı siyahlar sokaklardadır. Avrupa'nın bir dizi ülkesinde üniversiteler, "küflenmiş üniversite geleneklerine", gericiliğe karşı, demokratik üniversite, öğrencilerin yönetime katılım talepleriyle işgal altındadır. Sisteme isyan, Fransa'da işçi ve öğrenci eylemleri ile birleşmektedir. Asya/Afrika/Latin Amerika devrimci ayaklanmalarla sarsılmaktadır. Çin'de Kültür Devrimi bütün hızıyla sürmektedir. Ülkelerimizde, üniversite işgalleri yaşanmakta, sokaklar öğrenci gençlerin "6. Filo Defol!", "Amerikalı it/evine git!", "Morison Süleyman/ Yolculuk ne zaman?" şiarlarıyla yankılanmaktadır.

Eylemlerde, Beatles'in, Rolling Stones'un şarkıları, Bob Dylan'ın, Joan Baez'in ezgileri söylenmektedir. Uzun saçlar eskiye isyanın sembolü, çiçek çocuklar yollardadır. Dünya, bir altüst olma eşiğindedir. Genç kuşaklar, yeninin, güzelin, yeni bir dünyanın peşindedir. Onlar gerçekçi olup, "imkânsız" denilenin istendiği yıllardır 1968 yılları.

Yaşamı

Erkin Koray, 24 Haziran 1941'de İstanbul'da yaşama gözlerini açtı. Babası Selanik göçmeni Şair Enver Koray, annesi ise İstanbul Belediye Konservatuarı'nda piyano öğretmeni olan Vecihe Koray'dır. Erkin, kendisinden iki yaş küçük olan kardeşi Korkut ile birlikte ailenin iki çocuğundan biridir. Babası Enver Koray şairdir ama şairlik o dönemde para etmediği için Devlet Demiryollarında müfettişlik yapmaktadır. Erkin Koray'a ilk gitarı annesi alır. İlerleyen yıllarda piyanodan uzaklaşıp ve gitar çalmayı öğrendi.

Erkin Koray, Ekim 1973'te Müge Duruman ile yaşamını birleştirdi. Bu birliktelikten kızları Damla dünyaya geldi. Müge Duruman ve Erkin Koray 1977'de ayrıldı. Ayrıldıklarında kızları Damla 2,5 yaşında idi. Damla, babası ile birlikte büyüdü.

Son yıllarda Kanada'da yaşıyordu. Ölmeden bir ay önce (8 Temmuz'da) sosyal medyadan bir açıklama yaptı. Artık yaşlanıyoruz dese de yeni albüm müjdesini verdi. Bürokrasi ve telif sorunlarından yakınıyordu. Erkin Koray, Toronto'da 7 Ağustos 2023'te 82 yaşında yaşama gözlerini yumdu. O, Kanada'da gömülmeyi vasiyet etmişti. Arkasından görkemli bir cenaze töreni yapılmasını istemedi. Sıradan biri gibi sessiz sedasız toprağa karışmak istedi. 11 Ağustos 2023'te Toronto'daki Westminster Mezarlığı & Anıt Mezarında toprağa verildi.

Müziğe giden yol

Erkin ve Korkut kardeşler, annelerinden piyano dersleri aldı. Annesinin de etkisiyle beş yaşında piyano çalmaya başlar. Erkin Koray o günleri şöyle anlatır:

"Annem piyano öğretmeni idi tabii İstanbul Belediye Konservatuarında. Dolaysıyla evin içinde hep piyano çalındığı için özel öğrencileri de vardı tabii. Daha doğrusu vurgulamak istediğim şey klasik batı müziği formatında başladım. Yani Bachlar, Beethovenler, Mozartlar falan ile de başladım müziğe. Daha sonra da aşağı yukarı 15-16 yaşlarında iken Rock'n Roll'a çevirdim konuyu." [2]

15-16 yaşlarında Rock müziğinin kollarında bulur kendini. O yıllar radyo yıllarıdır. Radyo, herkesin dünyaya açılabildiği bir cihazdır. Genelde radyoda, Caz, Vals, Ça-ça-ça müziği çalınır. Radyoda çalınan bu müzik türü ilgiyle dinlenilmektedir. Koray kardeşler, radyoda okunan Rock'n Roll denen müzik türüne kulak verdi.

Korkut Koray bu etkileşimi şöyle anlatıyor: *"Bu radyodan etkilenerek zaten müzik hayatımız yön değiştirdi. Çünkü orda duyduğumuz Rock'n Roll müziğinin tesirinde kalıp, biz bunu nasıl yaparız derken abim Erkin Koray ile beraber bir uğraşın içine girdik. Bu o kadar kolay olmadı. Davul yok, gitar yok. Rock'n Roll müziği kendisi ile beraber hareket ve yeni sazlar gerektiriyor. Saksafon var işin içinde. Daha çok bol gitar var. (…) Böyle bir durum ile karşı karşıya kaldık. Daha fazla ne yaparız diye düşünüyorduk. Evde piyanoyu o çalıyor. Ben böyle teneke kutuların üzerinde elimle falan çalıyorum. Hiçbir şey yok tabii."* [3]

Ancak radyodan dinlediği elektrogitar sesi, onu sanki başka bir boyuta sürüklüyordu. O dönemde elektrogitar yeni yeni Türkiye'ye giriyordu. Alman Lisesi'ndeki eğitim hayatı, müziğe olan ilgisini de daha da arttırdı. Alman Lisesi'nde okuduğu yıllarda, okulda bir orkestra kurulacaktı. O yıllarda orkestralar, genelde piyano, kontrbas, akordeon ve davuldan oluşuyordu. 29 Aralık 1957'de Galatasaray Lisesi'nde, 16 yaşında gencecik bir delikanlı olarak ilk konserine çıktı. Kardeşi Korkut davul çalıyordu. Galatasaray Lisesi'nde verilen ilk konser büyük ilgi gördü. Konserden sonra iş teklifleri almaya başladılar. Galatasaray Lisesi'nden sonra Amerikan Kız Lisesi'nde bir konser daha verdiler. Erkin Koray hem çalıp hem de söylüyordu. Elvis Presley, Fast Domino, Everly Brothers ve Rick Nelson ve Chuck Berry'den şarkılar söylediler. Gösterilen ilgi karşısında atom mühendisi olmak isteyen Erkin Koray kararını verdi. Artık müzisyen olacaktı.

1950'li yıllarda, Alman Lisesi öğrencisi iken, kurduğu dört kişilik grubu ile okul konserlerinde salonların altını üstüne getirdi. Müzik severler arasında ilk Rock müziği yapan çılgın bir gençten söz edil-

meye başlandı. 1957'de Erkin Koray ve Ritimciler grubunu kurdu. Bu grup, O, 1963'te askere gidinceye kadar devam etti.

Elektrogitar

Erkin Koray, gitar çalmaktadır ancak çevresinde gitar çalan birileri yoktur. Bir gün kardeşi Korkut ile beraber Göztepe'den Erenköy'e doğru yürürken aniden duydukları elektrogitar sesi ile şaşırırlar. Bahçeli bir evden elektrogitar sesi gelmektedir. Evin kapısını çalarlar. Evin kapısını Amerikalı bir asker açar. Amerikalı asker iki kardeşi içeri alır ve Erkin Koray az bildiği İngilizcesi ile elektrogitar üzerine Amerikalı asker ile sohbet eder. Elektrogitara göz koyar. Nasıl bu gitara sahip olurumun hesaplarını yapar. Sonunda az bir para ödeyerek Amerikalı askerden elektrogitarı alır. Elektrogitara kavuştuğu bir dönemde bütün dünyada esen Rock'n Roll rüzgârı henüz ilk yıllarını yaşamaktadır. Klasik gitarın içine yerleştirdiği küçük bir mikrofon ve yüksek kaldırımdan aldığı bir amplikatörle (ses yükseltici) kendisine bir elektrogitar yapar.

İlk plak

Erkin Koray ve grubu ritimciler, kâh çay partilerinde kâh okul konserlerinde boy gösterirken, bir yandan da profesyonelliğe doğru adım attılar. 1960'larda eğlence mekânlarında sahne alarak para kazanmaya başladılar. İlk plağını 1962'de kaydetti. Ancak askerlik nedeniyle kaydedilen bu plak 1966'da piyasaya sürüldü. "Bir Eylül Akşamı." İlk plağının bir yüzü Türkçe, diğer yüzü de İngilizcedir. "Bir Eylül Akşamı" (Its So Long) klasik anlamda henüz Rock'n Roll değildir, çok yavaş bir şarkıdır. Herkesin şarkı söylemeye çalıştığı bir dönemde İngilizce şarkı söylemek aykırı bir çalışmadır. Erkin Koray henüz 21 yaşında asi ve hayata kafa tutmaktadır.

Hamburg yolculuğu

Batı türünden bir müzik yapmak ve müzik bilgisini geliştirmek amacıyla yurtdışına gitmeye karar verir. Yıl 1963 Haziran'ıdır. Kendi söylemiyle *"Evropa'larda neler olur? Millet ne çalar, ne söyler? Nasıl çalar söyler? Şu işleri yakın gözlükle de bir görsek iyi olacak galiba"* [4] der. Pasaport almak için Askerlik Şubesi'nden belge alması gerektiği söylenir. Askerlik şubesine gittiğinde, yurtdışına askerlik yapmadığı gerekçesiyle çıkmayacağı bilgisi verilir. Zorunlu olarak iki yıl askerlik yapar. Acemi birlikten sonra askerliğini Ankara'da Hava Kuvvetleri Caz Orkestrasında solist ve gitarist olarak tamamlar.

Askerlik dönüşü belleğinde başka hayaller uçuştu. Almanya'ya yerinde Rock müziğini gözlemlemek için gitmek istedi. Askerlikten sonra yurtdışına çıkmasının önünde artık bir engel kalmamıştı. Ancak yol parasına ihtiyacı vardır. İzmir'deki pavyonlardan birine attı kendini. Amacı gözlerden ırak bir yerde seyahat parası toplamaktı. İzmir Kordon'da, Mulen Ruj pavyonunda işe başladı. Seyahat parası toplar toplamaz birlikte çalıştığı gruptan müsaade istedi ve doğru Hamburg'da aldı soluğu. Yıl 1965 sonbaharı idi.

Hamburg'da her gün her gece Beatles'in şöhret oldukları Star Club'a gitti. Star Club'a, İngiliz gruplarının en iyilerinin geldiği bir dönemdir. Yanlarına gidip, ilk önce hayranları rolünde tanıştı. Sonra ne yapıp ne edip, meslekten gelme maharetini kullanarak onlarla oturup müzik dünyasının son durumları hakkında konuştu. Ve hatta müsait bir yerlerde olayı organize edip, prova yaparlarken biraz zamanlarını çalıp beraber çaldı.

O dönemde Star Club'da çalan İngiliz "Remo Four" grubu ve o grubun gitarcısı Colin Manley ile tanıştı. Colin Manley, herkese yüz veren bir kişi değildir ama Erkin Koray'ı çok sevdi. Colin Manley çok iyi bir gitarcıdır.

Erkin Koray, Colin Manley'le bir anısını şöyle anlatır:

"Bir gün bir çalma sırasında, içinden geldi herhalde ki, bana dönüp:

–"Sen daha gitar nasıl çalınır bilmiyorsun ki!" dedi.

O anda kulaklarıma inanamadım! Ben, gitar denen şol aleti "yiyorum" zannederken, o bana "bilmiyorsun" demişti.

Kavgada bile söylenmezdi, ama o söyledi işte...

Kan beynime sıçradı:

–"Nasıl yaani?" (İngilizcesi: Wha'd'you mean, yeahni?) dedim kendisine... Hafif kızgın... Bu sert ton, biraz Türk usulü oldu ya, hala utanırım. Bu tarz, benim gibi medeni bir insana ve onun gibi büyük bir gitarcıya karşı yakışmadı ama, orada öyle oldu işte... Elimizden kaçtı.

O, benim bu yan sinirli halime hiç tepki göstermeden, gitarıyla beraber biraz yaklaştı. Çok sakin:

"Look!", dedi "Bak! Sen de aynı, ben de aynı yere vuruyoruz. Ama benden böyle bir ses çıkıyor, senden öyle...!" Gerçekten, onun parmaklarından başka bir ses çıkıyordu. Dondum, kaldım! O kadar senedir gitar çalıyorum (zannediyorum), bu aletten benim vurduğumdan başka, onunkinden başka ses çıkıyordu. İnanılacak gibi bir şey değildi!

Bunlar "çıplak gözle" görülemeyecek cinsten ayrıntılar idi ama, bizim meslekte işin ince yanıydı işte... Karşı karşıya kaldığım olay, hiç de benim radyolardan dinleyip, kafamda canlandırıp, taklit etmeye çalıştığım olay değildi...

İşte ilk defa orada, müzik denen nesnenin, oturduğun yerden "zımbır zımbır"' yapmakla bitecek ve dışarıdan görüldüğü kadar da basit bir şey olmadığını anladım.

"Göster o zaman!" dedim. Üşenmedi, beni bir köşeye çekti ve yarım saat kadar bir zamanını bana ayırdı.

Dedim ya! Onun da bende gördüğü bir şey vardı kesinlikle... Yoksa,

kim uğraşır bununla! Bu tür durumların cevabı:

"Hadi yavrum, öğren de gel!"dir meslekte genellikle...

Ve o günden sonra, müziği başka göz ve başka kulakla gözlemlemeye başlamıştım artık..."[5]

Sonradan, meşhur "Hippy Hippy Shake" şarkısını söyleyen The Swinging Blue Jeans grubunun değişmez gitarcısı oldu.

Bu arada Hamburg'da, Star Club dışındaki diğer gece kulüplerini de dolaşır. Ne var ne yoksa hepsini gözlemler. Bir gece başka bir kulübe gider. Oturduğu yerden, sahne için hazırlık yapan müzisyenlerde bir gariplik olduğunu fark eder. Grupta bir sorun olduğunu anlar.

Yanındaki arkadaşına *"Bir gidip şunlara sorar mısın, ne oluyor? Öğrenelim bakalım dertleri neymiş?"* der. Grubun solistinin gelmeyeceğini öğrenir ve kendisini önerir. Grubun adı "The Hiccups" (Hıçkırıklar)'dır. Beraber sahne alır. O günden sonra grubun solisti olur. Hafta sonları değişik şehirlerde sahneye çıkar. İki ay beraber çalarlar. Turistik pasaportunun süresi dolduğundan memlekete dönmeye karar verir.

"The Hiccups"un basgitarcısı Bernhard Weber'dir. Erkin Koray, Bernhard Weber'e *"Benimle Türkiye'ye gelirmisin"* diye sorar. Weber, Türkiye'ye gelmeyi kabul eder. Türkiye'de Bernhard ile tam bir sene beraber çalar. Bu arada dört şarkılık İngilizce bir de plak yaparlar. Plak ancak üç yüz adet satar. Bernhard Weber için üçer defa çalışma izni alınır. Yabancılar polisi artık Türkiye'de kalamaz der ve Bernhard Almanya'ya geri dönmek zorunda kalır. Fitaş sinemasında özel bir veda konseri düzenlenir. Sinema tıka basa dolar. Günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılır.

John Lennon ile tanışma

John Lennon, "Harika Dörtlü" "Beatles"in kurucularından biridir. (John Lennon, 8 Aralık 1980'de New York'ta, eşi Yoko Ono ile birlikte kayıt stüdyosundan dönerken, Mark David Chapman tarafından vurularak öldürüldü.) 1971'de Erkin Koray ile Arda Uskan birlikte Cannes Film Festivaline giderler. Sinemada, John Lennon ve Yoko Ono'nun yaptığı bir kısa filmin gösterimi vardır.

Cannes'e dünyanın dört bir yanından gazeteciler akın etmiştir. Gazeteciler, John Lennon ile röportaj yapma peşindedir. Erkin Koray'da onunla görüşmek istemektedir. Ama John Lennon hiçbir gazeteciyle görüşmek istememektedir. Sinemadan çıktıktan sonra Arda Uskan, John Lennon'un peşinden koşar. Randevu almayı başarır.

Arda Uskan ve Erkin Koray ertesi günün sabahı John Lennon'un kaldığı otele kahvaltıya giderler. Erkin Koray, John Lennon'a gitarıyla **"Mesafeler"** adlı şarkısını söyler. Şarkıyı dinleyen Lennon, kendisine Avrupa'da kalmasını teklif eder. Ancak Erkin Koray bu teklifi kabul etmez ve Türkiye'ye geri döner.

Cannes, 1971. Gazeteci Arda Uskan, John Lennon, Yoko Ono ve Erkin Koray.

Profesyonel yıllar

Erkin Koray, 45'lik plak olarak bir milyondan fazla satılan ilk şarkısını 1967'de yaptı. **"Kızları da Alın Askere"** o yıl hit oldu. Erkin Koray artık tüm ülkede tanınıyordu. 1968'de Hürriyet gazetesi tarafından düzenlenen "Altın mikrofon" yarışmasına katıldı. Bu yarışmada seslendirdiği **"Meçhul"** ve **"Çiçek Dağı"** adlı şarkıları ancak dördüncü oldu. Daha sonraki yıllarda bu şarkıların yüzbinlerce satılacağına tanıklık etti. **"Köprüden Geçti Gelin"**, **"Cemalim"** gibi türkülerin yanında **"Nihansın Dideden"**, **"Kıskanırım"** gibi sanat müziği şarkılarını kendine has üslubuyla seslendirdi. Arka arkaya yaptığı **"Anma Arkadaş"**, **"Hop Hop Gelsin"**, **"Sana Bir Şeyler Olmuş"** ve **"Seni Her Gördüğümde"** gibi parçalarla ününe ün kattı. Bir yandan da müzikal araştırmalarını sürdürdü. Gitarın tellerine bir başka vurdu.

1969'da "Yeraltı Dörtlüsü"nü kurdu. Erkin Koray şöyle der:

"Benim iki grubum oldu:

Biri Ritimciler. 1957 yılında. O, 1963'te askere gidinceye kadar, yani 6 sene sürdü.

Bir de Yeraltı Dörtlüsü...

Yeraltı Dörtlüsünü 1969 yılında kurduk:

1) Ataman Hakman: Gitar,

2) Aydın Şencan: Bas Gitar,

3) Sedat Avcı: Davul ve

4) ben...

Dört kişi...

Daha sonra da Ataman'ın gidişiyle, Aydın Şencan bastan gitara geçmiş ve Aydın'ın yerini bas-gitarıyla Ahmet Güvenç almıştır. Kadro bu kadar: Ahmet'i de sayarsak hepsi 5 kişi! Anlatabildim mi acaba?

Öbürleri Fasa Fiso..." [6]

Müziğin adı: Underground. Grubun adı: Yeraltı Dörtlüsüdür. Konserler dolup taşar. Elbiseleri parçalanır, eller üstünde salonlar terk edilir. O, Türkiye'de ilk yeraltı müzik akımının temsilcisi oldu.

"İlahi Morluk", **"Aşka İnanmıyorum"**, **"Yağmur"**, **"Silinmeyen Hatıralar"**, **"Mesafeler"**, **"Şaşkın"**, **"Komşu Kızı"**, **"Fesuphanallah"**, **"Arap Saçı"** ve **"Cümbür Cemaat"** parçaları öne çıkanlardır.

Erkin Koray yaptığı müzikle daima arayışta olan bir kişiliğe sahipti. Bu nedenle dönem dönem müziği farklılıklar içerdi. Özellikle 1970'ten itibaren müziğine arabesk girmeye başladı. Bu defa gitarın telleri memleket insanına daha tanıdık geliyordu. O yıllar Orhan Gencebay müziğinin etkin olduğu yıllardı. Hem sazı hem de müziği

Yapıtları

Plaklar: 1962: Bir Eylül Akşamı / It's So Long (solo), 1966: Balla Balla / You've Got To Hide Your Love Away / Watcha Gonna Do About It / Its All Over Now (solo), 1967: Kızları da Alın Askere / Aşk Oyunu (Erkin Koray Dörtlüsü), 1967: Anma Arkadaş / Anadolu'da Sevdim (Erkin Koray Dörtlüsü), 1968: Meçhul / Çiçek Dağı (Erkin Koray Dörtlüsü), 1968: Hop Hop Gelsin / Çiçek Dağı (Erkin Koray Dörtlüsü), 1969: Aşka Dönüyorum / Yine Yalnızım (Yeraltı Dörtlüsü), 1969: Sana Bir Şeyler Olmuş (Bir Na Na Na Şarkısı) / Seni Her Gördüğümde (Yeraltı Dörtlüsü), 1970: Belki Bir Gün Anlarsın / Nihansın Dideden (Yeraltı Dörtlüsü), 1970: İstemem / Köprüden Geçti Gelin (Yeraltı Dörtlüsü), Kendim Ettim Kendim Buldum / Aşkımız Bitecek (Yeraltı Dörtlüsü), Meçhul / Ve (Yeraltı Dörtlüsü), Gel Bak Ne Söylicem / Gün Doğmuyor (Yeraltı Dörtlüsü), 1971: Senden Ayrı / Bu Sana Son Mektubum (Yeraltı Dörtlüsü), Kıskanırım / İlahi Morluk (Yeraltı Dörtlüsü), Yağmur / Aşka İnanmıyorum (Süpergrup), 1972: Sen Yoksun Diye / Goca Dünya (Süpergrup), Hor Görme Garibi / Züleyha (Ter), 1973: Mesafeler / Silinmeyen Hatıralar (Solo), 1974: Şaşkın / Eyvah (Solo), Krallar / Dost Acı Söyler (Solo), Fesuphanallah / Komşu Kızı (Solo), 1975: Estarabim / Sevince (Solo), 1976: Arap Saçı / Tımbıllı (Solo), Gönül Salıncağı / Hayat Bir Teselli (Solo), Cümbür Cemaat / Sevdiğim (Solo), 1977: Düşünüş / Hadi Hadi Ordan (Solo), Sanma / Olmayınca Olmuyor (Erkin Koray Tutkusu)

Albümleri: 1974: Elektronik Türküler, 1977: Erkin Koray Tutkusu, 1982: Benden Sana, 1983: İllâ ki, 1985: Ceylan, 1986: Gaddar, 1987: Çukulatam Benim, 1989: Hay Yam Yam, 1990: Tamam Artık, 1991: Tek Başına Konser, 1996: Gün Ola Harman Ola, 1999: Devlerin Nefesi.

kitleleri heyecanlandırıyordu. İşte bu dönemde Erkin Koray, Orhan Gencebay ile bir araya geldi. Farklı müzikler yaptılar. Müziğine arabesk karışmasını şöyle yorumlar: *"Arabesk oluşumuzdan, Ortadoğu'da bir ülkeyiz, ben de bu memleketin adamı olduğuma göre yerindedir o arabesk tavır."* [7]

1970'li yıllarda arabeske yakın duran, birçok arabesk karakterde parça seslendiren Erkin Koray, 1982'de çıkardığı **"Benden Sana"** albümünde de bu çalışmalarını devam ettirdi. **"Bekle"**, Hint müziği etkileri taşıyordu. **"Ay Bir Tane"** halk müziği, **"Sevdiğim"** arabesk öğelerini içeriyordu. 1983'te yayımlanan **"İlla ki"** ve 1985'te çıkan **"Ceylan"**-da benzer öğelerden beslendiği pek çok parçaya imza atar. 1980'lerin ikinci yarısında yaptığı **"Gaddar"** (1986) ve **"Hay Yam Yam"** (1989) albümlerinde ise Rock müzik öğelerine daha fazla yer verdi.

"Estarabim"in ne demek olduğu üzerine uzun yıllar tartışıldı. Erkin Koray; *"Şaşkın, Fesuphanallah ve Estarabim" güzelliklerini meydana getirmek bir buçuk yılımı aldı"* [8] *der. Devamla: "Estarabim'in tercümesini hiç kimseden istemiyorum, çünkü o kelimeyi ben yarattım. Bırakın İngilizce'ye, Türkçe'ye tercümesi iş açar başımıza (!). "Dansözlere-demokratlara, satılıklara-ülkesini satanlara" kadar varır ucu, çıkamayız işin içinden..."* [9]

1974'te yurtdışına çıktı ve on yıl boyunca yurtdışında yaşadı. 1984'te ülkeye geri döndü. Yaptığı müziğin zirvesinde olan Erkin Koray artık ERKİN BABA'dır. 1990'ların ikinci yarısına kadar pek fazla ses getirmeyen albümler yaptı. Mekânlarda çalıp söyledi. İki binli yıllara doğru gelen konser tekliflerini geri çevirmedi. Birlikte müzik yaptığı eski dostları ile bir araya gelerek tekrar turnelere çıktı. Bu dönemde yaptığı "Gün ola harman ola" ve "Devlerin Nefesleri" adlı albümler, müzikten hiçbir zaman kopmayacağının işaretlerini verdi.

2006'da "İbo Show" programına katıldı. Ancak programdan pek memnun kalmadı. Arabesk söylenen bir programda işi olmadığını söyledi. 2007'den sonra stüdyo çalışmalarını sonlandırdı. Ancak sahne almaya devam etti. 22 Temmuz 2007'de Harbiye Açık Hava Tiyatrosunda bir konser için izleyicilerinin karşısına çıktı. 2007 yılı, müzik yaşamının 50. Yıldönümü idi. 50. sanat yılını Harbiye Açıkhava Tiyatrosunda Yeraltı Dörtlüsü, Vedat Yıldırımbora, Ahmet Güvenç gibi eski yoldaşları, Özlem Tekin ve Duman grubuyla kutladı.

Giyim tarzı

Hamburg'da saçlarını uzatmaya başladı. Türkiye'ye gelen Alman basçının da saçları uzundu. Grubun diğer üyeleri de saçlarını uzattılar. 1960'lılarda, okul ve askerlik bitmiş, yine Türkiye'de ilk, omuzlarına kadar dökülen saçları, turuncu-siyah renkli geniş paçalı pantolonuyla sahnede yerinde duramayan, Hard Rock tarzı müziği ile duvarları sarsan bir Erkin Koray izleniyordu.

Anne-babası da Erkin Koray'ın değişen yaşam tarzını izliyorlardı. O zamanlar nerde ise memlekette görünmeyen uzun saçları, acayip kolyeler ve yırtık kıyafetlerle geziyordu. Ailesine göre O'nun ruhu değişmişti ve bir an önce kendisine gelmesi gerekiyordu. Babası, O'nu yola getirmek için gitarını parçaladı. O'nu yola getiremeyeceklerini anladıkları anda oğluna saygı ile yaklaştılar. Babası gitarını kırdıktan bir hafta sonra O'na yeni bir gitar aldı.

Halk, o yıllarda Erkin Koray ve arkadaşlarının giyim tarzını pek algılamadı, saldırıya uğradılar. Uzun saçları ve nevi şahsına münhasır giyim tarzı nedeniyle ötekileştirildiler. Saçları nedeniyle sonu karakolda biten kavgalara karıştı. Erkin Koray âdeta gitarını konuşturmakta ve kendisini örnek alan gençlere ulaşılmaz gibi görünmektedir. Ancak Erkin Koray ilk çıkışını henüz yapmamıştı. Şişli'de bir apartmanın bodrum katında oturuyordu. Türkiye'nin sosyal dönüşümüne karşı isyan bayrağını açan ilk kişilerden biriydi O. Giyim tarzı bağlamında şöyle der: 1968'lerin modasına O da uydu. Hatta bunun yüzünden dayak bile yedi...

" Saçsa saç! Orada da saç, burada da saç!

Ayrıca... Diyelim ki saç... Öyle, "taksi gelip evden alsın götürsün, gece kulübünden de çıkınca eve bıraksın" saçı değil... Beyoğlu'nda... Yayan... Çiçek Pasajında, Sarıyer'de, trende, vapurda ve hatta (lütfen ne işin vardı

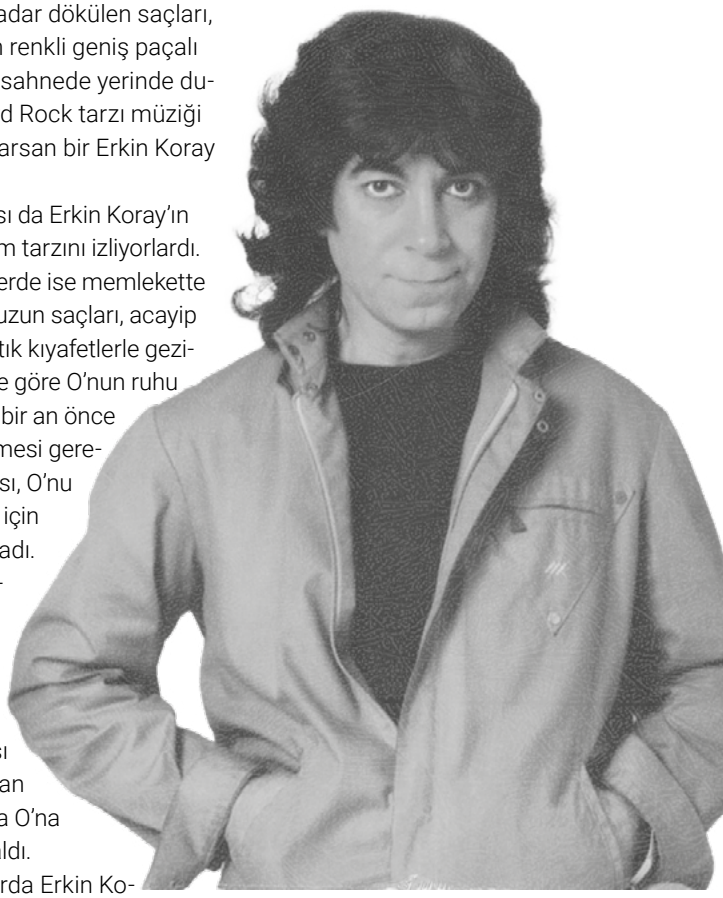

orada? Diye sormayın) Tophane'de...

Sade saç olsa iyi... Göğüste çifte madalyon, sırtta deri ceket, sağ elin tırnakları da uzun üstelik... "Benim gitar çalma tarzımın gereği" bile olsa, tırnaklar da uzun, düşünebiliyor musunuz? Tam dayaklık!

Aslında vatandaşın "bu adama dayak atmak istemesini" ben o kadar haksız görmüyordum da, çok idealist bir düşünceyle çıkılmış bir yoldu, "onu takip ettik" işte...

Ayakkabılarımın topuklarına ise Almanya'da bile laf attılar:

-"Beatles'in topukları bu kadar yüksek değil ki...!"

Neyse işte! Bir yaşam tarzı bu..." [10]

Yaşam tarzı nedeniyle vücudunda oluşan hasarları şöyle anlatır:

"Bendenizin yüzünde 3'ü darp, 3'ü bıçak ve biri marangoz keskisi olmak üzere 7 yara izi vardır. 8 veya 9'uncusu da varmıdır hatırlamıyorum. Yıllar üzerini kapıyor çünkü... Olayların hepsini teker teker hatırlamam ise mümkün değil! Bir de, yara bende çabuk iyileşiyor. Öyle bir özelliğim var. Allahın lütfu... Sağ elimin beş parmağının 5'i de sakattır. Bunlardan 3'ü kırık, 2'sinin tırnağı bıçak darbesi dolayısı ile bozuktur. Vücudumdakileri ise sayamam." [11]

Bir saldırı anını ise şöyle anlatır: *"Sağ yanağımda bıçak yarası, sağ kulağım yırtık, sırtımda morluklar... Maddi hasar olarak da, giyilemeyecek halde yırtılmış bir kazak ve artık giyilmese daha iyi olacak bir pantolon... Pis herifler! Sorgusuz sualsiz... Sırf kıyafetimiz yüzünden..."* [12]

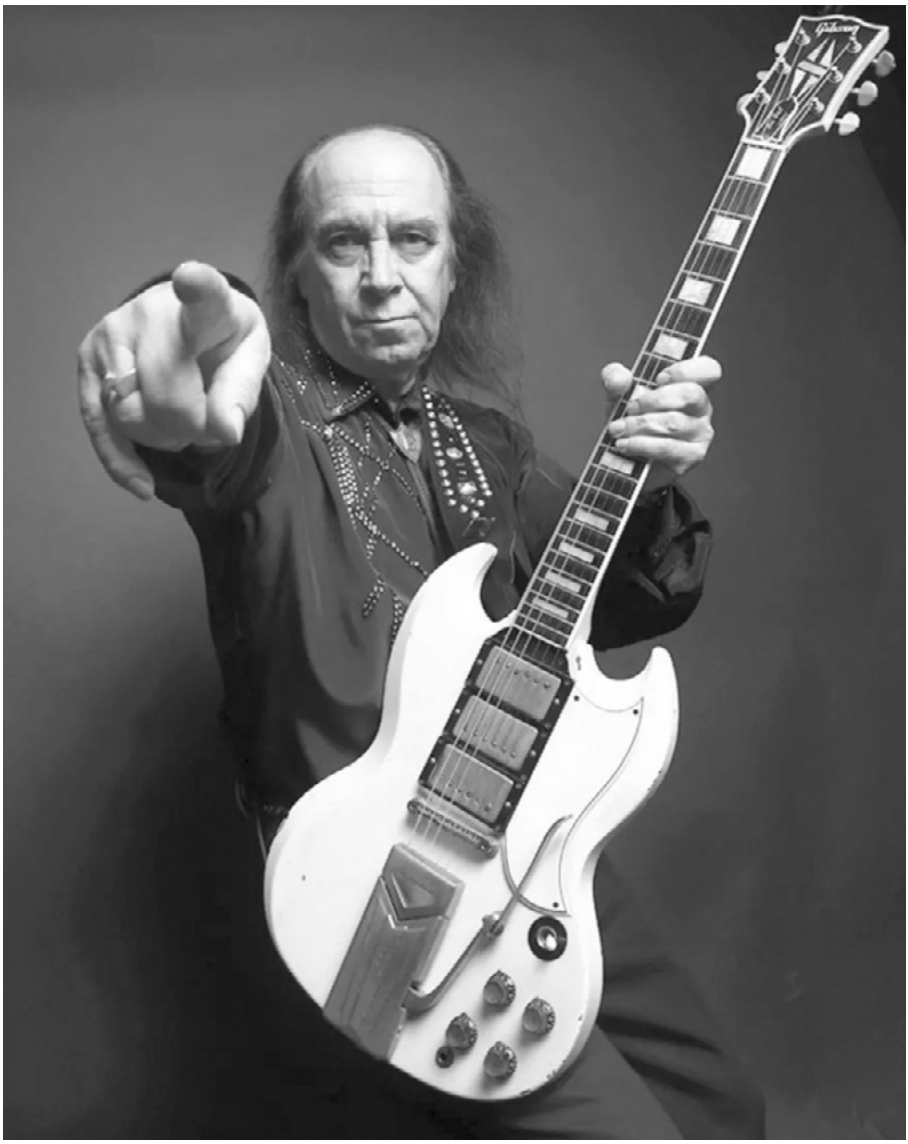

Sonuç

60 yılı aşkın müzik hayatında ilklere imza attı. Doğu müziği ile Batı müziği arasında bir sentez oluşturdu. Ülkelerimizde ilk olarak saçlarını uzatan o oldu. Rock müziğini ilk olarak o getirdi.

Erkin Koray müziğini bir yaşam biçimi olarak seçti. Hayatını, şarkılarındaki gibi yaşadı. Her zaman yenilikçi ve geleneksel müziklere açıktı. Türküden sanat müziğine, Rock'tan metale her türden eserler verdi. Yerli Rock müziğine damga vuran birkaç isimden biri oldu. Dünyayı saran renkli yüz makyajlarını kendine uyguladı ve ülkelerimizde bir ilki gerçekleştirdi. Kendisini tanımlarken şöyle der:

"Türkiye'ye Batı'nın yüksek değerlerini, Amerika'nın Rock Müziğini, elektro gitarı, kıyafeti ve davranışlarıyla Batı kültürünü ilk getirmiş ve bunu ısrarla savunmuş olan bir adamdır!" [13]

Doğu mistizmine kulak verdi. Bir hippi gibi yaşadı. Zaten hippi olduğunu da söylemekten geri durmadı. İran, Hindistan, Nepal ve Afrika'nın kuzeyini gezdi. Her gördüğü deneyimi, tecrübeyi eserlerine yansıttı. "Arap saçı", "Şaşkın" ve "Fesuppanallah şarkıları böyle doğdu.

Erkin Koray, döneminin çok ilerisinde bir müzik yapıyordu. Müzik alanında asi, yenilikçi ve devrimci idi. "Çok isyan ettiğim olmuştur bu ülkede... Çok şeylere... Hala da ederim! Ederim! Çünkü ben, benim bünyemle büyük çelişkiler gösteren bu ülkenin eksiklerini tamamlamak, yanlışlarını düzeltmek gibi bir misyon üstlenmişim kendi kendime..." [14]

Sistemi eleştiren şarkıları ve başkaldırışıyla 1980'li yıllarda

Erkin Koray'dan

Tüm Hippi'ler,
tüm Çiçek Çocukları,
tüm Rock'cular,
ve tüm 68'liler!
Sizden geçti!
Siz başaramadınız!
BU SÖZÜM ŞİMDİ SİZİN ÇOCUKLARINIZA:
"Çocuklar!
Ne yazık ki; artık silah üretenlerin size doğrulttuğu silahların önüne, babalarınızın yaptığı gibi, çiçek veya zeytin dalı uzatarak, bundan kendilerine bir mesaj çıkarmalarını beklemek ham hayalden ibaret olmuştur.
Şimdiye kadar bunu anlamayanların, bundan sonra anlayacaklarını beklemek ise aptallık olacaktır.
Artık esas olan, sadece ve sadece silah üretmektir! Tüm işinizi gücünüzü bir yana bırakıp, yalnızca silah üretecek ve bu sefer siz onları öldüreceksiniz! Onlara, onların diliyle cevap vermekten başka çare kalmamıştır.
Ve inanın, ancak bu mesajınızdan anlayacaklardır!"

("Mezarlık Gülleri, Bir 'Dökümanter Karışık' Hikaye Kitabı", Erkin Koray, s. 385, Alfa Yayınları, Ağustos 2006, İstanbul.)

TRT'den yasak üstüne yasak alıp dışlandı. Sağ-sol ayrımı yapmadan tüm insanlığı sevgi çerçevesinde birleştirmek için mücadele etti. Her konuşmasında yaptığı müziğin pasifist barış müziği, kendisinin de pasifist barıştan yana olduğunun ötesine geçmedi. Deyim yerinde ise politik olarak "suya sabuna" dokunmayanlardan idi. Onun hakkında her kesimden "olumlu" sesler çıktı.

Dokunduğu dönemlerde; Erkin Koray, 1989'da Sosyal-Demokrat Halkçı Parti (SHP) ile yan yana geldi. 1991'de kısa süreliğine Demirel'in Doğru Yol Partisi'ne gitti. Daha sonra Milliyetçi Hareket Partisi'ni destekler nitelikte açıklamalar yaptı. Ulusalcı, milliyetçi görüşler savunur gibi oldu. Türklüğün ve Türkçenin önemine vurgu yaptı: *"Ne varmış milliyetçi olmakta? Bir şey mi varmış? Dışarıdan gelip düşman kendi milliyetini savunacak, o diyecek 'Ben milliyetçiyim', ama biz milliyetçi veya ulusalcı olmayacağız. Böyle bir şey yok. Son günlerde lütfen birleşin, yumruk olun, milliyetçiliğinizi lütfen kaybetmeyin. Çünkü bunu kaybetmeye başladığınız zaman evinizi de kaybediyorsunuz demektir"* [15] konumu böyleydi.

Erkin Koray, siyasete bulaştığı için pişman olduğunu, boyunun ölçüsünü aldığını açıklamak zorunda kaldı. O, devrimci, komünist bir sanatçı değildir. Sistemin temellerine dokunmadan, en iyi hâlde sistemin kimi aksaklıklarını eleştirmektedir. Ama yaptığı müzik asidir, muhaliftir.

O, Rock, Anadolu Rock müziği, elektro-gitar ve elektro bağlamanın öncüsüdür. O, herkesin bahçesinde gönül salıncağı kuran, yalnızlar rıhtımında kendi şarkılarını söyleyen, "devlerin nefesi"ni üfleyen bir müzik insanıdır. Erkin Koray öldü ama ürettiği eserlerle geleceğe seslenmeye devam ediyor.

13 Ağustos 2023 ■

DİPNOTLAR:

[1] "Mezarlık Gülleri, Bir 'Dökümanter Karışık' Hikaye Kitabı", Erkin Koray, s. 3, Alfa Yayınları, Ağustos 2006, İstanbul. Erkin Koray, bu kitabında yazdıklarının yayınevi tarafından imla kontrolünün yapılmasını istememiştir. O kitaptan yaptığım alıntıları, Erkin Koray'ın anısına saygıyla imla hatalarını düzeltmiyorum.
[2] "Tek Başına" belgeselinde yaptığı konuşma. https://www.youtube.com/watch?v=zjqVWc0vKb0
[3] "Tek Başına" belgeselinde yaptığı konuşma. https://www.youtube.com/watch?v=zjqVWc0vKb0
[4] "Mezarlık Gülleri, Bir 'Dökümanter Karışık' Hikaye Kitabı", Erkin Koray, s. 100-101, Alfa Yayınları, Ağustos 2006, İstanbul. Erkin Koray, bu kitabında yazdıklarının yayınevi tarafından imla kontrolünün yapılmasını istememiştir. O kitaptan yaptığım alıntıları, Erkin Koray'ın anısına saygıyla imla hatalarını düzeltmiyorum.
[5] "Mezarlık Gülleri, Bir 'Dökümanter Karışık' Hikaye Kitabı", Erkin Koray, s. 100-10, Alfa Yayınları, Ağustos 2006, İstanbul.
[6] Age., s. 43
[7] "Tek Başına" belgeselinde yaptığı konuşma.
[8] "Mezarlık Gülleri, Bir 'Dökümanter Karışık' Hikaye Kitabı", Erkin Koray, s. 117, Alfa Yayınları, Ağustos 2006, İstanbul.
[9] Age., s. 89
[10] Age., s. 185-186
[11] Age., s. 398
[12] Age., s. 399
[13] Age., s. 141
[14] Age., s. 133
[15] https://www.politikyol.com/erkin-koray-hep-tek-basina/

Faust Çağı

■ TUNCAY ÖZKARADENİZ

"modern burjuva toplumu, böylesine devasa üretim ve değişim araçları yaratmış bulunan bu toplum, yeraltı güçlerinin büyüleriyle harekete geçirdiği güçleri, artık kontrol edemeyen büyücüye benziyor"

Komünist Manifesto [1]

"Şudur son sözü bilgeliğin:
Hakkeder özgürlüğü ve yaşamı ancak,
Her gün onları yeniden kazanmaya çalışan kişi."

Faust [2]

Baştan söylemeliyim ki bu inceleme Goethe biyografisini mümkün olduğu ölçüde dışarıda bırakan bir inceleme olmakla birlikte kahramanı Faust'la iç içe geçen bir yaşamın en kısa özetidir. Eserde Goethe'nin romantizmin kırıntılarından kurtulduğunu ve aynı zamanda 18. ve 19. yüzyılın değişen ekonomik ve kültürel dönüşümlerinin toplumsal etkilerini de görürüz. Faust, kendisi ile bütünleşen olayların tarihsel sonuçları ile kendi çağdaşları kadar bugün de etkisini devam ettiren ve en azından hakkında fikir edinmeyi değerli kılan bir eserdir. Goethe'nin düşüncelerini, modern dünyanın gelişim yasalarını lirik üslupla betimlenmesi ve modern düşüncenin ilk öncüsü olabilme ölçütlerine sahip olması karşısında, Faust tragedyasının bütünlüklü bir incelemesi iddiasına da sahip olmadığımı eklemeliyim.

Böylesi bir eserin incelenmesinde yaratıcısı Goethe'nin yaşamının ve politik, felsefi düşüncelerinin de ele alınması bu yazının esas konusu olamadı. Eserin çarpıcı hikâyesi ve paradoksal işlenişi *Faust*'u bir Goethe biyografisinden daha öncelikli kıldığını söyleyebilirim. Hatta bunun için "Goethe mi *Faust*'u yarattı, yoksa *Faust* mu Goethe'yi yarattı?" sorusu abartılı sayılmaz. Konumuz dışında başka bir soru; Faust dramaturgisi eserin anlaşılmasında yeterli olabilir mi? Oldukça zor bir metin olduğunu düşündüğüm *Faust*'un, anlaşılması zor olduğu kadar bu eser üzerinden çeşitli argümanların üretile bilinecek olması ihtimalinden yola çıkarak eserin incelenmesinin bazılarımızı cezbetmeye yeterli olduğunu da söyleyebilirim. Politikadan felsefeye, edebiyattan şiire değin birçoklarını etkisi altına alan bu eserin insanlığın hikâyesini en derin biçimiyle anlatılmasının, etki alanının bu denli geniş olmasında kuşkusuz büyük payı vardır ve bu, şaşırtıcı olmasa gerek.

"Faust bir adamın kaderini anlatır, ama şiirin gerçek içeriği tüm insanlığın kaderidir." (Georg Lukacs, Goethe ve Çağı)

Faust parçalanmakta olan bir düzenin parçalanmış ilişkileri içinde şekillenir. Eserde karakterlerin mantıklı birlikteliği çöküntüye uğrar ve nihayet büyük çatışmaları doğurur. Bu süreç Faust'un her türlü değer yargılarının aşılması üzerine oluşan/olgunlaşan insanın evrensel mücadelesidir.

"İnsani güçler Marx'ın deyimiyle, ancak "yeraltı dünyasının güçleri," tüm insani denetimin ötesinde korkunç bir güçle patlak veren karanlık ve ürkütücü enerjilerin aracılığıyla geliştirilebilir. Goethe'nin Faust'u ilk ve hâlâ en iyi olan gelişme tragedyasıdır." (Marshall Berman, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor)

"Puşkin Faust'u modern yaşamın İlyada'sı olarak adlandırır." (Georg Lukacs, Goethe ve Çağı)

İşte bu eser hakkındaki yorumları ve eserin kendisini okuduktan sonra onu tasvir edebilecek olumlayıcı kavramın *"benliğin yıkımı"* ile tanımlanabileceğini ekleyebilirim. Bu yıkım kuşkusuz insanın varoluşsal sancılarının oluşturduğu bir yıkım olmakla birlikte, burjuva çağının bütün toplumsal ilişkileri alt-üst ettiği koşullarda ortaya çıkan bir yıkımdır. Faust bu yıkımın insanıdır; "(...) *yerleşmiş olan ne varsa eriyip gidiyor, kutsal olan ne varsa kutsallığını yitiriyor ve insan, kendi gerçek yaşam konumlarına ve karşılıklı ilişkilerine nihayet soğukkanlılık ile bakmak zorunda kalıyor*" (Komünist Manifesto). Faust, eserin bütününde kendisi için böylesi bir yıkım istemektedir. Öyle ki kaderine işlenen acılarla yüzleşmek için ruhunu şeytana satmayı bile göze alır ve satar da. Öğrencisi Wagner'in gereksiz gördüğü soruları karşısında bile bu yıkımı anlatmak öğretilebilir bir ders değildir ama yine de bilgeliğini konuşturmaktan çekinmez ve şöyle der Wagner'e:

"Bir tek dürtünün farkındasın sen;
Öğrenme diğerini asla!
Ah iki ruh yaşıyor bağrımda,
Birisi diğerinden ayrılmak ister:
Birincisi kaba saba zevkler peşinde
Pençeleriyle sarılır dünyaya;
Diğeri tozlar arasından güçlükle yükselir ulu atalarının diyarına."

Faust dünyevi zevklerle ilgilenen Wagner'e kendi içinde yaşadığı çalkantıları öğrencisinin de yaşamaması için daha fazla hayatı sorgulamamasını salık verir. Bunun katlanılması zor bir acı olduğunun farkındadır. Öğrenme isteğinin laneti karşısında yenik düşen Faust kendi yaşamının anlamını tüm öğretilerine karşı koyarak sorgular ve artık onun için *"başlangıçta eylem vardı!"* diyebilecek anlama kavuşur. Aklın insanı olan Faust diyalektik düşünmeye yönelir ve kendini geri dönülmesi

imkânsız başkalaşımın içinde bulur. Hayalle süren bu yolculuk, aşk ve nihayet *"benliğin yıkımı"* ile son bulur.

Kutsal yazıtların aksine *"başlangıçta söz vardı!"* Tasviri artık ona tutarlı gelmez. Bu büyülü sözlerin artık boş ve işe yaramaz sözler olduğunu bilir. Söz, kalem ile kâğıt arasında anlamını yitiren soyut birer irade olurken o artık eyleme öncelik verir. Onu teslim alan karanlık düşüncelerinden kurtulur ve hayatını geçirdiği bu Orta Çağ duvarlarından kurtulmak ister.

Faust erişmek istediği sırra bilgeliğini kullanarak değil, kendisini tüm insanlığın ortak arzuları ile sınanmasının yolunu seçerek erişmek ister ve başlar tutkularının oluşturduğu dirimsel etkiyi yaşamaya. Büyük çalkantıların, yıkımların ve değişimlerin bu devinimsel çağında (kapitalizm çağında) bulur kendini. Nietzsche'nin *"beni öldürmeyen şey güçlendirir"* sözünün çok önceden çözümlenmiş öğretisidir bu, burjuvazi karşısında eski olan her şeyin ölümüdür artık. Cehaletin güç kaybettiği ölüler ülkesinde gerçeklerle yüzleşirken, katılaşan düşüncelerinin kendisi için felakete dönüşmesinden korkuyordu Faust. Burjuva çağının yarattığı bu altüst oluşta artık *"katı olan her şey buharlaşınca"* Faust çabalarının sonucu gerçek dünyaya uyanır.

Wolfgang von Goethe

Faust'un kendini bulma çağı bir başkaldırıdır. Gotik çağın karanlık dünyasını, artık çürüyen ve önemini yitirmiş bütün argümanları kendi hiçliğinin içinde hiçleştirmiştir. Ona yeni deneyimler sunacak bir sese ihtiyacı vardır ve o ses Mefistofeles'in kendisidir. Mefistofeles: yani tanrının şehvet düşkünü meleği şeytan, her şeyin kontrolünü elinde bulunduran Tanrı'ya rağmen insan arzularının Tanrı'yı bile yanıltabileceğini ispatlamaya çalışır. Bu eserde Goethe geleneksel şeytan anlatılarından farklı bir şeytan yaratır. Mefisto gibi şehvet düşkünü bir asinin mitolojideki esas rolü kontrol edilemeyişidir ve onun bu ayırt edilebilir özelliği de Goethe'nin gözünden kaçmaz.

"Mefistofeles:
Şeytanın ve hayaletlerin kuralıdır:
Nereden girerlerse oradan çıkarlar
Özgürüz birincisinde, köle oluruz ikincisinde"

Onun bu iradesi Goethe için önemli bir ayrıntıdır. Zira feodal kurnazlıklar, tinsel çürümüşlük birçok defa Mefisto ile sembolleşirken, kapitalizm çağında o artık özel teşebbüsün hizaya getirilmez şımarık çocuğu oluverir ve bu yüzden belki de Goethe bu karakterini her fragmanında daha da güçlü vurgular. Mefisto kölelik dışında, her ne kadar hilekâr olsa da, kaba dünyanın tekdüzeliği içinde yaşamı ve evreni gereksiz görse de ilkeli olmayı ihmal etmez. Bu ilke kötülüklerin unsuru olan biri için garipsenebilir ama önemli bir öğretiyi kavramıştır ve biliriz ki insana sunulan vaatler onu köleleştirir, bu yüzden girdiği kapıdan çıkmak onun için ilkeli olandır.

Eserin girişinde Mefisto ve Tanrı arasında bir pazarlık, gönüllü bir iddia söz konusudur. Bütün din tasavvurları açısından Tanrı'nın şeytanla bir iddiası reddedile bilinir ama Goethe Tanrı'nın şeytanla her şeyi konuşabileceği ihtimalinden hareketle eserini işlerken bizleri de kendimize yabancılaştırarak olay örgüsüne dâhil edebiliyor (kabul edilir ki; herkes bir sebeple ruhunu şeytana satar) ve Goethe bununla eserinin büyüklüğünü ispatlıyor. "Tanrı her şeydir!" Her şeyse bütün olasılıklar dâhilinde her şey mümkündür. Dar bir benzetme ile açıklamak istersek Mefisto ilkel içgüdülerimizin sesi oluverirken, tutkularımız ve kendini arama arzusu ile Faust'un edindiği bilgelik Tanrı'yla özdeşleştirilebilir. Kendini Tanrı gibi gören Faust, onun öfkesini de üzerine çekmekte gecikmez. İnsan kendini arama arzusu içinde tanrısallaşır. Tanrı'nın yol verdiği Mefistofeles'in Faust ile yaptığı anlaşma onu büyük bir dönüşüme sürüklerken Faust'un istekleri karşısında kıskançlık krizlerine kapılan tanrı Mefistofeles'i kullanarak bir şekilde onu cezalandırmak ister. Ne de olsa en kullanışlı günahların bir günah keçisi hep vardır. Biliyoruz ki, her kim ki Tanrı'ya karşı koymak cüretinde bulunursa cezalandırılmaya mahkûm edilir. Bu inanç eserin paradoksal bir anlatımı oluverir. Yunan mitolojisinde Promete'in insanlığa ateşi getirmesi karşısında duyulan öfke Zeus'un onu kartallara yem etmesi ile sonuçlanmıştı, ama bu kez tanrıların değil aklın çağı egemendir artık. Marx dâhil çoğu modern düşünürler tılsımlarla çağrılan yeraltı güçlerinin artık kontrol edilmez bir güç olduğu bir çağdır bu; Faust özgür iradenin timsalidir.

Mefistofeles ile anlaşmanın şartları çağımızın insanı için oldukça tanıdık gelebilir. Faust refahtan kendi payına düşen keyif ve hazzı istiyor olması bir başlangıç ve Faust bu ilk karşılaşmada henüz refahın (kapitalizm koşullarında) meta biçimiyle ilgileniyor. İlerleyen sahnelerde ise Walpurgir gecesinde; cadıların eğlence gününde, içinde bir yerlerde masumluğunu koruyan Faust geride bıraktığı aciz insanları anımsar ve eğlence ona anlamsız gelir, onun bilgeliği ve masumlara duyduğu acıma duygusu onun narsist özünden bir şey kaybettirmez, büyük değişimlerin büyük bedeller gerektirdiğinin bilincindedir. Kapitalist gelişmenin tarihsel serüveni içinde Faust'un dinamik karakteri eserin sonuna gelindiğinde başka bir

anlama bürünür. Toplumsal örgütlenmenin dar kişisel çıkarların üzerinde tek geliştirici eylem olduğu anlatılır, kendisinden sonraki sosyalist aydınlanmacılara da ekonomik formasyonun en az kültürel formasyonlar kadar gerekli olduğu bilinçli bir biçimde verilir bu son sahnede. Kapitalizmde üretim araçlarının belli bir sınıfın (burjuvazinin) özel mülkiyetine geçmesi ve üretimin giderek toplumsallaştırılması, sosyalizmde ise üretim araçlarının zor ile burjuvazinin elinden alınıp işçi sınıfının egemenliği altına alınması ve özel mülkiyetin son bulması; bu iki formülasyon esas olarak Goethevâri bir anlatımla "Faust Modeli" de diyebileceğimiz gelişme modelinin yalnızca bir biçimi olarak Faust anlatımında da gözler önüne serilir. Bunun her iki modelde de gelişimin gerçekleşebilmesi için gereken emek ve işçi sınıfının yeraltı güçlerinin ne için kullanacağının örgütlenmesi *Faust* incelemesinin son ve en çarpıcı anlatısıdır.

Goethe'nin kırılma noktaları olarak betimleyebileceğimiz dönüşümleri aynı zamanda kendi çağdaşı Hegel'in ve onun düşüncelerinin eserlerinde bıraktığı izleklerdir. Hegel'in diyalektik düşüncelerinin kavranması zira Goethe için kaçınılmaz olur, üstelik Hegel'in "*Tinin Görüngübilim*" eseri ile Faust'un birinci bölümünün tamamlamasının aynı döneme denk gelmesi büyük bir tesadüftür. Benzer şekilde bireyin tarihsel gelişimi ile zihinsel gelişiminin tarihini insan emeğinin sonucu olarak her iki eserde de aynı şekilde formüle edilir.

(K. Marx: Hegel burada "emeğin özünü anlar ve gerçek olduğu için tam anlamıyla insan olan nesnel insanı kendi emeğinin sonucu olarak kavrar.)

İnsan bedensel ve zihinsel bütün yeteneklerini dışa vurmakta oldukça beceriklidir ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak artan ve azalan oranda değişkenlik gösterir. *"Faust"* kendini emeği ile yaratan insanlarıyla, *"şimdiye kadarki bütün toplumun tarihini, sınıf savaşımları tarihidir"*i son derece becerikli bir şekilde klasik edebiyatın vazgeçilmezleri arasına yerleştirdi. Öyle ki Goethe çağının düşünürleri *"Faust"* için şu cümleleri kurmaktan çekinmediler;

*"Eğer bu trajedi bir gün tamamlanırsa, tüm dünya tarihinin tinini temsil edecektir; geçmiş, şimdi ve geleceği kucaklayan insanlık yaşamının gerçek bir imgesi olacaktır. İnsanlık Faust'ta idealize olacaktır; insanlığın temsilcisi hâline gelecektir." (*Georg Lukacs, *Goethe ve Çağı)*

Çağımızın Faust'ları

Bütün canlılarda ortak olan biyolojik ve psişik özelliklerin yaşamın sürdürülebilmesi için vazgeçilmez olduğu yadsınamaz. Açlık, tokluk, korku, savunma, saldırı; gibi belirtiler gösteren bu özelliklerin korteks bir fonksiyona ihtiyacı yoktur. Her organ zorunluluk sonucu evrim zincirine eklenir. Çağımızın Faust'una gelmeden önce en basit sorulara cevaplar aramalıyız diye düşünüyorum ve diyebilirim ki; cevaplarımızın ne olduğundan daha çok cevaplar arıyor olmamız benim için yeterli olandır. *"Başlangıçta eylem vardı!"* diyebilmekte başlangıç için yeterli olur sanırım.

İnsan bu evrimin neresindedir? Bu kompleks yapının oluşmasında farklı bir amacın olduğu söylenebilir mi? Denizanaları, denizhıyarları vd. beyne ihtiyaç duymaz; korteksiz ve az gelişmiş beynimsi yapılarda benzer bir problemin parçası olabilirler ama daha fazlası değil. Öyleyse insan için farklı bir durum olduğu söylenebilir (düşünsel yetiye sahip olması milyonlarca ihtimalden sadece bir tanesi ve önemli olanıdır). Evrim her canlı için adil olmadı/olmuyor ama en yüksek adaleti türler arasında yaşamsal bağ oluşturarak başarabildi ve fakat bu adaletsiz görülen yaşam yine de insanın zaferiyle sonuçlandı; aksi hâlde yaşam adil olsaydı *"en büyük haydut aslan olurdu"* [3]

En az Goethe kadar toplumun tinsel gelişiminde yeri olduğunu düşündüğüm Tolstoy'un kahramanları benzer gerçekliklerimizin yansımaları gibidir. Her sayfasında mucizelere tanık olabileceğiniz bu anlatıların esasta bizim hikâyemiz olması kesinlikle yanılsama olmadı hiçbir zaman. Belki de bu sebeple Tolstoy'un kahramanlarının söyledikleri hep yerinde denk geliyor. Pozdniev'in söyledikleri hâlâ dilimizin ucunda söylenmeyi bekliyor:

"Evet, insanlar benim bildiklerimi uzun zaman sonra öğrenecekler. Güneşte ve yıldızlarda ne kadar demir ve başka metaller bulunduğunu öğrenmek kolay, ama hayvanlığımızı gözler önüne seren bir şeyi ortaya çıkarmak zor, çok zor!" (Tolstoy, Kröyçer Sonat)

Çağıyla övünen bugünün modern insanı bu övgüsünü yarattığı tekno dünyaya bağlayabilir. Hiç olmadığı kadar ilerlediğini düşünen insan bu yanılsamasını bir tıkla e-postalarını kontrol etmesine de bağlayabilir, oysa bu ilerleme rasyonel olduğu kadar oldukça geri düzeyde bir ilerleme olduğu gerçeğini gizleyemiyor. Pozdniev'in cesurca yakındığı ilkelliğimiz ancak mücadele ile çözüle bilinir ve "*tozlar arasından güçlükle yükselir ulu atalarının diyarına*". Tıpkı Faust'un sırlar kitabındaki kimyasal formüllerin birer yanılsamadan öteye gitmediği gibi tekno dünyanın yaşamı anlamlandırmada etkisiz kaldığını ve gelişmeye kapalı olduğunu biliyoruz. Tarih, insanlığın yaşamı henüz yıkıma uğratmadığı dönemlerde daha rasyonel bir dönüşüme sahip olduğunu bizlere ispatlayabilir. Antik çağın mimari, sanat, yeni icatlar ve keşifleri bugünün tekno dünyası karşısında rekorunu koruyor olması da garipsenebilir ve kapitalizmin yarattığı meta ilişkileri içinde bu rekorun geçilebileceği konusunda ise ümitsizim. Faust'ta gotik çağda bütün ilişkilerin çürüdüğünün farkındaydı ama hala onun için "Uyuyan Venüs tablosu" insanlık tarihinin eşsiz eseriydi. Üstelik günümüz insanının yıkıcılığı ve konformist ağırlığı karşısında

eski toplumun toplumsal gelişmeye hizmet etmek için hiç olmadığı kadar ahlaki bir ilerleme kaydetmiş olması su götürmez bir gerçek. Sırası gelmişken konunun geçiştirilmemesi gerektiğini düşünerek Marx'tan kısa bir alıntı yapmak da yerinde olacaktır.

"Antik dünyanın çocuksuluğu... her şeyde kapalı şekiller, formlar ve verili sınırlar arandığında gerçekten de modern dünyadan daha yücedir." (Marks, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı)

İnsan doğayı taklit etti, büyü ve kutsal törenlerde hayvanlarla özdeşik bir inanışa sahip oldu, daha sonra insan doğada başka canlılarda rastlayamadığı kendi düşsel gücünün farkına vardı, kendini aradı ve insana ulaşabilmek için Tanrı'yı keşfetti, Tanrı esas olarak insanın kendine ulaşması için bitip tükenmeyen bu yolda erek olarak vardı. İnsan yönelimleri olmadan var olamaz, yönelimleri onu kimi zaman ve çoğunlukla Tanrı ile yüzleştirmiştir; kimi zaman ise akıl ve bilimle. Yani henüz hikâyemizi yazmaya soyunan Goethe (ya da insani yanımız) Mefisto'ya insanı deneyimleme özgürlüğü tanıyarak aklın insanını bulabileceğimize hüküm verebildi ve üstelik bunu her türlü ahlaki değerleri, inançları ve sistemleri sorgulayarak yaptı. Şeytani hırsların birer yansıması olan güç ve iktidar ediminin kapitalizmde vücut bulması ve modern insanın karakter yapısıyla oldukça uyumlu olması içgüdülerimizin bir sonucu olabilir ve tanrı (erek olarak tanrı) bunun henüz bir başlangıç olduğunu, Faust ile bize hatırlatıyor. Çağımızın Faust'u kendini arama serüveninden kurtularak artık var olma çabasına sürüklenmesi henüz gelişmenin rasyonelliği karşısında yetersizdir. Kuşkusuz bu yetersizlik Çağımızın Faust'unun bilgeliğinin yetersizliğinden değil kapitalizmin nihai işleyiş biçimidir.

Artık dünyanın yeniden değişimi için başka türlü bir başkalaşıma ihtiyacımız olduğu açık. Faust bu başkalaşımın gönüllü bir biçimidir ve zihinsel faaliyetlere sahip olmamız, yaşamı sürdürebilmek için üretim araçlarının birer parçası olmamız bu başkalaşımda henüz yeterli olandır. Düşünmekten ve üretmekten çok daha fazlası gerektiği açık, en basit biçimiyle örgütlenmektir bunun adı, zira zihinsel gelişim ancak en dar biçimiyle söylersek örgütlenme ile mümkün olabilir ve bunun kapitalizmin kontrolü altındaki *"benliğin yıkımıyla"* başlayacağıdır.

"Bedenimizde örgütlü bir sistemdir, örgütlü kaldığı sürece hayatta kalıyorlar, ölüm ise örgütsüzlüğün sonucundan başka bir şey değildir." (J. Saramago-Körlük)

Kapitalizm koşullarında, hiçbirimiz arzularımızın tatmin edilmesiyle tatmin olmayacağımızı biliyoruz. Savaşların ve yoksullukların acımasızlığı karşısında kuşkusuz tek alternatif komünizmdir. Buna ulaşabilmek için var gücümüzle çalışmamız gerektiğini söylemekten çekinmeyelim, aksi hâlde aklın hükmünün geçmediği yerde trajedi ve komedi kaçınılmaz olacaktır.

Ağustos 2023 ■

DİPNOTLAR:

(1) Komünist Partisi Manifestosu, Dönüşüm Yayınları s. 111.
(2) Faust, Goethe, Doğu Batı Yayınları s. 553.
(3) K. Marks-Kapital cilt1.

Faust okurları için kısa bir not:

"Faust" tragedyası hakkında esas olarak kullanılabilecek kaynaklar için Marshall Berman'ın ***"Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor"*** isimli kitabı doğru bir tercih olabilir. Esas olarak modernizm eleştirisi ile başlayan kitap Faust incelemesini zorunlu kılıyor. Marksist bir düşünür olmasıyla bilinen ve esas referanslarını Marx'a dayandırmakta ısrar eden Berman zaman zaman Marksizm'in kimi sorunsallarına da değinmekten çekinmiyor. Kitaba erişmek isteyenler İletişim Yayınlarından bulabilirler.

Goethe ve Çağı ise düşünce tarihi açısından klasik bir çalışma, Berman, Georg Lukacs'ın bu eseri için ***"yayınlanmış en iyi ikinci eseri"*** olduğunu söylüyor. Başta Goethe ve çağdaşlarının birbirleri ile olan etkileşimlerini temel alan bu çalışma içinde Lukacs, Goethe'yi değerlendirirken onun Hegel'ci düşünceyi aştığı iddiasında da bulunuyor. "Goethe ve Çağı" salt Goethe düşüncesi dışında bir bütün olarak kapitalist Almanya'nın düşünce tarihinin köklerine de inen önemli ve Berman'ı yanıltmayan bir çalışma. Sel yayınlarından çıkan kitabın yeni baskısı yok, sahaflarda ya da internet ortamında dijital baskısına erişebilirsiniz.

"Faust" birçok yayınevinin çeşitli çevirileri ile oldukça bol bulunan bir eser. Okumaya başlamadan önce çevirileri hakkında bir dizi araştırma yapmak yerinde olacaktır. Zira oldukça vahim çevirileriyle dolu. Önerebileceğim ve en iyi çeviri ödülünü de hak eden İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Sosyal Yayınlardan çıkan çevirisidir. Kitap diğerlerine kıyasla biraz pahalı ve yeni baskısı yok. Bu yüzden dijital baskısına göz atmak zorunda kaldım. Diğer önerebileceğim çeviri ise Doğu Batı Yayınlarından çıkan ve İclal Cankorel'in "Faust" çevirisi; karakterleri anlaşılır ve dipnotları da anlaşılır olmasını destekliyor. Umarım bu bilgiler Faust okurları için faydalı olur. ■ **TÖ**

Dijital Medya – Çocuklar,

■ **GÜLSEN GÜLBEYAZ**

Ebeveynlerin, çocuklarının genel eğitim sorunlarına paralel günümüzdeki en büyük problemleri ve rakibi kontrol edemedikleri aşırı dijital medya kullanımıdır. Zamanı değerlendirme açısından teknolojinin henüz bu kadar gelişmemiş olduğu geleneksel dönemdeki çocuklar ile günümüzün çocukları arasında önemli farklılıklar var. Geleneksel dönemde çocuklar zamanının çoğunu sokakta, evinin bahçesinde yaşıtlarıyla birebir etkileşim hâlinde oynayarak geçirmekteydi. Ancak teknolojinin ilerlemesiyle çocukların sosyal medya, televizyon ve diğer medya sistemleriyle harcadığı sürede önemli bir artış meydana gelmiştir. Ebeveynlerin de cep telefonu gibi dijital araçları günümüzde sürekli kullanmalarıyla çocukların medya araçlarına erişimi daha kolaylaşmakta. Öyle ki, televizyon, telefon ve tablet gibi medya araçları ebeveynler tarafından çocuklarını oyalayabilecek bir bakıcı, sakinleştirici bir araç ya da onlara yemek yedirebilmenin tek alternatifi olarak kullanılmaktadır.

Bugün gelinen noktada dijital medya kullanım oranlarındaki artış, pek çok bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak durumun ötesine geçerek kontrol edilemeyecek bir düzeye ulaşınca paralelinde bağımlılık sorunu da yerini almıştır. Bilgisayar, internet ve televizyon bağımlılığı; artık modern cağın hastalıklarından biri olarak kabul edilmekte. Ve hassas bir yaş döneminde olan çocuk ve adölesanlar/ergenler medya araçlarının kullanımında önemli risklerle karşı karşıya kalmakta.

Ergenlik /Adölesan, Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ergenlik dönemi 10 ile 19 yaş arasına verilen isimdir. 15 ile 24 yaş arası ise gençlik dönemi olarak isimlendirilmektedir. %50'nin üzerinde genç nüfusun olduğu dünyamızda özellikle gelişmekte olan ülkelerde genç nüfus daha kalabalıktır. Türkiye de genç nüfus açısından zengin bir ülkedir. Genç nüfusun aldığı eğitimler, nitelikler ülkelerin durumunu etkileyen faktörlerdir. Bu sebeple ergenlik çağındaki bireylere kendilerini geliştirme olanaklarının verilmesi

Ergenler ve Ebeveynler

oldukça önemlidir. Çünkü sağlıklı toplumlar yetiştirmek ancak bu şekilde mümkün olabilir.

Pandemi süreci

2020 yılında başlayan COVID-19 pandemisi öncesi teknolojinin gelişmesine paralel olarak dijital medya araçlarının kullanım sıklığı da artmaktaydı. Hastalığın yayılmasını önlemeye yönelik kısıtlamalarla çocuklar ve aileler çevrimiçi öğrenme, çalışma, eğlence ve sosyal etkileşim amacıyla dijital medya araçlarını daha fazla kullanmışlardır. Özellikle çocuk ve ergenlerin ekran karşısında geçirdikleri süre uzamış, medya araçlarını eğlence amaçlı daha fazla kullanmalarına yol açmıştır. Bunun yanı sıra kısıtlama öncesine göre dışarıda daha az oyun oynamalarına sebep olmuş böylece fiziksel aktiviteleri de daha azalmıştır. Ebeveynler ise gün boyu evde kalan çocuklarının dijital medya araçlarının kullanımını sınırlandırmada zorlanmışlardır. Çoğu ebeveynler ekran kullanım süresi ile ilgili önerilen kurallara uymadıkları için suçluluk, yetersizlik hissetseler de çocukların eğlence amaçlı fazladan dijital ekran kullanımına izin vermiş, böylece çocukların ekran karşısında geçirdiği süre de dramatik olarak artmıştır.

Kemp'in "Dijital 2021" raporuna göre dünyada 4,66 milyar kişi interneti, 4,20 milyar kişi ise sosyal medyayı kullanmaktadır. Ortalama bir kullanıcı internette günlük 6 saat 54 dakika zaman geçirmekte ve internet kullanan her 10 kişiden 9'u mobil cihazlardan internete bağlanmaktadır. Çocuklarda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi ve ebeveyn tutumu gibi pek çok değişkene bağlı olarak ekran karşısında geçirilen süre farklılık göstermektedir. Açıklanan resmi

veriler teknolojinin üst boyutlara taşındığı, dijital medya araçlarına ilginin çok yoğun olduğu pandemi sürecinde çocukların dijital ekran karşısında günde yaklaşık altı buçuk saat kaldığı belirlenmiştir. Farklı araçlarla geniş kitlelere ulaşan medya, çocuk ve ergenler için faydalarının yanında birçok riski de beraberinde getirmiştir. Yapılan araştırmalar COVID-19 pandemi süreci kullanımı artan dijital medya araçlarının çocuk ve adölesanlarda sağlık sorunlarına, kriminal olaylara ve çocuk hakları ihlallerine yol açabildiğini gösteriyor.

Medyanın çocuklar üzerindeki etkileri

Medya araçları bilinçli, doğru ve amacına uygun kullanıldığı takdirde; yaratıcılık, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirme, bilgi düzeyini artırma ve toplumsal olaylara farklı açılardan bakmayı öğretme gibi birçok olumlu özelliğe sahiptir. Medyanın çocuklar üzerindeki etkileri çocuğun özellikleri, medyanın türü, kullanım şekli ve süresine göre değişkenlik göstermektedir.

Çocukların dijital medya araçlarıyla öğrenme becerileri büyük ölçüde yaşa bağlıdır. Özellikle duyu-motor gelişim döneminde olan iki yaşından küçük çocuklar iki boyutlu ekranlardan verilen bilgileri sınırlı olarak anlayabildikleri için medya ebeveynler tarafından interaktif bir şekilde kullanılmalı ve kazandırılacak bilgi çocukla karşılıklı olarak tekrar edilmelidir.

Yapılan araştırmalar, fiziksel olarak aktif olan ve ekran karşısında daha az zaman geçiren 7-10 yaş arasındaki çocukların okul başarısının daha yüksek olduğunu gösteriyor. Ve yine araştırmalara göre 12 yaşına kadar çocuklar televizyonda gördükleri karakterleri, gerçek karakterlerden ayırmakta güçlük yaşamaktalar. Televizyonda izledikleri vurma, dövme, tekme atma, ateş etme, sözel şiddet gibi davranışları normal ve kabul edilebilir olarak algılamaktalar. Daha da önemlisi, gerçekle kurguyu ayıramayan çocuklar, izledikleri çizgi filmlerdeki süper kahramanların olağanüstü hareketlerini denemeye kalkarak tehlikeli durumlar yaratabilirler. Ayrıca günde 1-2 saatten fazla TV izlemenin akademik başarı üzerinde, özellikle okuma ve anlama noktasında olumsuz etkileri olmaktadır. Bunun nedeni televizyonun ağırlıklı olarak görsel algıya hitap eden, doğası gereği, sol lobdaki dil bölgesinin gelişimini yavaşlatmasıdır.

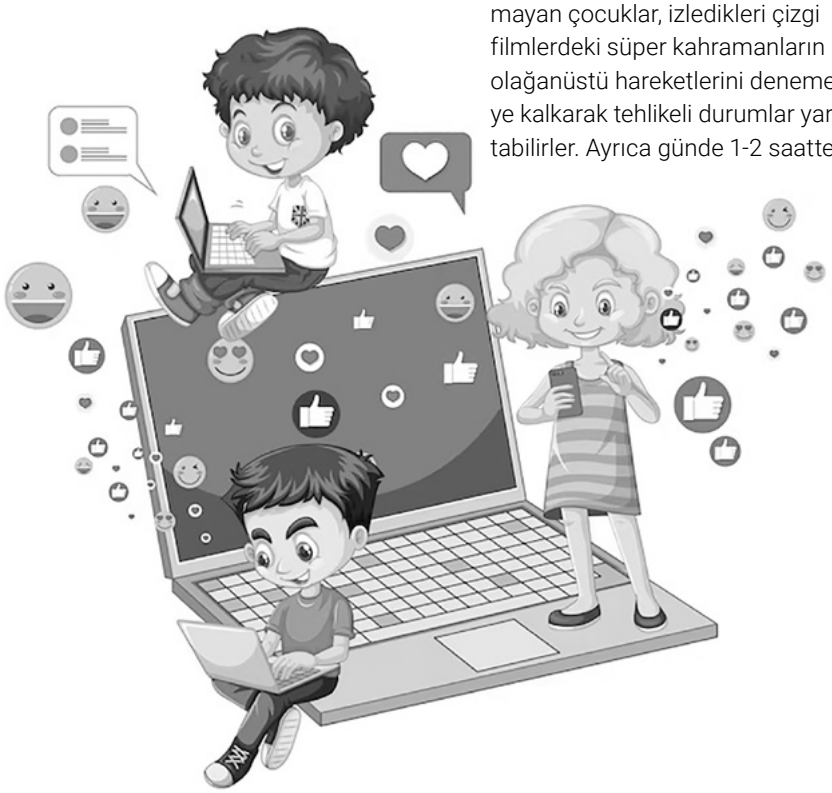

2 yaş öncesinde televizyon izleyen çocukların bilişsel (dikkat, bellek, dil kullanma ve anlama, öğrenme, değerlendirme, sorun çözme ve karar verme) gelişimlerinin olumsuz olarak etkilendiğini, dil gelişimlerinin geciktiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Amerikan Pediatri Akademisi, önlem olarak 0-2 yaş çocuklarının televizyon ekranlarından uzak durmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Ekran karşısında uzun zaman harcayan 2-3 yaş grubu çocuklarda iletişim, kaba motor, ince motor, problem çözme ve sosyal ilişkiler alanlarında gelişim değerlerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocuklarda dil gelişimi de olumsuz etkilenmektedir. Dijital ekran kullanım süresi fazla olan 3-5 yaş arasındaki çocuklarda, beyindeki dil ve okuryazarlık becerilerini destekleyen beyaz madde gelişiminin geciktiği, dolayısıyla bu çocukların nesneleri hızlı bir şekilde isimlendirme ve okuryazarlık becerilerinin zayıf olduğu bildirilmiştir.

Psikososyal sorunlar

Çocuk ve ergenlerde medya araçlarının etkisiyle çeşitli **psikososyal sorunlar** ortaya çıkabilmektedir. Çocuk yaşıtlarıyla birlikte olmak ya da anne babasıyla zamanını paylaşmak yerine televizyon veya bilgisayarı tercih edebiliyor, bunun sonucunda da **sosyal yaşamdan kopukluk, içe dönüklük, özgüven eksikliği, çevresiyle ve yaşıtlarıyla iletişim kurmada güçlük** gibi sorunlar ortaya çıkabiliyor. Dijital medya araçları aşırı kullanıldığında çocukların **düşünce gücünü zayıflatmakta ve pratik**

düşünmeyi, sanatsal faaliyetleri, hayal kurmayı ve sosyalliği kontrol eden sağ beyni pasifize etmektedir. Ayrıca bu araçlar çocuklara oturdukları yerden dünyayı görme fırsatı sağlamalarına karşın genellikle **sadece görme ve işitme duyusuna yönelik uyarılara sahip olduğu için diğer duyuların uyarımı eksik kalmaktadır.**

İnternet kullanımı sırasında çocuklar, karşılarına çıkabilecek uygunsuz içeriklerden dolayı **duygusal, cinsel ve fiziksel saldırılara** maruz kalabilmekte ve çevrimiçi ortamlarda tanıştıkları kişiler tarafından **madde kullanımı, kumar oynama gibi alışkanlıklara ve çeşitli suçlara sürüklenebilmektedir.** Bilerek ya da yanlışlıkla girilen siteler veya televizyonda görecekleri cinsellikle ilgili görüntüler, çocukları cinsellik konusunda olumsuz ya da yanlış yönlendirebiliyor. Medya ergenlerde beden imgesini olumsuz etkileyerek **benlik saygısının azalmasına** neden olabilir. Örneğin, medya çoğu zaman gençlere zayıf olmanın güzel olmak anlamına geldiğini empoze etmekte ve zayıf değilse yaşıtları tarafından beğenilmeyeceği düşüncesini aşılamaktadır. Bu tür endişeler gelişmekte olan ergen beyinlerinde belirli bölgelerin daha fazla uyarılmasına sebep olup **duygusal yoğunluğun artmasıyla birlikte depresyona sebep olabiliyor.** Eğer çocuk yalnızlık duygusu hissediyor ve devam eden bir içe dönüklük sorunu yaşıyorsa çocuğun bu davranış sorunu daha da artarak; **Arkadaş edinememe, kendi iç enerjisini kullanmada zorluk, derslerde başarısızlık, oyunlara katılmama, istek, gereksinim ve duyguları ifade edememe, grup etkinliklerine katılmama, yalnız kalma isteği, yaşıtlarından ve kalabalık ortamlardan çekinme** gibi davranışlar göstermesine neden olabiliyor.

Duyarsızlık ve dikkat sorunları

Televizyon programları ya da bilgisayar oyunlarında karşılaşılan şiddet sahnelerine sık maruz kalma, yaşanan olaylara karşı **duygusal duyarsızlığa** neden olabiliyor. Özellikle bilgisayar oyunları, televizyon ve internet çocukların ders çalışmasını önemli ölçüde etkileyebiliyor. Yaşına uygun olmayan yazılım programlarını kullanan çocuklarda; **şiddet kullanma, kaba bir dil kullanma, izlediği hızlı grafik ve animasyonlardan dolayı aşırı hareketlilik gibi etkiler görülebilir.** Ekrandaki görüntünün hızlı değişimine alışan çocuklar uzun süre dikkat toplamakta zorlanabiliyor, **dikkat süresi azalabiliyor. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite (DEHB) bozukluğu** dijital medya araçlarına uzun süre maruz kalan çocuklarda karşılaşılan önemli bir sorundur.

Televizyon seyreden çocuk, okul ödevleri gibi daha sıradan ve yavaş ilerleyen görevlere karşı tahammülsüz olabilmektedir. Televizyon seyretmenin okuma, oyun ve spor gibi konsantrasyon gerektiren faaliyetlerin yerine geçmesinin ve pasif bir faaliyet olmasının bu sorunlara yol açtığı görülmektedir. Televizyon bağımlısı çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar, cağımız çocuklarının iki önemli sorununa değinmektedir. **Duyarsızlık ve Dikkat.**

Uyku sorunları

Çocuklarda elektronik medya araçlarının yanlış kullanımının olumsuz etkilerinden biri de uyku sorunlarıdır**.** Uyku, çocukların büyüme ve gelişmesinde büyük bir öneme sahiptir. Özellikle uyumadan önce mobil cihazlardaki mavi ışığa maruz kalma, melatonin (insan vücudunda doğal olarak bulunan ve uyku-uyanıklık döngüsünü düzenleyen bir hormon) seviyesini etkileyerek uykuya geçişi geciktirmekte ya da uyku düzenini bozmaktadır. Çocuklarda elektronik medya araçlarının kullanımına bağlı görülebilecek başlıca **uyku sorunları; uykuya dalmada güçlük, uyku süresinde azalma, uyuma zamanının değişmesi, kâbus görme ve dinlendirici bir uyku uyuyamamadır.** Uyku psikolojik durum üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yetersiz ve kalitesiz uyku içe yönelim ve dışa yönelim sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Sağlık sorunları

Dijital medya araçlarının aşırı kullanımı çocukların **fiziksel sağlığını** da olumsuz etkilemektedir. Özellikle kablosuz telefonların kullanımıyla ortaya çıkan radyofrekans radyasyonlarının ana hedefi beyindir ve bu radyasyonlar özellikle beynin en fazla maruz kalan bölgesinde çok büyük bir risk oluşturmaktadır. Bu durumun sebebi çocukların kafa yapısının yetişkinlere göre daha küçük, kafa-

tası kemiğinin daha ince ve beyin dokularının daha fazla iletkenliğe sahip olmasına bağlı olarak radyofrekans radyasyonlarının daha fazla emilmesi olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan **radyofrekans radyasyonların DNA hasarı**na yol açtığı belirlenmiştir. Çocuklarda dijital medya araçlarına aşırı maruziyet yalnız beyni değil diğer organ ve sistemleri de etkilemektedir. Fiziksel hareketsizlik ve abur cubur tüketimindeki artış obezite ve **kalp-damar** gibi sağlık sorunları riskini artırmaktadır. **Obezite** ise beraberinde öz güven eksikliğini getirmektedir. Aşırı ekran süresinin neden olduğu diğer sağlık sorunları; **göz yorgunluğu, bulanık görme, göz kuruluğu, miyop gibi göz rahatsızlıkları; kas-iskelet sisteminin yükünün artmasına bağlı sorunlar, duruş bozuklukları ve kemik minerallerinde azalma; baş ağrısı, yorgunluktur.**

Çocuk hakları ve medya

Diğer yandan medyanın bilinçsiz kullanımı çocuk haklarının ihlal edilmesine, toplumsal değerlerin zedelenmesine, özel yaşama ve mahremiyete müdahale edilmesine sebep olmaktadır. Medyanın bazı bilgileri taraflı şekilde yayımlaması, bilgilerin abartılı bir şekilde sunulması, yalan haberlerin yaygınlaşması ve toplumun da zamanla bu durumu normal görmeye başlaması bireylerde **ahlaki değerlerin değişmesi**ne yol açmaktadır.

Her türlü medya ortamında yapılan yayınlar ve paylaşımlar çocuk haklarını ihlal etme açısından büyük risk taşımaktadır. Bu nedenle çocukların kişilik hakları ve özel yaşamının ihlal edilmesine sebep olan bilgilerin başkası tarafından sosyal medyada paylaşılması durumunda, medeni haklarını kullanma yaşına gelen çocuk, bilgilerini izinsiz paylaşan kim olursa olsun (anne-baba ya da öğretmen) o kişi hakkında dava açabilme hakkına sahiptir.

Dijital medyada siber zorbalık

Siber zorbalık, dijital araçların kullanımıyla sosyal medya, mesajlaşma ve oyun gibi platformlarda görülen ve hedef kişilerin korkutulması, kızdırılması ve utandırılmasına yönelik tekrarlanan davranışlardır. Günümüz koşullarında dijital medya araçlarının kullanım oranlarının artmasıyla birlikte özellikle ergenlerin siber zorbalıkla karşılaşma riski artmıştır.

Nörogelişimsel problemler (sinir sisteminin gelişimini etkileyen, beynin farklı şekilde işlev göstermesine yol açan bir grup farklılık ve bozukluk), anksiyete bozukluğu, internete günlük erişim ve sosyal medyada cinsiyetin paylaşılması gibi faktörler siber mağduriyet; siber zorbalık riskini arttırmaktadır. Dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de siber zorbalığın belirgin bir şekilde yaşandığı "Mavi Balina" ve "Momo" gibi birtakım çevrimiçi oyunlar bulunmaktadır. Çocuklar bu oyunlara çeşitli sosyal medya platformlarından gönderilen linkler aracılığıyla dâhil olmaktadır. Bu oyunların hedef kitlesi özellikle riskli davranışların fazlaca görüldüğü adölesan/ergen dönemdeki çocuklar başta olmak üzere, özgüveni tam olarak gelişmemiş, sosyal ortama uyum sağlamakta güçlük çeken, bağımlılığa ve intihara yatkın bireylerdir.

Ergenlerin siber zorbalıkla baş edebilmesine yönelik ulusal ve uluslararası kuruluşların UNICEF (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)**, BTK** (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu) **Önerileri**

- Dijital platformlarda görüşmeler sırasında kendinizi incinmiş hissediyorsanız, bu duruma katlanmak zorunda değilsiniz. Karşınızdaki kişiyi uyarmanıza rağmen bu durum hala devam ediyor ve kendinizi kötü hissediyorsanız yardım istemekte fayda vardır.
- Siber zorbalık gerçekleştiğinde her ortamda kendinizi saldırı altındaymışsınız gibi hissedebilir ve bu durumdan kurtulmanın yolu olmadığını düşünebilirsiniz. Bu durum, hedef alınan kişileri ruhsal, duygusal ve fiziksel yönden etkileyebilmekte ve etkisi uzun sürebilmektedir.
- Siber zorbalık, bireyin kendi yaşamını sonlandırmasına dahi yol açabilmektedir. Bu sorun, insanların sağlıklarına ve özgüvenlerine yeniden kavuşması ile asılabilmektedir.
- İnternet erişiminden vazgeçmeden siber zorbalığı durdurmamak amacıyla; bazı uygulamaları kaldırabilir ya da kendinizi toparlamak için bir süre çevrimdışı kalabilirsiniz.
- Tanıdıklarınızla konuşmaktan çekiniyorsanız profesyonel bir danışmanla görüşmek için bir yardım hattına başvurabilirsiniz.
- Sürekli kullandığınız uygulamaların gizlilik ayarlarını çok iyi bilmeli ve bu ayarları uygulayabilmelisiniz.
- Kullanılan dijital cihazlara en son yazılım güncellemeleri ve virüs koruma programları yüklenmeli, gizlilik ayarları "yüksek" olarak ayarlanmalı ve özellikle küçük çocuklar için ebeveyn denetimi özellikleri etkinleştirilmelidir. İnternette görülen her bilginin doğru olduğuna inanmamalı ve bulunan bilgileri en az üç farklı kaynaktan araştırmalısınız.
- Sosyal medya platformlarında fotoğraf paylaşırken dikkatli olmalı ve paylaşmadan önce düşünmelisiniz.
- Siber zorbalık yapıldığını düşündüğünüz anda öncelikle anne-babanızdan, ailenizde yakın olduğunuz ve güvendiğiniz yetişkin birinden ya da öğretmeninizden yardım istemelisiniz.
- İnternette yabancı kişilerle

konuşmayın ve onlarla arkadaş olmayın. İnternette çevrimiçi arama yaparken sizi rahatsız eden herhangi bir şey gördüğünüzde ebeveynlerinizi bu konuda bilgilendirin.

- Siber zorbalık durumunu kanıtlamak amacıyla mesajlar ve sosyal medya paylaşımlarının görüntülerini kaydedebilirsiniz. Tehlike anında yakın bir polise başvurabilir ve başkalarının siber zorbalık durumunu bildirmelerine yardımcı olabilirsiniz.
- Kişisel bilgilerinizin sosyal medyada sizi manipüle etmek ya da küçük düşürmek için kullanılmasını önleyebilmek için yaptığınız paylaşımların hep orada durabileceği ve sonrasında size zarar verebileceğinin bilincinde olmalısınız ve herhangi bir paylaşım yapmadan önce iki kez düşünmelisiniz.
- Siber zorbalığın engellenmesi için zorbalık yapanların ihbar edilmesinin dışında herkesin her ortamda saygıyı hak ettiğini kabul etmiş olması gerekmektedir.

Çocukların medya araçlarının olumsuz etkilerinden korunmasına ilişkin dünya çapında çalışmalar yapılmakta. UNICEF, hükümetler, şirketler ve sivil toplum kuruluşları ile bir araya gelerek çocukların internet ve ilgili teknolojilere yönelik haklarını geliştirmesi konusunda iş birliği yapmaktadır. Bu ortaklar, çocuklara çevrimiçi cinsel istismar görüntülerinin iletilmesi, uygunsuz içerik, çevrimiçi zorbalık, diğer zararlı davranış biçimleri ve gizliliğin ihlali gibi konularla mücadele etmektedir. Bunun yanı sıra, çocuklarda medya ve internet kullanımının daha güvenilir ve etkili olması amacıyla Avrupa Birliği tarafından 2013'de "Çocuklara Daha İyi İnternet için Avrupa Stratejisi" oluşturulmuştur. Geliştirilen bu strateji ile çocuklara ve ergenlere yönelik eğitici, yaratıcı ve kaliteli içeriklerin oluşturulmasının teşvik edilmesi, okullarda temel bilgi teknolojileri, medya okuryazarlığı ve güvenli internet eğitimleri verilmesi; konuya ilişkin farkındalığın arttırılması, gelişim dönemlerine uygun gizlilik ayarlarının ve ebeveyn kontrollerinin sağlanması gibi sınırlayıcı tedbirler ile güvenli bir internet ortamı sağlanarak istismar öğelerinin hızlı ve sistematik bir şekilde tespit edilmesi ve cinsel istismar ile mücadele edilmesi hedeflenmiştir.

Okullar, öğretmenler, rehberlik, danışmanlık

Dijital medya araçlarının sağlıklı, güvenli ve üretken bir şekilde kullanılması için ebeveynler ve çocuklar için okullarda rehberlik, danışmanlık geliştirilmelidir. Ailelerin medya araçlarını doğru bir şekilde kullanmalarını sağlamak için bu konuda ulusal ve uluslararası otorite kuruluşlar tarafından yapılan önerileri bilmeleri ve uygulamaları önemlidir. Ergenlik döneminde sık karşılaşılan sosyal medyadaki siber zorbalık durumlarını önleme ve müdahale süreçlerine ilişkin ebeveynler kadar eğitmenlerin, öğretmenlerin de çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. Çocuklarla verimli ve güvenilir bir iletişim kurmak için popüler sosyal medya uygulamalarının nasıl kullanılacağını ve burada yaygın kullanılan dili ve simgeleri bilmeliler. Gençlerin yaşamlarındaki etkileri hakkında doğru bilgileri elde edebilmek için popüler olan sosyal medya sitelerinde aktif olmalılar. Bilgi eşitsizliklerini ele almak ve hem ebeveynlerin hem de öğrencilerin sosyal medyayı nasıl doğru şekilde kullanacaklarını bilmelerini ve siber zorbalığın tanımını ve etkilerini anlamalarını sağlamak için ebeveynler ve öğrenciler için ayrı ayrı ve birlikte seminerler düzenlemeliler.

Çocuklarda Dijital Medya Araçlarının Kullanımına Yönelik Uluslararası Kuruluşların (DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü), **AAP** (Amerikan Pediatri Akademisi), **AACAP** (Amerikan Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Akademisi), **UNICEF** (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) **Tavsiyeleri:**

- 18 aydan küçük çocuklarda uzaktaki akrabalarla görüntülü sohbet hariç dijital medya kullanımından kaçınılmalıdır.
- 18-24 ay arasındaki çocuklarda dijital medyanın kullanılması gerekiyorsa yüksek kaliteli programlar seçilmeli ve bu yaş grubunda medyanın yalnız kullanılmasından kaçınılmalıdır.
- 2-5 yaş arası çocuklar için, ekran kullanımı eğitim dışında hafta içi günde bir saat, hafta sonu üç saat yüksek kaliteli programların kullanımı ile sınırlandırılmalıdır.
- 2-4 yaş arasındaki çocuklar ekran karşısında sürekli olarak bir saatten uzun süre sedanter kalmamalı ve fiziksel aktiviteleri artırılmalıdır.
- 5-7 yaş arası çocuklar interneti kullanırken açılır reklamlara dikkat edilmeli ve çocuğun araştırdığı konuda ortaya çıkan çok sayıdaki sonuç arasından kaliteli bilgileri nasıl seçeceği çocuğa gösterilmelidir. Bu yaş grubundaki çocukların akrabalarına e-posta göndermesi gerektiğinde ebeveynin tam erişime sahip olduğu bir aile hesabı kullanılmalıdır.
- 8-10 yaş arası çocuklara ev ödevi, araştırma ve eğlence için kaliteli sonuçlar sağlayan web siteler (örn. gov, org ve edu ile biten) ile daha az yararlı seçenekler arasındaki fark öğretilmelidir. Bu yaş grubundaki çocukların arkadaşlarına e-posta gönderebilmesi için bir ebeveynin tam erişime sahip olduğu ve düzenli olarak izlediği bir aile hesabı kullanılmalıdır.
- Akışı hızlı olan programlardan, dikkat dağıtan ve çok fazla içeriğe

sahip uygulamalardan ve şiddet içeren yayınlardan kaçınılmalıdır.

- Yemek sırasında ve yatmadan en az 30-60 dakika öncesinde dijital araçların kullanımı sonlandırılmalı, bu araçlar yatak odasından çıkarılmalı ve kullanılmadığında kapatılmalıdır.
- Medyanın yatıştırıcı bir strateji olarak yararlı olduğu bazı zamanlar olmasına rağmen, medyanın çocuğu sakinleştirmek amacıyla kullanılması, sınır belirlemede sorunlara veya çocukların kendi duygusal gelişim sorunlarına yol açabileceğinden medya çocuğu sakinleştirmenin tek yolu olarak kullanılmamalıdır.
- Adölesanlar için ailece hazırlanacak bir "Aile Medya Kullanım Planı" oluşturulmalıdır. Bu planın geliştirilmesinde ailelere yardımcı olunmalıdır.
- İnternet çocukların hayatının her yerinde yer almamalı, çocukların tüm zamanını internette geçirmesine izin verilmemeli ve çocuklara hayatta aile ve arkadaşların internetten daha önemli olduğu ifade edilmelidir.
- Ebeveynler çocuklarının aşırı ekran kullanımı konusunda endişe duyuyorsa gerektiğinde bir psikiyatri uzmanına sevk edilmelidir.
- Aileler teknolojiyi çocuklarına erken dönemde tanıtmak için kendilerini baskı altında hissetmemelidir. Çocuklar sonradan teknolojiyi kullanmaya başladıklarında ara yüzlerin anlaşılması ve kullanılması kolay olduğu için medya kullanımını kolaylıkla öğrenebilmektedir.
- Çocukların kullandığı medya içerikleri ve indirdiği uygulamalar takip edilmelidir. İndirilen uygulamalar, çocuk kullanmadan önce test edilmeli, gerekirse indirilen uygulamalar onlarla kullanılmalı ve çocuğa uygulama hakkında ne düşündüğü sorulmalıdır.
- Çocuklar için faydalı programlar çocuklara uygun olmayan zamanlarda yayınlandığında bu programlar kaydedilmeli ve daha sonra birlikte izlenmelidir.
- Çocuğun herhangi bir cinsellik, alkol veya uyuşturucu kullanımı ve şiddet gibi olumsuz medya içeriklerini izlediği ortaya çıkarsa, bu durum aile ortamında çocukla müzakere edilmeli ve çocuğun bu durumu bir bağlama oturtmasına yardımcı olunmalıdır.
- Karakterlerin, davranış ve tutumlarının yanı sıra reklamlardaki satış konuşmaları tartışılarak çocukların daha eleştirel izleyiciler olmaları konusunda yönlendirme yapılmalıdır.
- Çocuklar televizyonda reklamı yapılan oyuncakları ve abur cuburları isteyebilir, ancak reklamların insanları ihtiyaç duymadıkları veya kendileri için iyi olmayabilecek öğeleri satın almaya ikna etmeyi amaçladığı çocuklara açıklanmalıdır.
- Ebeveynler, çocuklar için güçlü bir rol model olduğundan çocuklara aşılanmak istenilen davranış öncelikle kendileri tarafından uygulamalıdır.
- Çocuğun kendi telefonuna ne zaman sahip olması gerekir sorusuna herkese uyan tek bir yaklaşım yoktur. Bu soruyu öncelikle ebeveynler kendilerine sormalı ve çocuğun gerçekten ihtiyacı yoksa telefon almak yerine çocuğun konumunu belirleyebilen, basit metin mesajları gönderebilen ve GPS takip etme özelliğine sahip bir akıllı saat alınmalıdır.

Ebeveynlerin rol ve sorumlulukları

"Ekran bize hizmet etmeli, biz ekranın esiri olmamalıyız."

Ekran çocuk ve ergenlerin öğrenmesine, gelişmesine katkıda bulunmalı, kontrollü kullanılmalıdır. Ebeveynler, yerine getirecekleri girişimler ile çocukların medya araçlarının olumsuz etkilerinden korunmasına katkı sağlayabilirler. Çocuklara **doğru model olmak** adına kendi teknoloji kullanımlarını kontrol altına almalı, fazla teknoloji kullanımının zararlarını çocuklara açıklamalılar. Çocukları ekran tehlikelerinden korumak için **yasaklamak yerine sınır koyma, çocukların arkadaşlık ilişkilerini desteklemek, spora yönlendirmek ve sorumluluk vermek** daha etkili olmaktadır.

Bunun için ebeveynlerin öncelikle aşırı ekran maruziyetinin belirtilerini tanıması gerekmektedir. Ekran kullanımı çocuğun **okul görevlerine odaklanma, tamamlama becerisini etkiliyorsa, aile üyeleri ve yaşıtlarıyla ilişkilerinde olumsuzluk yaratıyorsa, dijital medya kullanımı yemek yeme, uyuma, kişisel hijyen ve egzersiz gibi temel işlevlere göre öncelikli hâle gelmişse ve duygusal patlamalara yol açıyorsa** ekran süresinin ya da oyun oynama süresinin aşırı olduğu anlaşılmalıdır.

Bilgisayar ve televizyon çocuk yatak odasına konulmamalıdır. Bilgisayar, televizyon vs. asla ders çalışma süresinin arasındaki dinlenme saatinde kullanılmamalıdır; çünkü bunlar çocuğun yeniden derse yoğunlaşmasını güçleştirir. Çocuklar televizyon seyredecekse ebeveynlerinin seçtiği, yaşlarına uygun programları seyretmeleri sağlanmalıdır. Emin olmadıkları programlarda çocuklarının yanında oturarak istenmeyen, olumsuz görüntüler üzerine açıklama yapmalı ve çocuğun yanlış anlamasını engellemeliler. Ekran süresi / çevrimiçi etkinliklerle ilgili sınırlamalar rutin olarak devam etmeli. Ebeveynler çocuğun ekran karşısında geçirdiği süreyi kontrol ederken zararlı çevrimiçi içeriği

nasıl tespit edeceklerini, gerekirse nereye, nasıl bildirecekleri konusunda bilgilenmeliler.

Çocuklara, ergenlere tutarlı davranma ile sağlıklı ekran kullanım alışkanlığı oluşturmak mümkündür. Küçük yaşlardan itibaren çocuk ve gençlerin dijital medya araçlarının yerine severek zaman geçirebilecekleri spor ve sanat gibi etkinliklere yönlendirilmeliler. Ebeveynler çocuklarıyla akşamları baş başa zaman geçirmeye, yaşlarına uygun eğitici oyunlar oynamaya, kitap okumaya, daha doğru alışkanlıkları edinmelerini sağlamaya yardımcı olabilirler. Sağlıklı bir çocuk-medya ilişkisinin sağlanmasındaki en önemli koşul ise ebeveynlerin **sağlıklı beyin ve dil gelişimi, okuryazarlık ve sosyal-duygusal yeterlilik oluşturmada çocukların yaşıtlarıyla oynadığı oyunların önemi** hakkında bilinçli olmalarıdır.

Ve bütün çocukların daha dünyaya gelirken birer filozof oldukları unutulmamalı. Baskı altında olmadan, yetişkinler tarafından manipüle edilmeden eğitilen, eşlik edilen çocuklar zaten birer doğal felsefecidir. Çünkü çocuk, insanın doğası gereği düşünür hem de yüksek sesle düşünür ve düşündüğünü de korkusuzca söyler, söylemelidir de**.** Günümüzde özellikle ülkemizde çocuklara düşünmek yerine ezberlemek, konuşmak yerine susmak öğretilmekte hatta dayatılmakta. Ana-babalar düşünmenin, düşünce özgürlüğünün önemini çocuklara anlatmalı ve **çocuklarla her konuda konuşmalı, felsefe yapmalı**lar. Ebeveynler, çocukların, ergenlerin sesini duymalı, kendilerini özgür ifade edebilmelerini sağlamalılar. Böylece çocuklar, ergenler büyüyünce de birer filozof kalabilsinler ve hem insanlarla hem de dijital medya ile sağlıklı iletişimler kurabilsinler.

"Düşünüyorum öyleyse varım!" *— Descartes* ■

Kaynaklar:

— UNICEF. Siber zorbalık: Nedir ve nasıl önlenir? UNICEF Türkiye [online]. 2020.

— American Academy of Child & Adolescent Psychiatry [AACAP]. Media habits during COVID-19: Children & teens on screens in quarantine. AACAP [online]. 2020

— UNICEF. Children's rights and internet. UNICEF [online]. 2020.

— World Health Organization. (WHO). Excessive screen use and gaming considerations during COVID19. [online]. 2020.

— American Academy of Pediatrics (AAP). Media and young minds. Pediatrics 2016

— American Academy of Child & Adolescent Psychiatry [AACAP]. Screen Time and Children. [online] 2020

— UNICEF. COVID-19 and its implications for protecting children online. [online] 2020.

— Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Güvenli Web Portalı [online].

— Kemp S. Digital 2021: The latest insights into the 'state of digital'. We Are Social and Hootsuite [online]. 2021.

Hayat Çöplüğü

■ **MURAT KOÇAK**

Fotoğraflar: Eda Çiçek

"...Şiir işçisidir, sokağı tanır Öz'üyle, bir de Rüzgâr'ı... Sarılmak istedim. Deniz gökyüzüne ne kadar sarılabilirse o kadar sarılabildim. Rengini alabilmekten hiç çekinmedim.
Bir çocuğun çekirdek mavisine naiflik verir... Özünüze inen perdeyi aralayıp ışığını tutar, yaşamdaki rolünüzün hakkını teslim edemeyince iki dize ile ruhunuzu sallar, çayın tadını alamayınca şeker kabını saklar. Demem o ki deli lakin bilincin akışı..." (Eda Çiçek)

PIHTI

yol
üstü
köylere
benzeriz

su
da
göç
eder

nefs
kanamazsa
durulmaz

DAĞINIK

kopuk
cümleyim
kurallar
kuralsız

bilinç
dili
yarım

korku
ile
sindirilmiş
cinnetin
cenneti
cehennemi

geçmişim
sağalmamış
uyluğum
sağır
çabalasam
da

kendini
kendiyle
dağlayan
bileyen

gecenin
rahmine
sıza
sıza
toprağa
gideceğiz

*MEKKÂRE

insanın
hikâyesi
ayrı
şiiri
ağrılı
sanrılı

kekre
kekre

ne
yaşanır
da
oyuğa
sığınılır

ince
ince
incelikle
ida'nın
bağrında
kekere
mekere
mekkâre
kulesi
gibi

elifce
koşar
koşar
dorulaşırız
toprağa
erdikçe

YAP
BOZ

parça
parça
dağılmış
boz
gun

esnine
estikçe

yap
boz

boz
yap

vedayım
ömre
çamın
sinesine
yâr

yitme
gitme
öfkenin
bağrında
söz
özü
müz

altı
yaşında
esridim
o
günden
bugüne
öze
mecnun

çöl
tin

ten
serap

yaşam
ölümle
öz
bile
isteye
leylâ

BİRE
1

bir
elin
nesi
var

kılıcın
kanı
ipekte

hayat
yaşamda

insan
ilenç
hırs
özü
tüketti

doğa
esarete
boyun
eğmez

yandıkça
yangı

öz
gözün
göz
özün

Kasım 1997 İstanbul
Nisan 2023 Güzelköy

CEM

Suret
de
çürür

gelsem
gelsen
uzak
çok
uzak

ömür
kırkpınar
kaçak
köçek

çınar
yandıkça
yeşerir
özü

en
uzun
gece

eksildikçe
dönüşür
evrilir

insan
cenin
cemi
vücut

17 Haziran 2023
Güzelköy

HAYAT ÇÖPLÜĞÜ

sözlerimi
unutuyorum
insanların
"ben"
kaygısı
korkuyla
karışık

içimin
türküleri
alazı
baba
evlat
sıcaklığı
yağmur
boran

dalsızlığıma
inanan
da
olmaz
kimsesizliğime
sevinirim

gecenin
çiş
kokusu
lira
değerinde
cepler
arası
dışkı
mutluluk
yalanları

kara
özümün
mağarasında
delirdim

akıl
verecekler
bilmeyecekler
ki
bende
de
olduğunu
rest
çekip
sokak
aralarına
sineceğim

sevi
katrana
bürünmüş
insanlar
hırsa
toprak
adam
eder

bağında
bağım
yeryüzünün
kıyımlar
katliamlar
afetler
çağına
meydan
okurca
adına
harf
olsam
yeter

**** Mekkâre; kiralanarak yük taşımada kullanılan at, deve, katır gibi bir yük hayvanı. Mekkâre, halk arasında "Mekere" olarak da bilinen Çanakkale Bayramiç Serhat Köy sınırları içindeki yangın kulesi…***

Cam Güzeli

■ VİCDAN ÖZERDEM

Çığlık çığlığa uyanıyorum kaç gecedir, kan ter içinde. Karanlıkta parıldayan birkaç gözün bana baktığını görüp utanıyorum. Kafalarını çevirip yeniden uykuya dalıyorlar. Bense pencerenin yanına, sığıntı gibi konulmuş küçük masada oturup sabahı bekliyorum. Perdesiz hatta çiçeksiz bu pis pencereden bakıyorum, gökyüzüne; yanıp sönen yıldızlara. Vakit ilerledikçe yavaş yavaş soluklaşıyor yıldızlarda. Biri hariç. İşte o benim favorim. İnatla, hep parlıyor. Benim doğduğum yerlerde de parlıyordur mutlaka. Yıldızıma bakıp bizim oraları görüyorum. Bir ayna kadar parlak çünkü.

Güneşin ışıklarıyla tamamen kayboluyor yıldızlar. Güneşle birlikte sadece dünya değil bizim oda da canlanıyor. Konuşma sesleri doluyor odaya, hep bir ağızdan yaşama katılıyorlar. Konuşuyorlar ama kimse birbirini anlamıyor.

Yönümü pencereden odaya döndürüyorum. Bir cendereden kaçar gibi yataktan fırlayanları, itinayla yatağını düzeltenleri; tuvalet sırasına girenleri, saçlarını upuzun tarayanları, umutla bekleyenleri, ümitsizliğe düşenleri tek tek seyrediyorum. Yanımda, elinde kahve fincanıyla beliren genç kadının bakışları, üzerimde. Simsiyah küçük gözlerini, boyumdan uzun saçlarımda gezdirerek fincanını masaya bırakıyor, konuşmaya başlıyor. Konuştuklarının içinden tek "Halep" kelimesi tanıdık. Tekrarlıyorum. "Halep" Bütün hikâyesini anlamışım gibi sarılıyor bana. Gözlerinde bir yanıp bir sönen yıldızlarla durup durup "Halep" diyor.

Başka odalarda kalanlar girip çıkıyor odaya. Yirmi kişilik oda iki katına çıkıyor sanki. Sesler gittikçe çoğalıyor. İlk insanlar gibi yaşıyoruz bu medeniyet ülkesinde. Garip sesler çıkararak, bir pandomim ustasının elleri gibi işliyor ellerimiz. Anlaştığımızı sanıyoruz. Acılarımızdaki benzerlikle anlıyoruz, birbirimizi hiç şüphesiz.

Her gün ama her gün bir önceki günün tekrarı. Yine de odayı izlemekten kendimi alamıyorum. Masanın diğer tarafına oturup; hatta aynı dilde konuşan sarı saçlı kızı fark edince ezberim bozuluyor birden. O ise hep böyle oturup sohbet edermişiz gibi rahat.

"Buranın yağmuru da hiç bitmez" diyor.

Odanın içinde kaybolmuş bakışlarımı tekrar pencereye çevirip, çisil çisil yağan yağmura bakıyorum. Toprağı ince ince işleyerek ıslatıyor.

"Ama insan zamanla alışıyor. Sen de alışırsın..." diyerek paketinden bir sigara çıkartıp yılların alışkanlığıyla yakıp üflüyor dumanını. Sigarasına baktığımı fark edince, paketi bana da uzatıyor. Elimi uzatarak durduruyorum onu: "İçmiyorum"

"Bugüne kadar başka bir dil öğrenmek zorunda kalmamıştım" diyorum.

Sigaradan sararmış dişlerini göstererek gülüyor: "Ben de."

"Öğrendin mi?"

"Tam değil daha, ama öğreniyorum. Sen de gençsin çabuk öğrenirsin."

İnanmış gibi kafamı sallıyorum.

İnce ince yağan yağmura takılıyor yine gözüm.

"Merak etme, öğleden sonra hava açar. Beraber çıkar, şehri gezeriz..."

"Tamam, olur" diyorum.

Öğleden sonra güneş bulutlardan fırsat buldukça gülümsüyor. Her yerde arıyorum onu, bulamıyorum. Ona göstermek için elimde tuttuğum, evimin fotoğrafına bakıyorum. Penceremin önünde durmuşum. Çiçeklerin içinde gülüyorum. Ne güzelde gülmüşüm, ağız dolusu. Fotoğrafı çantama atarken, son bir kez daha bakınıyorum. Umutsuz adımlarla şehrin merkezine yürüyorum. Büyük bir çiçekçi dükkânın önünde, birbirinden güzel rengârenk çiçekleri seyrediyorum uzun uzun. Dükkândan çıkan şişman bir kadın yanıma gelip konuşmaya başlıyor. Boş gözlerle bakıyorum ona. Sesini daha da yükseltiyor. Sesini yükseltmesi, söylediklerini anlamama yaramıyor ne yazık ki. Kafasını sallayarak geri giriyor dükkâna.

"Cam Güzeli" arıyorum demek istiyorum oysaki. Aynı kendi evimdeki gibi penceremin önünde dursun, rengârenk. Az da olsa eksikliğimi gidersin istiyorum.

Çantamdan telefonumu çıkartıp, çok az kalmış internetime rağmen bu ülkenin dilinde "Cam Güzeli"nin adını buluyorum. Hemen dükkâna girip, ağzıma yakışmayan seslerle konuşuyorum. "Cam Güzeli" dediğime inanarak. Bir yandan da tüm dükkânı gözlerimle tarıyorum; "Cam Güzeli" bulmak için. Bu sefer şişman kadının gözlerinde boş bakışlar. Cevap bile vermiyor. Gözlerim doluyor. "İlk işim" diyorum kendi kendime: "İlk işim bu ülkede "Cam Güzeli" nasıl söyleniyor onu öğrenmek..." ■

ACININ KÜLRENGİ'YLE SESLENEN YAZIN EMEKÇİSİ

Attila Aşut ile Şiir ve Yaşam Üzerine

■ SÖYLEŞİ: **AYŞE KAYGUSUZ ŞİMŞEK**

Yıllar önce "Stefan Zweig'i Anlamak" başlıklı bir yazı için okuma ve araştırmalar yaparken, yazarın çocukluğu hakkında hiçbir bilgiye ulaşamamıştım. Oysa çocukluğumuz, mayalandığımız dönemdir. Sonradan aldıklarımızı onun üzerine koyarak büyürüz ve bir kişiliğimiz oluşur. Edebiyatlı sorulara geçmeden önce hemen sormak istiyorum. Attila Aşut nasıl bir çocukluk yaşadı? Çocukluğu nasıl geçti?

Yazarların yaşamı da edebiyatın dışında değildir. Cemal Süreya'nın dediği gibi, "Hayatımız da şiire dâhildir." 1939, Trabzon doğumluyum. Annem Sürmeneli, babam Erzurumludur. Doğum tarihim size bir şeyler anımsatıyor olmalı. Çocukluğum, İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçti. Babam bakaya olarak askere alınmıştı. Uzun bir askerlik dönemi geçirdi. Sürmene'nin –o zamanlar adı Zarha olan– Ortamahallesi'nde annemle bir başımıza kalmıştık. Ekmeğin karneyle verildiği savaş yılları… Bizim payımıza düşen de yoksulluk ve açlıktı. Çok mutsuz bir çocukluğum oldu. Yetersiz beslenme yüzünden bedenim zayıf düştü. İlkokuldayken kemik veremine yakalandım. Aylarca alçılar içinde kaldım. Okula koltuk değnekleriyle gitmeye başladım. Sonra İstanbul Baltalimanı Kemik Hastanesi'nde tek başıma geçirdiğim hüzünlü günler… Uzun süren sağaltım çabaları sonuç vermedi ve bir ayağım sakat kaldı. Yani hayli acırak bir öyküdür çocukluğum. Bir şiirimde dediğim gibi: "Çocukluğum yaralıdır."

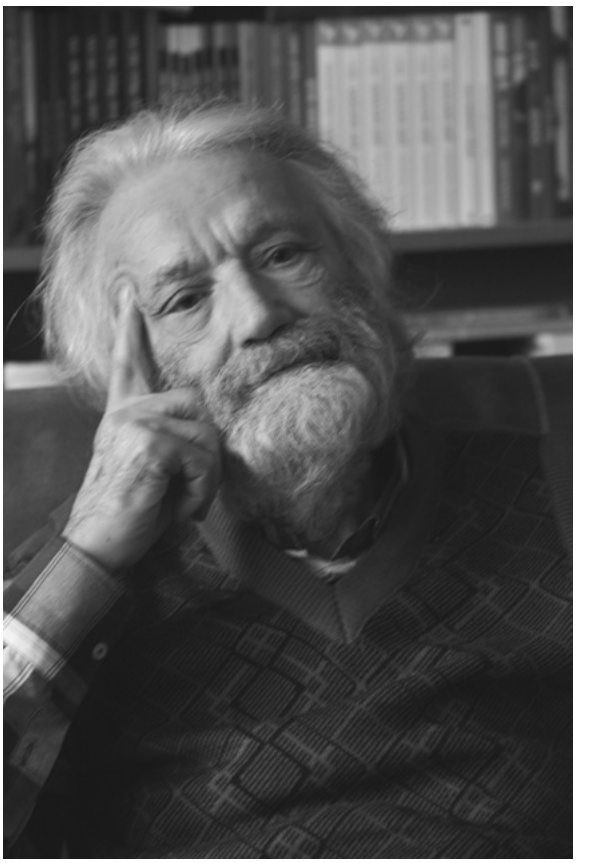

Attila Aşut (Fotoğraf: Gürsel Gökçe)

"Şiir benim ilk göz ağrımdır. Bu yüzden de daha önce çeşitli yazılarımı kitaplaştırmak isteyenlere, 'Hayır, benim basılı ilk kitabım şiir olacak!' diye yanıt verdim. Şiir ecesini görücüye çıkarmadan öbür yazılarımı okura sunmak gelmedi içimden" diyorsunuz, *Acının Külrengi* adlı şiir kitabınızın önsözünde. Biz de oradan, şiirden başlayalım o zaman. Şiirde neyi önemser, neleri gözetirsiniz? Yazarken, okurken, dinlerken...

Şiirde müziği ve lirizmi önemsiyorum. Kuru, yavan, takır tukur şiirlerden hoşlanmam. Okuyanın kulağında güzel bir tını bırakmalı şiir. Süslü anlatımları yapay bulurum. Sözcük ve biçim oyunlarına da pek sıcak bakmıyorum. Yalın bir dilden yanayım. Sözcüklerim de her dem taze olsun, şiire naftalin kokusu sinmesin diye titizlenirim. Yalınlıktaki derinliği önemsiyorum. İmgesel anlatımı değerli bulurum ama şiirin imgeye boğulmasından yana da değilim. Uçlarda gezinen biri olmadım hiç. Her şeyin dozunda, kararında olmasını isterim.

Ortaokuldan başlayarak şiirler yazdınız, yayımladınız. O şiirlerin hepsini toplasanız onlarca kitap ederdi, ama siz öyle yapmadınız da tek kitapta topladınız. Bunu yaparken de epey şiir elediniz. Bu seçkiyi neye göre yaptınız? Neyi dikkate aldınız?

Bu sorunuzun yanıtı **Acının Külrengi'**nin önsözünde var: "Bu kitapta topladıklarım, kırk yılda yazdığım ve yayımladığım şiirlerin tümü değil elbet. Kitabı hazırlarken belli bir izlek bütünlüğünü gözettim. Ayrıca söylem ve düzlem açısından kitabın 'külrengi'ni gölgeleye-

bilecek kimi şiirlerimi dışarıda bırakmayı yeğledim. Kitap boyunca ezginin tınısı fazla değişmesin, sesimin rengi de şiirin rengine eşlik etsin istedim. Yaşadığımız günlerin daha doğrudan etkilerini taşıyan yüksek sesle söylenmiş kavga şiirlerimi, ileride başka bir kitapta toplamayı tasarlıyorum."

Şiir yazmaya, yayımlamaya başlamanızla bir kitapta toplamanız arasında kırk yıldan fazla bir zaman var. Kitaplaştırmak için neden bu kadar çok beklettiniz? Gerçi bu sorunun yanıtını Acının Külrengi **kitabınızda yazmışsınız ama ben okumayanlar ve daha geniş çevrelere ulaşması açısından sormuş olayım.**

Evet, dediğiniz gibi, "Gecikmiş Bir Kitap İçin Önsöz" başlıklı sunuş yazımda bu sorunun da yanıtı var. Biliyorsunuz, şiir kitaplarına "Önsöz" yazmak pek âdetten değildir ama bu kitap "Kırk Yılın Şiirleri" alt başlığını taşıdığından, bunca gecikmeyi açıklamam gerektiğini düşündüm. 12 Eylül'deki TKP operasyonunda gözaltına alınırken evimdeki kitaplarımın yanı sıra fotoğraf albümlerim ve yazı dosyalarım da götürüldü. O dosyaları bir daha geri alamadım. Kitabı hazırlarken bu nedenle çok güçlük çektim. Eski dergi ve gazete sayfalarında kalmış şiirlerimi bulabilmek için uzun süren bir arşiv taraması yapmam gerekti. Tabii, kitabın gecikmesinin bir nedeni de –burada ayrıntıya girmek istemem– yaşadığım kimi yayınevi talihsizlikleri…

Kırk yıldan fazla bir süre içinde şiir anlayışınızda, şiire bakışınızda bir değişiklik oldu mu? Ya da edebiyatın içinde, bu süreçte şiirdeki değişiklik…

Elbette şiir anlayışları sürekli değişiyor. Son yıllarda özellikle biçimsel denemelerin biraz daha öne çıktığı görülüyor. "Somut Şiir", "Deneysel Şiir", "İmgeci Toplumcu Şiir" ve daha başka adlar altında öbekleşmiş kimi ozanların yazdıkları var. Genç arkadaşların şiirlerinde, sözcükler arasında bir bağıntı ve uyum göremiyorsunuz. İçerik bütünlüğü de taşımıyor bu şiirler. Yarına kalırlar mı, kuşkuluyum. Benim şiirim de kuşku yok ki zaman içinde yeni arayışlara yönelmiştir. Ama şiirimin özü ve doğrultusu değişmemiştir.

Dört bölümden oluşan Günlerin Kıyısından ***kitabınızın çoğunluğu Trabzon yazıları, Trabzon anıları ve Trabzon esintilerinden oluşuyor. Bu da Trabzon'un yaşamınızdaki yerini öne çıkarıyor. Kitabınızın "Gidenlerin Ardından" bölümünde Ümit Kaftancıoğlu, Mustafa Ekmekçi, Cahit Külebi, Hamdi Konur, Adnan Berk, Nihat Sargın, İlhan Erdost, Şerafettin Atalay, Halit Çelenk ve daha birçok değerli yazar ve gazetecinin ardından yazdıklarınız yer alıyor. Sanıyorum "Acının Külrengi" de en çok bu kitaba, özellikle de bu bölüme yakışıyor. Yani bir anlamda ellili yıllardan günümüze tanıklıklarınızı yazmışsınız. Bize biraz o yılları anlatın; insan ilişkilerini, paylaşımları, dostlukları, iktidarların kültür ve sanata bakışı, edebiyat ve şiirin toplum üzerindeki etkisini…***

Özellikle 1960'lar, dünyada ve Türkiye'de devrimci dalganın yükseldiği yıllardı. İnsan ilişkileri de doğallıkla bu devrimci-toplumcu değerlere dayanıyordu. İnsanlar arasında dostluk, yoldaşlık bağları ve dayanışma duygusu güçlüydü. Adını andığınız yazarların, siyasal figürlerin çoğu örgütlü insanlardı ve devrimci savaşıma adamışlardı kendilerini. Bazıları da bu yolda yitirdiler yaşamlarını. O yılların insan ilişkileri böyle bir toplumsal-siyasal ortamda biçimlendiğinden çok sıcak ve sahici idi. Özellikle 1960'ların Türkiye İşçi Partisi, yoldaşlık duygusunu en derinden ve yoğun yaşadığımız yuvamız, ortak evimiz olmuştu.

İktidarların kültür ve sanata bakışı dünden bugüne fazla değişmemiştir. Günümüzde artış gösteren sanata ve sanatçıya yönelik saldırıların kökleri çok eskilerdedir. Mehmed Kemal, "Acılı Kuşak" olarak tanımlıyor "40 Kuşağı" yazar ve ozanlarını. Sabahattin Ali'nin öldürülüşünden Nâzım Hikmet'in, Orhan Kemal'in, Rıfat Ilgaz'ın, Mahmut Makal'ın, Adnan Benk'in, Hasan Hüseyin'in, Âşık İhsani'nin tutuklanmalarına kadar, kültür-sanat alanına ilişkin pek çok utanç verici olay yaşanmıştır yakın geçmişimizde. Sanatın eleştirel ve özgürlükçü doğası oldum olası korkutmuştur iktidarları. Bu korku, siyasal İslamcı AKP iktidarında tavan yapmıştır. Artık en küçük bir eleştiriye, doğrudan cezaevinin yolunu gösteriyorlar! Bugün işimiz daha zor. Ama devrimci bir geleneğin sürdürücüleriyiz, kolay pes etmeyiz!

Nerede değerli, anlamlı bir edebiyat etkinliği var, Attila Ağabey'i elinde kâğıdı, kalemi, orada hazır bekliyor görüyorum. Bu, gazeteciliğin kazandırdığı disiplinli bir davranış biçimi olmalı. Ne de olsa yıllarca gazetecilik yaptınız, köşe yazıları yazdınız ve hâlâ *BirGün*'de yazıyorsunuz sanırım. Sanırım diyorum, çünkü iki yıldır köy ağırlıklı yaşıyorum. Üzgünüm ki her şeyi istediğim gibi takip edemiyorum. Disiplinli olmanın diğer ayağı ise edebiyat dergiciliği. Kıyı dergisine, ilk oluşumu ve çıkışından günümüze yıllarca emek verdiniz. Bunu söylemeden geçmek olmaz. Bir de *Siyah Beyaz Yazılar* kitabınız var. Bu kitabı da sizden dinleyelim, oluşumunu, içeriğini…

Evet, gazetecilik benim yaşam biçimimdir. İki uğraş alanının emekliliği olmuyor sanırım: Öğretmenlik ve gazetecilik. İlerlemiş yaşıma karşın hâlâ basın yaşamının içindeyim. Günlük gazeteler, medyatik figürler dışındaki insanların yapıp ettikleriyle pek ilgilenmez; alıcısı fazla olmayan kültür-sanat etkinliklerini de izlemezler. Bu, ciddi bir eksikliktir. O yüzden, katıldığım et-

"YENİŞEHİR'DE BİR ÖĞLE VAKTİ"

Atilla Aşut

–Sevgi Soysal'ın anısına–

Çınarlar, akasyalar, kestane ağaçları
Dallarına serçeler konardı
Cemreler erken düşerdi
Boşanırdı kırkikindi yağmurları
Atatürk Bulvarı aşk kokardı.

Ne hoştu akşam çıkışları
Ağır bir ırmak gibi akardı insanlar Bulvar'da
Şimdi telaşlı koşuşturmalar almış
O canlı kalabalıkların yerini
Eski tadı yok yürümenin Kızılay'da.

Ne sevgililerin buluştuğu pastaneler kaldı
Ne eski çay bahçeleri, kahveler, sinemalar
Ne "Yankee Go Home!" çığlıkları duyuluyor artık
Ne "Kahrolsun ABD Emperyalizmi!"
Günaşırı kırılmıyor Amerikan Haberler
Merkezi'nin camları
Coniler hoşnut yaşamından!

Şerafettin Atalay'la bir öğle vakti
Turlamıştık Sıhhiye-Bakanlıklar arasında
Başımızda kavak yelleri
İçimizde olmadık hınzırlıklar
Koşturmuştuk peşimizden toplum polislerini
"Fruko"larla köşe kapmaca oynamanın
keyfini çıkararak
O bizim mangal yürekli il başkanımızla.

Sonra evinin önünde öldürdüler onu
Amasya'da hain bir pusuda...

Nerde şimdi aşklarımın ve kavgalarımın başkenti
Sokaklarında kol kola yürüdüğüm güzel insanlar?
O gözü kara sosyalist militanlar
Kaloriferci Abbas, Çöpçü Cemal, Fukara Tahir
Ümran Baran, Şükran Deriş, Ayı Atilla...

Ne kaldı geriye "555 K" günlerinden
Islıkla söylenen türkülerden
68'lilerden?

Ne kaldı söyleyin ne kaldı
Havuzlar, fıskıyeler dışında
Zincire vurulmuş Ankara'da?

Başkent taşkent oluyor da
Kimsenin kılı kıpırdamıyor
Kuşatma altındayız sanki
Yayılıyor karanlığın gölgesi.

Görüyorum zaman zaman
O günlerden arta kalan
Ak saçlı delikanlıları
Yorgun bedenleriyle geçiyorlar Bulvar'dan
Yüreklerinde isyan ateşleri.

Diyorum ki iş başa düştü yine
Sevgi'yi de alıp aramıza
"Yenişehir'de Bir Öğle Vakti"
Yeniden girelim kol kola
Kırmak için bu zincirleri!

(Ankara, Kasım 1998)

---

kinliklerin orada kalmaması için çaba gösterir, bunları olanaklar ölçüsünde haberleştirmeye çalışırım. Sürekli not tutma alışkanlığım da bununla ilgidir.

Siyah Beyaz Yazılar kitabım, 1995 yılında Ankara'da yayımlanan Siyah Beyaz gazetesinde yayımlanan yazılarımdan bir seçmedir. Ağırlıklı olarak Refah / Yol Hükümeti'nin iktidarda olduğu dönemdeki eleştirel yazılarımı topladım bu kitapta. Bu yönüyle dönemin belgesel bir anlatımıdır diyebilirim **Siyah Beyaz Yazılar** için.

Tabii, sizin tarihe armağan ettiğiniz bir başka büyük çalışma da alt başlığı "Bir Topluöldürümün Öyküsü" olan *Sivas Kitabı*'dır. Bu konuda neler demek istersiniz?

Sivas Kitabı'nın ilk baskısı, topluöldürümün birinci yıldönümü olan Temmuz 1994'te yapıldı. İlkin beş bin adet basılan kitap kısa sürede tükenince iki ay sonra yeni baskısı yapıldı. Böyleyken piyasada mevcudu kalmamıştır, ancak sahaflarda bulunabiliyor. Büyük boy, 585 sayfalık bir kitaptır. Kitabı, dönemin Edebiyatçılar Derneği Başkanı Mustafa Şerif Onaran'ın isteği üzerine, altı ay gibi kısa bir sürede, çok yoğun ve yorucu bir çalışma sonunda hazırlayıp Sivas Kıyımı'nın birinci yıldönümüne yetiştirdik. Madımak Yangını'ndan kurtulanların tanıklıkları, incelemeler, belgeler ve Sivas'ta yitirdiklerimizin aileleriyle yapılmış söyleşiler yer alıyor kitapta. Alanındaki ilk belgesel kitaptır ve sonraki çalışmalara da kaynaklık etmiştir.

Bir de eğer dergimizde yer sorunu olmazsa, beni çok etkileyen ve Sevgi Soysal anısına yazmış olduğunuz "Yenişehir'de Bir Öğle Vakti" şiirinizi okurumuzla paylaşmak isterim.

Elbette, sevinirim. 1998 yılında, Ankara'nın yaprak kımıldamayan boğucu ortamında yazmıştım o şiiri. Tepkisizliğe isyan ve eyleme çağrı şiiridir. ■

Belki Bir Gün

■ ÜMİT KAYA

Bu şehir kalsın, belki bir gün döneriz
Yönü nereye bu nehrin, ayaklarımın düştüğü
Yürümek ne sürüklenmek ne
Karışıyor aklım, kalbim çaresiz bazen, zavallı
Kurur ya, yine de kalsın bu gül, belki bir gün koklarız

Şehirlere değiyor ellerim, biraz kül biraz diken
Bazı bazı tarifsiz güzel mavi, bir parça yeşil
Doğusu uzun yas, dağlar,
Bu ölü kalsın, hep genç, belki bir gün gömeriz

Yağmurlar şarkısız yağıyor,
Güneş, masallardan bildiğim
İmgeleri kör bir dilenci gözlerim
Bir şişe daha açalım diyorum, kendime, hayat kısa keder uzun
Bu köprü kalsın, belki bir daha geçeriz

Noktası kayıp bir cümlede uyanıyorum
Sonsuz bir güzelliğe takılıp kalsın istiyor gözlerim, boşuna
Pembe tabut dudaklarımda, niyesi bu işte, sustuğum
Tarihin derin mezarına gömüyorum kardeşimi
Bu bahçe kalsın, belki bir gün gül dikeriz

Yularsız atların koştuğu çayır, düş, hep gördüğüm
Uzun bir ağıda düşüyor gövdem
Durmayı özlüyor dizlerim, nedir ki bu bitmeyen koşu
Dinmeyen yas, kadınların gözleri
Dağların doğusunda eriyor kar, kırmızı
Bu yara kalsın, belki bir gün konar güvercin, beyaz

Bunlar, sarhoş zırvaları değil
Hatıra, ayık bir serseridir, vakit bilmeyen
Tekne, düşteki adaya doğru
Pusula sağır, yelken kör
Kirpiklerim buz tutmuş, bu neyin kışı
Ama çare mi var, umud etmekten başka
Bu gök kalsın, belki bir gün uçarız

Claas Gefroi

Çölün içinde

De-demokratikleşme, özelleştirme, elitizm: "The Line" gibi mega-kentlerin inşasıyla, geleceğin tamamen serbest bırakılmış kapitalizmi için kanunsuz alanlar yaratılıyor.

Kulağa bir ilaç ismi gibi gelen "Neom" aslında Yunanca "neo" (yeni) ve "m" harflerinden oluşan bir uydurma kelimedir. "M", burada hem Suudi Veliaht Prensi ve Başbakan Muhammed bin Selman'ın isminin baş harfini hem de Arapça "gelecek" anlamına gelen 'müstakbel" kelimesinin ilk harfini temsil ediyor.

"Yeni gelecek", Ortadoğulu otokrat bin Salman'ın öngördüğü dünyanın en megaloman inşaat projesidir: Suudi Arabistan'ın kuzeybatısında, yaşanması zor bir çöl bölgesi olan Tabuk vilayetinde yer alan, kabaca Haiti büyüklüğünde ve Belçika'nın yüzölçümüne yakın, toplam 26.500 kilometrekarelik bir alanı kaplayan, iş, spor ve tatil merkezi olan devasa bir şehir. Bin Salman'ın "Benim Piramitlerim" olarak adlandırdığı tahmini 500 milyar dolarlık "Neom" şehri, birkaç ayrı projeden oluşacak: Kızıldeniz'de yüzen ve sekizgen şeklinde bir limana sahip devasa bir sanayi ve araştırma kompleksi ("Oxagon"), 1.500 ila 2.600 metre yükseklikte Trojena adı verilen ve 2029 Kış Asya Oyunları ihalesini kazanan yapay karlı bir kış sporları alanı, hâlihazırda tamamlanmış bir havaalanı olan "Neom Bay" ve son olarak en önemli unsur: mega şehir "The Line".

Kızıldeniz'de yüzen ve sekizgen şeklinde bir limana sahip devasa bir sanayi ve araştırma kompleksi "Oxagon".

"The Line" için planlar 2021 yılında sunuldu. Şehir, 170 kilometre uzunluğunda, 500 metre yüksekliğinde ve 200 metre genişliğinde tek bir bina kompleksinden oluşacak, çölü ve dağları cetvelle çizilmiş gibi Kızıldeniz'e kadar kesecek ve günün birinde dokuz ila on milyon nüfusa yer sağlayacak. Kıyıdaki son parça ise Sindalah adında, 86 rıhtımlı bir marinası ve birkaç lüks oteli olan devasa bir lüks tatil köyü olarak planlanıyor. Boyutların farkına varmalısınız: "The Line" 170 kilometre uzunluğunda iki paralel gökdelen diliminden oluşuyor (karşılaştırma için: bu Frankfurt ve Köln arasındaki mesafe). Bu gökdelenlerin 500 metrelik yüksekliği, çok yüksek gökdelenlerin yüksekliğine karşılık gelmektedir – örneğin New York'taki One World Trade Center 541 metre yüksekliğindedir. Görselleştirmelerde yemyeşil olarak gösterilen şehrin kamusal alanı, gökdelen şeritleriyle karşılaştırıldığında gayet dar bir geçit oluşturmaktadır. "The Line" bir metropolü oluşturan her şeye ev sahipliği yapacaktır: spor stadyumları, üniversiteler, konser salonları, vs... Dışarıda bırakılacak olan ise motorlu bireysel ulaşımdır. Dükkânlardan kreşlere ve okullara kadar günlük yaşamda önemli olan her şey beş dakikalık yürüme mesafesinde tasarlanıyor. Daha uzun mesafeler için kent sakinleri, plana göre onları kentin bir ucundan diğer ucuna 20 dakikada

götürecek olan, saatte 500 km'nin üzerinde hız yapan yeraltı yüksek hızlı trenlerini kullanacaklardır. Buna ek olarak, "The Line" otomatik süreçler ve yapay zeka tarafından kontrol edilen ve nüfuz edilen ilk gerçek akıllı şehir olacak. Akıllı telefonlar, güvenlik kameraları ve sayısız sensör aracılığıyla kent sakinlerinden sayısız veri toplanacak ve bu veriler altyapıyı, tedarik ve bertarafı (elektrik, su, atık, sağlık hizmetleri, trafik, güvenlik vb.) uyarlamak ve aynı zamanda kent sakinlerinin gelecekteki davranışları ve kentin daha da gelişmesi hakkında tahminlerde bulunmak için kullanılacaktır. "The Line"nin bir diğer karakteristik özelliği de "sürdürülebilirlik" olacaktır: Şehrin enerji kaynağı tamamen yenilenebilir kaynaklardan sağlanacak. Bu iddia düpedüz gülünç görünmektedir: Heidelberg Üniversitesi tarafından yapılan bir hesaplama, kentin muazzam enerji tüketiminin ancak Slovakya büyüklüğünde bir alanın güneş modülleri ile donatılmasıyla sağlanabileceğini gösteriyor. Diğer sorunlar da çözülmemiş gibi görünüyor: İçme suyuna yönelik muazzam talebi karşılamak için, muazzam miktarda elektrik tüketecek devasa tuzdan arındırma tesislerinin inşa edilmesi gerekecek. Gıda temini için çölün ortasında 6.500 hektarlık tarım arazisi oluşturulması, bu arazinin suyla beslenmesi ve şiddetli kum fırtınalarından korunması gerekecektir.

Son zamanlarda Batı basınında devasa projeye yönelik eleştiriler artmaktadır: Bina bantlarının son derece yakın olması nedeniyle son derece yüksek yoğunluklu, son derece sıkışık ve karanlık bir şehir olacak, sakinleri yapay zekâ tarafından izlenecek ve kontrol edilecek – ütopyaları değil, Ridley Scott'un "Blade Runner" (1982) filmi gibi distopyaları anımsatan bir şehir vizyonu. 17 kilometre uzunluğundaki gökdelen duvarı, hayvanlar ve bitkiler dünyası için büyük bir bariyer olacak; kuşlar, güneş ışığını azaltmak için inşa edilen aynalı cam cephelerde sürüler hâlinde çarparak ölecektir. Şehrin inşası aynı zamanda ekolojik bir felaket olacaktır: ihtiyaç duyulan beton için milyonlarca ton kumun uzaklardan taşınması gerekecektir (çöl kumu çok ince olduğu için beton üretimi için uygun değildir) ve beton üretimi tahmini olarak 1.8 milyar ton karbondioksit emisyonu yaratacaktır, bu da Almanya'nın iki buçuk yıldaki karbondioksit emisyonuna eşittir. Ve nihayetinde, Howeitat halkı atalarından kalma yerleşim alanlarından çıkarılıyor ve çıkarılacak. 2021'de, Gegenc'teki birkaç köy tamamen veya kısmen yıkıldı ve sakinleri zorla yeniden yerleştirildi – toplu tutuklamalar oldu ve projeyi eleştiren Ahdul Rahim al-Hwaiti devlet yönetim organları tarafından öldürüldü. 2022 yılında, protesto eden bölge sakinleri ölüm cezasına ya da çok uzun süreli hapis cezalarına çarptırıldı.

Proje bize ne kadar saçma ve gerçek dışı görünse de, en azından kısmen gerçekleşmiş durumda. Uydu fotoğrafları, planlama alanında kapsamlı hafriyat ve temel çalışmalarını ortaya koyuyor; işçiler için büyük yerleşim yerleri inşa ediliyor. Ve zaman çizelgesi de belirlenmiş durumda: Şehirde 2030 yılına kadar bir milyon, 2045 yılına kadar ise dokuz ila on milyon kişi yaşayacak. Burada motivasyon ve arka planla ilgili bir soru ortaya çıkıyor. Bu kadar çaba neden? Bin Selman'ın prestij projelerinin – mimari ve şehir planlaması, otokrasilerde sıklıkla olduğu gibi burada da güç ve zenginliği göstermenin bir aracı olarak işlev görüyor– ve hiçbir şeyin şansa bırakılmadığı, çizim tahtasında tasarlanmış planlı bir şehirde nüfusun tam kontrolünü sağlama çabasının bir ifadesi olduğunu tekrar tekrar okuyoruz. Bu açıklamalar doğrudur, ancak yeterli değil. Daha belirleyici olan ekonomik nedenlerdir. Suudi Arabistan'ın hem petrol rezervleri hem de fosil yakıt dönemi sona eriyor. Bu nedenle Muhammed bin Selman, ülke ekonomisini bir ihraç malı olarak petrole daha az bağımlı hâle getirmeyi amaçlayan "Vizyon 2030"u geliştirdi.

Ülkenin zenginliğini, ekonomik ve siyasi gücünü korumak ve genişletmek için çöl devletinin ekonomisi birkaç yıl içinde tamamen dönüştürülecek. Amaç yeni ekonomik sektörler oluşturmak ve büyük ölçekte yatırımcı çekmek. "Neom" bu stratejinin bir parçası. Bölge, son derece düşük kurumlar vergisi, şirketler için azaltılmış düzenlemeler ve ülkenin geri kalanından (katı kuralları ve acımasız cezalarıyla Şeriat hukukunun hâlâ geçerli olduğu) daha liberal yasalara sahip devasa bir özel ekonomik bölge hâline gelecektir. Amaç yabancı şirketleri, sermayeyi ve işgücünü çekmek ve böylece yakınlardaki son derece başarılı Dubai'yi geride bırakmak.

Liberalleşme yaklaşımıyla "Neom", dünya çapında farklı, özellikle de hükümet dışı aktörler tarafından yıllardır ileri sürülen bir gelişmeye uymaktadır: Özel yatırımcılar ve şirketler tarafından finanse edilen, sahip olunan ve yönetilen ve mümkün olduğunca özerk alanlar olarak, ilgili ülkenin yasal ve vergi sistemine tabi olmayan veya sadece kabaca tabi olan yeni şehirler ve ekonomik bölgeler için planlar. Bu gelişme ABD'li ve Avrupalı liberal ekonomistler, girişimciler ve onların ağları tarafından başlatılmıştır. Amaçları, tüm devlet kısıtlamalarından kurtulmuş, yani tamamen serbest bırakılmış, tek bir ilkenin olduğu bir kapitalizm için kanunsuz alanlar yaratmaktır: özel mülkiyetin tamamen korunması. Ekonomist Thomas Piketty bu yaklaşımı tanımlamak için proprietarizm (Fransızca

"proprietarisme", "propriete", mülkiyet veya "proprietaire", mal sahibi) terimini kullanmıştır. Eşitsizlik ve mülkiyet haklarına sabitlenmiş bir ideoloji temelinde, azami eşitsizliğe dayanan, mülksüzlerin devlet tarafından sosyal ve mali olarak korunmasını yasaklayan ve genel olarak her türlü devlet kontrolünü ve denetimini reddeden bir siyasi-ekonomik sistem kurulacaktır. Mülkiyetçi ideolojiye göre, devletin yerini tamamen şirket yapıları alır: yasamadan eğitim ve sağlık sistemlerine, polise ve hapishanelere kadar her şey özel olarak örgütlenecektir. Mülkiyetçilik böylece de –demokratikleşme, elitizm, serbest bırakılmış kapitalizm ve teknikçiliği birleştirir. Böylesine radikal bir ideoloji (şimdilik) mevcut devletlerin mevzuatı çerçevesinde gerçekleştirilemediğinden, hareketin takipçileri fikirlerini uygulamaya koyabilecekleri bağımsız yerleşim bölgeleri ve şehirler fikrine kapıldılar. Sosyolog Andreas Kemper, Privatstädte (Özel kentler –ÇN) adlı kitabında bu gelişmeyi ayrıntılı olarak incelemiştir. *Yeni Bir Manchester Kapitalizmi için Laboratuvarlar.*

Almanya'da girişimci Titus Gebel'in de aralarında bulunduğu mülk sahipleri kendi aralarında iyi bir ağa, nüfuza, bağlantılara ve sermaye erişimine sahipler. Yıllardır Afrika ve Orta Amerika'daki küçük, yoksul ve zayıf devletlerin hükümetlerini, ülkenin yasal sisteminden ve vergilendirilmesinden çıkarılan ve böylece özerk olan özel kasabalar için topraklarını devretmeye ikna etmeye çalışıyorlar. Özünde bu, devlet topraklarının özel bölgelere dönüştürülmesidir. Bu hedefler en çok Honduras'ta ilerledi. Muhafazakâr bir hükümet ve parlamento 2013 yılında anayasayı değiştirerek ZEDE ("İstihdam ve Ekonomik Kalkınma Bölgeleri") olarak adlandırılan ve Honduras yasalarının ve yargı yetkisinin geçerli olmadığı, bunun yerine kendi kurallarının geçerli olduğu özerk bölgelere izin verdi. O zamandan bu yana, örneğin Karayip adası Roatan'daki Prospera özel kenti gibi birkaç özerk bölge oluşturuldu. Honduras'ın şu anki sol görüşlü Devlet Başkanı Xiomara Castro, ZEDE iznini iptal etmek ve projeleri durdurmak istiyor ancak işletmeciler mevcut sözleşmeleri sürdürmekte ısrar ettikleri için bu zor görünüyor. Yerel halk arasında girişimci şehirlere karşı büyük bir direnç var, çünkü doğal olarak atalarının topraklarından sürülüp hiper-kapitalist bir meritokraside haklarından mahrum edilmiş köleler olarak çalışmak için çok az istek duyuyorlar. Bu nedenle, özgürlükçü yatırımcı ve milyarder Peter Thiel tarafından finanse edilen ve uzun yıllar Patri Friedman (mülk sahibi ekonomist Milton Friedman'ın torunu) tarafından yönetilen "Seastanding Institute" gibi tüm devletlerden uzakta okyanuslarda yüzen şehirlerin alternatif yaklaşımı sadece mantıklıdır. Son zamanlarda sanal alan da özgürlükçü ütopyaların gerçekleştirileceği bir yer olarak kullanılmaya başlandı: Mülkiyetçilik ideolojisine dayanan dijital özel şehirler için şimdiden projeler var. Bu şekilde hareket, sürekli ilerleyen dijitalleşmenin olanaklarını kullanmaktadır. Birkaç yıl içinde, uygun bilgisayar kapasiteleri ve yeni dijital teknolojiler sayesinde, insanların (avatarlar aracılığıyla) ve şirketlerin gerçek dünyada olduğu kadar doğal bir şekilde ikamet edeceği, metaverse olarak adlandırılan daha mükemmel sanal alanlar ortaya çıkacaktır. Facebook'un kurucusu Mark Zuckerberg'in "metaverse"i şu anda böyle bir metaverse kurmaya yönelik en iddialı ve en iyi bilinen girişimdir. Özellikle piyasa açısından radikal bir başka proje de, tamamen mülkiyetçilik ilkelerini takip eden dijital şehir "Liberland"dır (Sırbistan-Hırvatistan sınır bölgesinde aynı adı taşıyan gerçekleşmemiş özel bir şehir yerleşim bölgesinin dijital versiyonu) – düzenleme ve demokrasi olmadan, ancak sınırsız bir piyasa ile. Kurucusunun ölümünden sonra Londra merkezli, dünya çapında faaliyet gösteren mimarlık firması Zaha Hadid Architects'in (ZHA) sahibi ve yöneticisi olan mimar Patrik Schumacher tarafından tasarlanmıştır. Ateşli bir mülkiyetçi olan Schumacher, dünyanın dört bir yanında verdiği konferanslarda demokrasiye, sosyal devlete ve hukukun üstünlüğüne karşı çıkmakta ve özgürlükçü, sosyal darwinist bir düzeni savunmaktadır.

Tüm bunlar bize tuhaf ve uzak görünse de, sanallık ve gerçekliğin ne kadar yakın olduğu Schumacher'in mimarlık firması ZHA'nın –ve işte burada daire tamamlanıyor– "The Line" konseptine dâhil olan planlama ofislerinden biri olmasından anlaşılabilir. Suudi Arabistan'da "Neom" ve "The Line" üzerinde çalışan mimarlar seçkin bir gruptur: İki uzun yüksek katlı dilimden oluşan büyük cephe Thom Mayne'in ofisi Morphosis tarafından tasarlanacak; diğer plancılar arasında Coop Himmelb(l)au'dan Wolf D. Prix, Ben van Berkel (UN Studio), Rem Koolhaas, David Adjaye ve Massimiliano Fuksas yer alıyor. Patrik Schumacher inançlı bir adam olsa da, diğer mimarlar muhtemelen ekonomik nedenlerle oradalar – büyük pasta bir dilim almamak için çok cazip. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik, sosyal denge ve demokrasiyi sürekli olarak çalışmalarının paradigmaları olarak ilan eden planlamacıların bile, muhtemelen dünyanın en büyük özel ekonomik bölgesi olan ve diktatör, acımasız bir rejim tarafından milyonlarca ton ek CO_2'nin yanı sıra doğaya ve yerli halklara karşı işlenen büyük suçlar pahasına fosil enerji satışından elde edilen parayla finanse edilen bu bölge üzerinde vicdan azabı duymadan çalışmaları dikkat

çekicidir. "Neom", proje sadece kısmen gerçekleştirilecek olsa bile – Suudi Arabistan'da özgürlükçü ve mülkiyetçi ilkeler, her ne kadar hâlâ monarşinin kanatları altında olsa da, kendi yasaları ve vergi sistemi olan büyük bir yerleşim bölgesinin temeli hâline gelecektir. "Neom" da şirketler düşük vergilerle geliştirme ve üretim yapabilecek ve azaltılmış yasal standartlar sayesinde çalışanlarını özellikle etkin bir şekilde sömürebilecekler. Ve çölde izole edilmiş planlanan şehir "The Line" da milyonlarca sakin kapsamlı bir şekilde izlenecek ve kontrol edilecek ve biyometrik tanımlayıcılardan hareket profillerine ve tüketici davranışlarından en hassas sağlık değerlerine kadar verileri depolanacak, değerlendirilecek ve şirketler, yönetim ve devlet tarafından mümkün olan tüm amaçlar için kullanılacaktır.

Bu projenin (ekonomik) başarısı, dünyanın dört bir yanındaki şirket ve devletlerin de aynı şeyi yapması için bir tetikleyici olmalıdır. Böylesine özgürlükçü bir gelişmenin sonuçları ölümcül olacaktır. Hâlen planlama oyunlarıyla ve yoksul ülkelerdeki birkaç küçük yerleşim bölgesiyle sınırlı olan bu durum, küresel olarak ekonomik düzenin daha da kuralsızlaşmasına, temel hakların ve demokratik ilkelerin erozyona uğramasına, bunun sonucunda da sömürünün yoğunlaşmasına ve insanların büyük çoğunluğunun haklarından mahrum bırakılmasına yol açabilir. "Neom" projesinin mimarları örneğinde de görüldüğü üzere, büyük paralar söz konusu olduğunda Batı demokrasilerinde hiçbir vicdan azabı yaşanmamaktadır. Umalım ki Muhammed bin Salman'ın planları mümkün olan en kısa sürede başarısız olsun. ■

[Cloas Gefroi'un Konkret 7/23'te yayınlanan makalesinin Almancadan çevirisidir. – Güney.]

Kusursuz Yazgımız

■ NAİM YALÇINKAYA

Yeni bir şey değildi ki, böyle darmadağın oluşumlarımız
Vakitlerden geçmiş yolculuklar vardı
gizemli düşlerimiz de
Ne yana dönsek çiyansı
iki elli ahtapotlar, kan emiciler
evlerimize gece baskınları
Uykularımız bölük pörçük
karanlık mahzenler
Dar ağacına çekilen düşlerimiz
gülün özündeki yaralarımız
Boynumuz urgandayken, Şahin'in bakışımız
Banaz'da dostun bir tek gülü
Buğday meydanında evladı Kerbela
Serez'de dost cemalinde can buluruz
Ve heybemizde acı yüklü kervanlar taşırız
Ekeriz tohumu Anadolu'nun rahmine
geleceğe başak başak
Ve zindanlara ulaşır sesimiz
berdan çayı gibi berrak
Kocaman gözlü bir kadın
güneşi doğurur gözleriyle, Munzur'un eteklerine
Ve ölmüşüz, gülümseyerek, kızılcık tadında
İşlenmiş bir kere sicilimize
geçmişimiz
Ḳar tanesini ateşle sunsak
yağmur olup akmaz bir dereye
İşte bundandır darmadağınık oluşumuz

Biz ki sevdayı kuşanmışız
korkusuz, riyasız
En kızılından yakmışız kınayı ellerimize
Susuz çöllerde açan bir leylak gibi
Zulmün koynunda uyumuşuz da
dost olmamışız zalime
Dost görünen çiyansı ahtapotlar
sarmış dört yanımızı
İşte bundandır darmadağınık oluşumuz
Kitabımızda yoktu sevdadan başkasına
biat edişimiz
Yüreğimizle sarmaladık dost bildiğimizi
Kuş tüyü hafifliğinde sevdik
öyle bir sevdaydı bizimkisi
Kusursuz işlenmişti yazgımız
İşkencede sokak çocuklarının gözlerinde yaşam
Bir ananın kayıp yüreğine umut olurduk

Geceye, yorgan, güne ışık mevsime bahar
Mahpusa yoldaş, karıncaya kardaş oluşumuz
İlmeği de biz örmüşüz nasırlı ellerimizle
Rengine alın terimizi dökmüşüz, zulme inat
Asidir sevdamız, zindan karanlığından
Süzülür yüreğimizden,
şiirle buluşmak için
Asi dağların, kardeleni
baharı sarhoş eden iğde kokusu olur.
Belki bundandır kar tanesini ateşle tutmamız
Belki bundandır kusursuz yazgımız
Belki bundandır kızılcık tadında ölümüme
gülerek gitmemiz ....

Temmuz 2017

Fakir Baykurt'un Düşlerinden: **KÖYDE KÜTÜPHANE**

■ **HATİCE EROĞLU AKDOĞAN**

Bilindiği gibi Fakir Baykurt, yurt dışında yaşayan işçilerin roman ve öykülerini yazmak için 1979'da Almanya'ya gitmişti. En fazla bir sene süreceğini düşündüğü bu ayrılık orada işlerin hem istediği gibi yolunda gitmeyişi ve hem daha sonra Türkiye'de 12 Eylül faşist cuntasının iktidara el koyuşu nedeniyle gerçekleşemez. Öyle böyle Fakir Baykurt, başka Avrupa ülkelerine de gidip gelerek Almanya'da 15 yılını geçirir. Yeni roman ve öyküleri de çıkmıştır o sürede. [1] Yazar, 1994 itibarıyla da Türkiye'ye gelip gitmeye başlar ve çeşitli söyleşi ve etkinliklere katılır.

Fakir Baykurt, bu sürecin çok öncesinde, 1975'te memleketi Burdur'a bağlı Akçaköy'de bir köy evi yaptırmıştır. Niyeti hem annesini eski ve dar evden kurtarmak olduğu kadar emeklilik günlerinde gönlünce okuyup yazacağı bir köşe kurmaktır kendine. Yaşadığı Ankara'daki evi de bir bakıma kitaplarına dar gelmekte; evdeki raflara sığışmayanlar kutularda beklemektedir.

Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy'deki iki katlı, geniş evin mimari çizimini de F. Baykurt'un arkadaşı şair mimar Cengiz Bektaş yapmıştır. Mimar Cengiz Bektaş, evi tasarlarken köydeki geleneksel mimari yapı özelliklerini de göz önüne almıştır. Yapımına başlanan ev için temel malzeme olarak kerpiç ve ahşap kullanılmış ve köy kadınlarının da dâhil olduğu imece usulüyle bitirilmiştir.

Daha çok "Elifçe" diye ünlenen yazarın annesi Elif Baykurt, hem oğlu Fakir'in hem de kendisinin düşü olan yapısı sağlam evin tadını pek çıkara-

1 Almanya'da yaşadığı dönemde çıkan kitapları arasında; Yüksek Fırınlar, Koca Ren, Duisburg Treni, Yarım Ekmek, Barış Çöreği, Gece Vardiyası, Bizim İnce Kızlar, Anamla Yıllar, Ruhr Havzasında Türk Bahçeleri adlı kitapları yer almaktadır.

madan 1977'de vefat eder. Sonraki süreç ise Fakir Baykurt'un ülkücü saldırıları da hesaba katarak 1979'da yurt dışına çıkışıdır.

Fakir Baykurt yurt dışından ülkeye gelip gitmeye başladığı yıllarda köydeki evine dair de bir formül düşünür. Doğup büyüdüğü, okumak için çırpınıp büyük uğraş verdiği Akçaköy'de bir kitaplığın olması tadına doyulmaz bir şey olacaktır. Hatta düşlenen o kitaplık birinin tasarrufunda amatör bir kitaplık değil her zaman herkese açık olmalı. Kültür Bakanlığı yetkilileriyle ilişkiye geçer. Zira Fakir Baykurt 1979'da yurt dışına gittiğinde aslında Bakanlığın yönetim düzeyinde bir çalışanı, danışmanıdır. Kafasındaki kütüphane Kültür Bakanlığı'na bağlı olmalı ve orada bir memurun sorumluluğunda haftanın en az beş günü açık kalmalı.

Kültür Bakanlığı'nın kendisine bağlı bir kütüphane oluşturması için öncelikle devletten yer tahsisi gerekir. Fakir Baykurt evini önce Hazine'ye devreder. Kültür Bakanlığı da Hazine'den Akçaköy'deki evi kütüphane için talep eder. Böylelikle kütüphane oluşturma çalışması başlar. Zamanın Kültür Bakanı, İstemihan Talay'dır. Burdur Belediyesi her yıl ağustos ayında Kültür Sanat Şenliği düzenlemektedir. 1998'deki Kültür Sanat Şenliği de Fakir Baykurt'un onuruna yapılacaktır. Etkinlikler başlamadan önce Fakir Baykurt Türkiye'ye gelmiştir. Akçaköy'deki kütüphanenin açılışı aynı zamanda Burdur Kültür Sanat Şenliği'nin açılış etkinliği olacaktır.

Ve o gün; 21 Mayıs 1998'de, F. Baykurt'un Burdurlu hemşerileri belediyenin ayarladığı otobüslerle Akçaköy'e doğru yol alınır. Anadolu'nun bir köyüne resmi olarak açılmış tam teşekküllü başka bir kütüphane var mıdır bilemem ama o gün sadece Akçaköylüler değil, çevresindeki köylüler de çok heyecanlıdır. Sonuçta Fakir Baykurt o toprakların suyunu içmiş, toprağını ekip sürmüş, kayalarında ayakları paralanmış ünlü bir yazardır. Dışarıdan araçlarla gelenler köyün ortasından geçen Fakir Baykurt Caddesi'nden Akçaköy'e giriş yaparlar. Ortalık çok kalabalıktır. Adına "Elif Nine Çocuk ve Halk Kitaplığı" verilen kitaplığın açılıyor oluşundan dolayı Fakir Baykurt ayrı bir heyecan ve mutluluk içindedir.

Gerçekten o gün Akçaköy için olağandışı bir gündür. Kitapların sıcaklığı ağustos sıcaklığına meydan okur. Vali konuşur, Kültür Bakanı konuşur ve Fakir Baykurt'un yetişmesinin, mücadelesinin yakın tanığı, Gönen Köy Enstitüsü mezunu ve Burdur'un öğretmeni Hüseyin Akbaş konuşur. Fakir Baykurt da "Hepinizi buralara kadar yordum, bu kitaplık insanlara bir ışıktır" diye seslenir. Konuşmalardan sonra kütüphanenin kapıları etkinliğe gelenlere açılır. Herkes ince-kalın, boy boy ve renk renk binlerce kitabı, ansiklopediyi belki de ilk defa bir arada görsün. Günün sıcağına karşı konuklara bol bol soğuk ayran ikram edilir. Kavurucu sıcağa karşın "soğuk ayran" F.Baykurt'un yokluk günlerine karşı da bir nispet gibidir. 1950'de Kaynak dergisinin yaz sayısında "Öğleyin" şiiri şöyledir: [2]

"Çalıştık çabaladık didindik anacığım/Ayran getir bacım söndürsün anamın yangınlığını/Ah yok ki ayran/Ne yapalım acı soğan kuru yavan/Savalım öğlen öğünümüzü"

Kitaplık Düşünün Gerçekleştiği Yerdeyiz

Yazarın köyde kitaplık düşü uzun uğraşlardan sonra böyle gerçeğe dönüşür. Söz konusu açılışın üzerinden yirmi yıl geçmişti ki Fakir Baykurt'la ilgili biyografik çalışma için Burdur'daydım. Ne yapıp edip Akçaköy'e gitmek durumundaydım. Burdur'un emekli öğretmenlerinden karı koca Ahmet ve Huriye Nayır da benim arzumu kendilerine saydılar. Fakir'in yakın dostu ve arkadaşı Azime Korkmazgil'le birlikte 18 Temmuz 2019 tarihinde yola düşüyoruz. Tabii asıl olarak ben yörenin yabancısıyım. Gerek Ahmet ve Huriye Nayır ve gerekse Azime Korkmazgil Burdurlu; hangi köy ya da ilçe hangi yanda iyi biliyorlar. Dışarıdan gelenler Salda Gölü'nü geziyor ama bir de biz gezip görelim bari diyorlar. Bense Fakir Baykurt'la okuduklarım üzerine kurduğum hayallerin içindeyim. Acaba Kavacık, Akçaköy, Kayaköy, Dereköy... anlatıldığı gibi mi? Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)'e üye öğretmenlerin Yeşilova'da toplaştığı çay bahçesi hâlâ yerinde mi vs... Elbet değişen değişti ama ne kadar? Şaşıracaksam da çok şaşırtıcı olmamasını umuyorum. Bir dağın dibinden ve sağımızda kalan gölün kıyısından Fakir Baykurt'un gelip gittiği ölçüde adını andığı, anlattığı köylerin tabelasını okuyup çevreyi alıcı gözle tarıyorum. Çevre yeşillikler içinde. O eski, ulaşımı zor mu zor, araç geçmeyen yollar artık asfalt. En çok dağ köyü diye Kavacık'ı merak etmiştim. İşte Kavacık! Fakir Baykurt'un ilk atandığı köy. Derenin gittikçe dikleşen iki yamacına yayılmış. Okul da yamacın, yolu karşıdan gören yanında; belki de Fakir Baykurt'un "kim geliyor acep" diye yetmiş yıl önce baktığı gibi yola bakıyor...

Kavacık geride kalınca Akçaköy'e dair emareler

2 Söz konusu şiirden bana bahseden ve kaynak gösteren F. Baykurt'un öğretmen arkadaşlarından 1930 doğumlu Mehmet Cimi'dir.

beliriyor. Hızlı geçtik ve o yüzden tabeladaki nüfus sayısını okuyamadım. Köye göre şaşırtıcı büyüklükte bir tabela: Fakir Baykurt Caddesi. Köyün kahvehanesinin önü köyün de meydanı niteliğinde. Ahmet Hoca arabayı durdurup kütüphanenin yerini soruyor. Sağ saptıktan sonra yine sağdan yarım daire çizerek kütüphanenin önüne yanaşıyoruz. Gerçekten bir köyde kütüphane olması kanımca dünyanın her yerinin köye yakın olması anlamına geliyor. Binanın meyve ağaçlarının olduğu geniş bir bahçesi var. Hem bahçe kapısı hem de giriş kapısında kütüphanenin adı yazılı: "Akçaköy Elif Nine Çocuk ve Halk Kitaplığı". Kütüphane memuru Tuncer Çavuş, Yeşilova'daki ilçe kütüphanesinden geçici görevle günü birlik kendi arabasıyla bir süredir gelip gidiyormuş buraya. Kütüphanenin kapatılarak kitaplarının Yeşilova'daki ilçe kütüphanesine aktarılması söylentileri varmış ama yukarıda bu konuda neler düşünüldüğünü Tuncer Bey kendisi de bilmiyormuş. Azime Korkmazgil özellikle konunun bu yanıyla ilgilenerek bir şeyler yapabilmek için fikir yürütüyor.

Kütüphaneye kitap için gelip giden oluyor mu şeklindeki sorumuza, "Tek-tük oluyor. Dışarıdan köylerine izinli gelenler de bazen gezip görmek için uğruyorlar" demekte memur. Elbet Akçaköy de fazlasıyla göç vermiş bir köy. F. Baykurt'un ta 30'lu, '40'lı yıllarda yaşadığı gibi kâğıda, kitaba aç ve heyecanlı birini bulmak zor olsa gerek.

Yol arkadaşlarım bahçede Tuncer'le sohbet ederdursun ben kütüphaneye giriyorum. Girişin sağındaki odada beni hemen bir katalog dolabı karşılıyor. Duvarda anne Elifçe ve Fakir'in çocukluk fotoğrafı aynı kare içinde yer alıyor. Katalog kutusunun solundaki küçük odada kitaplar açık raflarda yerli yerinde. Ortada da bir-iki okuma masası. Ortam dağınık değil, sadece tozlu. Bazı noktalarda kolilerde kitaplar üst üste duruyor. Bilemiyorum ama bunlar kullanım dışı ya bağış yapılmış olabilir diye düşünüyorum. Aynı katta başvuru kitapları da başka bir bölümde. Ansiklopediler, sözlükler, yıllıklar vb. Fakir Baykurt'un basılı kitaplarından da aynı kitaptan birkaç nüsha birden yan yana. Kendi çocukluğum aklıma geliyor ve kıskanıyorum doğrusu; Şimdi bu köyde öğrenci ya da genç olmak vardı!

Üst kat daha çok çocuklar ve çocuk kitapları için düzenlenmiş. Sandalye ve masalar çocuklara göre. Her yaş çocuğa uygun çok sayıda resimli ve resimsiz kitaplar ve bir masada oyuna hazır satranç tablası da. Öncelikle ev olarak tasarlanmış binanın kitap ve okuma bölmesi dışında geleneksel köy sedири şeklinde düzenlenip eski kilim atılmış bir şark köşesi de bulunuyor. Elif Nine Çocuk ve Halk Kütüphanesi şu durumda bence Fakir Baykurt'un hayal ettiğinden fazlası. Niye? Çünkü köylerde öğrenci, okul ve öğretmen gittikçe tükenmekte. Oysa aynı Fakir Baykurt, Almanya'da yaşadığı yerlerde köy okulları dâhil o kadar çok okula metin ve öykü okumaya gidip geldi ve ne öğrenciler dinlemeye ne de kendisi okumaya doydu... Ve hep daha güzel şeyler düşledi, onları hayata geçirmek için özel çaba harcadı ve başardı.

Akçaköy'deki kütüphane gezisinin üzerinden dört yıl geçti. Acaba son durum ne derken, kütüphane memuru Tuncer Çavuş'un numarasını bulup kendisine ulaşıyorum. Aldığım haber benim için güzel bir sürpriz oluyor. Kütüphane onarımdan geçip yenilenmiş ve çalışan bir memur eşliğinde yeniden faaliyete geçmiş. ■

Gözlerimiz Yazdı

■ **MUSTAFA GÜLBEYAZ**

O istekli
kaçamak bakışlarımız
yakaladığında birbirini
gözlerimizde
bütün
gizli hesaplar bitmişti çoktan
hazırdı artık
dünya insanına sunulacak en ulu destan

Âdem yediğinde elmayı
ellerinden Havva'nın
kovuldu cennetten
pişmanlık bildirdi tanrısına
zorakiydi ona Havva'nın aşkı
Cennet dışında

oysa ki
ilk meyve dilimini
tattığımda gözlerinde
topladım cümle yemişlerini evrenin
dağ-dağ
sonra ateşe verdim bir damla gözyaşıyla cihanı
iki kişilik dünya yarattım
artık iki tanrıydık

sonra Ferhat'a sundum
sonra Kerem'e sundum
sonra Aslı'ya
sonra Şirin'e
sonra diğerlerine
istemeden utandırdım onları
üzüldüm

Ferhat'a dağ hazırdı
delmesi için
Kerem'e çöl
yanması için
İnce Memed'in Toros'u vardı
çıkması için
zalim ağası vardı
vurması için
oysa ben
alev—alev mermiler döktüm ağzımdan
yandım biraz
aldım elime kendimi işledim
nakış-nakış mavzerleştim
takındım göğsüme
mermilerimi çapraz
dağlar yaptım kaftan yüce
dorukları görünmez
göçerin varamıyacağı
uçarın aşamayacağı
o dağlarda
hükümdarlıklar dağıttım hükümdarlığımı
kurdum kiminde

elimde mavzer bendim
ince memedim gördü
sevindi Toros Toros
gözleri çakır dikenlide yaşlı
gözlerinde eksilmeyen yanıp-sönen
kıvılcımıyla
katıldı eşkiyalığıma

kimini un-ufak ettim çelikten yumruğumla
tek vuruşta
Ferhat seyrediyordu Şiriniyle aşağılarda
araratlarda
utandı cümle-âlem destanlığıma
üzüldüm

Ferhatım Koçyiğidim yıkılmasın o hilâl kaşın
kaybetme gözlerindeki ışığı bilesinki dağ
devirmek senden
bana mirastır
çöller yakmadı beni güneşi indirdim yere
Kerem'in gözü önünde gögsümü gere-gere
indim derinliklerine eridim
bulut bulut
Kerem utandı çöllerde yandığına
üzüldüm
Kerem'im kömür gözlüm
sönmesin alevi kömürden gözlerinin
sevda için
"yanim-yanim kül olim"i
senden dinledim
sen öğrettin aşıklara

Jüliet çıldırdı görünce seni
Kleopatra halen gölgeni bıçaklar
durmaksızın
Şirinler bir tarafında
Aslılar öbür
ortalarında en güzeli
sen varsın
Keremler bir tarafımda Ferhatlar öbür
ortalarında en yiğidi
ben varım
İnce Memed hemen yanıbaşımızda
bir elinde Hatçesi
diğerinde mavzeri
Vivaldi dört mevsimini
çalıyor bizim için

gözlerin gözlerim gözlerimiz yazdı.

(1989 – Hamburg)

RUHİ SU EKOLÜNDEN SANATÇI **MUSTAFA YEŞİLYURT:**

"Sosyal ve politik mücadelenin içinde sanatımı bir araç olarak kullanacağım!"

■ MUSTAFA DEMİR

15 Nisan 2023 akşamı Berlin Dersim Cemaati'nde diğer sanatçılarla birlikte Mustafa Yeşilyurt kendi eserlerinden ve ustaların eserlerden oluşan nitelikli bir konser gerçekleştirdi. Korona salgını nedeni ile hasret olduğumuz konserlere kavuşmanın sevincini birlikte yaşadık seyircilerle. Bu söyleşiyle Mustafa Yeşilyurt'u Güney Dergisi okurlarına da tanıtayım istedim.

MD: Sosyalist bir sanatçı olarak yıllardır hep aynı çizgide eserlere imza attın. Ruhi Su ekolünden bir sanatçısın desem doğruyu ne kadar ifade etmiş olurum?

MY: Ruhi Su ekolünde sanat icra ettiğim doğrudur. Bu ekolün çok az sayıdaki temsilcilerinden biri diyebilirim kendime. İnternetteki birçok sitede bu şekilde tanımlanıyor. Ruhi Su'nun öğrencisi diye de yazıyorlar. Oysa Ruhi Su ile bir tanışıklığım olmadı. Bu ekolde sanat icra ettiğim doğrudur.

Neden Ruhi Su? Çocukluğumuzda, politikleşme sürecinde dinlediğimiz politik sanatın bir şekilde bizim düşüncemize hitap eden sanatçılar olduğunu bildiğimiz insanları dinleyerek, aynı zamanda bir de politik kişiliğimiz oluştu.

Nedir, siz sosyalist dediniz, ben ilerici diyeyim. Sosyalist sanatçı da denilebilinir. Bunlar hepsi birbirine bağlı olan şeylerdir. Ruhi Su gibi sosyalist bir çizgide olmak, bizi o çizgiye çeken de Ruhi Su gibi sanatçılardır.

MD: Müziği bir eğlence aracından çok, kitlelere bilinç taşıma yolu olarak değerlendirdin. Doğru mu düşünüyorum?

MY: Yani eğlenmek de gerekiyor. Bu nedenle bu işi icra eden, eğlence sektöründe sanat icra eden sanatçı arkadaşlar var. Onları küçümseme, eleştirme veya yadırgamam söz konusu değil. Ama ben, eğlence sektöründe müzik yapan bir insan değilim. Bizlerin yaptığı tarz, misyon yüklü türkülerdir bunlar. Sanatın bir misyonu vardır. Ben burada hep şunu düşünürüm. Enver Gökçe'nin çok güzel bir sözü vardır. Enver Gökçe diyor ki; "Sanatçı küçük pazarlıkların insanı olmamalıdır. Sanatçı sanatını sosyo-politik mücadelede bir araç olarak kullanmalıdır." Bu benim şiarım olmuştur her zaman. Sosyal ve politik mücadelenin içinde olduğum sürece ben sanatımı bir araç olarak kullanacağım dedim ve bugüne kadar hiçbir pazarlığa girmedim. Eğer pazarlığa girerseniz, şunu size açıkça söyleyeyim, bulunduğunuz yer farklı olur. Kafa kol ilişkileri... Yani bu cenahta dönen ilişkiler çok farklıdır. Ben hiçbir zaman buna tamah etmedim, girmedim bu ilişkilere. Bu yüzden yavaş yavaş ve seviyeli bir biçimde sanatımı icra ediyorum.

MD: Sanatın bireyin ve toplumların değişimlerindeki rolünü nasıl değerlendiriyorsun?

MY: Bunu sadece bir söz ile anlatayım size. Mahzuni'nin bir sözü var: Diyor ki, "Bir şairin, bir ozanın bir dizesi atom bombasından daha etkilidir." Sadece müzik değil, resim de öyle. Şimdi toplumların gelişimine baktığımızda, Rönesans'tan sonra ressamların, mesela Latin Amerika'daki Bolivar sürecindeki ressamlar kitleleri etkilediler. Goya'nın resmine bakan insanlar etkilenmediler mi sanıyorsun? Yani Rubens'in resimlerine bakan insanlar etkilenmediler mi? Ruhi Su müziğini dinleyenler etkilenmediler mi? Abdullah Papur, ki o bir köy aşığı idi, bizi etkiledi. Abdullah Papur'un, özellikle müziğinin çok önemli bir rolü vardır.

Bundan dolayı da küresel hegemonyanın, en çok Türkiye gibi ülkelerde, dünyanın her yerinde öyledir, en çok dejenere etmeye çalıştıkları halk kültürü ve halk müziğidir.

MD: Başarılı olduklarını düşünüyor musun?

MY: Tabii ki. Maalesef şunu size söyleyeyim; en azından binlerce sanatçının sanat icra ettiği bir Türkiye'de halk müziğini ele alalım. On bin tane sanatçı varsa, o on bin sanatçı içerisinde farklılık gösteren iki veya üç kişi vardır. Hepsi aynı tezgâhtan çıkmış gibi, herkes aynı şeyleri icra eder. Ses tonları, frekansları bile belirlenmiştir. Çünkü "eğer bu frekanstan çalmazsa sen onu radyodan yayınlamayacaksın" diyor. "Yayınlarsan ben reklam vermem" diyor. Çünkü pazar ve medya ilişkisinin getirdiği bir zorunluluk vardır. Örneğin Türkiye'de albümlerimi çıkartmak istediğimde bana şöyle dediler: "Bağlamaları piyasadan birine çaldıralım." Niye? "Daha ünlüdür."

Oysa bu konuda ben asla taviz vermem. Benim bağlamam beni tanıtan, benimle eşdeş olan bir alettir. Sizin bu zihniyetiniz, Âşık Veysel mezardan çıkıp gelse, ona da bağlamaları falancaya çaldıralım dedirtir. Bu, olmaz!.. Böyle bitirildi, dinamikler pasifize edildi.

MD: Sanatçı çağının tanığıdır aynı zamanda.

SANATÇI MUSTAFA YEŞİLYURT

Öz yaşam öyküsü yerine

"Benim doğum tarihim 1965 diye geçer kütükte ama rahmetli annem 1966 yılının Ekim ayının ortalarında doğduğumu söylerdi. Bizim oralarda o zamanlar doğum kayıtları zamanında yapılmazdı. Ne zaman bir pasaport veya nüfus cüzdanı lazım olursa o zaman kütüğe kaydederlerdi. O da nüfus memurunun inisiyatifine kalmıştır.

1965 Sivas-İmranlı doğumluyum diyelim. 1973-1981 arası Sivas-İmranlı Yatılı Bölge Okulu'nda ilk ve ortaokulu okudum. 1981 yılı aralık ayında da Almanya'ya geldim. Almanya'da Endüstriyel Mekanik eğitimi yaptıktan sonra, fabrikalarda çalıştım. Çok fabrikada çalıştım. Daha sonra, serbest meslek sahibi olarak doksanlardan bu yana hayatımı idame ediyorum. Müziği ideallerim için yapıyorum. Para kazanmak için müzik yapmayı hiçbir zaman düşünmedim. Bu nedenle sanatımı özgürce icra ediyorum.

Sözlerimi Âşık Veysel'in iki dizesi ile bağlayayım:

Her kim ki olmak isterse bu sırra mazhar
Bırakır dünyaya ölümsüz bir eser"

Kırk yılı aşkın sanat yaşamında, senin için en önemli nelere tanıklık ettin?

MY: Sanatçı hem çağının tanığıdır hem de çağına karşı sorumludur. Hem toplumuna hem de yaşadığı çağa karşı sorumludur ve sanatını bu şekilde icra eder. Aksi taktirde, toplumcu bir sanatçı gerek çağına ve gerekse toplumuna karşı sorumluluk duymuyorsa pek bir şey üretemez, ürettikleri de bir şeye benzemez!..

Neler görmedik!.. Sen de şahit oldun. En azından Sovyetler Birliği'nin yıkıldığını gördük. Berlin Duvarı'nı yaşadık. Berlin Duvarı'nı görmüş, yaşamış olmanın dünyada bir ayrıcalığı vardır.

Toplumsal değişimi, özellikle son yirmi beş yıl hızlı iletişim çağıyla birlikte toplumda nasıl bir negatif anlamda değişimi ve insan ilişkilerinin minimuma indiğini gördüm. Buna şahit oldum. Seksenlerdeki insan ilişkilerini doksanlarda arar olduk. İki binlerdeki insan ilişkilerini şimdi arar olduk!.. Yani bu her dönemin daha kötüye gittiği anlamına geliyor. Ama yaşadığım en trajik olay da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra birçok komünistin, birçok solcunun aniden, o gece bayraklarını başka tarafa çevirmeleri... Bu, bana çok zor gelmişti.

Ben hiçbir zaman Sovyetik çizgiyi savunmadım. Türkiye Komünist Partisi üyesi olmadım. Ama hep komünist partisinin türkülerini, marşlarını söyledim. Bu, ayrıdır. Solcuyum çünkü. Solcu, devrimci bir sanatçı olmanın gereği olarak, bütün sola hitabeden eserleri seslendirdim. Ama Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, demek ki her şey oraya endekslenmiş ki bu, yanlış bir düşüncedir, ora bitince o insanlar da bittiler.

MD: Aynı zamanda göçmen bir sanatçısın. Birlikte getirdiğin kültüre sımsıkı sarılarak yaşıyorsun. Yanılıyor muyum?

MY: Yo, doğru söylüyorsun. Ben sanatta, kültür diyelim biz buna, kültür geldiğim coğrafyanın bir parçasıdır. Ama benim coğrafyamdaki icra biçimiyle benim şu anda icra ettiğim biçim arasında belki ufak farklılıklar vardır. Ben otantizme dikkat ederim. Bir eserin otantik hâli çok önemlidir. Ama onu Batı klasik müziği ile buluşturmak için çok çabalarım oldu. Seksenli, doksanlı yıllarda orkestra ve bağlamayı buluşturmak için yoğun olarak çalıştım. Bunlara sen de şahit oldun.

Yöresel otantizmi Avrupa'nın klasik müziği ile buluşturmak için ki klasik müzik eğitimim yok, ama kendi çabalarımla, nota öğrenmek, deşifrasyon ve yazmak... Bu şekilde geliştirerek orkestraya uyarladığım eserler oldu.

Dediğim gibi, bu kültürün otantik yapısını çok öncelikli tutuyorum. Mümkün olduğunca onu bozmadan, yerelden evrensele açılmak istiyorum. Eserlerimi herkes dinleyebilsin istiyorum.

MD: Biraz da eserlerinden bahsedelim. Albümlerinde söz ve müziği kendine ait olan eserler var, ustaların sözlerini bestelediğin eserlerin var, bir de söz ve müziği ustalar tarafından okunmuş, ama senin onlara yeni can kattığın eserler var. Bugüne kadar kaç albüm yayınladın, hangileri desem ne dersin?

MY: 1993'te **Yeniden Doğarız Türkülerde** albümünü çıkarttım. Bu albüm tamamen ustaların eserlerinden oluşuyordu. Benim kendi yorumumla seslendirdiğim bir albümdü. Doksan üçten sonra uzun bir süre albüm çıkartmadım. 2011'de **Üç K** albümünü yayınladım. **Üç K** albümü, sözleri ustaların fakat besteleri bana ait olan eserlerden oluşmuştu. Daha sonra 2016'da Seyhan Müzik'in çıkartmış olduğu **Bir Hazin Öykü** albümü, keza yarısı, sözleri bana ait olan, yarısı da sözleri ustalara ait olan, tamamı kendi bestelerimden oluşan bir albümdü. 2018'de çıkarttığım **Avaz** albümü de yedi eserden altısının sözleri ve müziği bana ait olan bir çalışma idi.

Müzisyenin yaşamında evreler vardır. Bir etkilenme safhası vardır. O safhada önce yönünü ararsın, onu bulunca artık o çığırda ilerlemeye başlarsın. Sonra artık kendin de bir şeyler katmaya çalışırsın ve yorumculuk yönün ortaya çıkmaya başlar. Daha önceleri de türkü okuyordum ama 1982'lerde ilk kez yorum katmaya çalıştım. Bu şekilde doksanlara geldiğimde artık sadece başkalarının türkülerini, ustaların eserlerini söyleyen biri değil, aynı zamanda yorum yapan biri olarak da kendi yorumumla kendi bağlama tarzımı geliştirdim. Bugün benim bağlamamı duyanlar, bu Mustafa Yeşilyurt'un bağlaması diyorlar. Teknik bir bağlama çalmıyorum ama kendi geliştirdiğim, en karmaşık eseri bile basitleştirerek çalabilme ki, bu, da Ruhi Su'nun en büyük özelliklerinden biridir, gayreti içindeyim.

Daha sonra besteci yönünüzü keşfediyorsunuz. İki binlerde besteci yönüm daha ağır bastığı için, onlar üzerine yoğunlaştım. Fakat artık bestelerimi kendi eserlerime kullanıyorum. Daha önce başka şairlerin eserlerini besteliyordum. Şimdilerde kendi sözlerimle bestelerimi buluşturuyorum.

MD: Son olarak bugüne ve yakın geleceğe bakışını sorsam kısaca neler söyleyebilirsin?

MY: Jack London'un bir kitabını okumuştum. Uçurum Halkı, diğer adı ile Demir Ökçe. Sermayenin ve dünyanın geri kalan kısmının insanlarının ilelebet bu şekilde gidebileceğine inanmıyorum. Bunun bir gün korkunç bir kapışmaya dönüşeceği aşikârdır. Jack London bunu o zaman 2600'lü yıllarda tasvir ediyor ama bana kalırsa, herhâlde önümüzdeki yüz yıla bile kalmayacak!.. Dünya korkunç bir devinim içerisindedir. Bakınız otuz yıl önce, bir yerden bir yere gideceğimizde harita alırdık elimize. O haritaya bakıp güzergâhı belirlerdik. Gidip varınca adresi birilerine sorardık. Bugün şu cep telefonlarımızda bir navigasyon sayesinde her yeri bulabiliyoruz. Korkunç bir gelişme!..

Otuz yıl önce hayal edemediğimiz bir değişim. Bugün düşünemediğimiz şeylerse yarın olacak!..

Ama bu, her zaman sermayenin çıkarlarına olacak diye bir durum yoktur.

MD: Mustafa, bu dostane sohbet için teşekkür ediyorum.

MY: Ben de teşekkür ederim.

Haziran 2023, Berlin ■

"Kırmızı Bir Gül Müydü Elinde Solan" türküsünün öyküsü... Bu türkü yaşanmış bir öyküdür.

Büyük dedemin vefasızlığına vurgu yaptım bu türküde. Büyük dedem Yemen'de askerlik yapmış. Sonra, İngilizler orayı işgal edince esir düşüyor ve babamın dediğine göre, 14 yıl dedemin dediğine göre ise 9 yıl orada esir kalıyor ve İngilizlerin atlarına bakıyor, yani seyislik yapıyor. Bu arada evleniyor, çocuğu oluyor... Ve bir gün hepsini yüzüstü bırakıp kaçıp geliyor köyüne. Sivas'ın o zamanlar ki adı Ümraniye olan nahiyesinin Ortaklar mezrasına... Ne gariptir ki gazeteci Fikret Otyam'ın dedesi de aynı durumu yaşamış, o da sonra çoluk çocuğunu bırakıp gelmiş. Fikret Otyam, bu durumu dedesi ölmeden önce ondan öğreniyor ve bir gazeteci titizliği ile araştırıp Yemen'deki akrabalarını buluyor. Bir halası varmış hayatta. Yani Yemen'de... Halayı ziyarete gidecek mektuplaşıyorlar ve meşakkatli bir yolculuktan sonra 60'lı yılların ortası galiba, Fikret Otyam Yemen'e varıyor... Halasının evini buluyor, halası maalesef birkaç gün önce vefat etmiş, ama ölene kadar da elinde kırmızı bir gül tutmuş. Babasına olan özlemini yeğeninde giderecek ya onu gül ile karşılamak için... Ama o gül öldüğü gün elinde soluyor ve Fikret'e kırmızı gülün elinde solduğunu anlatırlar... O da bir kitap yazar Adı Yemen'dir diye. O kitapta detaylıca Yemen'i, tarihçesini ve bu macerasını anlatır. Benim oradaki akrabalarımı bulmam artık mümkün değil. Büyük dedemin vefasızlığını böyle düşünürken, hep bu dizeler aklımda gidip geldi yıllarca ve bir gün ben de yaşadım vefasızlığı... Dizeler kendiliğinden peş peşe sıralandı, geldi ve türkü oldu. (Mustafa Yeşilyurt)

Kırmızı bir gül müydü, gül müydü elinde solan
Nafile dolanma dünyada murad almak yalan
Meyil verme yar diye bir ahdına vefasıza
Demi devranı gider gam kederdir geri kalan

Deli bir poyraz eser de savurur dallarını
Döker yapraklarını koparır goncalarını
Eğilmeyen başın bir gün düşer omuzlarına
Gün biter eskitemen morun ile allarını

Yari yar olanın, yari sararmış yaresini
Yari yar olmayan bulamaz derdin çaresini
Bülbül gül için eylermiş feryat ile figanı
Gül görmezmiş bülbülün göz yaşının katresini

(Söz ve Müzik: Mustafa Yeşilyurt)

GİDENLERİN ARDINDAN

A. Kadir Konuk aramızdan ayrıldı

Güney bir dostunu, bir yazarını, A. Kadir Konuk'u, 18 Temmuz'da yitirdi. A. Kadir Konuk uzun bir süreden beri kanser hastalığıyla mücadele ediyordu.

A. Kadir Konuk bir dönem Güney dergisine öyküleriyle katkı sunan bir yazar arkadaşımızdı. Daha sonra başlayan sağlık sorunları nedeniyle dergimizdeki yazılarına son vermek zorunda kalmıştı.

A. Kadir Konuk oldukça verimli bir yazar arkadaşımızdı, yayınlanmış 36 kitabı vardı.

Aşağıda A. Kadir Konuk'un dergimizin 6. sayısında (Ekim-Kasım-Aralık 1998) yayınlanan "Çağımdan Utanıyorum" başlıklı öyküsünü yayınlıyoruz. Bu öykünün de içinde yer aldığı bir öykü kitabı "Çağımdan Utanıyorum" başlığı ile 2001'de Güney Kitaplığı'nda yayınlanmıştı.

A. Kadir Konuk geride bıraktığı eserleriyle yaşayacak...

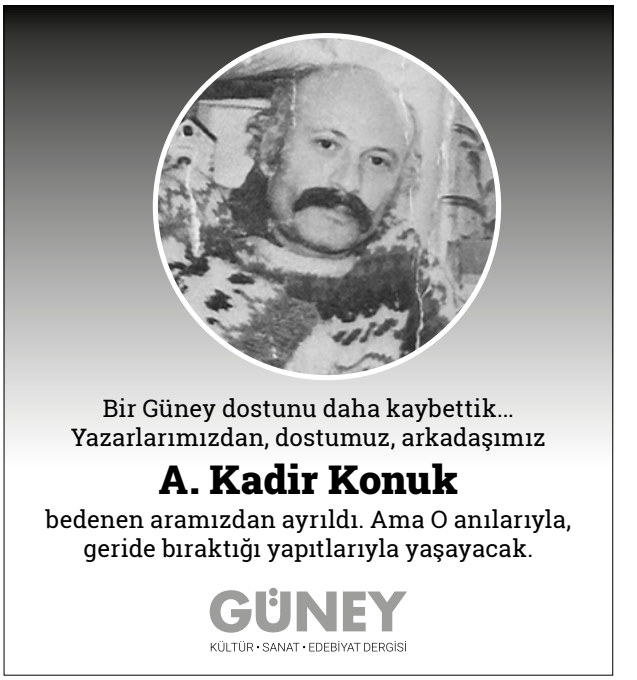

Çağımdan utanıyorum

■ **A. KADİR KONUK**

Kentin tanınmış işverenlerinden birinin güzel eşi, sabahın erken saatlerinde Asliye Hukuk Hakimliği'nin günlük işler odasının önüne geldi. Orada herhangi bir haber için pusuya yatmış bulunan paparazzi muhabirleri kadının morarmış gözlerini ve kanayan burnunu görünce, günün en önemli haberini yakalamış olmanın sevinci ve heyecanıyla deklanşörlere bastılar. Daha ne olup bittiğini bile bilmeden kafalarında haberlerinin başlığını hazırlamışlardı:

"Sevgilisiyle basılan ünlü iş adamının eşi gecelikle geldiği Asliye Hukuk Hakimliği kaleminde, kocasından boşanmak için on milyar lira nafaka isteyeceğini belirtti... Güzel kadın ayrıca, isteyen televizyon kanalında şarkı da söyleyebileceğini açıklayarak 'ötekilerden ne ferkım var, göğüsse göğüs, kalçaysa kalça, az biraz da sesim var elbette' dedi..."

Böyle bir haber için muhabirlerin cebine oldukça yüklü bir para girebilirdi. Ama ünlü iş adamının eşi nedense tüm zorlamalara karşın konuşmuyor, açıklama yapmıyor sadece arada bir mırıldanırcasına "Çağımdan utanıyorum" diyordu.

Asliye Hukuk Hakimliği'nin günlük işler odasının palabıyıklı, göğsü kıllı odacısı kadına bakıp, homurtuya benzeyen sesiyle "Fesüphanallah! Hanım hanım" diye bağırdı, "Kim bu Çağın? Neden utanıyorsun sen bu Çağın'dan? Böyle burnu kanlı, gözü mor ve üstelik gecelikle, yataktan kaçmış gibi mahkeme kapısına gelmekten utanmıyorsun da Çağın denilen her kimse ondan neden utanıyorsun?''

Kadın palabıyıklı, göğsü kıllı odacıya da yanıt vermedi. Burnunu çekerek, gözyaşlarını silerek beklemeye devam etti. Az sonra büronun tüm memurları gelip, tek tek geçtiler masalarına. Odacı onların çaylarını, kahvelerini verirken dışarıda bekleyen güzel ama suratı dağılmış kadının "Ünlü bir iş adamının karısı olduğunu ve Çağından utandığını" odacıdan öğrendiler.

"Bu Çağın mutlaka kocasıdır!" dedi süslü bir kadın memur. "Herifi boynuzlattı, basıldı. Şimdi de utanma numaralarına yatıyor."

"Hayır efendim" dedi çok bilmiş bir erkek memur. "Yanıldınız. Kocasının adı Çağın değil. Bence bu Çağın, kadının oğlunun, kızının ya da torununun adı."

"Olamaz" dedi müdür. "Bu-

günlerde kimse oğlundan, kızından, torunundan utanmıyor. Bu Çağın olsa olsa takma bir isimdir. Çünkü böyle uyduruk isimler bizim isim listemizde yoktur. Ne demek efendim Çağın? Ne anlama geliyor bu?"

"Peki ama neden çağırıp kadının kendisine sormuyoruz bunu?" dedi bir başka erkek memur, kahvesinden höpürtülü bir yudum aldıktan sonra. Bu düşünce odada bulunanların hepsi tarafından uygun bulununca odacıya kadını çağırnasını söylediler.

Genç kadın burnunu silerek girdi odaya. Gözleri iyice şişmiş, neredeyse kimseyi göremeyecek hâle gelmişti. Odacı onu müdürün masasına doğru itekledi. Müdürün iri iri açılmış gözleri kadının tül geceliğinin altından görünen siyah iç çamaşırlarına yapışıp kalmıştı. Bir süre sonra "Buyur hanım" dedi müdür. Açıkça yutkunarak,

"Şikayetin nedir?"

"Utanıyorum." dedi genç kadın. "Çağımdan utanıyorum."

"Kim bu Çağın, hanım, neden utanıyorsun ondan?"

"Yirminci yüzyılın sonu" dedi kadın mırıltıya benzeyen bir sesle.

"Allah Allah, neden utanıyorsun yirminci yüzyılın sonundan? Sana ne yaptı yirminci yüzyılın sonu?" dedi müdür dalga geçercesine. Kadının "akıldan yayan" olduğuna inanmış, sabah sabah neşelenebilmek için hemen biraz dalga geçmeye karar vermişti.

"Elbette utanırım" dedi genç kadın burnunu çekerek. "Bu çağda böylesine saçma olaylar yaşandığı için utanıyorum."

"Dışarıda bekleyen bir yığın insan var hanım" dedi müdür yutkunarak, "Derdin neyse kestirmeden söyle, oyalama bizi."

Burnunu silmek isteyen kadın kolunu kaldırınca müdür onun koltukaltını görmüş içi bayılmıştı. Kadın kolunu indirdiği hâlde o hâlâ aynı noktaya bakıyordu.

"Kestirmeden söyleyemem" dedi kadın, "On yıllık evliliğimin yıkılışını öyle iki kelimeyle kestirmeden anlatamam."

"Aha" dedi müdür, "Biriyle mi bastılar seni?"

"Terbiyeli olun!" dedi kadın sertçe, "Kiminle basacaklarmış beni!"

"Çağınla" dedi bir memur fısıltıyla, ama kadın duydu ve "Çağımla basılsam gam yemezdim" diye yanıtladı onu. "Çağım uzay çağı. İlerici, gelişmiş. Benim derdim çağıma uymayan kocam."

"Kocanı mı?" diye merakla sordu müdür. "Eve kuma mı getirdi yoksa?"

"Hayır. Kuma getirse iyiydi. Ben ona yetmiyordum derdim, gönlü başkasına düştü derdim, kabullenmesem bile çocuklarımın mutluluğu için yüreğime taş basar, belki sessiz kalırdım, ama o daha kötüsünü yaptı."

"Ne yaptı kocan, söyle Allah aşkına be kadın."

"Benim Allah için söylenecek hiç bir şeyim yok. O görüyor herşeyi. Söylersem kul için söyleyeceğim. Kocam bana orospu dedi."

"Neden? Bir şey mi yaptın?"

"Yaptım ya, bir şey yaptım. Siz ne sanıyorsunuz beni? Ben sadece türkü söyledim!" dedi kadın burnunu çekerek.

"Elbette bir gazinoda söylediniz türküyü" dedi müdür, dudaklarını yalayarak.

"Hayır, evimin mutfağında türkü söylüyordum."

"Bak hanım!" diyerek çıkıştı müdür, "Fazla zamanım yok. Şimdi söyleyeceklerini kayda geçireceğim. Tek tek anlat derdini. Ama sakın yalan söyleme. Bir de ikide bir kolunu havaya kaldırma."

"Neden kolumu havaya kaldırmayacak mışım? Burnumu silmek istiyorum."

"O zaman başını eline doğru eğ. Evet, ne oldu da kocan sana orospu dedi?"

"Biz on yıldır evliyiz. Kocam kendi hâlinde, ama varlıklı biri. Bir gece şansı döndü, ne olduysa zengin oldu. Ben böyle şeylerden pek anlamam. Mutfağa ne girerse ona bakarım. Zaten bir kadının kocasına 'nereden buldun' diye sorması bence en büyük terbiyesizliktir. Erkeğin görevi bulup buluşturup evine bakmaktır. Ama o zengin olduktan kısa bir süre sonra o kamyon olayı yaşandı. O kazadan sonra kocam her gün nedense yığınla kamyon görmeye başladı rüyasında. Geceleri korkuyla uyanıyordu. Kamyonlar ona çarpıyorlarmış durmadan. 'Senin de Susurluk'unu çıkaracağız' diyorlarmış kamyonlar ona."

"E... sonra, çarptı mı kamyonlar kocana?"

"Çarpmadılar. Çarpsalardı belki daha iyi olur, ailem kurtulurdu. Ama çarpmadılar işte adi kamyonlar. Sonra bu sabah yine çıldırdı."

"Neden?"

"Önce ben de bilmiyordum nedenini. Mutfakta sabah kahvaltısını hazırlıyordum ona. Aklıma güzel bir türkü geldi ve söylemeye başladım. Kocam severdi sesimi eskiden. O türküyü de çok söylettirmişti bana."

"Hangi türkü bu?"

"Allahım neydi günahım, türküsü."

"Güzel mi söylüyorsun bu türküyü?"

"Allah var yukarıda, beni sevmeyen komşu kadınlar bile severlerdi sesimi. Ben söyleyince oturur ağlarlardı. Bazılarına da iyi geliyormuş bu

türkü, rahatlıyorlarmış."

"Ben de böyle bir şey okumuştum gazetede" dedi kadın memur, "Türk müziğinden bazı makamlar bazı hastalıklara bile iyi geliyormuş."

"Haydii" dedi erkek memur, dalga geçerek. "Hangileriymiş onlar?"

"Neva makamı kadın hastalıklarına iyi geliyormuş, Rehani makamı baş ağrıları için birebirmiş, Zengüle makamı kalp ağrılarını şıpınişi iyi ediyormuş ... "

"Billahi inanmam!" dedi müdür.

"İnanın müdür bey. Avrupalı iki doktor söylemiş bunları. Adları da Leopold Gutjahr ile Edgar Hattic'miş bunların."

"Hastirsinler!" dedi müdür.

"Dahası var" dedi kadın memur, "Buselik makamı bel ağrılarına, Hüseyni makamı midesinden çekenlere, Hicaz makamı da kısırlığa iyi geliyormuş."

"Bırak, bırak şu zırvaları" dedi müdür sertçe kadın memura ve genç kadına döndü:

"Türküyü iyi söylediğini anladık, bakın türküler dertlere de iyi geliyormuş. O zaman neden kızdı kocan?"

"Ben de anlamadım zaten. Geceyi neşeli geçirmiş, sabah mutlu uyanmıştık. Ona çok güzel bir kahvaltı hazırlayıp, yatağına götürecektim. Yumurtalar haşlanırken türküye başladım. Sabahları daha yanık olur sesim. Ve birden o belirdi kapının yanında. Orospu diye bağırdı bana, dövmeye başladı."

"Hanım, yumurtalarla birlikte başka bir şey kaynamıyordu mutfakta değil mi?"

"Ne demek istiyorsunuz siz? Ne kaynayacakmış yumurtalarla birlikte?"

"Neyse kızma devam et. Sonra ne oldu?"

"Beni yarım saat, evet tam yarım saat evire çevire, keyfine göre dövdü. O arada rafadan pişecek yumurtalar taş gibi katı oldular. Bu kez de yumurtalar neden taş gibi oldu diye dövdü."

"Şimdi sen buraya kocan dövdüğü için mi geldin?" diye sordu müdür. "Eğer öyleyse hemen söyleyeyim, hiç şansın yok. Çünkü TBMM ev içinde atılan dayakların aile içi sorunlardan olduğu için boşanma nedeni olmadığını karara bağlamış durumda."

"Dövdüğü için gelmedim" dedi kadın. "Çok dayağını yedim ben onun on yılda. Kocamdır, döver de sever de dedim katlandım. Ama bu kez bitti artık."

"Neden?"

"Bana orospu dedi."

"Neden?"

"Neden neden! Türkü söylediğimi söyledim ya size."

"Allahım neydi günahımı söylemiştin değil mi?! Ama Allahını seversen kolunu kaldırmadan konuş."

"Evet, o türküyü söyledim diye orospu dedi bana."

"Gerçekten başka bir neden yok değil mi?"

"Başka ne gibi bir neden olabilir ki? Ben kocama her zaman sadık kaldım."

"Allah Allah, peki ne demeye kızdı bu adam? Aklından zoru mu var?"

"Kızdı çünkü önceki gün aldığı gazeteyi ben kahvaltısını hazırlarken okumuş."

"Ahha! Şimdi anladım, gazete okurken adamı rahatsız ettin."

"Değil. Gazetedeki bir yazıyı okuduktan sonra kızmış!"

"Ne yazıyormuş gazetede?"

"Ülkemizin tanınmış bir üniversitesi olan Marmara Üniversitesi'nin İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doçent Doktor Bekir Topaloğlu 'kadın sesi kulak zinasına yol açar demiş', diye yazıyormuş gazetede."

"Bunca yıllık Asliye Hukuk Memuruyum böyle bir zina çeşidi duymadım" dedi müdür.

"Varmış işte" dedi kadın burnunu silerken.

"Kolunu kaldırmaaa!!!" diye bağırdı müdür. "Nasıl varmış?"

"Doçent Doktor söylemiş ya, işte. Gazeteci Burhan Bozgeyik de, 'kadının türkü söylemesi yakıcı, helak edici, insanı cehenneme sevkedici büyük günahlar arasındadır' diye yazmış doçentin sözlerinin altına."

"Peki ne ilgisi var bu sözlerin senin kocanla?"

"Ben türkü söyleyince..."

"Mahallenin erkekleri günaha girdi" diyerek söze karıştı bir erkek memur.

"Öyle olmuş" dedi kadın.

"Nasıl günaha girmişler, anlayamadım?" diye sordu müdür.

"Sesimi duyunca orgazm olmuşlar!" dedi kadın, müdürün gözlerinin içine "ne kadar aptalsınız" der gibi bakarak.

"Terbiyeli konuş kadın!" diye bağırdı müdür, "bir devlet dairesinde olduğunu unutma. Kim söyledi öyle olduğunu sana?"

"Kocam. Türkü söyleyince sesimle zina yapmışım."

"Gören var mı senin zina yaptığını? Zinanın zina olduğunu saptamak için Kur'an-ı şerif dört erkeğin tanıklık etmesinin gerektiğini belirtir. Hazreti Aişe'ye iftira edilmişti de bir ayet inmişti o zamanlar, dört erkek tanık gerekir diye. Var mı kocanın tanığı?"

"Ne bileyim ben. Mutfakta cam açık, ama perde kapalıydı."

"Yani sen zinayı kapalı perdeler arkasında yaptın?"

"Ne zinası be adam!" diye bağırdı kadın, "Ben türkü söyledim, türküü!"

"Bağırma! Tamam işte, sen türkü söyleyince apartmandaki erkekler orgazm oldular."

"Nereden biliyorsunuz onların öyle olduklarını?" diye sordu

kadın.

"Doçent doktor söylediğine göre..."

"Ben o doçentin ağzına..."

"Terbiyeli ol kadın, devletin memuru olan böyle yüce bir bilim adamına uluorta sövemezsin!"

"Söverim! Benim on yıllık yuvamı yıkan, eşimi canavara çeviren o gazetecinin de ağzının içine Susurluk kamyonunu sokarım."

"Kendine gel hanım! Kolunu kaldırmaa."

"Şikâyetçiyim" dedi kadın burnunu sildikten sonra.

"Kimden şikâyetçisin?"

"O doçentten, gazeteciden ve kocamdan."

"Neden?"

"Beni elbirliğiyle dövdükleri için."

"Doçentle gazeteci ne arıyorlardı sabah sabah sizin evde?"

"Kendileri yoktu ama yazıları, sözleri vardı."

"Yazılar mı dövdü seni yani? Güldürme insanı."

"Neden gülecekmişsiniz? Ses ile orgazm olan dümbükler neden yazılarıyla insanı dövemesinler?"

"Git işine be kadın. Hem böyle bir kıyafetle sokağa çıkıyor, devlet dairesine geliyor, milleti günaha sokuyorsun, devletin memurlarına hakaret ediyorsun, hem de şikâyetçi olduğunu söylüyorsun."

Kadın bir süre müdüre baktı. Sonra kapının arkasında duran sandalyeyi alıp müdürün masasının tam karşısına oturdu. İki kolunu birden havaya kaldırıp ellerini dua edercesine açtı ve "Allahım nedir günahım" diye bağırarak tiirkü söylemeye başladı.

Odacı sesi duyup odaya dalınca, müdür ona kadını hemen odadan çıkartmasını emretti. Odacı müdüre suçlu suçlu baktı ve "Kadını dışarıya çıkardıktan sonra hemen eve gitmem gerek müdür bey" dedi.

"Neden, ne oldu?" diye bağırdı müdür.

"Boy abdesti alacağım müdür bey" dedi odacı

"Ne oldu da boy abdesti alıyorsun şimdi?!"

"Bu kadın benimle zina yaptı."

"Ne? Vay be? Kadına bak. Gözümüzün önünde hem de! Yaz kâtip: Dört kişinin gözünün önünde türkü söylemek biçimiyle koridorda bekleyen odacı ile zina yaptığından ..."

Kadın içeriye giren polisler tarafından yaka paça götürülürken "Çağımdan utanıyorum" diye bağırıyordu. Müdür onun arkasından, "Senin çağına tüküreyim!" diye mırıldandı. "Beni da günaha soktun sabah sabah."

Köşede oturan erkek memur, "Haklısınız müdür bey..." dedi, "Bu kadın hepimizi günaha soktu. Benim de gidip boy abdesti almam gerek."

"Size ne oldu?" diye sordu müdür.

"Göz zinası müdür bey, göz zinası."

"Bugün Cuma değil mi?" diye sordu müdür ve yanıt beklemeden devam etti, "Öğlen namazına da az kaldı. Ben de eve uğramayı düşünüyordum. O zaman hepimiz birlikte gidelim. Kapıya bir yazı asın. Keşfe gittiğimizi belirtin. Beklemesin millet."

"Peki ben? Ben ne olacağım?" dedi kadın memur. "Bana bir şey olmadı ki?"

"Sen de git kocana türkü söyle, o zaman olur!" dedi müdür.

On dakika sonra müdür evinin merdivenlerinden çıkarken türkü söyleyen kadın seslerini duydu. Hışımla evden içeriye daldı ve eşini teybin yanında yakaladı. Onu aniden karşısında bulan kadın, "Gel bey gel..." dedi, "Hele bak şu türküye. Diline kurban olduğum 'Şehadet Çiçekleri' ne güzel tesettür popu yapıyorlar."

"Kim, kim ne yapıyor?" diye bağırdı müdür.

"Bizim partinin tesettür pop grubu 'Şehadet Çiçekleri' türkü söylüyorlar."

"Ne diyorlar peki?"

"Bak, bak dinle, 'Erbakanı seveyim, oyumu vereyim, davanda öleyim, refahım benim' diyorlar."

"Kolunu kaldır kadın!" diye bağırdı müdür, "Yatağı hazırla! Daha fazla dayanamayacağım."

Ertesi gün gazetelerin aktüalite sayfalarında, paparazzi muhabirlerinin önceki gün çektikleri "Çağından utanan kadın" fotoğrafları boy boy yayınlandı. Kadının iç çamaşırlarının ve bacaklarıyla göğüslerinin öne çıkarıldığı görüntülerin altında şöyle bir yazı vardı:

"Asliye Hukuk Hakimliği'nin kalemindeki memurlar ve kapıcıyla göz ve kulak zinası yapan ünlü iş adamının karısı gözaltına alındıktan sonra çıkarıldığı mahkemede hakime "Allahım nedir günahım" isimli türküyü söylemek isteyince tutuklandı."

■

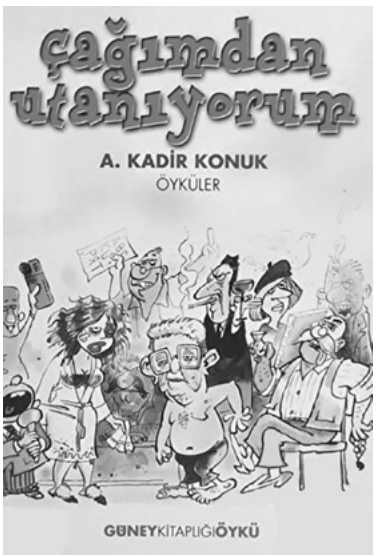

Sözlerin İzleri

Künye: Sözlerin İzleri, Şiir ve Fotoğraf, Adil Okay, Özcan Yaman, Klaros Yayınevi, İstanbul, 2023.

■ ADİL OKAY – ÖZCAN YAMAN

İster sanat için ister haber için çekelim; fotoğrafı "taraflı" çekeriz. Şiiri "taraflı" yazarız. Bu edimi o güne kadar biriktirdiklerimizle yaparız. Tarafsızlığın da "taraf" yani statükoculuk olduğu ortamda, deklanşöre basarken, imgeleri ak kâğıda dökerken elbette birikimlerimiz –vicdanımız– dünya görüşümüz devreye girer. Zira biliyoruz ki: Sanatçı güzelliğin peşinden koşarken ayağına acı taşları takılır, eğilip alırsa eli, almazsa vicdanı kanar.

O hâlde kimi zaman ayan beyan olan kimi zaman da gizlenen gerçekler, fotoğraf çekerken, şiir / metin yazarken vicdanımızı rahatsız etmelidir. Sözünü ettiğimiz bu "gerçeklik" özet olarak söylersek, kapitalizmin tahrip ettiği doğanın ve insanların çığlığıdır.

Çok güzel ve gerekli olduğuna inanıp hayranlıkla izlediğimiz temiz doğa fotoğrafları, "mutlu aile albümleri", "aşk öyküleri" yanı sıra bu "çığlığı" da betimlemek gerekmektedir. Ancak okura – izleyiciye bir hatırlatma yapmak gereği de duyuyoruz: Fotoğraf okumalarında imajla metnin bire bir örtüşmesini aramak boşunadır. Şair yazar Ahmet Ada'nın dediği gibi, "Şair – Yazar, fotoğrafın onda uyandırdığı imgeyi sözcüklerle kurar. Fotoğrafın onda esinlendiği, onda gördüğü şeyleri sözcelendirir, imgelere dönüştürerek ses ve anlam olarak yeniden üretir."

Ada'nın saptaması tersinden de doğrulanabilir. Fotoğrafçı, metnin onda çağrıştırdığı imgeyi deklanşöre basarak çoğaltabilir.

İşte biz de kalem ve fotoğraf makinesi ittifakını bu sancılarla kurduk.

Seyirci kalmak ile taraf olmak arasındaki ikilemde "taraflılığı" seçtik.

"Sanat, sanat için mi, sanat toplum için mi?" sorusunun modası geçse de sanatın insan için, insan edimi olduğu gerçeği değişmemiştir dedik.

"Sözlerin izleri" adını verdiğimiz, 40 metin ve 40 fotoğraftan oluşan, 40 yıllık birikimin damıtılması / sentezi olarak da yorumlanabilecek bu kitabı hazırlamadaki amacımız; sadece ve sadece yitip giden aşkların, kuruyan akarsuların, kirlenen denizlerin, çölleşen dünyanın, katledilen güzel insanların arkasından ağıt yakmak değildi elbette.

"Başka bir dünyanın" da mümkün olduğunu da göstermekti.

Ama biliyoruz ki her eser yarım kalır.

Sizlerin tamamlaması dileğiyle... ■

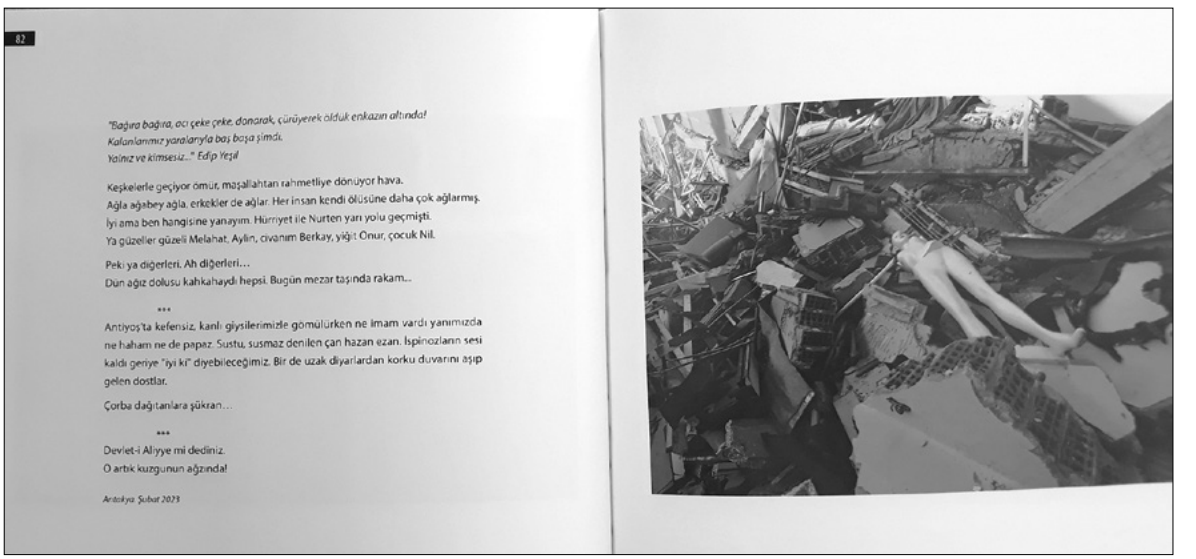
82

"Bağıra bağıra, acı çeke çeke, donarak, çürüyerek olduk enkazın altında!
Kalanlarımız yaralarıyla baş başa şimdi.
Yalnız ve kimsesiz..." Edip Yeşil

Keşkelerle geçiyor ömür, maşallahtan rahmetliye dönüyor hava.
Ağla ağabey ağla, erkekler de ağlar. Her insan kendi ölüsüne daha çok ağlarmış.
İyi ama ben hangisine yanayım. Hürriyet ile Nurten yarı yolu geçmişti.
Ya güzeller güzeli Melahat, Aylin, civanım Berkay, yiğit Onur, çocuk Nil.

Peki ya diğerleri. Ah diğerleri...
Dün ağız dolusu kahkahaydı hepsi. Bugün mezar taşında rakam...

***

Antiyoş'ta kefensiz, kanlı giysilerimizle gömülürken ne imam vardı yanımızda ne haham ne de papaz. Sustu, susmaz denilen çan hazan ezan. İspinozların sesi kaldı geriye "iyi ki" diyebileceğimiz. Bir de uzak diyarlardan korku duvarını aşıp gelen dostlar.

Çorba dağıtanlara şükran...

***

Devlet-i Aliyye mi dediniz.
O artık kuzgunun ağzında!

Antakya, Şubat 2023

hava hava
hava alamıyorum imdat
su su
su içemiyorum imdat
çiçek çiçek
çiçek göremiyorum imdat

hava su çiçek
ve sosyalizmi yendik

yaşasın kapitalizm
kan karbondioksit radyoaktif
yaşasın yirmi birinci yüzyıl
dünya düzen yeni
düzen yeni dünya
yeni dünya düzen

imdaaat

yaz bitti
yazla kışın dengede durduğu
falcıların 'terazi' vakti olan eylül
ekim'le "akrep"leşti

derken kasım göründü uzaktan
kırgın, solgun ve yaralı

aralık mı
o iki canlı
yeni yıla gebe

o halde hazır olmalı
ütopyalarımızı bilemeli

Düşünmeyen - sorgulamayan insanın geleceği,
ne cezaevi ne sürgün ne de şizofreni ile kararır.

Sizin hiç eviniz yandı mı; anılarınız, çeyiz bohçalarınız, koleksiyonlarınız, kitaplarınız, fotoğraflarınız. Mahpus yatanlar, koğuş baskınlarından bilirler bu duyguyu. Özellikle politik tutsakların koğuşu, arama bahanesiyle tarumar edilir, mektuplar, fotoğraflar yırtılır, zulalardaki kurutulmuş çiçekler parçalanır. Bir insanı hayata bağlayan anılar, umutlar postallar altında ezilir. Sıra dayağından çok, bu talan yaralar mahpusları. Sürgünler de anılarını, anılarını canlı tutan her şeyi arkada bırakıp yola çıkmışlardır, günün birinde geri dönüp bulabileceklerini düşleyerek. Ve öyle bir an gelir ki, nereye giderlerse gitsinler, yanlış zamanda, yanlış adreste olduklarını, bundan sonra evsiz, vatansız, köksüz, istenmeyen bir konuk gibi yaşamaya mahkûm olduklarını anlarlar. Yani dönüşün olmadığını. Sessiz bir çığlık gibi boğazlarına düğümlenen bu gerçekle yüzleştikleri an sürgünlerin gözlerine, o, fark edenleri dehşete düşüren hüzün yerleşir ve ömür boyu gitmez.

Yazı İşçisi Orhan Kemal

■ OLCAY BAĞIR

Esmer, zayıf, orta boylu, bıyıklı, fötr şapkalı bir adamdır Orhan Kemal. Kendi deyişiyle "betonunda bile ot biten bereketli Çukurova toprakları'nda doğdu. Yıl 1914, Eylül'ün 15'inde. Esas adı Mehmet Raşit Öğütçü'dür, 5 çocuk babasıdır. Kaleminden başka kaybedecek bir şeyi olmayan bir yazı işçisidir.

Askerdeyken Nâzım Hikmet ve Gorki okuyor diye Bursa'da 5 yıl ağır hapse mahkûm olması hayatının kırılma noktası olur. Ne tesadüftür ki, Mehmet Raşit Bursa'da yatarken kitaplarını okuduğu için hapislere düştüğü Nâzım Hikmet bu hapishaneye nakledilir. Anlatsın usta: "1940 yılı sisli bir sabah, zambakların yapraklarında hâlâ kar varken Nâzım geldi Bursa Cezaevine... Tesadüfen bizim koğuşa verdiler onu."

Mehmet Raşit şiirler yazıyordur o dönem. Kısa sürede Nâzım'la dost olan genç Raşit, şiirlerini ustaya okur, fikirlerini almak ister: "Şiirlerimi okudu, hiç beğenmedi; âdeta alay etti şiirlerimle. Şiiri bırakmamı istedi." Nâzım ise sert konuştuğu için pişmandır: "Beni mazur görün, sanat bahislerinde hiç şakam yoktur." Nâzım, Raşit'te düzyazı yeteneğinin olduğunu ve bu yüzden onun hikâye ve romana yönelmesini ister. Mehmet Raşit, şair olarak girdiği cezaevinden, Nâzım'ın zorlamasıyla hikâyeci olarak çıkar.

Adının Orhan Kemal'e dönüşmesi de o yıllara rastlar. Nâzım, genç Raşit'in bir öyküsünü İstanbul'da bir yazar dostuna, Kemal Sülker'e gönderir yayımlanması için. Kemal Sülker öyküyü "Orhan Kemal" adıyla yayımlayınca Raşit bunun nedenini bir mektupla sorar. Sülker, dergi için soruşturma açıldığını, Raşit'in de adının karışmaması için böyle bir takma isim düşündüğünü yazar cevabında. İsim, Raşit'in hoşuna gidince; "Bundan böyle Orhan Kemal ismini kullanacağım. Eşin dostun haberi olsun" der.

"Sen kimden yanasın delikanlı?"

En iyi dostlarından biri olan, bir başka edebiyat devi, yazı ustası Yaşar Kemal'le hapis sonrası tanışırlar Adana'da, yıl 1943. Ortak bir arkadaşları tanıştırmıştır onları. Orhan Kemal düz yazıya yönelmiştir ancak o yıllar Yaşar Kemal şiire gönül düşürmüştür. Yazdıklarını Orhan Kemal'e okur sık sık.

Bir keresinde yine okur bir şiirini. Anlatsın Yaşar Kemal: "Dinledi. "İyi, iyi... Güzel" dedi. Beni şöyle bir tepeden tırnağa süzdü. Gözleri yırtık ayakkabılarımın üstünde bir süre durdu. Keskin bıçak gibi sert bir sesle "Allah aşkına söyle delikanlı, sen kimden yanasın?" diye sordu.

O gün Adana istasyonuna gittik. Adana istasyonu bir yırtık pırtık insan pazarıdır. Binlerce insan gece gündüz, toprak gibi, o istasyonda kaynaşır durur. İstasyonun önü o zamanlar boştu. Her gün o düzlükte on beş, yirmi köy kalabalığı hasta sayrı, sıtmalı, kaynaşır dururdu... Üstleri başları paramparça binlerce insan... Hayvan hayatından daha aşağı bir durumda... Bir içimlik suya muhtaç insanlar... Orta Anadolu'dan dimdik gelmiş, Çukurova'da hastalanmış, sıtmadan zangır zangır titreyen insanlar... Orhan: "Bak" dedi, "Şair arkadaş bunlardan yana mıyız, Temir Ağa'dan yana mı?"

Kimden yana olmalıydık? Orhan'ın sözleriyle her şey dank etmişti kafama. İşte o gün orada, Adana Garı'nın önünde kararımı verdim, kimden yana olmam gerektiğine. O gün bugündür de kararımdan hiç geri dönmedim.

O yıllarda Adana'da sürgünde olan Arif-Abidin Dino kardeşlerle de buluşur, sohbet ederler. Dino kardeşler kitaplar verir onlara, resimden, edebiyattan, sanattan, siyasetten, Çukurova insanından konuşurlar bir araya geldikçe. Nâzım'ın hücresinden sonra burası ikinci bir kültür okulu olur

Orhan Kemal'e. İsim bile bulmuşlardır kendi aralarında: "Adana Akademisi."

"Nasıl yaşadıklarından haberim yok"

Orhan Kemal'e göre edebiyat, dünyayı değiştirmenin araçlarından biriydi. Kendi sözleriyle o "insanlığın, insanlık tarafından, insanlık için yönetilmesi çabası adına" sanat yapsa da, edebiyatın çok işlevselliğini hiçbir zaman göz ardı etmemiştir. Onun kitapları okurunu biçimlendiren, onların dünyasında iz bırakan kitaplardır.

Usta, eserlerinde hep yoksul insanları, işçileri, yaşam koşullarının zorluklarını anlatıp komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle 1956 yılında kovuşturmaya uğrar. Hâkim, Orhan Kemal'e bu durumun nedenini sorar. Usta ise; "Ben gerçekçi bir yazarım. En iyi bildiğim konuları anlatırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından haberim yok" der ve beraat eder.

"İnandığım doğruların adamı oldum"

Orhan Kemal, Bulgar Yazarlar Birliği'nin çağrısı üzerine gittiği Sofya'da, tedavi gördüğü hastanede 1970 yılında aramızdan ayrıldı, günlerden 2 Haziran'dı. Ustası gibi bir Haziran günü ölmüştü.

Yatırıldığı hastanede ölümünden bir gün önce hekimlerden aldığı kâğıda şunları yazar: "İnsan dediğin birden ölmeli. Her şey birden bire olmalı... Böyle ölmek isterim, kimseye muhtaç olmadan... Eşe dosta selam. İnandığım doğruların adamı oldum, böyle yaşadım. Karınca kararınca bu doğruların savaşını daha çok sanatımda yapmaya çalıştım. Kursağıma hakkım olmayan bir tek kuruş dâhi girmemiştir." ■

Pamuk İşçileri

■ MEHMET RAYMAN

işte buna denir
bir film şeridi
hayatın ipliğine değin
yanıyor çukurova

güneyden gelen arkadaş
bizim için umut olur
bizim için ağıt yakar
bizi bize benzetenlerin
üstüne yürür kara gölge

öksüzler çalışır
dönüşür geceler gündüze
hamal kasnağı sıkar belini
dağlardan yankılanır sesin soluğun
avaz alır şaklayan kamçı

ırgatlığı severdim
deste başından tutardım yığını
arpaların sıcaklığına varana kadar
sarı başakların boynu bükük kalmasın dedim
yağlı kamçı dolandı boynuma
kadınlara kızlara dokunmayın bari
bir satır açın insanlık onuruna

koşulsuz koşulduk
acımızın belli başlı kaynağı
bir kazan ılık su
pamuk işçileri sıraya girmiş
kırpık üç beş kuruşu kasıyorlar
ırgatçı başı sarıyor tütünü
tabakası gümüş derenin malı mülkü
fileli şalvarı çekmiş beline
bahçesi bağı tavus kuşu

yazım geçti çoktan
ilk baharı görmedim bile
masatsız taşlara sür beni bile
kahyası mahyası bir olmuş
karalamışlar beni pamuk işçisine
yazdığım mektupları
okumamış hiç kimse

Ölüm Kayalığı

EMİNE AYDOĞDU

Gidiyorduk. Aslında gitmiyorduk da zorla götürülüyorduk. Hissettiğimiz şaşkınlık ve korku gözlerimizden okunuyordu.

Yutkunamıyorum; sanki boğazımı sıkıca bağlamışlar. Ateş'e doğru yöneldim. Ateş uzaklara bakıyordu. Yanımızda değilmiş gibi duruyordu. Dokunduğumu hissedince yüzünü çevirdi. Gözleri çölde yürümüş gibi kızarmıştı. Ağlamamıştı. Bizim ağladığımız zamanlarda onun gözleri kanardı. İçimizde en direngen oydu. Üşümez, acıkmaz, bizim duyamadığımız sesleri duyar, kokuları alırdı.

Toprak, bizi izliyordu. Yüzündeki coşku kaybolmuştu. Toprak'ın neşesi bulaşıcıydı. En olmadık zamanlarda en güzel kahkahalarını atar, hepimizin yüreğine efil efil rüzgâr yağardı. Rüzgârlı havalarda birlikte koşmak, en güzel oyunlarımızdan biriydi. Gökyüzü, ağaçlar, yıldızlar, dağlar ve ovalar bizimle beraber koşardı.

"Ben terliyorum" diyerek tepinmeye başladı. "Burası sıkış tıkış. Ayaklarımı hareket ettiremiyorum." Su, gözleriyle Toprak'ı sakinleştirdi. Sabırla beklemesini öğütledi. Toprak, babasını özlemişti. Babası, üç gün önce mavi kamyonla götürülmüştü. Kamyona binmemek için direnmişti. Direnince ellerindeki sopalarla başına, sırtına vurup, tekmelemişlerdi. Kan içinde yerde kımıldamana yatıyordu. Siyah çöp poşetinin içine koyup, kamyona fırlatmışlardı. Kamyonun kasasından güm diye bir ses gelmişti. Poşet yırtılmıştı. Babası kalkmaya yeltenirken, o ara Toprak'la göz göze gelmişti. Toprak'a; "kaç uzaklaş" der gibiydi.

Süt beyazıydı. Adıyla rengi tezat oluşturuyordu. Direngen, korkusuz ve mücadeleci olduğu için ona herkes Toprak diyordu. Cesaretini, adını taşıdığı topraktan alıyordu.

Ateş, kalabalığın arasından zorlukla kendine yol açarak, Toprak'ın yanına gitti. Öpüşüp koklaştılar. Onların bu hâli, diğerlerini bir nebze olsun kaygılarından uzaklaştırdı. Kamyonun kasası tıka basa doluydu. Üst üste çöp yığar gibi yığmışlardı. Korkudan sidiğini ve bokunu bilinçsizce bırakanlar oldu. Korku, ter, bok ve sidik kokusu birbirine

Kadınlar

BERFİN JEL

Ah şu kadınlar...
el vereyim derken kolundan oldular
tarih mi? Aman ha...
diri gömüldü kızlar, sonra ölü erkeklerle diri kadınlar
Neron'un Roma'sında
bilge, cerrahtı onlar, cadı diye yakıldılar.

Ah şu kadınlar...
Ares'i doğurmakla ne çok pişman oldular
o gün bu gündür hiç dinmeyen savaşlar, ölüm ve yıkımlar
ne garip değil mi? Orduları doğuranlar savaş ganimeti sayıldı, alınıp, satıldılar.

Ah şu kadınlar...
molla, hatip fetvası da durmadan kuyruk sallar, tecavüzcüsünü kışkırtırlar
şoven, cinsiyetçi politikalar her şeyi mubah sayar
cinsellik mi? Yaş altıyla başlar...
ne biçim psikoz bu? Pedofil mi bunlar? Resmen çocuk istismarı var!

Ah şu kadınlar...
ezberleri bir bozsa, görebilseler onu yok sayanı, bendine sığmaz ışıktır yolları
evrenin yarısıdır onlar, yaşam felsefesi bahar, yüreği okyanus, rengi gökkuşağı
yoksa tanrımı bunlar.

karışmıştı.

Bize ne yapmak istediklerini anlamaya çalışıyorduk. Olacakları sezme yetimiz olağanüstüdür. Başımıza kötü şeyler geleceğini biliyorduk. Ama çaresizlik içindeydik. Sezgilerimize ket vurulmuştu. Adım atmaya mecalimiz yoktu. Sersemlemiştik. Geceleyin parka koydukları yemekten olmalı. Ateş, lokantadan toplanan yiyeceklerin üzerine, naylon torba içinde beyaz toz serptiklerini görmüş. Önce ne olduğunu anlamamış, güvercinlerin yalpaladığını görünce bir kötülük olduğunun farkına varmış.

Hava iyice kararmaya başlamıştı. Başımızın üstünde ışıldayan Ay'ın dışında hiçbir şey gözükmüyordu. Birbirimize yaslanarak uyuyorduk. Kamyon çok hızlı gidiyordu. Savrulup düşme korkusu yüzünden gözümüzün birini açık tutuyorduk. Hepimiz tetikteydik. Üzerimizdeki sersemlik bütün gücümüzü yok etmişti. Kamyonun bu kadar hızlı gitmesine aldırmayıp, atlayıp kaçmak, eminim ki hepimizin aklından geçiyordu. Kamyon yavaşlamadan sert bir frenle durdu. Alaca, atlayıp kaçmaya başladı.

Arka arkaya atılan kurşunların sesi kulaklarımızı sağır etti. Yaşlı ve sağ ayağı aksayan adam; "geberttim şerefsizi" daha genç olan; "boşuna kurşun harcama! Az kaldı. Bak, güneş de çıkmaya başladı. Haydi, bir cigara tüttürelim. Sonra götürüp boşaltırız. Şunlardan bir kurtulalım. Gözlerimden uyku akıyor. Vurup kafayı yatacam."

Çöp boşaltır gibi kayalık bir yere boşaltılar bizi. Aşağıdan su sesi geliyordu. Kuru toprak ve taşların dışında öldürücü bir ayaz ve koku vardı. Kayalığın etrafı demir tellerle kapatılmıştı. Bizden önce getirdiklerinin bir kısmı ölmüş, bir kısmının da ayağa kalkmaya mecali kalmamıştı. Bedenen güçlü olanlar, ölenlerin cesetlerini yiyerek hayatta kalmışlardı. Bir süre sonra onlar da ölecekti. Zor yürüyorlardı. Tüyleri dökülmüş, kemikleri sayılıyordu. Acınacak hâldeydiler. Onları öyle görünce, yüreğim sanki parçalara ayrıldı. Keskin ve boğucu bir acı hissettim.

Şu an gördüklerimizi daha önce anlatmışlardı da inanmamıştık. Uydurma deyip, gülüp geçmiştik. Böyle bir vahşeti, hiçbir canlı diğerine yapmaz diye düşünmüştük; ama çok yanılmışız.

Kamyonun girdiği demir kapı, açık duruyordu. Genç olan kamyona bindi. Yaşlı, kamyonun kapıdan çıkmasını bekledi. Belli ki kapıyı üzerimize kapatıp kilitleyecek. Yaşlı adam aksak adımlarla kapıya doğru yöneldiğinde, Ateş ve Toprak hırlayarak yaşlı adamın üzerine atladılar. Yaşlı adam haykırarak yere kapaklandı. Toprak, yaşlı adamın boğazından yakalayıp kanını akıttı. Kara kan, yüzümüze sıçradı. Cesaretin bulaşıcı olduğunu o gün öğrendim. Yerde ölü gibi yatanlar bile hırlayarak yanımıza geldiler. Yaşlı adamın etrafında bir çember oluşturduk.

Kamyondan hızla inen genç adam, silahına sarıldı. Korku içinde üzerimize ateş etmeye başladı. İçimizden kimileri öldü, kimileri korkudan cesetlerin arasına saklandı. Geride kalanlar, hep birlikte genç adama doğu hücum edince, adam, kamyona binmeye fırsat bulamadan koşmaya başladı. Taşların üzerinden atlaya atlaya koşuyordu. Arada bir arkasına dönüp hedefsiz ateş ediyordu.

Korkunun, hem tutsaklığı hem de hata yapmayı içinde taşıdığını parkta tanıştığım birisi söylemişti. Öyle de oldu. Genç adam, korkudan uçuruma doğru koştuğunu fark edemedi. Ayağı, dişlerimizden daha keskin görünen taşlara takıldı. Kayalıklardan aşağıya doğru çığlık çığlığa yuvarlandı.

Efil efil esen rüzgâr, tüylerimizi nazlı nazlı okşuyordu. Ölüm kayalığını ardımızda bırakıp, rüzgârla beraber ufka doğru hep birlikte koşmaya başladık. ■

Huzursuzdur Benim Dilim

■ **ENVER KARAHAN**

Huzursuzdur benim dilim
Ve coğrafyam kederli

Omuzlarında bir yük
Öyle ağır
Ve öyle yorgun ki!
Yalnızdır
Elleri nasırlı
Ve toprak kokusunda dizeleri
Açar bir çiçek gibi Dengbej'in yüreğinde
Ağıt olur
Mahpus olur
Sürgün olur

Huzursuzdur benim dilim
Ve coğrafyam kederli

Zılgıt zılgıt bir isyan duyulur
Ve ulaşır şafak vaktinde
Ulaşır
Müebbet dillere bir heyecan.

İnsan "kötü" mü?

■ **M. RAUF ARPAÇAYLI**

İnsan evladı yeni doğduğunda, yeryüzündeki en beceriksiz ve hayatta kalma bağlamında, en çaresiz canlı türüdür. Düşünsenize, mesela bir bebeği doğduktan sonra kendi hâline bırakalım, garibim birkaç gün sonra ölür. Ama mesela bir inek evladı, doğar doğmaz birkaç dakika sonra ayağa kalkıyor, hemen anasının memesini buluyor ve emmeye başlıyor. Olası bir tehlikeyi sezdiğinde, anasının ayakları arasına ya da arkasına korunmaya geçiyor. Gine bir cücük örneğin, içinde canlandığı yumurtayı kendi kırıyor, dışarı çıkıyor ve gördüğü ilk buğday tanesini ya da tırtılı hop götürüyor. Tabii canlı türleri arasında, bazı kural aksamaları yok değil. Örneğin, uçargillerin bazıları kanatlanıncaya dek gelişkinlerin bakımına gereksinim duymaktalar. Hakeza bitkilerin bazıları, yaşam üçlemesinin (Güneş, Toprak, Su) dış koşulları kendiliğinden bir araya gelemiyorsa, örneğin sulamak gerekiyor gibi.

Peki, şimdi ben, bunları niye anlatıyorum? Çünkü evrimler sonucu, varlıklarını bugüne değin sürdürebilen canlı türleri içerisinde, Homo Sapien'giller evladı doğduğunda, en güçsüz, en yeteneksiz canlı iken çok kısa bir sürede, en yetkin, en gelişkin barbar bir canlıya dönüşebiliyor. Peki, bu, nasıl oluyor? Şimdi hemen; "çünkü insan beyni bütün canlılar içinde en gelişmiş olanı da ondan" diyeceksiniz. İyi tamam da bu en gelişkin beyin niye ineğin danası, tavuğun cücüğü, üzümün çekirdeği gibi hayatta kalmakta yetkin olamıyor âdeta düğmesine basılmayı bekleyen bir makine gibi.

Günümüzde, biogenetik ve epigenetik araştırmalarının bulgularına göre canlılar, türedikleri atalarının biyolojik ve davranışsal miraslarını devralmaktalar. Fakat epigenetik miras, "insanın fabrika ayarlarından" fazlası değil. Yani avlama-toplama, korunma ve üreme güdü ve dürtülerinden ibaret. İnsan türleri arasında, hayatta kalabilmeyi başarabilmiş en gelişkin tür olan Homo Sapien'in bu epigenetik mirasını, ona en yakın olan Orangutan'gillerde taşımakta. Belki de maymun ablalar ve abiler evrimsel gelişimlerini bir noktada durdurup, "ne lan bu geometri, matematik, fizik politik, astronomi filan, böylesi iyi kardeşim, çık mağaradan iki elma bir muz kopar dalından, sıcağa, soğuğa karşı bir ovuk bul korun, sonra seviş soyunun devamını sağla, ne bu telaş bu hengâme, üç günlük dünya biz böyle iyiyiz" demiş olabilirler. Ne yalan söyleyeyim haksız da değiller sanki!

İşin şakası bir yana da demem o ki insan evladı doğarken "fabrika ayarları" dışında başka bir bilinç taşımıyor. Her şey sonradan, içine doğduğu maddi koşullar, coğrafya, iklim, kültür ve yönetilme biçimleriyle, dış dünyanın nesnel gerçekliklerinin beyinde hakikate evrimlenmesiyle oluşuyor. Anne bağrının o doyurgan sıcak ehemmiyeti, bakım verenin duygulu sesleri ve şefkatli dokunuşlarından başka dış dünyayla bir iletişim bilinci olmadığı için, onların bir ötekiyle de paylaşılıyor algısı, evrenin kendisinden ibaret olmadığı bilincini doğuruyor. Ve o muazzam (korkunç) makine kayda başlıyor. Aynada kendisini görüp, bir dış dünyanın varlığını algılamaya başladıktan sonraki birkaç yıl, alt bilinci, kendi öz deneyimleri ve kendine sonradan yüklenen yahut da yüklenecek olan verilerle, bundan sonraki davranma biçimlerini, muhakeme yeteneğini ve durumlar karşısındaki tepkilerini oluşturuyor. Bebeklik ve ergenlik süreci boyunca, alt bilince yahut ta bilinç dışına kodlanan veriler esasen kalıcı olmakla beraber, ergenlik aşamasında, bireyin kimler tarafından, ne için ve hangi koşullarda eğitilip bilinç inşası sürecine tabii kalışı, zihindeki bu homojen olmayan, değişken, manipüle edilebilen, hatta esir alınabilen üst bilinç (hakikat) tekilden tümdeni yani toplumu, dolayısıyla da toplumsal bilinci oluşturuyor.

Şimdi bu noktadan sonra ne demek istiyorum? Bilimsel veriler, terminolojik dolanımlar ve kavramsal analizlerle fazla uğraşmadan, meramımı, zihnimi ifrit eden asılı izah etmeye çalışıp, sonlandırmayı deneyeyim. Yukarıda anlatmaya çalıştığım, bilincin oluşma süreçlerinin sonundaki durum, yani toplumsal bilinç, iktisadi, kültürel, siyasal güç kimin elindeyse onun tarafından belirleniyor. Toplumun kendi öz deneyiminden edindiği

tarihi bilinç birikimi muazzam değere sahip olmasına rağmen, gücü elinde bulunduran (burada güçten kastım devleti oluşturan bütüncül aparat) kendi karşıtı olan bu birikimi, algısal mühendisliklerle, hileli mantık oyunlarıyla manipüle ediyor, edemese de en barbar maskesini giyerek hizaya getiriyor. Yoksa, toplumsal bilincin bizzat toplumun kendisi tarafından belirlendiği, en üst aşamanın yakalandığı, uzlaşmaz sınıf çelişkisinin neredeyse ortadan kalktığı Sovyet sistemi deneyimindeki geriye dönüşü, tüm yönleriyle, ikna edici biçimde anlatma görevimizin devam ediyor olmasını da başka türlü izah edemeyiz diye düşünüyorum. Yani Sovyet toplumu sınıf bilincine varmamış mıydı? Üretimden gelen gücünün farkında değil miydi de yeni tipte bir imtiyazlı sömürücü sınıfın ortaya çıkması mümkün olabildi?

Yani toplumsal bilincin oluşmasında, üretim ilişkilerinin, kültürün, sanatın, edebiyatın kalıcı özgürleşmesindeki tüm bağımsız koşulların yaratılması gerçekleştirilmeden (bu, tabii, yeni özgür insan toplumunun birkaç kuşağını gerektirir) sınıflı toplumlarda, üreten sınıflar bir yanıyla manipülasyona, kandırılmaya gücü elinde bulunduran ideoloji sahiplerinin, çıkarlarına ve devamlılıklarına destek vermeye ya gönüllü ya da zorla açık olacaktır. Bu sınıfsız toplumun inşası sürecindeki deneyde de böyle olmuştur.

Bu gün hâkim sınıflar, neo liberal politikalarını uygulamak için, sahte toplumsal mutabakatlar oluşturup, temel yaşam kaynaklarını yok etme pahasına, sırf sonsuz kâr etme maksadıyla ürettikleri ürünleri, "hakikatin anlamsızlaştırılması" yöntemleriyle, insan evladını, yürür gezer tabelalar gibi, marka ve logo taşıyıcılarına dönüştürüyor. Kendisini önemli, seçkin ve beğeniliyor(-muş) gibi hissediyor ve bu tüketim çılgınlığı hilesine gönüllü esir olabiliyor. Bu illüzyonun hazzını yaşayabilmek için de çalışıyor ve daha çok çalışıyor. Bu örnek tüketim manipülasyonuna dair. Politik bilinç, inançsal bilinç, ulusal bilinç hep bu yöntem ve taktiklerle oluşturuluyor.

Bilim ve teknolojinin inanılmaz bir hızda gelişmesi, iletişim ve etkileşimi de aynı hızda ve oranda artırıyor. GPT-4 yapay zekâ buna en son örnek.

Peki, bu durumun değişmesi mümkün mü? Elbette ki mümkün! Mesele, değişimin sürekli ileriye doğru dönüştürülerek iyileştirilmesi değil, eskinin varlık sebeplerinin ortadan kaldırılması ve yerine konulanın bir daha geri döndürülebilme olasılıklarının da ortadan kaldırılabilmesinde. Bunun nasıl olacağı bağlamında iddialı bir reçeteye sahip değilim. Fakat epey yol almamız gerektiği aşikâr. ■

Baharın Kızı

■ SEVGI EROL ÖÇAL

Dar sokakların rüzgârlarında uçurtmam
süzülürken
Mavilik kucaklardı çocukluğumu
Arnavut kaldırımlı sardunyalı sokağın
Kırlangıç kanatlarıydım
Bahara koşan kız
Baharın kızı
Sardunyasıydım baharın
Her mevsimin sevdası
Arşınlarken o dar sokakları
Her köşede elim sende
Bezirgân başı yakar top İstanbul çizgisi
Saklanan çocukluğumun ıslık çalan sesi
Çocukluğumla sıvanmıştı kerpiç duvarlar
Üst üste sıralanmış kerpiçler yokluğa
Çocukluğum dalardı uykuya
Salçalı ekmek rüyası
Sokaklar düşlerin
Çocukluk taş duvarların bekçisi
İri gözlerin inci yaşları
Eksi derecede donmuşluğun izi
Kerpiç duvarlarla sıvanan çocuk gülüşleri
Havalanan uçurtmaların neşesi
çınlayan sokakların esintisi
Ne zaman tutulsam rüzgâra
Saçlarımda eser yokluğun yeli...

16 Temmuz 2023

Sarayın Falcısı

■ GÜLBİN SODAN

— Aradan zaman geçti. Yine de sarayın falcısı olarak anılıyorsunuz!

— Öngörülerim vardı, fal olarak yorumlandı!

— Yolunuz saraya nasıl düştü?

— Serserilikten tutuklandığımda güvenlik başı; "Bir de benim falıma bak bakalım! Doğru şeyler söylemezsen, ben senin falına bakarım!" dedi. Beden dilini okumayı sokaklarda öğrendim. Ya iş, ya para, ya aşk! Sonuncusunu denedim; "O kadından size hayır yok! Sizi kullanıyor!" dedim. "İnanılmaz!", diye yanıtladı; "Ben de bundan kuşkuluydum!"

Böylece saraya gönderildim. Bir ödül olarak!

— Ödül müydü peki?

— Kral deli ve zalimdi! Hazineyi soyup yandaşlarıyla tüketmiş, ülkeyi düşman ordusunca yağmalamış, açlık, yoksulluk, zorbalık ve cinayeti, bir yönetim biçimi bellemişti. Böyle birini kapatmanız gerek!

— Sonra ne oldu?

— Taht düşmanı barışmak için saraya geldiğinde, kralın büyük öfkesine karşın, huzura kabulünü önerdim. Dünya onun büyüklüğünü bir kez daha görecekti. Olanları gizli bölmeden izlemem koşuluyla ikna oldu! Ardından yeni bir fal bakacaktım!

— Taht düşmanı kimdi?

— Krala karşı görünen bir beyliğin beyi! Kral karşıtlığı güçlenince tahtı istemişti!

— Taht kavgası mıydı yani?

— Olanları izlediğimde öyle gördüm!

— Neydi olanlar?

— Kral taht düşmanını –onun

Eş Anlamsız

■ FEYZA KURT

Karanlıkta cılız parlayan sigarasından son bir nefes daha çekti ve sanki az önce bütün stresinin alması için ona koşmamış gibi öfkeyle yere fırlattı. Bu sert fırlatış ona yetmemiş olacak ki bir de karanlıkta sokak lambasının sarımtırak ışığında parlayan siyah rugan ayakkabısını sivri ucuyla bir güzel ezdi. Yine yetmedi. Ruhuyla yirmi değil, yetmişti ama sigara yetmemişti. Yetmiş gibi, rahatlamış gibi davranmaya karar verdi, derin bir nefes alıp verdi. Düşüncelerini salıverdi. Takım elbisesi rahatsız etmeye başlamıştı. Alışkın değildi bu tür resmi kıyafetlere. Saatine baktı. Daha çok vardı. Cebinden bir sigara daha çıkardı, yaktı. Çakmak yüzüne fazla yaklaştı. Canını yaktı. Kendini kaybederek dumanı fazla çekmiş olacak ki genzini yaktı. Bu da yetmedi bir türkü yaktı. Yavaş yavaş mırıldanmaya başladı. Güzel bir Urfa türküsü gelmişti aklına. İkinci sigaraya devam edemeyeceğini düşünmüş olacak ki ilk seferkinden daha yavaşça yere attı sigarayı. Türkü belli ki onu rahatlatmıştı. Nereye gideceğini düşünmeye başladı. Dayanamadı. Yürümeye başladı. Yokuş aşağı inmek için sağa yöneldi. Kaldırımı takip etti. Arkasından gölgesi takip etti. Musallat şeytan takip etti. Şeytanın arkasından kedi ve kedinin sarı gözleri takip etti. Kafileyi en arkadan yetişmeye çalışan beyaz ışık takip etti. Elleriyle siyah ceketini hızlıca arkaya itip ellerini cebine soktu. Amma da soğuktu hava, amma da uzundu yokuş. İlerde solda küçük mahalle bakkalını gördü. Kim bilir kaçıncı kez... Gitti, çay içmeye oturdu. Çayı geldi. İçti. Tadı güzel değildi. Bardak temiz değildi. Kedi ve şeytan yanında değildi. Çayını bitirdi. Boş bardağı çayla birlikte gelen kırmızı motifli beyaz çay tabağına bıraktı. Kalktı. Yokuş inmeye devam etti. İlerde solda oyun parkı vardı. Hızlı adımlarla parka vardı. Bir banka yattı. Rahat edemedi yokuşu tekrar çıktı. Şeytan ortaya çıktı. Düşünceleri tekrar açığa çıktı. Buna dayanamayıp zıvanadan çıktı. Sarı gözlü kedi arkasından tısladı, aklı çıktı. Bence en sonunda canı çıktı. ■

verdiği isim buydu– aşağılayarak karşıladı, sövgülerle!

Öbürü çok alışkın ve pişkindi. Sabırla bekleyip şöyle dedi; "Bu ayıp sözlerini duymamış olayım! Seni kaç kez kurtardım, unutma! Hilelerine yol verdim! Az daha tahtını kaybedecekken, senin gibi yobaz, ama çok daha silik birini önerdim.

Kendi beyliğimden olacaktım; Aykırı sesleri, senin yöntemlerinle bastırıp kovarak, yerimi korumayı başardım! İkimiz de anamalcıyız! Yayılımcı ülkelere göbekten bağlıyız! Savaş istedin, "savaş olsun" dedim. İnanç sömürüsü, kadın cinayetleri, çocuk tecavüzlerine ses çıkarmadım. Doğa kıyımların ve beton cehennemlerine habercilerim yer verdi. Ben karışmadım!

Çaldıkların senin olsun! Kuşaklar boyu bollukla yaşa! Anlaşarak bırak tahtı! Kan dökmeden! Biliyorsun, ben de uygun biriyim!"

Kral sövmeye bile fırsat bulamadan, koşarak boynuna atlayıverdi! Kollar bacaklar birbirine karışmış, devrilerek yerlerde yuvarlanmaya başladıklarında, fırladım gizlediğim yerden! Önce saraydan, aynı gün ülkeden kaçtım!

— Bugün neler düşünüyorsunuz yaşadıklarınız üstüne?

— Dünya halklarına kurulan tek biçimli bir tuzak görüyorum!

Bir anamalcıya karşı, yine bir anamalcı! Bir sömürgene karşı, yine bir sömürgen! Bir savaş yanlısına karşı, yine aynısı! Bir yobaza karşı, başka bir yobaz! Liste böyle sürüyor!

Dünya halklarının bunu görmesi ve önlem alması gerek; bilinç, uzlaşma ve ortak savaşımla!

Ama çürüme de yararlıdır gazeteci hanım! Yeni oluşumlara hayat verir! Ve yeni söyleşilere! Belli mi olur?! ■

Rapınam Fabulas

■ GIYASİ AYDEMİR

ayakları 43 numara kadının kafası eğitime dar
paraya geniş kalçasında değirmen taşı döner

sınırda çatışma denizde teyakkuz
havada it dalaşı hukukta kargaşa
büyük rakı iri balık kocaman yasak
kokulu kavun olgunlaştırılmış peynir
tambur yok keman kanun ut dalaşı
gemi vuruldu uçak düştü pilot şehit

bacakları düzgündü kadının saçı çok kısa
sesi mezzosoprano boynu uzun ensesi ince

hortum tren kazası el yapımı patlayıcı
uyuşturucu operasyonu acı gün sonu
sarayda düğün altın tozlu çorba
çorabı kaçık açık saçık fıkralar
kahkahalarıyla şarkıcı bilirim kim
yine sorular çalındı faili meçhul

gözleri buğuluydu kadının bakışları karanlık
cüzdanı vezne kasası kocası mafya yasası

kanser sma bulunmayan ilaç aşı falan
sağ mı sağlık ter ter örgün tuzak
örtülü ödenek bombalanan çocuklar
asgarî ücret en düşük emekli maaşı eyt filan
yaz saati kış saati kuş saati elektrik zammı
patlayan hazine saçılan gsmh yutanı yutan

dili fıkır fıkırdı kadının işleri tıkırında semirdi
beli 110 kalçası 130 göğsünü boş verin

çatalı bir ülkeyi tutacak kadar geniş
kucağa düşen nar gibi kızarmış ihaleler
çil çil altın değilse de yeşil yeşil dolarlar
gözleri çok büyük gözleri çok aç gözleri kara delik
dünyayı yutsalar doymayacaklar
dünyayı yutsalar doymayacaklar

gülücük taşıyordu kadının gamzelerinden
ağır abla raconundan güya müşteki ağır abla

bütün şebekeler saklandı dosya aralarına
yapanın yanına kâr acımasız borsada yaptığı
çalan çaldığıyla mutlu konser pazarında
semiren göbeğiyle şiştipişti oynadı
kleptokrasi tahtında uzun parmaklar
arp darp zapturapt desdümbek çaldı ha çaldı
ta ki yıkılana kadar saltanatları

kalçasını oynatsa hükümetler düşerdi
karanlığa bağışlandı tüm suçları kadının

28. 09. 2020, Kılıç – 31 01 2022, Bayram Hacılı

Volkan Anahtar

■ TURGAY USANMAZ

Yıl 2021. Yaz tatili başlamış, kızlarıyla birlikte Eindhoven'den üç gün geç yola çıkmışlardı. "Üç dört gün daha az tatil yapalım ama yollarda rezillik, sıkıntı çekmeyelim" diye düşünmüştü Turgut. Tek şoför olarak sınır kapılarında kuyrukta beklemek çok yorucu oluyordu.

Düşündüğü gibi de oldu, sınır kapılarında büyük zorluklar çekmediler ve Kapıkule'ye vardılar. Kapıkule'yi çıktıktan sonra Turgut ilk şokunu yaşadı. Bir restoranda dolandırıcılara 300 lirasını kaptırdı ama son anda uyandığı için parasını kurtardı.

300 lirası elinde otomobiline döndüğünde parasını kurtardığı için bir yandan sevinmiş, sonra da bu sevinci öfkeye dönüşmüştü. "Nasıl bir ülkeye döndük yaaa..." diye söyleniyordu. "Kim kimi yakalarsa becermeye çalışıyor. Yalan, dolan, hile aldatma kol geziyor. Daha ülkeye yeni girdik, başımıza gelene bak!"

Tatilin ilk on gününü Bursa'da eş dost akraba ziyaretiyle geçirdiler. Sonra Turgut'u kızları, "Güney abim işinden izin almış bizi bekliyor," diyerek sıkıştırmış ve Antalya'ya yola çıkmışlardı.

Korona virüs salgını nedeniyle geçen yaz birbirlerini göremeyen abi Güney ve kız kardeşleri hasret giderdiler. "İki yıl geçti aradan, büyümüşsünüz," diyordu Güney. "İyi ki geldiniz, sizleri özlemişim. Bir hafta izin aldım, güzel vakit geçiririz."

Güney babasının otomobilini gördüğünde ise Turgut'la alay ediyordu. "Baba, değiştir şu antik otomobili yaaa..." dedi gülerek. "Yıllardır aynı otomobil. Şuraya bak, tavan kısmında yer yer, öbek öbek boyalar dökülmüş, yamalı bohçaya dönmüş."

"Yine de bakımlı ve yakışıklı duruyor bence." dedi Turgut. "Bu otomobil tam 22 yaşında ve tık demeden rahatça bizi Hollanda'dan buraya getirdi."

Aynı arabayla Türkiye'ye dördüncü gelişiydi. Bakımını yaptırdığı için, içi rahattı. Eski model oluşu Turgut için sorun değildi. "Ayaklarımızı yerden kesiyor, ihtiyacımızı gideriyor ya, bu, bize yeter" diyor, kızlarının kliması olan yeni bir araba alması sızlanmalarını duymazdan geliyordu.

Klima konusunda, "yazın hava çok sıcak, Türkiye'ye yolculuk çok bunaltıcı oluyor" diyerek yakınan kızına "Açlığın, yoksulluğun ve sefaletin kol gezdiği bir dünyada bizim arabamızda klimanın olmaması bir sorun mu yani?" diyerek yanıt vermişti. Sonra da gülerek "Camları açalım, rüzgâr esintisi klimamız olsun" demişti.

İlk günleri yüzme havuzunda geçirdiler. Güney "yarın Cuma. Aldığım izin bu hafta sonu bitiyor. Ben gitmeden beraberce bir kez de sahilde denize girelim," diye önerdi.

Herkes öneriyi uygun buldu. Ertesi gün öğlende herkes hazırlığını yapmış, plaj çantaları ellerinde asansörle garaja inip otomobile yürüdüler. Turgut plajda giyinmek yerine şortunu evde giymişti. Elindeki çantaya tişört, plaj havlusu, bir dergi, bir kitap, güneş kremleri vb. şeyler koymuştu. Bir elinde otomobilin anahtarı, diğer elinde plaj çantası otomobile en son Turgut bindi. Konyaaltı plajı uzak değildi. Birkaç dakika sonra plaja yakın bir otelin önünde durdular. Yolda bir dükkândan şemsiye satın almayı öneren Güney'e "bir gün için değmez, orada bir yer kiralarız." demişti. Plaja vardıklarında otelin kocaman yataklı, iki şemsiyeli bir yerini kiraladılar.

Güney ve kızlar hiç zaman kaybetmeden denize girdiler. Turgut orada kaldı. Her zaman birisinin orada kalmasının yararı vardı. Özellikle cep telefonlarının çalınmaması için. Her şey olabilirdi. Burası Türkiye'ydi.

parmak izleri

■ METİN KAYA

ah, şu taşa tutulmuş serçe sürüsü ömrümüz
karanlık cümlelerden geçiyoruz
herkesin cebinde birer zehirli elma
neden ölümlüyüz ki bilinen hikayenin sonunda
düşlerimizden *meydan ateşi yaktılar**

her kapıyı komşu bilen çocuklar
karşı mahallede çınlayan sesiniz
sığınaklarda masalsı günleriniz
şimdi oyuncaklarda kalan parmak izleriniz
saklanır gözyaşlarına anaların

hangi yöne varsam kurşun izleri
hangi taşa dokunsam kan lekesi
sınırları kanatan tel örgülere ne demeli

bütün bayraklar beyaza mı boyansa

Bir saati aşkın bir süre Turgut orada kaldı. Kitap okudu, cep telefonuyla oyalandı. Oraya çocuklar da arada bir gelip gitmeye başladılar. İçecek bir şeyler ısmarladılar. Çocuklar gelince Turgut da bir kez kısa bir süre için denize girdi. Bir keresinde Turgut hemen kıyıda sığ yerde kumlara uzandı. Suyun içinde kumların üzerinde sağa sola birkaç kez yuvarlandı. Gün olması gerektiği gibi akıyordu.

Akşama doğru eve dönmeye karar verdiler. Hesabı ödediler, çantalar ellerinde otomobilin yanına geldiler. Arka kapı hiç kilitli olmazdı. Çantaları bagaja koydular. Sonra Turgut otomobilin anahtarını almak için gayriihtiyari sol elini cebine götürdü. Islak şortun küçücük cebi boştu. Sağ cep de öyleydi. "Anahtarı çantaya atmış olmalıyım" diye düşündü ve kendi plaj çantasını karıştırdı. Anahtar yoktu.

"Kahretsin," diye söylendi. Sonra arabadan ayrıldığı anı düşündü. Elinde çanta yoktu ve onların peşinden plaja yürümüştü. Otomobili otomatik kilitlenmeyen eski tipti. Şoför tarafının kilitli olduğuna bakılırsa, anahtar elinde, büyük ihtimalle şortun sol cebine koymuş olarak yürümüş olmalıydı.

Güney'e dönerek "cebimden düşmüş olmalı. Kiraladığımız yatağın sağına soluna yerlere bak. Orası ile ilgilenen garsonlara da sor" dedi.

Diğer yandan da kötü olasılıkları düşündü. Denize ilk girişinde boyunu aşan bir yerde bir süre eğlenmiş, deniz dalgalarıyla birlikte bir süre aşağı yukarı yaylı yataktaymışçasına hareket etmişti. Anahtar cebinden orada düşmüş olmalıydı. Ya da ikinci kez kenarda kumlarda yuvarlandığında. Birinci olasılıkta anahtarı bulmak olanaksız, ikincisinde de çok zordu.

Güney geldi, "her yere baktım, garsonlara sordum, üzgünüm anahtar yok" dedi. Turgut "siz durun bir de ben bakayım," dedi. Turgut kaldıkları yerde olabilecek her yeri aradı. De-

şairin utancı

HASAN SEÇKİN

bir çocuğun ince sesi, ebediyyen sessizleşti
hem de yalınayak, ama hiç ağlamayarak
yaşından çok kurşunla vurulduğunda
cam ve beton kırıklarının içinde
hem de sokaklarda onca kan akarken
hem de çocuk, akan kanına bakarken
öylece donup kalmıştı şehla gözleri
gözleri göz değil, sanki birer tomurcuk
ve kocaman gözlerinin içinde
bir çiçek gibi açmıştı, gözbebekleri...

yıldızlar her zamanki gibi gamsız ve haylazdı
ve korku kol geziyordu yoksul sokaklarda
gece zifiri karanlıktı ve şafağa çok vardı
ölümün soğuk gölgesi düşmüştü aramıza
-bir hoyrat rüzgarın ardınca sürüklediği-
ve dünya, öylece derin bir uykudayken daha
cellatlar bir genci daha boğazladılar, güzelce
ve boğazında bir iple sürüklediler sabaha...

bir kadının da kırılıverdi filizi düşleri
ve kapkara saçlarından tutuştu gece
gül tenli bedeninde hoyrat kurşun izleri
çıkmadı ağzından ne bir inleme, ne bir hece
caddenin ortasında çırılçıplaktı öylece
-ve sosyetenin gazetelerinde küçük bir haber-
sanki bize bakıyordu iri, kara gözleri
şimdi yangınlardadır yüreğimle beraber...

sözde, 'kimsesizlerin kimsesi' bir şairdim
dili keskin, kalemi cevval, hem de ileri
-üfleyince mangalda kül bırakmayan-
gördüm ve seyrettim tüm bu olan bitenleri
kolum kanadım kırık, kalbim bağlıydı öylece
kendimi Kafka'nın romanında bir böcek sandım
ve bir sancı çöktü yüreğime, aklım derbeder
bu yaz, kendimden çok, ama çok utandım!..

bu yaz çok utandım...

Ekim - Kasım 2015- 2022

nizin sığ yerinde yuvarlandığı yerde de anahtarı bulmaya çalıştı. Sonra sorumluyu buldu, onunla konuştu. Kafenin "bulunan eşyalar" bölümüne baktılar. Yok yok.

Morali bozuk bir şekilde otomobilin yanına döndü. Güney yedek anahtarı sordu.

"Her türlü hazırlığı yapan şu aptal kafa, yedek anahtarı evde diğer yedek anahtarların olduğu kutuda unuttu." dedi Turgut kendine sinirlenerek. "Böyle bir şeyin başımıza geleceğini kim bilebilir?"

Hayıflanma bitince çözüm arama çabasının içine girdiler. Güney telefonuyla otomobil markasının Antalya acentesini aradı. Şansları vardı. Saat 15.30'du ve telefona çıktılar. Karşıdaki ses, "otomobili siz bir çekici bularak buraya getireceksiniz, sonra biz şase numarasını Almanya'daki fabrikasına bildireceğiz. Sonra da orijinal anahtarı yeniden yapacaklar ve bize postayla gönderecekler. Anahtarın bize ulaşması birkaç hafta sürer tabii ki."

Sekreter fiyat konusunda da bu işlemlerin ucuz olmayacağını söylüyordu. İşin içine Almanya'daki işgücü de girdiği için, belli ki bu iş Turgut'a 500 ile 1000 avro arası bir ücrete mal olacaktı.

Bunun üzerine, moraller zaten sıfırdaydı, bu sefer de sıfırın altına düşmüştü. "Ya benim arabanın kendisi 1000 avro etmez" diyordu Turgut. "Basit bir anahtar için başımıza gelene bak."

Tatilleri bu gidişle mahvolacaktı. Uğraş dur.

Güney "acenteler her zaman pahalıdır baba" diyerek başka bir oto anahtarcıyı aradı. Oradan gelen yanıt biraz umut vericiydi ama kolay değildi. "Bir çekici bulun, arabayı buraya getirin. Sonra bir anahtar yapar, size haber veririz" diyorlardı.

"Anahtarı yapmak ne kadar zaman alır", "ücreti ne kadar olur" gibi sorular yanıtsız kalmıştı.

Turgut iç geçirdi. "Tamam" diye söylendi. "Artık Hollanda plaka görülünce fiyat da ona göre çıkar." Yine de böylesi bir durumda paraya bakılmazdı ama sorun burada bitmiyordu. Nereden bir çekici bulacaksın şimdi? Onun da ayrıca Hollanda plakasına göre fiyat çekmesine katlanacaktı kuşkusuz.

Günün yorgunluğu, karınlarının acıkmış olması nedeniyle otomobili orada bırakarak eve gitmeye karar verdiler. Aksilikler üst üste geliyordu. Uzun süre bir taksi bulamadılar. Epeyce bir yol yürüdükten sonra en sonunda bir taksi buldular. Taksiden evin önünde tam indiklerinde, akıllarına aniden taksiciye bir anahtarcı tavsiyesi sormak geldi. Taksici tam ayrılmak üzereyken "bizim Volkan biraz paracıdır ama işini iyi yapar" dedi. "İnternete 'Volkan Anahtar' yazın karşınıza çıkar."

Güney telefonda karşısına çıkan Ramazan Bey, "Bizim anlaştığımız çekici var. Onun telefonunu vereyim. O gelir, arabanızı buraya getirir. Yarın öğlende anahtarınız hazır olur ve gelir alırsınız."

Ramazan Bey bizi şaşırtacak derecede çözümü basitleştirmişti. Çekicinin telefonunu not alan Güney çekiciyi arayarak otomobilin yerini iletti. Kısa bir süre sonra otomobilin yanında buluştular. Arka kapıdan içeri girerek kapıları açtılar. Otomobili çekiciye yüklerken yine de direksiyon kilitlendi. İşini iyi yapan genç, otomobilini çekiciye koyduktan sonra sorduğumuz fiyat konusuna

Notaların Sesi

■ LEVENT UĞUR

bütün dillerden bir şarkı yapmak istiyorum

gökkuşağına göz kırpan mezarsız ölülerin
küllerden ateş yaratan o muhteşem acıların
bir kimlik gibi taşıyarak öfkesini
bir içimlik hayatın kıstırılmış kurbanlığında
yani boşluğun sökülmüş vaktinde
başlatan Do olsun

son deminde açan bir çiçeğin
sızlatan kederiyle
hücuma geçen düşüncelerin birlikteliğinde
süzülmüş düşlerin saydamlığını
ve dilsizlerin ülkesinde gözleriyle konuşan insanları
bırakalım Re anlatsın

güneş
hürriyet ve ekmek olmadan yaşanmayacağını
gölgelerin de bildiğini
gün boyunca saldıran
avare ayinlerin ağırlaşan dertlerini
bağrı yanık feryatların acısını
ve umudun baş eğmeyen yiğitliğini
açık açık söylesin Mi

kod adı sefalet olan
serpilip gelişen
karman çorman yasaların
yüzyılları götürüp getiren zamanda bir silah olduğunu
kendi kalbinin gölgesinde
yasal suçların laf ebelerini
düzeni bozulmuş mevsimleri

ve yeri yurdu darmadağın olmuş halkları
inançlı haykırışıyla Fa anlatsın

insani kanunların
o cömert
o tatlı ışıltısını
bendini aşan öfkelerin soluksuz isyanını
geceleri ağlayan çiçekleri
intiharcısını bekleyen bir uçurumu
kafalara dar gelen bilgileri
ve miadı geçmiş ne varsa eriterek tarihin ateşinde
ve sürükleyip götüren şafak vakitlerini
usanmadan anlatsın Sol

parçalayıp aklın hudut sınırını
yani bir geçe olgunluk çağını
hak geçirmeyen bir terazinin
çocuk dilinin inanılmaz sözlerini
ve başına bir yıldız düşmesini isteyen
ve gün ışığında gözüken
ve baharın ilk haberini veren göçmen kuşlar gibi
konuşup dursun La

bir uçtan bir uca
ve düş gücünün ateş hattında
gizemli sayılan boşluğun soğuk kalbinde
anadan doğma huzur arayan
öksüz bir gecede
gürbüz ve dinç
keskin ve sert
kulaklarımızla duyduğumuz
binlerce söz isyanında
ince dokunmuş bir özgürlük nasıl bulunur
bunu da Si anlatsın

dostlar
bütün dillerden bir şarkı yapmak istiyorum

"çekici ücretini isterseniz direk bana, isterseniz arabayı alırken Volkan Anahtar'a ödeyin, fark etmez" dedi.

"İlk kazık geliyor şimdi" diye düşünen Turgut "size ödeyelim madem" dedi.

"Ne kadar?"

"Normalde 150 TL alıyoruz ama Ramazan abi "135 al" dedi. Güney hemen söylenen miktarı ödedi.

Turgut şaşırmıştı. Böyle bir ücretlendirme beklemiyordu. Turgut'a 13 avro çok ucuz gelmişti. "Hollanda'da bu ücretin 5-10 katını alırlardı," diye düşündü. "Madem kazık atmıyor, vatandaş dürüst. Biraz daha fazla versek, bahşiş gibi örneğin, iyi olur," diye mırıldandı Turgut. Güney onun daha fazla vermesi sinyalini geri çevirdi: "Çekicinin günde en az 4-5 kez böyle bir iş yaptığını düşünürsek, bence iyi kazanıyor. Bahşiş gerekmez."

Bu konuda belli ki farklı düşünüyorlardı. Kazığı anahtarcıda yiyeceğini düşünen Turgut üstelemedi.

Ertesi gün öğlende telefona yanıt alamayan Güney'le bizzat anahtarcının dükkânına gitmeye karar verdiler. "Anahtarı yapsınlar da artık talep ettikleri ücret ne olursa olsun, katlanacağız. Ödeyeceğiz" diyordu Turgut. "Türkiye burası. Söyledikleri hâlde anahtarı yapmamış olabilirler, iş uzayabilir falan. Bizzat orada olmanın yararı var."

Öğleden sonra saat 13.00 sularında "Volkan Anahtar" tabelalı dükkânın önündeydiler. İçeriye girdiklerinde, dükkânın görünüşü onlara, orasının kendi alanlarında profesyonel olduğunu söylüyordu.

Sekreter arabanın markasını sorarak "Tamam, anahtarınız hazır," dediğinde Turgut çok sevindi. Taksicinin dediği gibi çıkıyordu. "Bizim Volkan biraz paracıdır ama işini iyi yapar."

"Volkan anahtar" işleri zamanında yapmıştı. İyi yapıp yapmadığını daha görmek lazımdı. Telefonda patronuyla fiyat konusunda konuşan sekreter, Turgut'a dönerek "350 lira" dedi.

Turgut ikinci kez şaşkınlığı yaşadı. Bu avro olarak 35 avro demekti. Tahminen acentenin alacağı en az 500 avro nerede, 35 avro nerede? Aradaki fark inanılmazdı.

Anahtarın görünüşü orijinali gibiydi. Ama işe yarayacak mı, önce denemeliydi. Ücreti ödedikten sonra anahtarla dışarı çıkan Turgut'un gözleri otomobili aradı ama bulamadı. İçeri girerek sekretere sordu: "Otomobil nerede?"

Sekreter gülümsedi, biraz da şaşırdı. "Sahi" dedi, "anahtarı verdim ama araba nerede?" Beraberce dışarı çıkarak sağa sola baktılar. Otomobil yoktu.

"İyi, bir bu eksikti. Şimdi de otomobil çalınmış olsun da 'pişmiş tavuğun başına gelmeyen' bizim başımıza gelmiş olsun, tam olsun" diye düşündü.

Sonra dikkatlice sokağı taramaya başladılar. Neyse ki Turgut'un korktuğu başına gelmedi ve otomobili ileride park etmiş büyük bir kamyonun arkasında buldular.

Anahtar otomobile orijinali gibi tam uyum sağladı. Yolda Turgut, Güney'e "demek ki Türkiye'de yabancı plakalar her zaman kazıklanıyor düşüncesi bir önyargı. İşini kim olursa olsun iyi, doğru, temiz ve aynı zamanda uygun fiyata yapan 'Volkan Anahtar' gibi işletmeler de var" diyordu. Sonra da ekliyordu:

"Yolculuklarda bir daha yedek anahtarı evde unutur muyum dersin? Kesinlikle hayır! Bavula koyacağım ilk şey yedek anahtar olacak!" ■

Yorgun

■ FULYA ÇELİK

1.
Yorgun
saçlarında mavi kuşlar uçan
bir akşam getirirdim sana
sen
imkansız yokuşlar

dilimde 17 dilden şarkılar
sen yorgun bir pazartesi

2.
iç savaş
ne ara başladı bu savaş
yüreğimin en doğusunda
özlemin en güneyinde
özgürlüğün en batısında
umudun en kuzeyinde

3.
bu aşk
bu aşk bitecek dünya kahır dünya zifir
bu aşk bitecek içtiğin zehir sanacaksın
unutma
hayat bir mucize
hayat sihir
yeni günle
her şey değişir
bu aşk bitecek
sen
yeniden başlayacaksın

4.
saate
baktığında
susardı bütün dünya
aceleci bir akşama
karışırdı
gözlerindeki boşluk
alır başını giderdi tüm maviler
sen giderdin
gri siyah tenha bir akşam olurdu
boşalırdı tüm şehir
kristal bir aynanın kırılışı
hayallerin tel tel dökülüşü

5.
şehre simsiyah kar yağardı

6.
trenler istasyonlar çınar ağaçları
ağlardık
kalbimizde kekre aşk tadı

7.
17 yaşım sen susma
17 dilden şarkılar söyle

Hiçbir Şey Yapmayan Adam

■ ÇAĞLAR GÜLCAN

Alaycılık:

Böylelerini çok görür gibi olursunuz çevrenizde, bir günde birden fazla görme ihtimaliniz çok düşüktür hâlbuki. Onların alt sınıflarından çevremizde fazlasıyla var, evet, haklısınız. Ama bunlardan öte bir de "devasa, hiçbir şey yapmayan birey-ler" vardır. İşte bunları gün içerisinde birden fazla kez görmek şans ister. Sigarasından bir fırt çeker ve bütün gün ne yapmayacağını düşünür...

Arada mahalle abileriyle rakı içer, arada ise boş muhabbetli rakı masalarından kalkar. Bu kalkış bir tuvalet müsaadesiyle başlar, masadaki sarhoşluk oranına göre yarın selam verip vermeyeceği de değişir. Arada boktan yayınevlerinin boktan çevirili kitaplarını okur. Kültürlü bir adam olması bir yana boktan kitaplar okumak en devamlı hobisidir, çevresinin kültürsüzlüğüne ve salaklığına dayanarak o boktan kitapları da çevresine sanat eseri gibi pazarlar, o onun boktan olduğunu bilir ama karşısındakinin cahilliğiyle eğlenir. O pazarladığı insan da hafta sonlarında boş muhabbetli rakı masalarından birinde kendi bilgisi gibi pazarlar. Onlarda bir diğer boş muhabbetli rakı masalarında pazarlarlar. Böylelikle hiçbir şey yapmayan adamın boktan kelebek etkisine şahit oldunuz. Bu ise en eğlenceli aktivitelerinden biridir, hiçbir şey yapmamak bir yana en devamlı hobisi demiştim ya hah! gerçekten bunu yapmaktan öyle zevk ve eğlence duyuyor ki güzel kitapları okuma listesinde sırf eğlenmek için erteliyor, boktan kitapları okuyor, okurken mide bulantısı, baş ağrısı, sinirlenme ve daha 'garip grup' denebilecek 0-3 yaş mimikleri sergiliyor suratında... evet, en acı verici kısmı da bu, ama nedendir bu kadar acıya katlanması... Beleş rakı ve alaycılığın verdiği 'inanılmaz' haz olabilir.

Karizmatik İntihar:

-Söylenecek o kadar çok şey var ki... susuyorum.

Uyanır uyanmaz hazlarını bir kenara bıraktı aç karnına bir sigara yaktı, "ne söylesem" diye düşündü, yalan olan bu Dünyayı neye yorsam diyerek izmariti sokağından geçen müesses nizam kölesinin sivri burunlu ayakkabısının önüne attı, bakıştılar... ve pencereyi kapattı, is kokulu tül perdeyi Yalan Dünya'nın yüzüne çekti, dolapta kalan son iki yumurtasını tavaya kırdı. İştahsızca kahvaltısını ederken, aklından ise en karizmatik intihar

şeklini düşündü. Karizmatik intihar sorusu bir süredir beynini kurcalıyordu zaten, işin garibi bunu dillendiriyordu da. Kahvehanede okey oynarken, kütüphanede rafların arasında... Düşüncelerin dillendirilmemesini düşündüğü hâlde, zıt bir şekilde bunu yapıyordu. Bundan da eğlence duyuyordu, -korkutmak- İnsanları korkutmanın hazzı da bir başkaydı ona göre... Deli olduğunu düşünmeleri, nedensizce kahkaha atma isteğini uyandırıyordu. Bu alaycı tavırla beraber çok yaşayamayacağını biliyordu, ölümünün intiharla olmasını da bu yüzden istiyordu, genel intihar sebepleri gibi klişe sebepleri yoktu onun... O ölümle de alay ediyordu, karizmatik bir şekilde.

Her akşam ayna karşısında kendine bir şiir patlatıyor. Genel olarak klozete oturmuşken, bacakları kasılıp, karıncalanma süresince şiir devam ediyor bazen bunu tek ve uzun bir şiirle yapıyor, bazen ise iki üç şiir sürüyordu. Tuvaletten çıkınca karıncalanan bacaklarını sağa sola sallıyor ayaklarında acı hissetmediği için duvarlara vuruyordu, sonra kendine gülüyor, "ne mal adamsın" diyordu. Bu tabiri kendine fazlasıyla yakıştırıyordu, çevresi de ona fazlasıyla yakıştırıyordu, alay eden taraf oysaki oydu. ■

Nêrînên Zarokan

■ MÜSLÜM ASLAN

Li welat zarok weke
Cûdî dinêrin
Çend e temenê mirinê
Berî zer dibin diweşin pel
Di xewnên bêhnîlonî de xwîn
Ku li Dicleyê pê dikevin hewar
Qîrkirin dimelise li wextan
Her ali dû
Her ali ar
Nizanîbûn
Ji pêt gotin
Ji sûnda pevçûn
Di her stranekê de rist e
Ma nizanîbûn
Li wir her zarokek kulmeke şidyayî ye
Her jiyan çemê tirsê ye di rehê mirinê de
Li welatê zarokên wek Cûdî dinêrin

Anlat be derviş

■ AKMAN GEDİK

ey karanlığın sultanı bilmez misin ki,
ben bütün acıları yüzerek geldim eşiğine hayatın
vardım saçağına oturdum sevginin, güzelliği
işaret ettim
istedim ki ustası olayım sevginin
duvar örer gibi öreyim temelini, emek karayım
içi pak oldu mu, gözleri ışıldarmış insanın, öğrendim.

bozmak senin işin ey karanlığın sultanı
bizde ise yılların sırrı hikmeti söz vardır
tılsımını serpmek için hayatın suretine
rüyalarımıza sahip çıkıyoruz bir derviş misali
bir budala şair kendi hikâyesiyle yıldız arıyor
gökyüzünde
bilesin.

yıldızsız gecenin yolculuğu nereye varır sey derviş!
dönüşü geriyedir gidenin yolculuğu kimileyin
her yolculuk maharet gerektirmez, ustalık da
tutun yüreğinin iç yolculuğuna
tutun rüyalarına
içinin dünyası götürür seni mananın kapısına
sözle başla

aklını yüreğine devşir ey derviş!
bir çift ilmek atıver kelimelere
cümlelere söz ulaştır yeşersin yüreklerde
hafriyat terk etsin ağızları dil arınsın
yarına temiz bir söz kalsın sevince evrilsin
okunacak bir şey kalacaksa insan olsun...

hep mal mülk bırakacak değil ya insan
umudun rüyalarını anlat ey derviş!
acı ve gülüşlerini de
sevginin sırrı hikmeti o sözlerde
anlatılmamış, anlat be derviş
de ki;
söz ağırdır ey insan mana içredir
cahile söylenmez ağırdır, tartı gerektir
can ile canan birdir dervişin gönlünde
gönül gözüyle seven, göz hizasında bakabilendir
unutma.

gördüklerini anlat be derviş!
çok ölüm az hayat gördüm de
kelam ise taşraya kadar gitti,
geriye dönüşü zaman alır de
hafriyattan çıkıp gönlümüze mihman olursa

haberdar ederim sizi ey insanlar, bilesiniz!
dağıla dağıla toparlanıyoruz
hiç kimsemiz ne çokmuş be...

SİNEMA NOTLARI

Christopher Nolan'dan Bir Başeser:

OPPENHEIMER

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Oppenheimer
(ABD/İngiltere 2023)
180 dak.
Yönetmen & Senaryo & Yapımcı: Christopher Nolan
Müzik: Ludwig Göransson
Görüntü Yönetmeni: Hoyte van Hoytema
Kurgu: Jennifer Lame
Oyuncular ve rolleri: Cillian Murphy (J. Robert Oppenheimer), Emily Blunt (Kitty Oppenheimer), Matt Damon (Leslie R. Groves), Robert Downey Jr. (Lewis Strauss), Florence Pugh (Jean Tatlock), Josh Hartnett (Ernest Lawrence), Casey Affleck (Boris Pash), Rami Malek (David L. Hill), Kenneth Branagh (Niels Bohr), Benny Safdie (Edward Teller), Dylan Arnold (Frank Oppenheimer), Gustaf Skarsgård (Hans Bethe), David Dastmalchian (William Borden), Tom Conti (Albert Einstein), Olivia Thirlby (Lilli Hornig), Jefferson Hall (Haakon Chevalier), Scott Grimes (Oppenheimer`inAvukatı), Josh Zuckerman (Giovanni Rossi Lomanitz), Matthias Schweighöfer (Werner Heisenberg), Christopher Denham: (Klaus Fuchs), Gary Oldman (Harry S. Truman), Will Roberts (George C. Marshall), vd.

J. Robert Oppenheimer "atom bombasının babası" olarak adlandırılan Yahudi kökenli ABD'li fizikçi. Dünyada üretilen ve patlatılan ilk atom bombasını üreten ekibin bilim insanları bölümünün başı. Ünlü "Manhattan Projesi" bilimsel şefi. Öğrencilik yıllarında ucundan kıyısından komünizme sempati duyan, fakat hiçbir dönem örgütlü komünist çalışmada yer almayan bir insan. 1950'li yılların ortalarında, çok ünlü olmasına rağmen, komünizme karşı cadı avcılarının radarına takılan, sorgulanan,

Sovyetler Birliği işbirlikçiliği, evet ajanlığı ile suçlanan bir bilim insanı. Oppenheimer'de Nolan, Kai Bird ve Martin J. Sherwin'in Oppenheimer Biyografisi'nden yola çıkarak yazdığı uyarlama senaryo ile bu bilim adamının öyküsünü anlatıyor.

Film, film tarihine geçecek bir girişle başlıyor. Perde büyük bir gürültü ile cayır cayır yanıyor. Cehennemin kapılar açılmıştır sanki. Yazıya Prometeus'a atıf görüyoruz. O ateşi çaldı ve tanrılar tarafından cezalandırırdı!

Öykünün başlangıcı olarak Nolan Oppenheimer'in ünlü İngiliz üniversitelerinden Cambridge'deki öğrencilik yıllarını alıyor. Üniversitenin fizik bölümü laboratuvarında profesörü ve öğrenci arkadaşları tarafından sakarlığı nedeniyle biraz alayla yaklaşılan genç, teorik fizikte, kuantum mekaniği konusunda dâhiyane bir bilim insanı ile tanışıyoruz. Geceleri rüyasında kuantum fiziğine resimler bulan bir bilim adamı. Nolan Oppenheimer'in rüyalarında kuantum fiziğini görselleştiriyor bizim için. Rengârenk bir kaos düzeni. Oppenheimer bütün kuralları çiğneyerek, hayranı olduğu dönemin en ünlü atom fizikçisi Niels Bohr'un bir konferansına katılıyor. Niels Bohr'un konferansı o kadar önemlidir ki Oppenheimer için, onun konferansa katılmasını engellemeye çalışan doçentini zehirlemeye hazırdır. Niels Bohr, onun sorduğu sorular nedeniyle Oppenheimer'deki potansiyeli görüyor. Ona Göttingen'e gitmesini öneriyor. Orada atom fiziği dersi veren Werner Heisenberg atom çekirdeğinin parçalanması konusunda çalışmalar yürütmektedir. Oppenheimer, Heisenberg'in bir dersine katılır. Onunla tanışır, fikir alışverişinde bulunur. Heissenberg genç Oppenheimer'i bir rakip olarak kavrar ve pek de ciddiye almaz görünür.

Cambrigde yıllarından sonra atom fiziğinde epey ilerleyen Oppenheimer ABD'ye geçer. California Üniversitesi'nde eğitim görevlisi olarak çalışmaya başlar. Burada hayatında önemli rol oynayacak kimi insanlarla tanışır. Bunlardan biri Nobel ödüllü Ernest Lawrance'dir. Daha sonra evlendiği eşi Biolog Kitty ve bir süre âşık olup birlikte yaşadığı Jean Tatlock ile de bu dönemde tanışır. Jean Tatlock komünist partisi üyesidir. Oppenheimer'in kardeşi Frank Oppenheimer de komünist partisi sempatizanıdır. Avrupa'da İspanya İç Savaşı sürmektedir. Jean ve Frank'ın ısrarlı çabaları ile Robert Oppenheimer ABD Komünist Partisi'nin İspanya'da demokrat hükümeti desteklemek için düzenlediği toplantılara ve kampanyaya katılır. Maddi destek verir. Bu 1954 yılında Atom Enerji Komisyonunda çalışanlar için gerekli güvenlik belgesinin yenilenmesi sırasında yapılan ve filmin önemli bir bölümünü oluşturan sorgulamada karşısına komünist partisini desteklediği suçlaması biçiminde çıkar.

İkinci Dünya Savaşı'nda, Nazi Almanya'sının atom bombası geliştirdiği yönünde haberler yayılır. Heisenberg gibi kuantum ve atom fiziğinde dönemin en önemli fizikçilerinden birine sahip olan Almanya'da bu teorik olarak mümkündür. Nazi Almanya'sından önce atom bombası üretilmesi savaşın gidişatı açısından önemli görülmektedir. ABD'de karar alıcılar atom bombasının en kısa zamanda üretilmesi kararını alırlar. Manhattan Projesi adı verilen projenin ordu/devlet açısından yönetilmesi görevi ABD Generali Leslie R. Groves'a verilir.

Nolan, Oppenheimer'de Groves ile Oppenheimer'in ilk karşılaşmalarında birbirlerine kuşkuyla yaklaşan iki karakterin süreç içinde nasıl aynı amaca

kilitlenip birlikte çalışma içinde âdeta dost olduklarını gösteriyor. Groves bilim insanlarının ordu/devlet ile ilişkilerinde aracı, ana halkadır. Oppenheimer, projenin bilimsel yöneticisi olarak taleplerini getirir. Projeye inanan Groves bu taleplerin yerine getirilmesi için gerekli olan işleri hâl eder. Oppenheimer'in küçük bir çiftliğe sahip olduğu, çöl ortasındaki Los Alamaos atom bombasının üretimi ve ilk testi için mekân olarak seçilir. Burada projede çalışan bütün insanların eşleri ve çocukları ile birlikte yaşayabilecekleri bir kasaba inşa edilir. ABD'nin en iyi bilim insanları, başta fizikçiler olmak üzere Alamos'ta çalışmak için yan yana getirilir. Los Alamos kendi içine kapalı bir dünyadır. Çalışmayanlar için yasaklı, birinci derecede güvenlikli askeri bölgedir.

Oppenheimer'in yakın dostu İsidor İsaac Rabi Los Alamos'ta teorik fizikin pratiğe uygulanması konusunda Oppenheimer'in en büyük yardımcısıdır. Oppenheimer, kendisi de fizikçi olan kardeşi Frank'ın da projede birlikte çalışmasını istemektedir. Başlangıçta güvenlik gerekçesi ile ret edilir bu istek. Fakat son aşamada Grove bir türlü Oppenheimer'in bu isteğini de yerine getirmeyi başarır. Projenin son aşamasında Oppenheimer'in hayranı olduğu Nils Bohr'da projeye katılır. Filmde 25 dakikaya yakın Los Alamos'daki hayatı görürüz. Bilim insanları –hemen hepsi erkek– harıl harıl atom bombası üretiminde çalışmaktadır. Fizikçiler aralarında tartışmalar yürütmekte, ortaya pratikte çıkan sorunların nasıl aşılacağı konusunda fikir alış verişi yapılmakta, kimi sorunlar deneme/yanılma yoluyla öğrenerek aşılmaktadır. Bütün bilim insanları için şimdiye kadar görülmemiş bir güçte bir bombanın üretildiği açıktır. Ama bu büyüklüğün ne olduğu sonuçta 'Trinity' adı verilen ilk patlatmada görülecektir. Ne olacağı tam bilinmemektedir. Kendi aralarındaki konuşmalarda, bu ilk patlatmada dünyanın sonu da gelebilir mi sorusuna Oppenheimer'in verdiği cevap "teorik olarak mümkündür" şeklindedir. Bilim insanlarından biri, Edward Teller, teorik olarak atom bombasından 100 kat daha etkili hidrojen bombası üzerine çalışmaktadır. Oppenheimer, Manhattan Projesi çerçevesinde hidrojen bombası üzerine çalışmalara karşıdır. Bunu anda potansiyelin yanlış kullanılması olarak görmektedir. Aralarında üzerinde çalıştıkları muazzam yıkıcı bombaların kaçınılmaz olarak sivilleri de hedef alacağı, bu yüzden üretilmesinin ne kadar doğru olduğu konusunda bombayı üretemeyeceği esprileri yapılmaktadır. Bir Heisenberg yetmez! Yine tartışmalarda, atom bombası çalışmalarından müttefik Sovyetler Birliği'nin haberdar edilmesinin doğru olacağı görüşleri savunulmaktadır. Bu görüşü savunanlardan biri Oppenheimer'dir.

Erkekler böyle çalışırken, evli erkeklerin eşleri evde çocukları büyütmekte, çamaşır yıkayıp, ütü yapmakta, ev işleri ile uğraşmaktadır. Tek şikâyetleri eşlerinin eve geç gelmesi ya da hiç gelmemesidir! Bilim adamları ciddi işler ile uğraştıkları için aile hayatına zamanları yoktur! Tipik 1940'lı yıllar erkek-kadın "iş bölümü"!

Filmin Los Alamos bölümünün en önemli sahnesi ilk atom bombası patlatma denemesinin yapıldığı sahne. Avrupa'da savaş bitmiştir. Uzak Asya'da Japonya

ahlaki tartışmalar da yürümektedir. Almanya ile ilk bombayı üretme konusunda yarış bağlamındaki konuşmalarda, Almanya'nın bombayı üretemeyeceği, bunun ekip işi olduğu, Nazilerin ise bütün Yahudi bilim insanlarını yok ettiği ve kaçırdığı için direnmektedir. Savaş sürmektedir. Atom bombası üretilmiştir. Sıra ilk denemeye gelmiştir. Bomba patlatılacağı platforma yerleştirilir. Bu platforma yerleştirme işine Oppenheimer bizzat katılır. İlk deneme kötü hava şartları nedeniyle kısa süre erte-

lenmek zorunda kalınır. Herkes merak ve heyecan ve biraz da endişe içindedir. Bombayı patlatacak ekip, bunun içinde Oppenheimer de vardır, bombadan 9 kilometre öteye konuşlanır. Los Alamos kasabasında diğer yaşayanlar otuz kilometre uzaktan, âdeta yazlık sinemada film izliyormuş gibi izlerler ilk deneyi. Dokuz kilometrede olanlar gözlerini siyah gözlükle korurlar. Bunun yanındaki tek koruma tedbiri güneş kremidir. Sonra Oppenheimer'in gözünden çöl ortasına kurulmuş bir bunkerin gözetleme deliğinden izleriz deneyi. Büyük bir sessizlik. 9-8-7....1 ve kırmızı düğmeye basılır. Tarih 16 Temmuz 1945, saat 05.29.45'tir. Uzakta yavaş yavaş kızıllaşan ufku, giderek devasa bir mantara dönüşen bir alev topunu görürüz. Bu sırada duyduğumuz yalnızca Oppenheimer'in nefes alış verişidir. Sonra birden muazzam bir gürültü gelir üzerimize. O gürültü ile birlikte muazzam bir basınç insanları savurur. Kaos! Oppenheimer'in 1965'teki bir söyleşide "Ben dünyaların yıkıcısı, ölüm oldum!" sözleri ile anlattığı bu an, Los Alamos'ta ismi "alet" olan bu bombanın nasıl bir yıkıcı güce sahip olduğunu inandırıcı bir biçimde gösteriyor.

Henüz Hiroşima ve Nagasaki'ye atılmamıştır Trinity deneyinde patlatılan bombanın daha güçlüleri. Henüz ilk anda 126 bin insan öldürülmemiştir yalnızca iki bomba ile. Henüz bombanın yalnızca yıkıcı etkisini görüyoruz deney bombasının. Patlamanın merkezinin dokuz kilometre, ikinci hâlede 30 kilometre uzağındayız. Yakıcı etkisinden uzağız ve her şeyden önce radyasyon etkisinin sonuçlarını bilmiyoruz. Bilim insanları muazzam güçlü bir bomba yapmayı becermiş ve onu başarıyla deneylemişlerdir. O hâlde kutlama zamanıdır. Herkes büyük bir sevinç ve coşkuyla birbirini kutlar. Bayram havası vardır Los Alamos'ta. "İşini" başarıyla yapmış insanların sevinci, coşkusu, huzuru sahneleri bunlar.

Patlamanın ertesi günü Alamos'ta deneyde patlatılan atom bombasının iki benzerinin askeri taşıyıcılara yüklenip yola çıkarıldığını görürüz. Bu yükleme sırasında dikkatli olunması yönünde uyarılarda bulunan bir bilim adamına, taşımadan sorumla subayın verdiği cevap ilginçtir: "Sizin işiniz burada bitti, bundan sonrası bizim işimiz!"

Gerçekten de öyle olur. Başta Oppenheimer, bombanın yapımında yer alan ve deneyi yaşayan kimi bilim insanları, Almanya'nın teslim olduğu, savaşın aslında bittiği şartlarda, bu bombanın kullanılmasının gerekli olmadığı yönünde görüşler savunurlar. Ama dinleyen kim? "Onların işi —çoktan— bitmiştir!" Şimdi sırada gerçek karar vericiler vardır. Onlar da Washington'dadır! Ve kararlarını çoktan vermişlerdir. ABD'nin dönem başkanı Harry S. Trumann Radyo ve TV'de de açıklar: 6 Ağustos'ta Japonya'nın Hiroşima, 9 Ağustosta Nagasaki kentlerine 20 kilotonluk iki atom bombası "başarıyla" atılmış, Japonya teslim olmuştur! Hiroşima'ya atılan bombanın ismi "Küçük erkek çocuk", Nagasaki'ye atılanın ismi ise "Şişko adam" olduğunu biliyoruz! Nasıl sevimli isimli ölüm bombaları! Nasıl bir sinizm!

1946'da Oppenheimer ABD'de sivillere verilen en yüksek madalya olan "Medal for Merit" ile onurlandırıldı.

ABD'nin atom gücü olmasında belirleyici öneme sahip insanlardan biri, "Atom Bombası'nın Babası"dır. 1947'de Atom Enerjisi Komisyon'unun baş danışmanıdır. Bu sıfatı ile o dönemde yürüyen hidrojen bombası üretilmesi tartışmaları içinde atomdan 100 kat yıkıcı ve tehlikeli bu silahın üretilmesine karşı tavır takındığı gibi, atom silahı bağlamında da aslında bu silah konusundaki bilgilerin Sovyetler Birliği ile paylaşılmasından, bu alanda işbirliği yapılmasından yana tavır takınır. Bu silah hiçbir şekilde kullanılmamalıdır. Varlığı barışın garantörü olarak kullanılmalıdır. Her iki taraf da bu silaha sahip olursa, birbirlerine karşı bu silahı kullanamazlar!

1947'de Harry Truman'la, filmde de gösterilen bir buluşması vardır. Ünlü bir bilim adamı olarak Harry Truman'ın kapısında, kabahatli bir ilkokul çocuğu gibi beklemektedir. Sonra içeri çağrılır. Başkan'a atom silahı kullanılmaması ve hidrojen bombası üzerinde çalışmaların durdurulması yönünde görüşlerini aktarır. Sonra "Ellerim kanlı. 100 binden fazla insanın kanı var ellerimde. Kendimi sorumlu hissediyorum!" diyerek motivasyonunu açıklamaya çalışır. Truman'ın cevabı, cebinden çıkardığı mendili Oppenheimer'e uzatmak olur: "Al ellerinin kanını sil. Rahatla!" der. "Sen almadın kararı. Kararı alan benim!" Sonra sekreterine Oppenheimer'e çıkış yolunu göstermesini söyler. Oppenheimer dışarı çıktıktan sonra, Truman'ın geri dönen sekretere "Bir daha bu ağlakı getirmeyin yanıma!" dediğini görür, duyarız!

1947'de hidrojen bombası üzerine yürüyen tartışmalarda, Oppenheimer'in zıt kutbu ABD Atom Enerjisi Komisyonu'nun başkanı Lewiss Strauss'tur. Filmde onu hastalık derecesinde kıskanç, içten pazarlıklı ve korkunç intikamcı ve entrikacı

bir tip olarak görüyoruz. Oppenheimer'e düşmanlığı yalnızca onun bilim alanında bir komet gibi yükselmesine duyduğu kıskançlıktan gelmiyor. Filmin anahtar sahnelerinde üniversite bahçesindeki küçük bir gölette Oppenheimer ile Einstein arasında kısa bir görüşme oluyor. Bu görüşmede Lewiss Strauss kendini dışlanmış hissediyor. Onların arasında ne konuştuklarını sorduğunda aldığı, "Önemli değil!" cevabını beyninin bir kenarına yazıyor. Kendi kurgusunda bu konuşmada Oppenheimer ve Einstein, Lewis Strauss hakkında kendi

aralarında kaynatmıştır! Filmin en sonunda öğreniyoruz ne konuştuklarını. Konuşmalarının konusu Lewiss Strauss gibi filistenlerin düşünemeyeceği büyüklüktedir.

Ne konuştuklarını öğrenmek istiyorsanız görün filmi!

Film sonra 1954'e atlıyor. Soğuk savaş başlayalı 5 yıl olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği karşılıklı olarak atom bombası ve hidrojen bombası yarışı içindedir. ABD'de anti-komünizm zirve yapmıştır. Komünist avcıları işbaşındadır. Bir dizi aydın komünist partisi üyesi olma, komünist olma "suçlaması" ile özel olarak "Komünist Faaliyetleri Araştırma Komisyonu" adı altında kurulan, dönemin içişleri bakanı olan Mc Charty'nin adı ile de anılan bir komisyonda sorguya çekilmektedir. Sonuç onlarca aydının işsiz kalmasıdır. Oppenheimer toplantıları kamuya açık olan bu komisyonda sorguya çekilemeyecek kadar ünlü ve ABD yurtseveridir. Bu yüzden Atom Enerjisi Komisyonu danışmanlığı için gerekli güvenlik sorgulaması adı altında gizli bir şekilde çekilir sorguya. Filmin bu önemli bölümü siyah beyazdır. Renk devreye yalnızca Oppenheimer'in verilen sorulara cevapları sırasında kendi zihnindeki geri dönüşlerinde girer. Bu geri dönüşler filmin önemli bölümünü oluşturur. Burada Lewiss Strauss Oppenheimer'in olmayan komünistliğini ispatlamak için her türlü numarayı yapar. Oppenheimer için sonuç, güvenilir statüsünün kaldırılmasıdır. O, bu kavgaları bırakıp akademi alanına döner. Oppenheimer kamusal alandan çekilir. Esasta görünmez olur. 1963'te John F. Kennedy'nin başkanlığı döneminde bir kez daha, ABD için yararlı işler yapmış bilim adamlarına verilen Enrico Fermi ödülü ile hatırlanır. Film kendini Oppenheimer'in görünür olan dönemi ile sınırlamıştır.

Oppenheimer konusu itibarıyla bilim insanlarının yaptıkları buluşlarda sorumlulukları gibi, bugün de örneğin yapay zekâ, ya da insan klonlanması konularında olduğu gibi güncel ve aynı zamanda ahlak felsefesi açısından çok önemli bir sorunu tartışan, tartıştıran bir film. Nolan Oppenheimer'i ateşi çalan Prometeus gibi trajik bir kahraman olarak resmediyor. Oppenheimer'i yalnızca onu bize tanıtan bir film değil, aynı zamanda bir tarihi dönem filmi. Kurgu olarak bütün Nolan filmleri gibi kronolojik bir anlatım değil. Seyirciyi yer yer zorlayan ve film üzerine film sonrasında düşünmeye iten bir film.

Senaryosu, kurgusu, müziği, oyunculuğu, görüntü yönetmenliği ve yönetmenliği ile mükemmel bir film. Yılın şimdilik en iyi filmi olduğu kesin. Ama bence yılın en iyi filmi olmakla kalmıyor Oppenheimer. Kendime soruyorum: Bu filmde ne daha iyi yapılabilirdi? Cevabım: Hiçbir şey oluyor. Usta Nolan'ın şimdiye konusunu gerçek hayattan alan en iyi filmi.

Dört dörtlük bir film.

Bir başeser!

Mutlaka görün bu filmi.

Ve mutlaka sinemada görün!

Sinema tarihinin reklam filmi olduğunu inkâr etmeyen en uzun reklam filmi: Barbie

Barbie (ABD 2023) 114 dak.
Yönetmen: Greta Gerwig
Senaryo: Greta Gerwig, Noah Baumbach
Müzik: Mark Ronson, Andrew Wyatt
Görüntü Yönetmeni: Rodrigo Prieto
Kurgu: Nick Houy
Oyuncular ve rolleri: Margot Robbie (Stereotyp-Barbie), Ryan Gosling (Plaj çocuğu -Ken), Will Ferrell (Mattel'in CEO'su), America Ferrera (Gloria, Mattel-Çalışanı), Rhea Perlman (Ruth Handler), Ariana Greenblatt (Sasha, Gloria'nın kızı), Michael Cera (Allan), Emerald Fennell (Midge), Kate McKinnon (Komik Barbie), Issa Rae (Başkan -Barbie), Hari Nef (Doktor Barbie), Alexandra Shipp (Yazar Barbie), Emma Mackey (Fizikçi Barbie), Ana Cruz Kayne (Hâkim Barbie), Sharon Rooney (Avukat Barbie), Nicola Coughlan (Diplomat Barbie), Ritu Arya (Gazeteci Barbie), Dua Lipa (Denizkızı Barbie), Connor Swindells (Mattel çalışanı), Jamie Demetriou (Mattel çalışanı), Marisa Abela (Mattel çalışanı), Ann Roth (Barbie Figürünün yaratıcısı ihtiyar kadın), Kingsley Ben-Adir (Ken), Simu Liu (Ken), Scott Evans (Ken), Ncuti Gatwa (Ken), John Cenas (Ken)

Öncelikle kız çocuklarının oynadığı Mattel üretimi Stereotip Barbie, aslında normal insan fizyolojisine uygun olmayan boyutlarda incecik bir kadın bebek. Yapılan hesaplamalara göre Barbie'nin göğüs, bel, kalça ve bacak uzunluğu boyutlarında bir insanın yaşama şansı yok. Fakat Mattel milyonlarca kız çocuğuna Barbie'yi ona benzemesi gereken model olarak sundu on yıllarca. Milyarlarca bebek sattı. Barbie'ye ek, ona eş olarak piyasaya sürülen erkek rol modeli Ken piyasada tutmadı bir türlü. Hep Barbie'nin gölgesinde kaldı. Süreç içinde, özellikle feminist hareketin gelişmesine paralel olarak stereotip Barbie'nin yanına meslek sahibi ve boyutları stereotip Barbie'ye göre normal olan, değişik renkli Barbie'ler eklendi. Fakat hiçbiri Stereotip, yüksek topuklu ayakkabısız düşünülemez ST – Barbie'yi tahtından indiremedi.

Şimdi Mattel tozpembe renkle özdeşleşen Barbie'nin filmini sürdü piyasaya. Ama ne sürüş. İlk iki haftada 1 milyar dolar gişe hasılatı rekorunu kırdı Barbie filmi. Bu yalnızca gişe hasılatı. Bunun yanında filme paralel satılan Barbie oyuncaklarının hasılatı var.

Filmde Barbie figürleri insan sinema sanatçıları tarafından –görünen o ki büyük keyifle– canlandırılıyor.

Bir Barbie ülkesi var. Ülke Barbie oyununun bütün nesnelerinden, oyuncak evler, arabalar, bahçeler, çiçekler, deniz vs. vs. den oluşuyor. Tam teçhizatlı bir Barbieler ülkesi. Bu ülkede stereotip Barbie, bütün diğer Barbielerle birlikte mutlu yaşıyor. Her şey mükemmel. Dertsiz, her biri işini bilen, yapan mutlu Barbieler. Pespembe bir dünya. Her sabah Barbie doğan güneşle birlikte "Dünyanın en mutlu günü"nü selamlıyor. Her gün yeniden. Barbieland'da matriyarkal demokratik diktatörlük yaşanıyor. Ken'ler genelde bü-

tün gün işsiz gezen, ikide birde birbirleri ile kavga eden, hemen hepsi salak tipler. Kendilerini stereotip Barbie'ye beğendirmek için her şeyi yapıyorlar. Stereotip Barbie'ye en yakın olan Ken, plaj çocuğu Ken. Ama Stereotip Barbie ona yüz vermiyor. Hep evinin kapısından geri çeviriyor.

Günün birinde Stereotip Barbie bir kâbusla uyanıyor. Ölüm düşüncesi düşüyor aklına. Bilge / Deli Fizikçi Barbie ona gerçek dünyada kendisi ile oynayan kız çocuğunu bulması gerektiğini söylüyor. Plaj çocuğu Ken ile birlikte, –Ken tabii arka koltukta, direksiyon Barbie'dedir– gerçek dünyaya doğru maceralı bir yolculuğa çıkıyorlar.

Bu maceralı yolculukta Stereotip Barbie hem Mattel'in şefleri ile hem Barbie figürünün ilk yaratıcısı Ruth Handler ile karşılaşıyor. Mattel'in CEO'su tam bir klişe kapitalist karikatürü. İlk yaratıcı ise trajik bir figür. Mattel'in tabii tümü erkek! yönetim kurulunda yapılan görüşmeler ilginç. Aslında yeni bir serinin hazırlığı içindeler. Barbie serisi hâlâ iyi kâr getirmektedir. Ama artık belli bir doyuma ulaşmıştır piyasa. Yenilik gereklidir. Bunun nasıl olması gerektiği konusunda beyin jimnastiği yapıyorlar. Toplantının ortasında Stereotip Barbie'nin gerçek dünyaya geldiği haberi geliyor. Sonrası tam bir panik. Eğer kendi oyuncak ülkesine geri dönmesi sağlanamazsa stereo tip Barbie devreden çıkar. Onunla birlikte bütün serinin bütün figürleri artık depolarda çürür. Tam takım ST - Barbie'nin peşine düşerler. O ise sahibi olan kız çocuğunun peşindedir. Bulur da sonunda. Bir Mattel çalışanının kızıdır. Yeniden onun beğenisini kazanır.

Barbie ile birlikte gerçek dünyaya gelen Ken ise, şaşkınlıkla gerçek dünyada egemen olanların erkekler olduğunu keşfeder. Oyuncak dünyaya döner. Kenler örgütlenip iktidarlarını kurarlar. Oyuncak Kovboylar iktidarı! Anayasayı, yasaları değiştirirler. Barbieland, Kendom olmuştur. Beyin yıkaması sonucu kadınlar da kabullenmiştir durumu. Evet, iktidar Kenlerin hakkıdır!

ST Barbie geri döndüğünde Barbieland'da salak Ken'lerin iktidarı ele geçirdiğini görür. Kadınlar onun önderliğinde illegal örgütlenerek, bilinçlenerek sonunda bir seçim darbesi ile iktidarı geri alırlar. Fakat bu kez iktidarlarında Ken'lerin de insan olduğunun bilincinde, onların da Barbie'lerin eki değil, kendileri olması için de yardımcı olurlar.

ST Barbie Barbieland'da işleri yoluna koyduktan sonra yeniden gerçek dünyaya geçer. Onu son sahnede bir jinekologdan randevu alırken görürüz. Barbie gerçek insan olmaya karar vermiştir!

Öyküsü itibarıyla sonuçta en başta kadınlara, ama onun yanında erkeklere de, birilerinin devamı değil, kendileri olma yönünde bir çağrı Barbie.

Fakat her şeyden önce bir Mattel reklam filmi. Dünyanın en uzun reklam filmi Barbie. Hem Barbie serisi için bir reklam kampanyası. Hem de bundan sonra büyük ihtimalle gelecek ve "normal insan"ları model alacak Mattel serisi için bir ön saha çalışması. Üstüne bir de filmin yapımcısı olarak kazanılan parayı eklerseniz Mattel için dâhice bir vurgun filmi Barbie. Bunun için kendini de ti'ye almak göze alınabilir. Hem bu Mattel şeflerini daha insani kılar seyircinin, "tüketici" müşterinin gözünde.

Film tekniği olarak, kurgu olarak, yönetim, oyunculuk olarak aksamayan bir film Barbie. Greta Gerwig iyi bir film yapmış. Sinemaseverler için birçok filme geçerken yapılan atıflar da akıllıca. Filmin girişindeki 2001 Uzay Yolu atfına çok güldüm.

Mattel'i desteklemek istiyorsanız –aslında ihtiyacı yok–, sinemada seyredin; yoksa bir streaming platformuna düşmesini bekleyin.

Seks işçiliği üzerine iki film: Gangubai Kathiawadi ve Good Luck to You, Leo Grande

Gangubai Kathiawadi
(Hindistan 2021) 152 dak.
Yönetmen: Sanjay Leela Bhansali
Senaryo: Sanjay Leela Bhansali, Utkarshini Vashishtha
Oyuncular ve rolleri: Alia Bhatt (Gangubai), Ajay Devgn (Rahim Lala) vd.

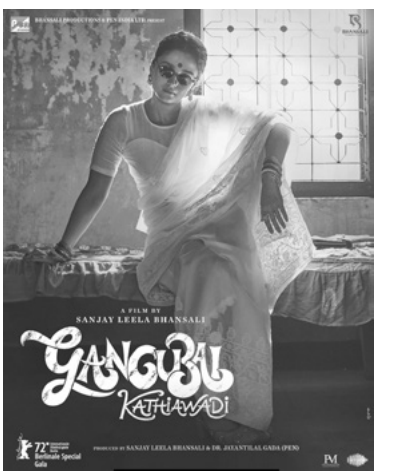

"Gangubai Kathiawadi" nişanlısı tarafından kandırılarak Mumbai'da bir kerhaneye "yeni mal", "taze et" olarak satılan bir genç köylü kadının, Ganga'nın isyankâr bir fahişelikten kerhane patronluğuna (Gangubai "Fahişelerin Koruyucusu" da sayılan Kerhane patronuna verilen ad), sonra da politikacılığa, Hindistan'ın en ünlü Fahişe hakları

savunuculuğuna uzanan yaşam öyküsünü anlatan bir Bollywood filmi. Ganga'nın Gangubai'liğe gelişiminin öyküsü.

Ganga'nın öyküsü klasik bir "Gel seni Mumbai'ye götüreyim. Orada seni sinema yıldızı yaparım" kandırmacası ile başlıyor. Film bizi, Ganga'nın izinde, 1950'li yılların başında Hindistan'ın Mumbai kentindeki kapalı kerhane mahallesi Kamatiphura'ya götürüyor. Ama nasıl bir mahalle! Şehir içinde bir şehir adeta burası. Kendi acımasız kurallarına göre yaşayan ayrı bir dünya. Küçüklü büyüklü yüzlerce, belki binlerce kerhane, meyhane, kumarhane, eğlence mekânı, on binlerce çalışan kadın. On binlerce her yaştan erkekle dolu sokaklar. Sokaklarda güvenliği sağlayan birbirleriyle rekabet içinde çeteler. Kurallara uymayanlar çıplak şiddet kullanımı ile yola getiriliyor. Filmde burada para karşılığı bedenini satmak durumunda kalan kadınların büyük çoğunluğunun bu "iş"i isteyerek seçmediklerini, çeşitli zorunluluklar sonucu yaptıklarını görüyoruz. En büyük zorunluluk yoksulluk, açlık. Hemen hepsi buraya "düşmeden" önce erkek şiddetinin nesnesi olmuş. Cinsel taciz, tecavüze uğramış. Dışlanmış. Büyük çoğunluğunun umudu yeter para kazandıktan sonra buradan "kurtulmak". Ancak bu umudu gerçek hâline dönüştürmek neredeyse imkânsız. İmkânsızı başaranlar da "dışarda" horlanmaya devam ediliyor. Bir Hindistani "Asiye nasıl kurtulur" öyküsü.

Ganga'nın satıldığı Kerhane'nin yaşlı Gangubai'ı Ganga'ya gelir gelmez burada ayrı kuralların geçerli olduğunu, bir tecavüz ve işkence seansı ile "öğretiyor". Ganga sonuna kadar direniyor. Tecavüzü engelleyemiyor. Fakat sıra seks işçiliği yapmaya geldiğinde "müşteri"lere istenen hizmeti sunmuyor. İşkenceler de direnişini kıramıyor. Kerhane patronu için, aslında çok iyi bir "meta" olan Ganga konusunda iki yol vardır. Ya Ganga'nın talep ettiği müşteri seçme hakkını kabul edecek ve onun bedeni üzerinden de para kazanacaktır, ya da onun için verdiği para "yatırım" parası boşa gitmiş olacaktır. Birinci yolu seçer patron. Ganga'nın şartını kabul eder. Ganga her müşteriye hizmet sunmak zorunda değildir. Fakat bu anlaşma ikisi arasında kalmalıdır. Fakat kalmaz tabii. Kerhanede çalışan diğer seks işçileri Ganga'nın direnişi sonucu elde ettiği hakkı pratikte görürler. O müşterisini kendi seçmektedir. Sade bu işyeri için değil, bütün Kamatiphura için yeni bir durumdur yaşanan. Bütün seks işçilerine örnek olabilecek bir durum. Ganga'nın direniş ve hak alma öyküsü duyulur Kamatiphura'da. Seks köleleri için direnişle hak almanın mümkün olduğunu gösteren bir örnektir bu.

Çalıştığı işyerinde seks işçileri arasında rekabet yerini giderek dayanışmaya, ortak mücadeleye bırakır. Bu işyerinin yaşlı Gangubai'ı 60'lı yılların başında öldüğünde, Ganga işyerinin yeni Gangubai'ı olur. Ganga işyerinin gelirlerinin büyük kısmına "koruma hizmeti" adı altında el koyan yerel mafya çetesine karşı, bölgenin en güçlü mafya çetesinin koruması altına girer. Bu çetenin genç şefi ile aralarında bir aşk ilişkisi başlar. Sonrası Kamatiphura'da bütün ilişkilerin yavaş yavaş değişmesi, "demokratikleşmesi"dir. Fakat tabii bu değişime direnenler de vardır. Onların siyasi temsilcisi bölge milletvekili bir trans kişidir. Ganga'nın bir sonraki adımı, öncelikle fahişelerin haklarını savunmak için siyasete soyunmak olur. Destekçileri sevgilisi de olan mafya şefi ve en başta da kaderlerini paylaştığı kız kardeşleri, seks işçileridir. Çok renkli, coşkulu bir kampanya ertesinde seçimi kazanır. Seks işçilerinin sorunları ve dertlerini Hindistan parlamentosuna taşıyan ilk kadın milletvekili olur. O kelimenin tam anlamıyla bir "Gangubai" – "Fahişelerin koruyucusu"dur. Fahişelerin insan olarak hakları olduğunu bilince çıkarmış ve yasalarla da bunu perçinlemiş bir kahramandır Gangubai.

Öyküsünü gerçek hayattan alan bir film Gangubai.

Bir yanı ile tipik bir Bollywood filmi. Renk cümbüşlü, şarkılı, türkülü, kitlesel ve solo dans gösterili hüzünlü/neşeli bir eğlence filmi. İki buçuk saatinizi sıkılmadan geçirebileceğiniz, sonra unutabileceğiniz bir görsel şölen filmi.

Konusu itibarıyla ama öyle

değil. Bir tez filmi. Seks işçilerinin en doğal insani haklarını savunan, seks işçilerine güvenlikli, insani çalışma şartları ve sosyal sigorta talep eden bir film. Burası gayet doğru ve haklı, her insanın savunması gereken bir tezdir. Film burada durmuyor. "Seks işçiliği dünyanın en eski mesleğidir. Bu meslek bütün toplumlarda vardır. Var olacaktır. Seks işçiliği diğer meslekler gibi bir meslektir" tezini, Bollywood kalıpları içinde sunuyor bize. Burada bir sorun var. Evet, bildiğimiz yazılı insanlık tarihinde seks işçiliği, zorla veya para karşılığı bedenini genelde erkek "alıcının" kullanıma sunmak, hep vardır. Ve seks işçiliği genelde hep seks köleliği biçiminde yaşanmıştır. Bugün de genelde öyledir. Seks işçiliği diğer meslekler gibi bir meslek değildir. Bir insanın bedenini satmak, kullandırmak durumunda kaldığı bir toplum sisteminin ürünüdür seks işçiliği. Seksin iki yetişkin insanın hiçbir zor ilişkisi olmadan, birbirlerini isteme temelinde yaşandığı bir toplumda "seks işçiliği" denen şeye ihtiyaç olmayacaktır. O, onu yaratan toplumla birlikte çözülüp gidecektir.

Gangubai Kathiavadi hem öyküsünü anlattığı ana karakteri, hem de onun içinde çalışmış ve belli ölçüde de değiştirmeyi başarmış olduğu işyerinde çalışanların durumunu idealize eden bir film. Şarkılı türkülü, bol renkli, eğlenceli Bolywood formatında da bu herhâlde kaçınılmaz bir durum.

Görsel nitelikleri, oyunculuğu, başarılı rejisi ile iyi bir film Gangubai Kathiawadi.

2021 Berlinale'sinde Berlinale Special Gala'da gösterildi.

Etkisini büyük sinema perdesinde çok daha iyi gösteren aslında sinema için yapılmış bir film. Gelirse görün derim.

Good Luck to You, Leo Grande
(İngiltere 2022) 97 dak.
Elveda Leo Grande, sana bol şanslar
Yönetmen: Sophie Hyde
Oyuncular ve rolleri:
Daryl McCormack (Leo Grande),
Emma Thompson (Nancy Stokes), vd.

50'li yaşlarında bir kadın. Onu bir otel odasında, birini beklerken görüyoruz. Gri eteğini, beyaz bluzunu düzeltiyor. Oda içinde gidip geliyor huzursuz, kuşkulu, endişeli.

25-30 yaşlarında bakımlı genç, güzel bir erkek. Onu bir Kafe'den neşe ile çıkarken görüyoruz. Sokakta insanlarla selamlaşıyor. Huzur içinde, kendisi ile barışık görünen bir insan. Onu ilk kez gördüğümüz bu sahne bütün filmin tek dış çekimi. Film hemen tamamı tek mekânda, otel odasında ve iki kişi arasında geçen bir oda oyunu. Otel odası dışındaki tek diğer mekân otelin lobisi.

Odanın kapısı tıklatılıyor. Kadın kapıyı açıyor. Genç adam neşeli kendinden emin ve saygıyla selamlıyor kadını. Kadın yine endişeli, tedirgin selamlıyor. "İyi günler ben Nancy Stoke". Genç adam da tanıtıyor kendini "Leo, Leo Grande".

Sonrası yalnızca konuşmalar. Leo Nancy'e tedirgin olacak hiçbir şey yapmadıklarını; kendisinin Nancy tarafından çağrıldığını, ödenmiş belli bir süre için Nancy ile birlikte olacağını, onu memnun etmek dışında bir amacının olmadığını, Nancy'nin istemediği hiçbir şeyin olmayacağını anlatarak rahatlatmaya çalışıyor Nancy'i.

Bu şekilde Leo'nun bir erkek fahişe olduğunu ve Nancy tarafından kiralandığını öğreniyoruz.

Leo, Nancy'i memnun edebilmek için Nancy'nin tam olarak neyi istediğini soruyor. Nancy hâlâ tedirginlikle anlatıyor: Bütün hayatı boyunca hiç orgazm yaşamamıştır.

Kendisi bir öğretmen emeklisidir. Kısa süre ölmüş olan kocasıyla çok genç yaşta severek evlenmiştir. Kocası hayatının ilk ve tek erkeğidir. Düzenli bir hayatları ve bir yetişmiş, Leo yaşlarında bir oğlu vardır. Seks hayatı, kendisi için, haftada bir, hep aynı gün, aynı saatte, kocasının üzerine binmesi, ahlayıp, puflaması sonrasında boşalması, sonrasında arkasını dönüp uyuması şeklinde bir hayattır. Orgazm nedir bilmemektedir. Leo'nun mastürbasyon sorusuna, Katolik bir aileden geldiğini anlatarak cevap verir. Kendisinin şimdi yaptığı işin doğruluğundan emin değildir.

Leo'nun bu işi neden yaptığını, kendi vücudunu satmaktan rahatsız olup olmadığını öğrenmek istemektedir.

Leo, kendisinin yaptığı işi severek, bilerek isteyerek yaptığını, sevişmeyi sevdiğini, gelen her çağrıya cevap vermek zorunda olmadığını, seks işçiliğinin insanları memnun etmek için severek inanarak yapılan bir iş olduğunda bir anlamı olduğunu vb. anlatır. Nancy'nin yaptığı işin doğruluğunu sorgulamanın yanlış olduğunu söyler. Sonuçta "Orgazm insan hakkıdır:"

Birinci buluşma bu konuşmalarla geçer.

Daha sonra üç buluşma yaşarız. Bu buluşmalarda Nancy'nin tedirginliği yavaş yavaş geçer. İlk kez sevişmeleri, daha doğrusu Leo'nun hep sorarak, onun istediğini yaparak, ona sevişmeyi öğretmesi sonrasında Nancy Leo'dan kendisinden daha yaşlı insanlarla birlikte olup olmadığını öğrenmek ister. En yaşlı müşterisi kaç yaşındadır Leo'nun? 80! Rahatlar Nancy. Eh o zaman kendisinden yaşlılar da vardır!

Nancy giderek iyice yakın his etmeye başlar Leo'yu. Ve onun gerçek özelini öğrenmek için sorular sormaya başlar. Leo ona bir şeyler anlatır. Fakat acaba anlattıkları doğru mudur? Bunun peşine düşer. Leo için yaptığı iş mutsuz insanları bir süre için de olsa mutlu etmektir. Bu bir sanattır. Bir meslektir. O, bu hizmeti sunduğu insanlarla geçirdiği zaman diliminde "Leo Grande" isimli sanatçıdır. Onun dışındaki özel hayatı kendi özelidir, onu bir süreliğine kiralayanlar için tabudur. Bu tabuyu istemeden kıran Nancy ile ilişkisini keser.

Nancy son bir kez daha buluşur Leo ile. Bu kez otelin lobisinde.

Ve bu son buluşmada Leo'ya geçek ismini söyler. Kendisine hayatında ilk kez sekste haz yaşatan bu genç insanın özelinin müşterilere neden tabu olduğunu anlamıştır. Artık "Elveda Leo Grande, sana bol şanslar!" deme zamanıdır. İki dost olarak ayrılırlar.

Harika oyuncular. Harika bir senaryo. Espri yüklü mükemmel diyaloglar. Son yılların en insancıl oda oyunu filmi.

İçerikte para karşılığı seksin bu kez "Orgazm insan hakkıdır" doğru önerisi temelinde, bağımsız ve bilinçli, seçim yapabilecek konumda genç ve olağanüstü güzel ve sevimli bir fahişe üzerinden savunulması, âdeta propagandası sorunlu. Sektörün çalışanları içinde Leo Grande'ler aslında kural dışılar.

Sonuçta "Good Luck to You, Leo Grande" keyifle seyredilebilecek bir film. Fırsatını bulursanız seyredin.

Yeni Wes Anderson filmi: Asteroid City

Asteroid City
(ABD 2023) 106 dakika
Yönetmen: Wes Anderson
Senaryo: Wes Anderson, Roman Coppola
Set: Adam Stockhausen
Müzik: Alexandre Desplat
Görüntü Yönetmeni: Robert D. Yeoman
Oyuncular ve rolleri: Jason Schwartzman (Augie Steenbeck), Scarlett Johansson: (Midge Campbell), Tom Hanks (Stanley Zak), Jeffrey Wright (General Grif Gibson), Tilda Swinton (Dr. Hickenlooper), Adrien Brody (Schubert Green), Margot Robbie (kendisi), Rupert Friend: (Montana), Bryan Cranston (TV moderatörü), Jeff Goldblum (Uzaylı), Hope Davis (Sandy Borden), Liev Schreiber: (Ed, Tony), Revolori (kendisi), Matt Dillon (Hank), Sophia Lillis (Shelly), Steve Park (Roger), Edward Norton (Conrad Earp), Maya Hawke (June Douglas), Steve Carell (Motel sahibi), Fisher Stevens (Detektif1), Jake Ryan (Woodrow Steenbeck), Willem Dafoe (Saltzburg Keitel)

Asteroid City Wes Anderson'un yeni filminin çöl ortasındaki Amerikan kenti. Filmde arada bu siteden – tabii yıl 1955 olduğu için henüz siyah beyaz yayında– haber veren televizyonda moderatörün anlattığına göre, ismini 5000 yıl önce düşen ve devasa bir krater açan, bir meteorite borçlu. Şimdi, orda ABD devletinin bir Observatoryumu var. Bu kentte her yıl ülke çapında yüksekokullarda yapılan bilimsel yarışmalarda kazanan öğrenciler, genç kâşifler bir araya geliyor, projelerini tanıtıyor, yarışıyor ve ödüllendiriliyorlar.

Kentin yakınında askeri bir tesis var. Arada bir patlama sesi ertesinde ufukta bir atom mantarı beliriyor.

Asteroit City çöl ortasında. Çevresinde çölden başka bir şey yok. Oraya yalnızca bir otoyol ve bir tren yolu üzerinden ulaşılabiliyor. Bütün ihtiyaçları dışarıdan taşınmak zorunda. Yerleşik nüfusu 87 kişi. Bunlar ihtiyaçlarını otomatlardan temin ediyor. Bir de bar var. 12 bar koltuklu bir bar. Bir de otel.

Kent, her yıl yapılan konferanslar, genç kâşifler ödüllendirilmeleri vb. dışında tabii turistik seyahatlerin de hedefi.

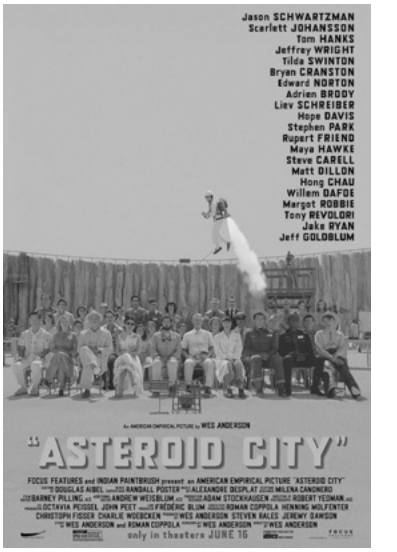

Şehri kâşif gençlerin rehberli şehir turu üzerinden tanıyoruz.

Tam kâşif gençler buluşlarını tanıtmak için bir toplantıda iken bir uzaylı iniyor kraterin ortasına ve meteoritti alıp uzay aracına binip gidiyor.

Ertesinde tabii askeriye ve olağanüstü hâl giriyor devreye. Kente giriş çıkış yasaklanıyor. Ne de olsa uzaylının gelişi ulusal güvenlik tehdidi dir.

Şehirde bulunanlar için yeni bir durumdur bu. Dört çocuğu ile birlikte kentte bulunan savaş fotoğrafçısı Augie Steenbeck için örneğin. O kısa süre önce eşini yitirmiştir. Üzgündür. Çocuklarına annelerinin artık yaşamadı-

ğını açıklamak için çölü seçmiştir. Uygun bir an beklemektedir. Bu arada hüzünlü artist Midge Campbell ile otel camı komşusu olarak sohbetler yürütmektedir. Onun da cesaretlendirmesi ile çocuklara açıklar: Anneniz öldü! Büyük oğlu, bilimsel deha Woodrow zaten bilmektedir bunu. vs.

Paralel yürüyen siyah beyaz TV programlarında, Astreoid City'den haberler yanında, Mitch Campbel'in hüznünün nedenini de öğreniyoruz: Son filminin başarısızlığı.

Bu ne ya demeyin şimdi. Bu son Wes Anderson filminin öyküsünün kısa özeti! Wes Anderson filmlerinin temel özelliklerinden biri onların bir sinemacının fantezisinin ürünü olduklarını bağırmaları. Film setleri genelde "ben film setiyim", "dekorum" diye bağırıyorlar. As-

teroid City'de içindeki tüm objelerle birlikte boyanmış tahta ve kartondan bir kent. Seyirciye "siz sinemadasınız" seyrettiğiniz bir filmdir yalnızca diyor bu filmler. Gerçeklikle hiç mi bağları yok? Var tabii. Fakat o bağ üç köşeyi dönerek çıkıyor karşımıza.

Eğer Wes Anderson filmlerini seviyorsanız mutlaka görmeniz gerek Astreoid City'i. Ama onun fanı olmasanız da görün derim. Dijital filmciliğe meydan okuyan bir film Asteroit City.

Bir ince iş filmi: The Outfit

The Outfit
(ABD 2021) 106.dak.
(Kostüm)
Yönetmen: Graham Moore
Senaryo: Graham Moore, Jonathan McClain
Oyuncular ve rolleri: Mark Rylance (Leonard), Zoey Deutch (Mable), Dylan O'Brien (Richie), Johnny Flynn (Francis), Nikki Amuka Bird (Violet), Simon Russell Beale (Roy), Alan Mehdizadeh (Monk), vd.

"The Outfit" Chicago'da 1950'li yılların ortalarında erkeklere ısmarlama elbise diken bir terzi dükkânında yaşanan bir öyküyü anlatıyor. Tek mekân iç çekimlerden oluşan bir film. Kamera seyirciyle birlikte hep dükkânın içinde kalıyor. Filmdeki nadir dış çekimler terzi dükkânını dıştan gösteren çekimler. Baskın renk bütün tonları ile kahverengi ve gri. Diğer renkler yalnızca kostüm ve kumaşlarla giriyor devreye.

Filmin başkarakteri Leonard Burling. Kendi anlatımına göre İngiltere'de terzilik eğitimi görmüş, Londra'da erkeklere ısmarlama elbiseler diken ünlü terzilerin sokağı Savile Row'da çalışmış, yaşadığı bir trajik olay sonucu ABD'ye göçmüş usta bir terzi. Dükkânı ile birlikte eşini de alıp götüren trajik olayın bir yangın olduğunu filmin son bölümünde öğreniyoruz. Yalnız yaşayan, hemen hiç konuşmayan, işine odaklanmış bir insan. Yaptığı işle bütünleşmiş, işini ciddiye alan, seven bir insan. Onu bir elbiseyi tasarlarken, biçerken, prova yapar, dikişe hazırlarken ve yaptığı işi anlatırken gösteren sahneler konfeksiyon elbise ile her biri tekil olan elbise arasındaki farkı, bir elbise içinde billurlaşan terzi emeğini görünür kılıyor. Leonard'ın terziliği bir zanaat değil sanat âdeta.

O yıllarda ısmarlama elbise diktirecek konumda olanlar içinde gangsterler önde geliyor. Yaptıkları pis işlerin kirini usta elden çıkmış ve onların vücuduna göre biçilip dikilmiş, adeta "ben konfeksiyon işi değilim" diye bağıran kibar, şık ısmarlama elbiseler paklıyor. Leonard'ın ilk ve en iyi müşterilerinden biri Chicago'da yerleşik mafya ailelerinden Boyle ailesi.

Filmin anlattığı zaman diliminde ailenin oğlu ve babasının halefi olarak örgütün ikinci adamı Richie için ısmarlanmış bir elbise üretimdedir. Boyle ailesi için Leonrad'ın terzi dükkânı yalnızca ısmarlama elbise provası için gidilen bir mekân değildir. Aynı zamanda gizli haberleşme ve alış veriş için kullanılan bir mekân, örgüt içi posta kutusudur. Leonard dükkânın bir arka odasını bu işler için kullanıma "kiralamış", o odada olan bitene karışmayan, neler olduğunu merak da etmeyen, iyi bir ev sahibi konumundadır. Bu hizmet karşılığı dükkân Boyle ailesinin koruması

altındadır.

Leonard'ın bir genç kadın yardımcısı vardır: Mable. Mable Leonard için âdeta kızı konumundadır. Gelecekte dükkânını devretmeyi düşündüğü insandır. Ona sanatının bütün inceliklerini öğretmeye çalışmaktadır. Mable Richie'nin sevgilisidir. Onun hayali günün birinde Avrupa'ya göçmek, Paris'te yaşamaktır.

Film'de dışarıda yaşanan çeteler arası savaşın bir gece Richie'nin karnından vurulmuş, yaralı hâlde dükkâna gelmesiyle dükkân içine taşındığını görüyoruz. Leonard ve Mable birden kendilerini Şikago'nun en büyük gangster örgütü ile Boyle çetesi arasındaki ihanet, aile içi dayanışma, genç kuşak arasında çete içi iktidar dalaşı vb.nin bulunduğu bir savaşın ortasında buluyorlar. The Outfit Leonard Mable ikilisinin içine çekildikleri bu savaşın tarafı olmaktan çıkışlarının öyküsü. Leonard bir usta terzi plancılığı, tasarımcılığı, titizliği, ince işçiliği ile çatışma taraflarının birbirini kırması sürecinden zarar görmeden ve içi para dolu bir çantanın de sahibi olarak çıkıyor. Birbirini kıran çetelerden arta kalan, "sahipsiz" bir çanta dolusu parayı da Mable'e veriyor. Yalnızca yanından hiç ayırmadığı iş aleti makasını alarak çıktığı dükkânını içindeki gizleri ile birlikte ateşe veriyor. Yeni bir hayat bekliyor onu.

Kostüm, öyküsü, kurgusu iyi, format olarak 50'li yılların "Kara Polisiye" filmlerini anımsatan, ortalamanın bir tık üzerinde bir film.

2021 Berlinale'sinin Özel Bölümünde gösterildi.

Aslında tek mekânda geçen yapısıyla bir TV filmi olarak da seyredilebilir.

Filmcilik üzerine neşeli bir oyuncu filmi

Competencia oficial
(İspanya/Arjantin 2022) 114 dak.
(Tüm Zamanların En İyi Filmi)
Yönetmen: Gastón Duprat,
Senaryo: Gastón Duprat, Mariano Cohn, Andrés Duprat
Oyuncular ve rolleri: Penélope Cruz (Lola Cuevas), Antonio Banderas (Félix Rivero), Oscar Martínez (Iván Torres), José Luis Gómez (Humberto Suárez), Manolo Solo (Matías), Nagore Aranburu (Julia), Irene Escolar (Diana Suárez), Pilar Castro (Violeta), Koldo Olabarri (Darío), Juan Grandinetti (Ariel), vd.

Bir milyarder. Hasta. Öleceğini biliyor. Geride onun ismini yaşatacak bir eser bırakmak istiyor. Acaba ne yapsa en iyisi olur. Yardımcılarından öneriler istiyor. Öneriler içinde iki öneri finale kalıyor. Yapılmakta olan büyük bir köprünün finansmanı üzerlenilir. Köprüye milyarderin ismi verilir. Ülkenin dünyaca ünlü en iyi yönetmeni, en iyi senaryo yazarı, en iyi oyuncuları ile "dünyanın En iyi filmi" finanse edilir. Filmin prodüktörü olarak ünü sonsuza dek yaşar!

Önce köprü projesi üzerinde durulur. Köprüye henüz yaşayan bir milyarderin isminin verilmesinin sorunlu olduğu çıkar ortaya.

Geriye "Dünyanın en iyi Filmi"nin yapımcılığı kalır!

Sonrasında her birinin egosu tavan yapan sanatçılar topluluğu yan yana getirilir.

Yönetmen Lola Cuevas ve iki erkek ana karakter oyuncusu Félix Rivero ve Félix Rivero, en iyi senaryo yazarının özenle yazdığı, "Dünyanın en iyi Senaryosu" ile ilk okuma çalışmalarına başlarlar. Daha bu ilk okuma çalışmalarında bu iki oyuncu arasında aslında düşmanlığa varan bir rekabet olduğunu görürüz. Birbirinden aslında nefret eden, ama birlikte çalışmak zorunda olan iki oyuncu birbirlerini överken bile laf sokuştururlar. Senaryo da ikisinin de rolleri –ki kardeştirler– eşit ağırlıktadır. Başrol kime aittir? Her ikisi de okumalar ve provalar sırasında rakibini ikinci plana itmek için her türlü numarayı yapar. Senaryoyu düzeltme adına öneriler getirir. Lola'yı kendi yanına çekmeye çalışır vs. Sonuç kanlı biter. Pratikte kardeşlerden biri, İvan, çekimler sırasında yaşanan bir kavgada ölür. Bu bir prodüksiyon kazasıdır. Senaryo bu beklenmedik ölüm sonucu değiştirilmek zorunda kalınır. "Büyük sanatçı İvan'ın elim ölümü", "Sanat dünyasının bu büyük kaybı" da film reklamı için muazzam bir artıdır. "Dünyanın en İyi Filmi", "Dünyanın En İyi Filmi"nin ilk gösterim galası ve milyarderimizin de bir köprüde kurdele kesişi sahneleri ile biter.

"Competencia oficial" bir yandan parasını nereye kullanacakları konusunda zorlukları olan milyarderlerin "sorunları", diğer yandan da film-sanat dünyasındaki ünlülerin birbirleri ile olan sahte ilişkileri, kıskançlıkları vb. ile alay eden bir kara komedi.

Özellikle oyuncuları çok iyi. Eğlenceli, ortalamanın üzerinde, seyredilebilir bir film. Eğlenmek isterseniz görün derim. ■

BULMACA ■ NURİ DEMİR

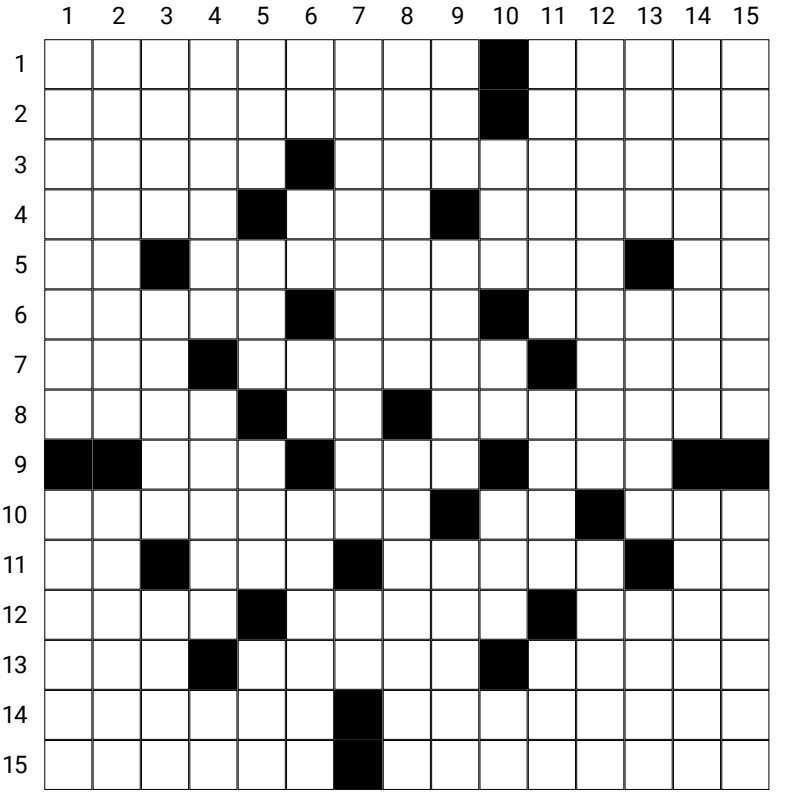

SOLDAN SAĞA: 1- Nabizade Nazım'ın 1890 yılında yazdığı ve Türk edebiyatında ilk köy romanı olarak kabul edilen yapıtı... Alevi-Bektaşi şairlerince yazılan ve biçim olarak koşmaya benzeyen şiir türü. **2-** Türk kadınlarının tiyatro sahnesinde yer almasına öncülük eden ilk kadın tiyatro oyuncumuz... Kandaki antikorları ölçmek için yapılan bir test türü. **3-** Auguste (...): Düşünen Adam heykelinin yaratıcısı Fransız heykeltıraş... Savaşı doğrudan doğruya ilgilendiren. **4-** Eski dilde tahtlar... Eski dilde başkaldıran, asi... (...) Khanduri: Çocuklar için yazdığı bilim kitaplarıyla tanınan yazar. **5-** Bir bağlaç... Bir durumdan yararlanarak başkasının hakkı olan şeyi ele geçirme... Tunus'un plaka kodu. **6-** Üzerine basılarak ezilmiş olan, ezik... Özellikle 12. ve 13. yüzyıllarda Fransa'da geliştirilmiş bir müzik ve şiir biçimi... Sümer mitolojisinde yeryüzü, rüzgâr ve fırtına tanrısı. **7-** Devlet Malzeme Ofisi (kısa)... ABD'nin bir eyaleti... Mahmut (...) Öngören: TRT'nin kuruluşuna öncülük yapmış gazeteci, yazar ve senarist. **8-** Eski dilde ödünç verme... Anlamlı işaret... Sanatsal yaratıcılığın, sanatta ve yaşamda güzel ve güzellik denen kavramın bilimi, güzeli araştıran bilim dalı. **9-** İzmir'de bulunan bir spor kulübünün kısa yazılışı... Eski dilde göz... Kavun, karpuz, kabak gibi sarılgan bitkilerin filizi. **10-** Asya'da bir ülke... Tohum... Elif Şafak'ın bir romanı. **11-** Titanyumun simgesi... Göğüs kafesini oluşturan kemiklerin her biri... Ruhsal gerilim... Vilayet. **12-** Tepelerin düz yeri, düzlük... Bir görevde kendinden önce bulunmuş olan kimse... Ligurya Denizi'nde İtalya'ya ait bir ada. **13-** Damda Deli (...): Aziz Nesin'in bir öykü kitabı... Eski dilde çıplak... Abdülhak Şinasi (...): Fehim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz gibi romanlarıyla tanınan yazarımız. **14-** Tahılın kalburdan geçmiş bölümü... Leonardo da Vinci'nin ünlü tablosu. 1**5-** Bir gezegen... Çizgilerin, yüzeylerin, katı cisimlerin birbirine rastlayıp kesiştikleri yer.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1- Edgar Allan Poe'nun filme de uyarlanan bir öyküsü... (...) Spielberg: Sinemanın dahi çocuğu olarak bilinen ABD'li ünlü film yönetmeni. **2-** Özdeyiş... Küçük kitap, broşür. **3-** Dervişlerin omuzlarına örttükleri post... Maksim (...): Toplumcu gerçekçilik akımının öncüsü ünlü Rus yazar... Yerel dilde hastalık, dert. **4-** Afiş sanatçısı... Yumuşak başlı, söz dinleyen... Briçte sanzatunun kısa yazılışı. **5-** Tekil birinci kişi adılı... Toprak (...): Cengiz Aytmatov'un bir romanı... Ekin arasında biten yabani otlar... Giysilerin buruşukluklarını gidermek için kullanılan araç. **6-** Hollanda'nın başkenti Amsterdam yakınlarında bir körfez... Aldatma işi, hile... Lityumun simgesi... Bir tür yaban gülü. **7-** Baskı altına almak... Bir seslenme ünlemi. **8-** Birine herhangi bir konuda ayrıcalık ve öncelik tanıma... Bir şeyi bir yere dokunur duruma getirme. **9-** Güç, kudret... Kaşıntılı kabarıklıklarla seyreden bir deri hastalığı... En tiz erkek sesi. **10-** (...) Gündüz: Dikmen Yıldızı, Bir Şoförün Gizli Defteri, Sansaros gibi romanlarıyla tanınmış yazarımız... İskambilde birli... Anane, görenek, töre... Sodyumun simgesi. **11-** Sadi Güran, Senem Akçay ve Deniz Cuylan'ın ortaklaşa yazdıkları grafik roman... Toplum içinde bireylerin uymak zorunda bulundukları ahlaksal davranış biçim ve kuralları... Adalet. **12-** Yalın bir öğe oluşturan, öğelerle ilgili olan... Yaraların derinliğini, fistüllerin yönünü, dibini ve dibinde yabancı cisim olup olmadığını anlamak için kullanılan aygıt. **13-** Pasifik Okyanusu'nda bir ada ülkesi... İki kulplu küçük küp, çömlek, testi... Mısır mitolojisinde yeryüzü ve yağmur tanrıçası. **14-** Esintisi olan... İbrahim (...): Türk edebiyatında batılı tarzda ilk tiyatro yapıtı olan Şair Evlenmesi'nin yazarı. 1**5-** Sakin olma durumu, dinginlik... Klorik asitten türeyen tuz. ■

105. SAYIDAKİ BULMACANIN ÇÖZÜMÜ

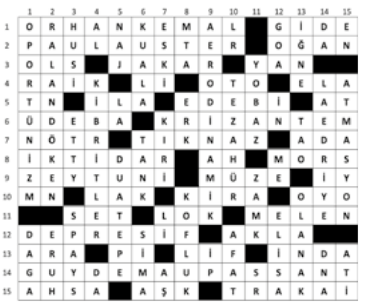

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

Tutuklanan Kolektif Anti-faşist Büyük Tablo Üzerine

■ H. DEMİRCİYAN

Bir tablo ki 1960'lardan günümüze kadar değerini yitirmeden ve içerik güncelliğini kaybetmeyen değerli bir sanat eseridir **"Kolektif Antifaşist Büyük Tablo".**

Tablonun "kolektif" isim almasının nedeni; Barış militanı Jean-Jacques Lebel'in başını çektiği ve Gianni Dova, Erró (Guðmundur Guðmundsson), Enrico Baj, Roberto Crippa, ve Antonio Recalcati'den oluşan bir grup sanatçı 1960 yılında Fransız egemenlerinin Cezayir halkına karşı işledikleri işgal, gasp, işkence, asimilasyon suçlarına karşı mücadeleyi temel alan ortak bir çalışmanın ürünü olmasındadır.

İspanyol anti-faşistleri için **Picaso**'nun **Guernica'sı** hangi değer sahipse; Fransız anti-faşistler için **"Kolektif Antifaşist Büyük Tablo"**su da o değerdedir.

Guernica İspanya'da bir kasabadır. Franco, Alman Nazi ve faşist İtalyan kuvvetlerinin yeni uçaklarını **Guernica** üzerinde test etmesi için izin vermiş ve bombardıman başlamıştı... Bombardıman sonrası kasabada büyük bir katliam yaşanmış, o güne kadar görülmemiş şiddette olan bombalamalar Guernica'yı yerle bir etmişti. *"Sanatçı, insanlığın ve uygarlığın en temel değerlerinin yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı bir savaşta kayıtsız kalamazdı."* diyen Picasso her bir karesinde farklı vahşeti yansıttığı savaş karşıtı başyapıtı **Guernica**'yı yaratmıştı.

Katıldığı bir sergide Alman bir General Picasso'ya yaklaşır ve sorar; *"Bu tabloyu siz mi yaptınız?"* Picasso da; "*Hayır, siz yaptınız!"* derken çok haklıydı.

Tutuklanan Tablo ise, Cezayir halkının 1 Kasım 1954 – 19 Mart 1962 tarihleri arasında Fransız emperyalistlerine karşı yürüttüğü bağımsızlık savaşını bir kesitini anlatır. ***Kolektif Antifaşist Büyük Tablo*** yazımızı detaylandırmadan önce o dönemin 121'ler Manifestosu üzerinde durmak istiyoruz.

Asıl adı, Cezayir savaşında itaatsizlik hakkı üzerine (déclaration sur le droit à l'insoumission dans la guerre d'algérie), olan manifestodur 121'ler Deklarasyonu. 06.09.1960'ta yayınlanan bu 121'ler Manifestosunun ismi Manifestoyu ilk etapta imzalayan kişi sayısından gelir. Bu Manifestonun yayınlandığı gazeteler, yayınlar toplatılmış, imza atan kamu görevlileri sürülmüş, işinden olmuş, atılmış, yönetmenler ve yazarların eylemleri engellenmiş, açılan davalarla birçok demokrat sosyalist ve savaş karşıtı insan mahkûm edilmişlerdir. Türkiye'de 2016 Barış Akademisyenlerinin 1128 imzası ile çıkardıkları "**Bu suça ortak olmayacağız! Em ê nebin hevparên vî sûcî**!" bildirisi de bu vb. 121'ler Manifestosundan esinlenmiş diyebiliriz. Bu Manifestonon son maddesi olan 'la cause du peuple algérien, qui contribue de façon décisive à ruiner le système colonial, est la cause de tous les hommes libres" (**Sömürgeci sisteminin yıkılmasına kararlı bir şekilde katkıda bulunan Cezayir halkının davası, tüm özgür insanların davasıdır**.) bu sözler bugün ne kadar da Kürt Ulusal direniş davasına benzemektedir.

"*Bu ülkenin akademisyen ve araştırmacıları olarak bu suça ortak olmayacağız!*

Türkiye Cumhuriyeti; vatandaşlarını Sur'da, Silvan'da, Nusaybin'de, Cizre'de, Silopi'de ve daha pek çok yerde haftalarca süren sokağa çıkma yasakları altında fiilen açlığa ve susuzluğa mahkûm etmekte, yerleşim yerlerine ancak bir savaşta kullanılacak ağır silahlarla saldırarak, yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı başta olmak üzere anayasa ve taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınmış olan hemen tüm hak ve özgürlükleri ihlal etmektedir.

Devletin başta Kürt halkı olmak üzere tüm bölge halklarına karşı gerçekleştirdiği katliam ve uyguladığı bilinçli sürgün politikasından derhal vazgeçmesini, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasını, gerçekleşen insan hakları ihlallerinin sorumlularının tespit edilerek cezalandırılmasını, yasağın uygulandığı yerde yaşayan vatandaşların uğradığı maddi ve manevi zararların tespit edilerek tazmin edilmesini, bu amaçla ulusal ve uluslararası bağımsız gözlemcilerin yıkım bölgelerinde giriş, gözlem ve raporlama yapmasına izin verilmesini talep ediyoruz."

"Bu suça ortak olmayacağız!" bildirisinde yer alan tespit ve talepler bugün de geçerlidir. Hele de 6 Şubat 2023 Maraş deprem felaketinin yaşandığı bu bölgede bugünlerde daha da bir öneme sahiptir.

121'ler Manifestosu *"Ordunun, savaş baronlarının ve yöneticilerin "emirlerine itaatsizlik (Vicdani Ret), Fransızların en meşru hakkıdır"* diyor ve ekliyorlardı:

"*... Giderek daha çok Fransız, bu savaşa katılmayı reddettiği, ya da Cezayirli savaşçılara yardımda bulunduğu için kovuşturmaya uğruyor, hapsediliyor, mahkûm oluyor. Bu insanların amaçları, karşı tarafça tahrif edildiği, ya da, aslında, görevleri bu insanları savunmak olanlarca durum masum gösterilmeye çalışıldığı için, genelde anlaşılamamaktadır. Ne var ki, iktidara karşı bu direnişin saygıya değer olduğunu ifade etmek yetmez. Onurları ve gerçeğe ilişkin düşünceleriyle hareket eden insanların protestosu olarak gündeme gelen bu direniş, içinde var olduğu koşulların ötesine geçen ve olayların başlangıç noktası ne olursa olsun, yeniden ele alınması gereken bir öneme sahiptir.* (eksisozluk.com) Metnin bütününü

arka sayfada göreceksiniz.

Bunları okuduğunuzda Dostoyevski'nin *Suç ve Cezasındaki "Suç karşısında kimler sorumludur? Mazluma yardıma kalkmayan bütün eller bu suça bulaşmıştır; sadece cinayeti işleyen suçlu değil, ek olarak suç karşısında susan herkes suça bulaşmıştır.*" dediğinde hiç de haksız değildi.

İşte Jean-Jacques Lebel hem 121'ler Manifestosunun etkisinde kalarak, hem de Fransız Devletinin Cezayir'de işlediği cinayet-işkence ve sömürgeci suçlarını tabloya dökmeye karar vermiştir. Gianni Dova, Erró (Guðmundur Guðmundsson), Enrico Baj, Roberto Crippa, ve Antonio Recalcati vb. sanatçılar ressamlar Lebel'e destek olmuşlardır.

Lebel'in 18 Haziren 1960 tarihinde Venedik'te düzenlediği Sergide Anti-Proces: (Anti-Duruşma) eylemi tabloya gidişin başlangıcıydı. Anti-Procès. Birkaç ay önce, Paris galerisi Les Quatre Saisons'da aynı adlı bir sergi düzenlendi ve üçüncüsü ise 1961'de Milano'da gerçekleşti. Her üç sergi de Avrupa devletlerinin emperyalist siyasetine, özellikle Fransa'nın Cezayir'deki bağımsızlık hareketlerine karşı yürüttüğü siyasete ve savaşa yönelikti. Bu sergilerde sanatçılar, Fransız devletinin Cezayir'de uyguladığı tarifsiz şiddeti protesto etti. Paris'te yayınlanan 121'ler Manifestosu direnişi iyice genişletiyordu.

İşte bu gelişmelerin ardından ortaya çıkan ***'Kolektif Grand Tableau Antifasciste'***nin tarihsel önemi onun anti-sömürgeci anti-faşist mücadelenin en sembolik eseri olmasındadır. Bu eser Cezayir savaşına ve işkenceye karşı bir protestonun 1961'de Milano'da düzenlenen sanatsal bir gösteri 3. Anti-Procès'in ana parçasıdır.

Yani Gerçeküstücülerin (Sürrealistlerin) Fransa'nın Cezayir'de işlediği soykırım, işkence, asimilasyon suçlarına karşı Vicdani Ret (emre itaatsizlik) ilan etmesi, onları izleyen devrimci sanatçılar bu tavrı yükseltip, sürdürmesi sonucu doğdu "Kolektif Antifaşist Büyük Tablo" .

Kolektif Antifaşist Büyük Tablo, sanatçıların ırkçılığa ve faşizme karşı ortak eserlerle mücadele etmelerinin simgelerinden bir olarak anılıyor. Fransa yenildikçe gaddarlaştı, gaddarlaştıkça kaybetti Cezayir savaşında.

Bu savaş sırasında uydurma sebeplerle tutuklanan işkence ve tecavüz altında ifadesi alınan 22 yaşındaki Cemile Bupaşa'nın öyküsü ile başlar tabloya Lebel.

Alakası olmayan suçla gözaltına alınan Cemile'ye elektrik işkencesi, cinsel organına şişe sokmak, tecavüz dahil bütün işkenceler yapılmıştı. 30 günden fazla bir süre göğüslerine, cinsiyetine ve yüzüne takılan elektrotların verdiği şoklara, sigara yanıklarına, darbelere, birden fazla boğulmaya katlanacaktı Cemile işkencelerde. "*Bana şişe işkencesi yapıldı; acıların en dayanılmazıdır; beni özel bir pozisyonda bağladıktan sonra mideme bir şişenin ağzını soktular. Çığlık attım ve sanırım iki gün boyunca bayıldım*"

Bu işkence olayıdır, Jean-Jacques Lebel'i harekete geçiren. Yaklaşık 5 metreye 4 metre büyüklüğündeki tuvali gerdi ve sol üst köşesine, gördüğü bütün işkenceyle ikiye ayrılmış, parçalanmış Cemile'nin tasavvurundaki kadını resmetti tuvala. Farklı ülkelerdeki ressamlar bu ortak resme katıldı. Hiçbir sınır, hiçbir sansür olmaması tek kuraldı. "*Plan veya ön taslakta yoktu*" tablo ortaya çıkarken. Faşistlerin işkencesi, kaosu, şiddeti ve zulmü ham ve kendiliğinden bir biçimde yavaş yavaş şekillenir, tabloda ustaca.

Arapların Al-ġazair; Berberilerin Dzayer dedikleri Afrika'nın büyük ülkesi bir açık hapishaneye çevrildi Fransızlar tarafından. Fransa yenildikçe gaddarlaşıyor, gaddarlaştıkça kaybediyordu bu savaşta.

Kolektif Antifaşist Büyük Tablonun ortalarına doğru Setif ve Constantine yazıları Cezayir yerleşimleridir. Ortasındaki gamalı haç ırkçı Nazi Fransa'dır.

İşkenceye direnen devrimcilerin, "***Bilmiyorum***." Cezayir'de "***Size söylemeyeceğim***!" boyutuna yükseltilmişti bu direnişte.

"Kolektif Antifaşist Büyük Tablo", sadece Fransa'nın belası olmadı. Tablonun önemli mesajlarından biride: İşkenceleri yapanları kutsayan din ve din kurumları bu suçun ortağıdır, diyordu. Omuzları, göğüsleri nişanlar, madalyalar ve kan revanla süslenmiş generallerin arasına "***La Morale / ahlak***" yazısı yerleştirilmekle kalınmamış, Papa'nın ve Başpapazının görüntüleri de eklenmişti Tabloya.

Tabloda 121'lerin Manifestosuna da yer verilmiştir. Resim, kolaj, objeler... Birden fazla teknik var ama hepsinden önemlisi, bir boya tabakası altında tuvale yapıştırılmış, 6 Eylül 1960 tarihli ***Vérité-Liberté*** dergisinden bir alıntı: 121'in Manifestosu, bu askeri itaatsizlik çağrısı da yer almaktadır. Birçok entelektüel ve sanatçı (Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre ve André Breton dâhil) tarafından imzalanan Cezayir'in bağımsızlığına atıfta bulunan Manifesto ile devasa tablo da artık politik hale gelmiştir. Ve buna vurgu yapmak için, ***Büyük Kolektif Antifaşist Tablo*** olarak adlandırılır.

Tablonun ve 3. Anti-Proces (Anti-Duruşma) Sergisinin açılışından on gün sonra "*Büyük Tablo Antifaşist Kolektif*e Fransız İtalyan polisinin işbirliğiyle el konur. Tablo İtalya'da "*İstenmeyen*" ilan edildikten Paris ve Venedik'te sergilendikten sonra, "*Devlet dinine hakaret ediyor*" gerekçesiyle İtalya'da **tutuklanır**.

27 yıl tutuklanan Tablo, 1988'de Enrico Baj'a teslim edilir. Tablo teslim alındığında çok kötü durumdadır. Milano polis merkezinin mahzenlerinde bulunan Büyük Kolektif Antifaşist Tablonun katlanmış tuvali sonunda Baj tarafından kurtarıldı, taşıdığı acı hatıralar ve temsil ettiği direniş her şeye değer, onarılır. 1992 yılında Viyana'daki Modern Sanatlar Müzesi'nde restore edilir. Eser

121'ler Manifestosu

Fransa'da son derece önemli bir hareket gelişiyor. Cezayir Savaşı'nda yeni bir dönüm noktasının, bizi, altı yıldan bu yana sürmekte olan krizi unutmaya değil, görmeye ittiği bir anda, Fransız ve uluslararası kamuoyunun daha iyi bilgilendirilmesi zorunludur.

Giderek daha çok Fransız, bu savaşa katılmayı reddettiği, ya da Cezayirli savaşçılara yardımda bulunduğu için kovuşturmaya uğruyor, hapsediliyor, mahkûm oluyor. Bu insanların amaçları, karşı tarafça tahrif edildiği, ya da, aslında, görevleri bu insanları savunmak olanlarca durum masum gösterilmeye çalışıldığı için, genelde anlaşılamamaktadır. Ne var ki, iktidara karşı bu direnişin saygıya değer olduğunu ifade etmek yetmez. Onurları ve gerçeğe ilişkin düşünceleriyle hareket eden insanların protestosu olarak gündeme gelen bu direniş, içinde var olduğu koşulların ötesine geçen ve olayların başlangıç noktası ne olursa olsun, yeniden ele alınması gereken bir öneme sahiptir.

Cezayirliler açısından askeri ya da diplomatik araçlarla sürdürülen savaşta kesinlikle çift anlamlılık söz konusu değildir. Bu bir ulusal bağımsızlık savaşıdır. Peki, bu savaş Fransızlar için ne anlam ifade ediyor? Bu, yabancı ülkeye karşı yürütülen bir savaş olarak görülebilir mi? ancak Fransa toprakları hiçbir şekilde tehdit altında değildir. Daha da ötesi: bu savaş, artık Fransız olmamak için savaşmalarına rağmen, devletin kendilerini Fransız olarak değerlendirdiğini söylediği insanlara karşı yürütülmektedir. Bu savaşın bir fetih savaşı, üstelik ırkçılığın eşlik ettiği emperyalist bir savaş olduğunu söylemek de yetmez. Çünkü her savaş biraz böyledir, dolayısıyla çok anlamlılık devam eder.

Gerçekte devlet, temel bir tecavüzü ifade eden bir kararla, önce en temel insanlık onuru için, nihayet bağımsız bir devlet olarak tanınmayı istediği için ayaklanmış, ezilen bir halka karşı, kendisinin de polisiye operasyon olarak tanımladığı bir eylemi yerine getirmek amacıyla bütün sınıflardan yurttaşları seferber etti.

Ne bir fetih savaşı, ne bir "ulusal savunma", ne de bir iç savaş olan Cezayir savaşı, giderek, sivil iktidarın bile, sömürge imparatorluklarının genel olarak dağıldığının bilincine vararak, bu sürecin anlamını kabul etmeye hazır görünmesine rağmen, ayaklanma karşısında geri çekilmeyi reddeden ordu ve bir kastın özel eylemi haline gelmiştir.

Bugün bu caniyane ve saçma savaşı besleyen esas olarak ordunun iradesidir ve bazı yüksek devlet temsilcilerinin oynamasına izin verdikleri politik rol sayesinde ordu, bazen açıkça ve zor kullanarak, her türlü yasallıktan uzak davranarak, bütün ülkenin kendisine emanet ettiği hedeflere ihanet ederek bütün ulusu lekelemekte ve hatta yurttaşları, kışkırtıcı ve alçaltıcı bir eylemde kendi emri altında suç ortaklığına zorlayarak, ulusu sapkınlık tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Fransız militarizminin, Hitler rejimi yıkıldıktan 15 yıl sonra, bu nitelikte bir savaşın gereklerine göre, yeniden işkence uygulamasına geçtiği ve işkenceyi Avrupa'da bir tür kurum haline getirdiğini anımsatmak gerekir mi?

Bu koşullar altında birçok Fransız, geleneksel değerler ve sorumluluktan kuşku duymaya başlamıştır. Belli koşullar altında utanç verici bir boyun eğiş olan sivil ihanet nedir? İhaneti reddetmenin kutsal bir görev olduğu, "ihanet "in gerçeği cesaretle benimseme anlamına geldiği durumlar yok mudur? Ve eğer ordu, onu ırkçı ve ideolojik bir egemenlik aleti olarak kullananların isteği doğrultusunda varlığını, demokratik kurumlara karşı açık, ya da gizli bir isyanla koruyorsa, bu durumda orduya karşı isyan yeni bir anlam kazanmaz mı?

Vicdan sorunu bu savaşın başından itibaren vardı. Savaşın uzamasıyla birlikte, vicdan sorununun, itaatsizlik, firar, Cezayirli özgürlük savaşçılarına yardım ve destek gibi somut biçimlere bürünmesi normaldir. Bu biçimler, bütün resmi partilerin dışında, bu partilerin yardımı olmaksızın ve nihayet bu partilerin muhalefetine rağmen gelişmiştir. Bir kez daha: saptanmış çevreler ve şiarların dışında, yeni duruma uygun eylem ve mücadele biçimleri arayan ve bulan bir direniş bilinci kendiliğinden gelişmiştir. Bu bilincin anlamını ve gerçek taleplerini kabul etmeme konusunda politik gruplara kamuoyu oluşturan gazeteler, ister uyuşukluktan, ister ideolojik korkaklıktan, isterse de ulusal ve ahlaki önyargılar nedeniyle olsun, anlaşmışlardır.

İmzacılar, bugün (çeşitli) bireysel serüvencilik "faits divers"i (olguları) olarak ortaya koyulamayacak eylemler üzerine herkesin konuşabileceği düşüncesiyle; konumları ve amaçları gereği, insanlara, böylesi ağır sorunlar karşısında kişisel karar verme hususunda öğütte bulunmak için değil, bu insanları yargılamak üzere kürsüde oturanlardan, sözcük ve değerlerin belirsizliğinin kendilerini etkilemesine izin vermemeleri isteminde bulunmak düşüncesiyle aşağıdaki açıklamayı yapmışlardır:

— bizler, Cezayir halkına karşı silah kullanmayı reddedenlerin bu tavrına saygı duyuyor ve bu tavrı haklı buluyoruz.

—bizler, ezilen Cezayirlilere, Fransız halkı adına yardım ve destek sunan Fransızların tutumunu saygıyla karşılıyor ve haklı buluyoruz.- sömürgeci sistemin yok edilmesine katkıda bulunan Cezayir halkının davası, bütün özgür insanların davasıdır.

06.09.1960

imzalayanlar

Jean-Jacques Lebel'in başını çektiği ve Gianni Dova, Erró (Guðmundur Guðmundsson), Enrico Baj, Roberto Crippa, ve Antonio Recalcati'den oluşan bir grup sanatçının yaptığı **"Kolektif Antifaşist Büyük Tablo"**, 1960

Strasburg'daki Çağdaş Sanat Müzesi'nin daimi sergisindedir.

Tablo, 1996'da Centre Pompidou, 2008'de Cezayir'deki Ulusal Modern Sanat Müzesi yanı sıra birçok Avrupa müzesinde sergilenmiştir. Kolektif Büyük Antifaşist Tablo 12. Berlin Bianeli'nde de sergilenmiştir.

Bu yasak, eserin yarattığı etkiden ne kadar korkulduğunun yanı sıra güçlü bir muhalif tanıklığını da göstermektedir. Tablodaki Cezayir savaşına yönelik sert eleştiriler, aynı zamanda faşizmi de mahkûm etmektedir. İtalyanların faşizmi uzun süre yaşamış olmaları, 1960'ların İtalyan Hıristiyan Demokratlarının üzerindeki faşist gölgenin tarafsızlık hikâyelerine kimseyi kandıramadıklarının da bir delilidir.

Tablodaki işkence çizimleri, sanatçıların öfkesinin motorudur. Bu nesil sanatçılar için Gestapo uygulamalarını anımsatıyor. Sadece on beş yıl önce, 1945'te sona eren İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal edilen bir ülke olarak Fransa, insanların zihninde hala çok yer kaplıyor. Bu bağlamda, Crippa tarafından boyanıp tabloya yapıştırılan mantarlı gamalı haç, bu hafızanın Cezayir'de uzun süredir "olaylar" olarak tanımlanan olaylara yansıtıldığının kanıtıdır. Resimdeki kilit figür, bir iç organ sütunuyla parçalanmış ve üzerinde "Özgürlük" kelimesinin yer aldığı bir kadındır; bu, Cezayir halkının özgürlük mücadelesi kadar işkence uygulayan bir cumhuriyetçi devletin çelişkisini de düşündürür. Cemile Boupacha'nın Fransız paraşütçüler tarafından tecavüze uğramasına doğrudan atıfta bulunduğu için temsil çok daha etkileyicidir.

"Kolektif Grand Tableau Antifasciste" kararlı bir şekilde savaşı ve onun doğal sonucu olan çılgınlığı, işkenceyi olduğu kadar toplum üzerindeki etkilerini de sorgulayan bir tablodur.

Kolektif Antifaşist Büyük Tablo sergilenmeye başlandığı ilk zamanlardan başlayarak Picasso'nun Guernica'sı ve Goya'nın Savaşın Felaketleri serisiyle benzerliklerine vurgu yapılıyor ve akraba sayılıyor. Ezilmiş, buruşmuş yüzler, haykırışlar, kilitli ağızlar, paramparça bedenler art arda zalimlikler yaşamış İspanya'nın iki ustasını haklı olarak akla getiriyor.

16.02.2023 ■

Kaynaklar:

— https://www.academia.edu/ de
— Duvar Tevfik Taş/ 17.01. 2023

Fotoğraf: Arif Kılıç